

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

TÜRKİYE’DE MADEN İŞLETMECİLİKTE
KARŞILAŞILAN HUKUKSAL SORUNLAR VE
DEĞERLENDİRMELER

Sevgi AYDIN

Temmuz, 2015

İZMİR

TÜRKİYE’DE MADEN İŞLETMECİLİKTE KARŞILAŞILAN HUKUKSAL SORUNLAR VE DEĞERLENDİRMELER

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Maden Mühendisliği Anabilim Dalı, Maden İşletme Programı

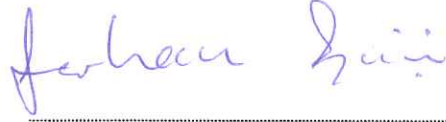
Sevgi AYDIN

Temmuz, 2015

İZMİR

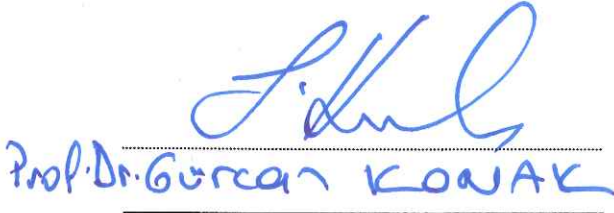
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

SEVGİ AYDIN, tarafından PROF. DR. FERHAN ŞİMŞİR yönetiminde hazırlanan “TÜRKİYE’DE MADEN İŞLETMECİLİKTE KARŞILAŞILAN HUKUKSAL SORUNLAR VE DEĞERLENDİRMELER” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

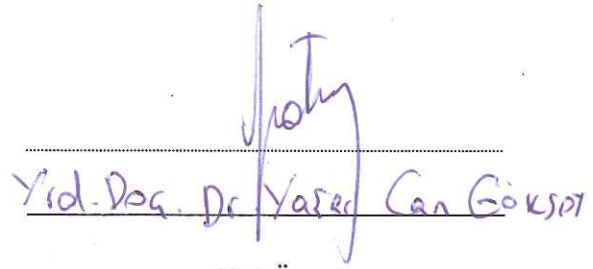

Prof. Dr. Ferhan Şimşir

Yönetici

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Ayşe OKUR

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmalarım boyunca bana her türlü desteği sağlayan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ferhan ŞİMŞİR ve tüm bölüm hocalarıma,

Arkadaşlığını benden esirgemeyen ve elinden geldiğince bana her konuda destek olan çok değerli arkadaşlarım Barış Berkay DEMİR, Didem ARAZ ve Bilge ARAZ'a,

Hayatım boyunca yanımda olan, bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan ve maden mühendisliği bölümünü bitirdikten sonra hukuk okumam ve maden hukuku alanında çalışmalar yapmam konusunda bana yol gösteren babam Mustafa AYDIN, annem Fatma AYDIN ve ablam Gamze AYDIN'a,

Sonsuz saygı ve sevgimle teşekkürlerimi sunarım.

Sevgi AYDIN

TÜRKİYE’DE MADEN İŞLETMECİLİKTE KARŞILAŞILAN HUKUKSAL SORUNLAR VE DEĞERLENDİRMELER

ÖZ

Madencilik insanların hayatlarını kolaylaştırmak için büyük önem taşımaktadır. Doğal kaynaklar sayesinde günümüzde teknolojik olarak birçok gelişme kaydedilmiştir. Doğal kaynaklardan yararlanmanın önemi gün geçtikçe artmaktadır. Kaynakların nasıl kullanılacağı ile ilgili ülkeler politikalar oluşturmuştur. Bu politikalar ve madenlerin kullanılması hakkında çıkarılan kanunlar sayesinde yeryüzünde bulunan doğal kaynakların korunması hedeflenmektedir.

Maden Kanunları devletlerin madencilik politikalarını, maden haklarının alımını ve kullanımını anlatmaktadır. Kanunlar doğrultusunda madencilik faaliyetlerinin nasıl yapılacağı belirlenmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye Maden Kanunu Osmanlı Devleti’nden günümüze kadar incelenmiş, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Afrika Cumhuriyeti, Avustralya, Kazakistan, Kanada, Çin, Fransa, Gana, Peru, Almanya ve Nijerya Maden Kanunlarından örnekler verilmiştir. Ayrıca Türkiye’de yaşanan hukuksal sorunlardan da örnekler ve incelemeler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maden hukuku, maden kanunu, maden politikaları

LEGAL ISSUES AND EVALUATIONS ENCOUNTERED IN TURKEY

ABSTRACT

Mining has great importance to facilitate of people's live. Many technological advances were saved by the contribution of natural resources. The importance of using natural resources is increasing day by day. Countries make their own mining policies on using natural resources. Thanks to this policy and the laws enacted on the use of mines is expected to conservation of natural resources on earth.

Mining Law, examined how to do their mining law describes that state's mining policies, the use and the use of mineral rights. Law determines how to do their mining activities in line.

In this study, Turkish Mining Law, examined until the Ottoman Empire and the United States, South Africa, Australia, Kazakhstan, Canada, China, France, Ghana, Peru, Nigeria Mining Law were given as examples. Further examples and analysis on the legal problems experienced in Turkey are located.

Keywords: Mining law, mining policy

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv

BÖLÜM BİR – MADENCİLİĞİN EKONOMİDEKİ YERİ 1

1.1 Osmanlı Döneminde Türkiye’de Madencilik	2
1.2 Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Madencilik	3
1.3 Dünya’da Madencilik	7

BÖLÜM İKİ – MADENCİLİĞİN YASAL DÜZENLEMELERİ VE MADENCİLİK POLİTİKASI.....9

2.1 Osmanlı Döneminde Türkiye’de Maden Hukuku ve Politikası.....	15
2.1.1 1861 Maden Nizamnâmesi	16
2.1.2 1869 Maden Nizamnâmesi	19
2.1.3 1887 Maden Nizamnâmesi	20
2.1.4 1906 Maden Nizamnâmesi	23
2.2 Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Maden Hukuku ve Politikası	25
2.2.1 1923-1933 Dönemi	25
2.2.2 1933-1941 Dönemi	29
2.2.3 1940-1945 Dönemi	31
2.2.4 1945-1960 Dönemi	32
2.2.5 1960-1980 Dönemi	33
2.2.6 1980 ve Sonrası Dönem	36
2.2.7 Cumhuriyet Dönemi Madencilüğünün Genel Değerlendirilmesi	39
2.3 Dünya’da Maden Hukuku ve Politikası	42

2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri Maden Hukuku ve Politikası	44
2.3.2 Güney Afrika Cumhuriyeti Maden Hukuku ve Politikası	46
2.3.3 Avusturalya Maden Hukuku ve Politikası	47
2.3.4 Kazakistan Maden Kanunu ve Politikası	48
2.3.5 Kanada Maden Hukuku ve Politikası	49
2.3.5.1 Ontario Maden Hukuku ve Politikası	49
2.3.5.2 Quebec Maden Hukuku ve Politikası	50
2.3.6 Çin Halk Cumhuriyeti Maden Hukuku ve Politikası.....	50
2.3.7 Fransa Maden Hukuku ve Politikası.....	52
2.3.8 Gana Maden Hukuku ve Politikası.....	53
2.3.9 Peru Maden Hukuku ve Politikası.....	54
2.3.10 Almanya Maden Kanunu ve Politikası.....	54
2.3.11 Nijerya Maden Kanunu ve Politikası	56

BÖLÜM ÜÇ - MADEN SAHALARININ İMTİYAZ İŞLEMLERİ58

3.1 Osmanlı Döneminde Ruhsatlandırma İşlemleri.....	58
3.1.1 Maden Arama Ruhsatları	58
3.1.2 Maden Mukavelenâmeleri.....	60
3.1.3 Maden Şartnâmeleri.....	60
3.1.4 Maden İmtiyazlarından Alınan Vergi ve Harçlar	62
3.1.4.1 Resm-i Mukarrer ve Resmi-i Nisbiyye.....	62
3.1.4.2 Ferman Harcı.....	63
3.1.4.3 Tahlil Harcı	63
3.1.4.4 Keşf-i Askerî Harcı.....	63
3.1.4.5 Diğer Harç ve İaneler.....	64
3.2 Türkiye Cumhuriyetinde Ruhsatlandırma İşlemleri.....	65
3.2.1 Madenlerin Mülkiyeti	65
3.2.2 Maden Tanımı ve Kapsamdaki Madenler	66
3.2.3 Maden Ruhsatı ve/veya Sertifikasının Alınması	67
3.2.4 Maden Haklarını Kimler Alabilir?	67
3.2.5 Maden Hakkı Müracaatının Yapılması.....	68

3.2.6	Arama Faaliyetleri.....	71
3.2.7	İşletme Faaliyet ve İzinleri	72
3.2.8	Ruhsat İptal, Teminat İradı ve Faaliyetin Durdurulması.....	76
3.2.9	İşletme Dönemi İşlemleri	83
3.2.10	Mücbir Sebeplerle Geçici Tatil.....	85
3.2.11	Harita ve Çizimler	85
3.2.12	Maden Sevkiyatı	86
3.2.13	İrtifak, İntifa Hakkı ve Kamulaştırma	87
3.2.14	İnceleme ve Denetim.....	88
3.2.15	Devir, İntikal ve Terk İşleri	88
3.2.16	Devlet Hakkı.....	89
3.2.17	Buluculuk Hakkı	91
3.2.18	Belediye Payı	92
3.2.19	Maden Kanunu’nda Maden Mühendisinin Yeri	92
3.3	Dünyada Ruhsatlandırma İşlemleri	93
3.3.1	Amerika Birleşik Devletleri Ruhsatlandırma İşlemleri.....	93
3.3.1.1	Federal Arazilerde Madencilik ve Maden Hakları.....	93
3.3.1.1.1	1872 Tarihli Maden Arama Kanunu’na Göre Madencilik.....	93
3.3.1.1.2	İşletme Ruhsatı Düzenlemelerine Göre Madencilik.....	95
3.3.1.1.3	Bazı Madenlerin İşletilmesi Hakkındaki (1920 tarihli) Kanunun Kapsadığı Madenler.....	96
3.3.1.1.4	Denizaltı Maden Yatakları.....	97
3.3.1.2	Eyalet Arazilerinde Madencilik ve Maden Hakları	97
3.3.1.3	Özel Arazilerde Madencilik ve Maden Hakları	97
3.3.2	Güney Afrika Cumhuriyeti Ruhsatlandırma İşlemleri.....	98
3.3.2.1	Müracaat Şekli	99
3.3.2.2	Geçiş uygulamaları.....	99
3.3.2.3	Çevresel Yönetim.....	100
3.3.2.4	Maden ve Petrol Kaynaklarında Devlet Hakkı	100
3.3.2.5	Vergilendirme Kanunları	100
3.3.3	Avusturalya Ruhsatlandırma İşlemler	101
3.3.3.1	Arama Ruhsatı (İlk Arama)	101

3.3.3.1.1	Arama Ruhsatı Alanları	103
3.3.3.1.2	Arama Ruhsatı Müddetleri.....	103
3.3.3.1.3	Arama Ruhsatı Yükümlülükleri	103
3.3.3.2	Bekletme Belgesi	103
3.3.3.3	İşletme Ruhsatı.....	104
3.3.3.4	İşletme Ruhsatı Müddeti.....	105
3.3.3.5	İşletme Ruhsatı Alanları	106
3.3.3.6	İşletme Ruhsatı Yükümlülükleri	106
3.3.4	Kazakistan Ruhsatlandırma İşlemleri	106
3.3.4.1	Arama Ruhsatı.....	107
3.3.4.2	Arama Ruhsatı için Müracaat	107
3.3.4.3	İşletme Ruhsatnamesi	107
3.3.4.4	İşletme Ruhsatı için Müracaatı	108
3.3.4.5	Maden Üretim Vergisi	108
3.3.5	Kanada Ruhsatlandırma İşlemleri	109
3.3.5.1	Arama Müracaat Şekli ve Alanlar	109
3.3.5.2	Yükümlülükler	110
3.3.5.3	İşletme Ruhsatı.....	110
3.3.5.4	Madenciliğin Vergilendirilmesi	111
3.3.6	Çin Ruhsatlandırma İşlemleri.....	112
3.3.6.1	Maden Arama Ruhsatı.....	112
3.3.6.2	Arama Safhasındaki Hak ve Vecibeler	113
3.3.6.3	Çin Halk Cumhuriyeti'nde Diğer Maden Harç ve Ücretleri ...	114
3.3.6.4	İşletme Ruhsatı	115
3.3.6.5	İşletme Ruhsatı Döneminde Hak ve Vecibeler	115
3.3.7	Fransa Ruhsatlandırma İşlemleri	116
3.3.7.1	Maden Arama Faaliyetleri, Ruhsat Alanları, Müddetler.....	116
3.3.7.2	İşletme	117
3.3.7.3	İmtiyazın Verilişi	117
3.3.7.4	İmtiyaz Müddeti.....	118
3.3.7.5	İmtiyaz ve İşletme Ücretleri	118
3.3.7.6	İşletme İzni	119

3.3.8 Gana Ruhsatlandırma İşlemleri	119
3.3.8.1 Ön Arama Lisansı	119
3.3.8.2 Arama Ruhsatı.....	119
3.3.8.2.1 Arama Ruhsatı Sahibinin Hak ve Vecibeleri.....	121
3.3.8.2.2 Arama Ruhsatı Alanın Zorunlu Taksiri.....	121
3.3.8.3 İşletme Ruhsatı.....	122
3.3.8.3.1 Ön Arama yahut Arama Ruhsatı Sahiplerinin İşletme Ruhsatına Müracaatı.....	122
3.3.8.3.2 Diğer Kişilerin İşletme Ruhsatı Müracaatı.....	122
3.3.9 Peru Ruhsatlandırma İşlemleri	125
3.3.9.1 Ruhsat Alanları	126
3.3.9.2 Ruhsatname Kimlere Verilir.....	126
3.3.9.3 Müracaat Şekli ve İşlemler	127
3.3.9.4 Maden ruhsat Sahibinin Vecibeleri.....	127
3.3.9.5 Devlet Hakkı Kanunu.....	128
3.3.9.6 İstikrar Anlaşması	129
3.3.10 Almanya Ruhsatlandırma İşlemleri.....	129
3.3.10.1 Maden Arama İzni	129
3.3.10.2 İşletme Ruhsatı	130
3.3.10.3 Maden Mülkiyet Hakkı	130
3.3.10.4 Ruhsatlara Müracaat Şekli.....	131
3.3.11 Nijerya Ruhsatlandırma İşlemleri	131
3.3.11.1 Maden Keşif İzni	132
3.3.11.2 Maden Arama Ruhsatı.....	133
3.3.11.3 Maden İşletme Ruhsatı.....	133
3.3.11.4 Küçük Çaplı Maden İşletme Ruhsatı	134
3.3.11.5 Taşocakları Ruhsatı.....	135
3.3.11.6 Su Kullanma İzni	135

BÖLÜM DÖRT - MADEN KANUNUN TANIMI, TEMEL BİLEŞENLERİ VE ANA KONULARI..... 136

4.1	Madencilik Süreçleri ve Mineral Kaynakları Bakımından Maden Kanununun Kapsamı	137
4.2	Madenlerin Mülkiyeti.....	138
4.3	Devletin Konumu	139
4.4	Maden Haklarının Verilmesi	140
4.5	Arama ve İşletme Dönemlerinde Maden Hakları	141
4.5.1	Arama Döneminde Maden Hakları.....	141
4.5.2	İşletme Döneminde Maden Hakları.....	142
4.6	Maden Haklarını Elleri Bulunduranların Yükümlülükleri.....	144
4.7	Yabancı Sermaye	144
4.8	Vergiler, Devlet Hakkı ve Diğer Mali Yükümlülükler	144
4.9	İhracat ve İthalat.....	145
4.10	Çevresel ve Toplumsal Etkiler, İş Sağlığı ve İş Güvenliği	145
4.11	Kaynak Koruma	146

BÖLÜM BEŞ - MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞILAN HUKUKSAL SORUNLAR..... 147

5.1	Madde 2: Madenler	147
5.2	Madde 4: Devletin Hüküm ve Tasarrufu	151
5.3	Madde 5: Maden Haklarının Bölünmezliği, Devir ve İntikali.....	152
5.4	Madde 6: Maden Hakkı.....	157
5.5	Madde 7: Madencilik Faaliyetlerinde İzinler	158
5.6	Madde 10: Beyan Usulü	161
5.7	Madde12: Üretim ve Sevkiyat	164
5.8	Madde 13: Ruhsat Bedeli, Cezalar ve Diğer Yaptırımlar.....	167
5.9	Madde 14: Devlet Hakkı ve Özel İdare Payı.....	168
5.10	Madde 16: İlk Müracaat ve Ruhsatlandırma	169
5.11	Madde 24: İşletme Ruhsatı ve Madenin İşletilmesi.....	171
5.12	Madde 30: İhale	173
5.13	Madde 37: Mücbir Sebeplerle Geçici Tatil	173
5.14	Madde 42: İpotek ve Kapsamı	174

5.15 Madde 46: İrtifak, İntifa Hakkı ve Kamulaştırma.....	175
BÖLÜM ALTI- SONUÇLAR.....	178
KAYNAKLAR.....	183
EKLER.....	187

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 Ulusal madencilik politikasında (UMP) amaç ve hedef kategorileri.....	12
---	----

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1 Türkiye maden rezervleri	4
Tablo 1.2 Türkiye’de bir madenin işletmeye açılabilmesi için alınması gereken izinler	6
Tablo 1.3 Dünya maden rezervleri	7
Tablo 2.1 Çeşitli ülkelerin maden kanunlarının özellikleri.....	43
Tablo 3.1 Maden Kanunu kapsamındaki madenler	66
Tablo 3.2 Maden gruplarına göre ruhsat müracaatları.....	69
Tablo 3.3 Maden gruplarına göre ruhsat süreleri	84

BÖLÜM BİR

MADENCİLİĞİN EKONOMİDEKİ YERİ

Bölüm bir, Önal (b.t.) tarafından hazırlanan “Ülke Kalkınmasında Madenciliğin Önemi” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

Doğal kaynakların insan ve toplum yaşamındaki önemi bilinmektedir. Yaşamı fonksiyonel hale getiren araç ve gereçlerin % 99’u doğal kaynaklardan, özellikle de madenlerden sağlanmaktadır. Toplamların refah ve gelişmişlik düzeyleri ile madencilik faaliyetleri arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. İnsanlar ilk çağlardan itibaren madencilik faaliyetlerine ve madenlerden yararlanmaya başlamışlar, bu faaliyetlerin sonucunda da medeniyetin doğuşunu sağlamışlardır. Uzak çağı ve sanayi ötesi bilgi toplumunun doğuşu da, maden ürünlerinden sağlanan özel metal, alaşım ve malzemeler sayesinde gerçekleşmiştir.

Günümüzde gelişmişliğin göstergeleri olarak nitelendirilen demir-çelik tüketimi, enerji ve tarım ürünleri üretimindeki devamlılık büyük ölçüde madencilik ürünleri ile sağlanmaktadır. Bilindiği gibi demir-çelik’in hammaddeleri demir cevheri ve kömür, enerji hammaddelerinin % 75-80’i ise maden ürünleri olan, kömür, petrol, doğalgaz gibi fosil yakıtlar ve uranyumdur. Tarımın ana girdisi olan gübre üretiminde kullanılan hammaddelerin % 90’ı madencilik faaliyetleri sonucunda elde edilmektedir. Ayrıca, tüm sanayi dallarının ürünlerinde veya kullandıkları araç ve gereçte, doğrudan veya dolaylı olarak maden ürünlerine ihtiyaç vardır. Seramik, metalurji, cam refrakter sanayileri ve inşaat sektörü başta olmak üzere; dolgu maddeleri, doğal boyalar, süzücüler, aşındırıcılar, değerli taşlar, sondaj çamurları, gübre, elektronik ve kimya endüstrilerinin en önemli girdisi madenlerdir.

İnsan ve toplum hayatında bu denli ve vazgeçilmez bir yer tutan madencilik, gelişmiş ülkelerin bugünkü teknoloji ve refah düzeyine ulaşmalarında en etkin rolü oynayan faktördür. Nitekim doğal kaynaklarından yeterince yararlanamayan toplumlar günümüzde “geri kalmış” veya “gelişmekte olan ülkeler” gibi sıfatlarla

tanımlanmaktadır. Özetle, maden varlıkları, ülkelerin en önemli ekonomik güçleri olup, kalkınmanın dayandırılacağı gerçek kaynaklardır.

1.1 Osmanlı Döneminde Türkiye’de Madencilik

Bölüm 1.1, Keskin (2011) tarafından hazırlanan “Osmanlı Devleti’nde maden hukukunun tekamülü” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

Fatih döneminde Balkanlar’da ve Anadolu’daki Osmanlı fetihleri askerî ve siyasî kazanımların yanı sıra, maden rezervlerinin ve çeşitliliğinin de artmasını sağladı. Yine aynı tarihlerde kurşun, demir ve kalay gibi devletin güvenliği için gerekli olan madenlerin işletme ve idareleri konusundaki hassasiyet giderek artarken, idarî ve kurumsal açıdan devletin yetkinleşmesi ile hazinenin malı olan arazide bulunan madenlerin işletim ve denetimi ile ilgili hususlar kanunnamelerle tespit edildi. Bu sayede çalışanların yükümlülüklerinden, cevherin çıkarılıp ayrıştırılması ve ihtiyaç duyulan yerlere gönderilmesine kadar olan süreç bu metinler ile belirlendi. Bu noktada toprak yönetimi, vergi ve diğer alanlarda kendinden önceki uygulama ve yöntemlerden istifade eden Osmanlı Devleti’nin, madencilik alanında da geçmiş tecrübe ve bilgileri miras aldığı görülmektedir. Nitekim Osmanlı madenciliğinde kullanılan pek çok teknik terimin Slavca ve Almanca olması, Osmanlı öncesi dönemden kalan ve eskimiş hukuka aykırı olmayan eski düzenlemelerin varlığına işaret etmektedir.

Alman ve Balkan deneyiminden yararlanan Osmanlı madenciliği, XV. ve XVI. yüzyıllarda Avrupa ile rekabet edebilecek bir seviyede olmasına rağmen, XVIII. yüzyıldan itibaren gelişmelere ayak uyduramamış ve gerilemeye başlamıştır. Hâlbuki devlet ve toplum hayatının her alanında hayatî rol oynayan madenciliğin ihmali beraberinde dışa bağımlılığı getirebilirdi. Bu nedenle XIX. yüzyıl başlarından itibaren zarar eden madenleri verimli ve kârlı hale getirebilmek amacıyla Avrupa’dan madencilik bilgisi yüksek mühendisler getirildi ve bu uygulama yüzyıl boyunca devam etti. 1861, 1869, 1887 ve 1906’da hazırlanan ve maden üretim esaslarını tespit eden tüzükler ile de madenciliğin hukukî alt yapısı oluşturuldu.

1.2 Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Madencilik

Ülkemizin karmaşık jeolojik ve tektonik yapısı, çok çeşitli maden yataklarının bulunmasına olanak sağlamıştır. Günümüzde dünyada yaklaşık 90 çeşit madenin üretimi yapılmaktayken; ülkemizde 60 civarında maden türünde üretim yapılmaktadır. MTA verilerine göre, dünyada 132 ülke arasında toplam maden üretim değeri itibarıyla 28’inci sırada yer alan ülkemiz, maden çeşitliliği açısından ise 10’uncu sırada bulunmaktadır.

Başta endüstriyel ham maddeler olmak üzere, bazı metalik madenler, linyit ve jeotermal kaynaklar gibi enerji ham maddeleri açısından ülkemiz zengindir. Dünya endüstriyel ham madde rezervlerinin % 2,5’i; kömür rezervlerinin % 1’i; jeotermal potansiyelinin % 0,8’i ve metalik maden rezervlerinin % 0,4’ü ülkemizde bulunmaktadır. Ülkemizin zengin olduğu madenler arasında ise ilk sırayı dünya rezervlerinin % 72’sini oluşturan bor mineralleri almaktadır. Ancak, birkaç maden dışında dünya ölçeğindeki rezervlerimiz kısıtlıdır.

Dünyada üretimi ve ticareti yapılan 90 çeşit maden ve mineralden 13’ünün ekonomik ölçekteki varlığı ülkemizde henüz saptanamamıştır. Ülkemiz 50 çeşit madende kısmen yeterli kaynaklara sahipken, 27 maden ve mineralin günümüzde bilinen rezervleri ve kaliteleri, ekonomik madencilik için yetersizdir. Ülkemizin, maden kaynakları ve çeşitliliği bakımından kendi kendine kısmen yeterli olan ülkeler arasında yer aldığı söylenebilir (Ernst ve Young, b.t.).

Türkiye’de bulunan zengin mineral kaynaklar arasında bor tuzları, barit, jips, lületaş, mermer, diyatomit, perlit, manyezit, stronsiyum tuzları, sepiyolit, fluorit, kireçtaş, pomza, sodyumsülfat, zeolit, profillit, kuvars-kuvarsit, linyit, feldspat, kaya tuzu, olivin, dolomit, silis kumu, altın, bentonit, trona, asbest, kalsit, zımpara taş, kaolen, karbondioksit, krom, molibden, boksit, nefelin siyenit, civa, diatomit, tras, antimuan, toryum, alünit, kum-çakıl, gümüş, turba, tuğla toprağı, volfram gibi madenler sayılabilir. Türkiye’deki yetersiz mineral kaynakları arasında ise bakır, manganez, grafit, boya toprakları, kurşun, alüminyum, maden kömürü, zirkon, çinko,

arsenik, talk, titan, demir, kükürt, mika, nikel, fosfat, kil mineralleri sayılabilmektedir (TOBB, 2007). Türkiye maden rezerv bilgisine Tablo 1.1’de yer verilmektedir.

Tablo 1.1 Türkiye maden rezervleri (MTA, 2010)

Türkiye Maden Rezervleri		
Cinsi	Rezerv (Gör.+Muh.)(ton)	Açıklamalar
Altın	328	Metal Au (potansiyel 560 ton)
Alünit	3.974.860	%7,54 K ₂ O
Antimuan	99.306	Metal Sb
Asbest	29.646.379	Değişik lif boylarında, lif yüzdesi %4’ün üzerinde
Asfaltit	82.000.000	AID: 2876-5536 Kcal/kg
Bakır	1.462.580	Metal Cu
Barit	34.222.792	%71- 99 BaSO ₄
Bentonit	241.519.504	Sondaj+ Döküm+ Ağartma
Bitümlü Şist	1.641.381.000	Or. AID 541- 1390 Kcal/kg
Boksit	68.910.000	%55 Al ₂ O ₃ (25.667.000 Metal Al)
Bor	3.052.568.000	%24,4- 35 B ₂ O ₃ (Gör.+ Muh.+ Müm.)
Civa	3.820	Metal Hg
Çinko	1.659.502	Metal Zn
Demir	113.252.000	%55 Fe (82.458.750t metal Fe)
Diatomit	44.001.040	İyi kalite
Disten	3.840.000	%21-52 Al ₂ O ₃
Dolomit	19.817.124.196	%15 MgO ve üzeri
Feldspat	372.790.701	Albit ve Ortoklaz
Fosfat	70.500.000	%19 P ₂ O ₃
Fluorit	2.530.694	%40- 80 CaF ₂
Grafit	86.736	2- 17 C
Gümüş	5.740	Metal Ag
Kaya Tuzu	5.157.036.177	%88,5 üzeri NaCl içerikli (200.000.000 tonu göl rezervi)
Kaolen+ İllit+ Halloysit	420.647.806	%15- 37 Al ₂ O ₃
Kil (Ser+Ref)		Seramik+ Refrakter kili
Krom	26.637.873	%20 üzeri Cr ₂ O ₃
	198.100.000	%5,34 Cr ₂ O ₃ ortalama tenörlü
Kurşun	795.201	Metal Pb
Kuvars Kumu	1.884.208.585	%90 ve üzeri SiO ₂
Kuvarsit	2.460.735.184	%90 ve üzeri SiO ₂
Kükürt	625.700	%32 S
Linyit	12.000.000.000	AID: 868- 5000 kcal/kg
Lületaş	1.483.670	İyi, orta kalite (Sandık)
Manganez	3.200.000	%34,54 Mn (Metal Mn içeriği 1.576.000)
Manyezit	106.673.833	%41- 48 MgO

Tablo 1.1 Türkiye maden rezervleri (MTA, 2010) (devamı)

Mermer	5.137.342.751	m ³ toplam potansiyel rezerv (13.933 mil.ton)
Molibden	372.657	(0,5- 0,27 Cu eşdeğeri, 0,01- 0,0176 Mo; Gör.+ Muh.+ Müm.)
Nikel	39.500.000	Lateritik (%1.34 Ni, 0,042- 0,060 Co)
	179.000	Sülfid (%1-4 Ni)
Olivin+ Dunit	190.000.000	İyi kalite potansiyel rezerv
Perlit	5.688.021.716	Değişik genişleme oranlarında
Pomza	1.397.786.725	(m ³) iyi kalite
Profillit	6.644.000	Seramik+ refrakter+ çimento
Sepiyolit	13.535.374	%50 üzeri Sepiyolit içerikli
Sodyum Sülfat	11.050.467	%81 NaSO ₂ (13.040.000 tonu göl rezervi)
Stronsiyum (Sölestin)	347.101	%72 üzeri SrSO ₄
Talk	427.574	İyi kalite
Taşkömürü	1.126.548.000	İyi kalite
Titan	161.348.413	%0,87- 0,98 TiO ₂ (Gör.- Primer) Manisa/Alaşehir
	5.131.969	%4,95 TiO ₂ (Gör.- Primer) Manisa/Alaşehir
Toryum	380.000	%0,21 ThO ₂
Trona	836.283.891	%56 üzeri trona
Uranyum	9.129	%0,05- 0,1 U ₃ O ₈
Vanadyum	41.346	Seydişehir boksitlerinde %0,05- 0,07 V ₂ O ₅ değerlerinde vanadyum saptanmıştır.
Volfram	36.719	Metal W
Vollastonit	31.500.000	Düşük kalite
Zeolit	344.217.073	Klinopitilolit+ Höylandit
Zımpara	3.607.564	İyi kalite

Dünya piyasalarında gerçekleşen talebin büyüklüğü ve yurt içinde sağlanan üretimin hacmi, Türkiye’de madencilik sektörünün gerçekleştirdiği ihracatın üzerinde belirleyici olan temel bir etkidir. Küresel piyasalardaki gelişmeler özellikle metalik cevherlerin ihracı üzerinde etkili olmakta, dünya piyasalarındaki elverişli ekonomik gelişmeler de Türk madenciliğine önemli gelişim fırsatları sunmaktadır.

Türk madencilik sektörü geleneksel olarak merkezde, orta-büyük ölçekli kamu kuruluşları ve onların çevresinde, küçük ölçekli özel sektör kuruluşlarından oluşan bir yapıya sahiptir. Ancak yakın zamana kadar devam eden bu yapı başta Eti Maden İşletmelerine bağlı bazı ortaklıkların özelleştirilmesi ve Türkiye Kömür İşletmeleri’ne (TKİ) bağlı işletmelerin bazılarının özelleştirilmek üzere Elektrik Üretim Anonim Şirket’ine devredilmesi sonucunda önemli ölçüde değişmiştir. Bugünkü durum

itibarıyla Türk madenciliğinin kurumsal yapısının kamu-özel ayrımı olmaksızın küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluştuğu ifade edilebilir.

Ülkemizde bir madenin işletmeye açılabilmesi için alınması gereken izinlere ve izni veren mercilere Tablo 1.2’de yer verilmektedir.

Tablo 1.2 Türkiye’de bir madenin işletmeye açılabilmesi için alınması gereken izinler (TBMM, 2010)

	Alınacak İzin	İzni Veren Makam
1	Maden Ruhsatı	Maden İşleri Genel Müdürlüğü
2	Maden İşletme Ruhsatı	
3	ÇED Olumlu Belgesi	Çevre ve Orman Bakanlığı
4	Atık Depolama İzni	
5	Ön Emisyon ve Emisyon İzinleri	
6	Deşarj izni	
7	Arazi Kullanım İzni (Mera Tahsis Değişikliği)	Tarım İl Müdürlüğü
8	Arazi Kullanım İzni	Arazi Sahibinden
9	Orman İzni	Çevre ve Orman Bakanlığı
10	Tesis İzni (Orman İzinleri, ÇED Raporu, Emisyon İzinleri, Geri Dönüşüm Raporu, Atık Yönetim Planı, GSM Ruhsatı)	Çevre ve Orman Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İl Özel İdaresi
11	İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı	Belediye veya İl Özel İdaresi
12	İşletme İzni	Maden İşleri Genel Müdürlüğü
13	Kültür ve Turizm Bakanlığı Uygun Görüşü	Kültür ve Turizm Bakanlığı
14	İşyeri Bildirimi	SGK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Vergi Dairesi
15	İmar İzni	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı veya Belediye
16	İnşaat İzni	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı veya Belediye
17	Elektrik Ruhsatı	TEDAŞ
18	Su Ruhsatı	DSİ ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
19	Patlayıcı Madde Depo İnşaat İzni	İçişleri Bakanlığı ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
20	Patlayıcı Madde Satın Alma ve Kullanma Ruhsatı	İçişleri Bakanlığı
21	Diğer İzinler	Milli Savunma Bakanlığı, DSİ vb.

Sanayileşme ve ulusal kalkınma açısından ihmal edilmeyecek bir öneme sahip olan madencilik sektörünün ekonomiye katkısının en önemli göstergesi, bu sektörün gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payıdır. Madenciliğin ülkemiz GSYH’deki payı 2009 yılı itibarıyla %1,5 civarında olup, bu oran gelişmiş ülkelerdeki oran olan %4 ile kıyaslandığında, üretimimizi arttırmamız gerektiği açıktır (Ernst ve Young, b.t.).

1.3 Dünya’da Madencilik

Dünya maden rezervlerinde önemli payları olduğu gibi dünya maden üretiminde de rol oynayan ülkelerin başında ABD, Çin, Güney Afrika, Kanada, Avustralya ve Rusya gelmektedir.

Dünyada yıllık 1,5 trilyon USD değerinde 10 milyar tonun üzerinde maden üretilmektedir. Bu rakamın %75’i enerji ham maddeleri, %10’u metalik madenler ve %15’i endüstriyel hammadde üretimine aittir. Bu kapsamda verilen değerlerden madencilik endüstrisinin dünya ekonomisi için ne kadar önemli olduğu görülmektedir (TBMM, 2010).

Tablo 1.3. Dünya maden rezervleri (TBMM, 2010)

Madenin Adı	Açıklama	Rezervler (bin ton) 2008	
		Rezerv	Baz Rezerv
Altın*	Au içeriği	47.000	100.000
Antimon*	Sb içeriği	2.100.000	4.300.000
Asbest		RÇ	RÇ
Bakır	Cu içeriği	550.000	1.000.000
Barit		190.000	880.000
Boksit		27.000.000	38.000.000
Bor	B ₂ O ₃ içeriği	170.000	410.000**
Civa*	Hg içeriği	46.000	240.000
Çinko	Zn içeriği	180.000	480.000
Demir	Kullanabilir cevher	150.000.000	350.000.000
Diatomit		RÇ	RÇ
Feldspat		RÇ	RÇ
Flüorit		230.000	470.000
Fosfat		15.000.000	47.000.000
Garift (Doğal)		90.000	220.000
Gümüş*	Ag içeriği	270.000	570.000
İlmenit*	TiO ₂ içeriği	680.000	1.400.000
Jips		RÇ	RÇ
Kadmiyum*	Cd içeriği	490.000	1.200.000
Kalay*	Sn içeriği	5.600.000	11.000.000
Kobalt*	Co içeriği	7.100.000	13.000.000
Kurşun	Pb içeriği	79.000	170.000
Manganez Cevheri		500.000	5.200.000
Mika (Doğal)	Tabakalı	RÇ	RÇ
Nadir Toprak E.*	NTE- Oksit içeriği (REO)	88.000.000	150.000.000
Nikel*	Ni içeriği	70.000.000	150.000.000

Tablo 1.3. Dünya maden rezervleri (TBMM, 2010) (devamı)

Perlit		700.000	7.700.000
Potas	K ₂ O içeriği	8.300.000	18.000.000
Rutil	TiO ₂ içeriği	45.000	87.000
Soda Külü (Doğal)		24.000.000	40.000.000
Sodyum Sülfat		3.300.000	4.600.000
Stronsiyum*	St içeriği	6.800.000	12.000.000
Talk+ Pirofillit		RÇ	RÇ
Vanadyum*	V içeriği	13.000.000	38.000.000
Zirkon*	ZrO ₂ içeriği	51.000.000	77.000.000

*: Satırdaki değerler ton olarak verilmiştir.

** : ETİ Maden Verilerine Göre B₂O₃ Bazlı Dünya Toplam Bor Rezervi: 1.201.200 bin tondur. Bu rezervin %72'sini oluşturan 866.000 bin tonu ülkemizdedir.

RÇ: Rezerv çoktur.

BÖLÜM İKİ

MADENCİLİĞİN YASAL DÜZENLEMELERİ VE MADENCİLİK POLİTİKASI

Bölüm iki, Tamzok (Kasım, 2005) tarafından hazırlanan “Madencilik Politikası ve Maden Hukuku” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

Madencilik sektörünü diğer sektörlerden farklı kılan özellikleri, bir taraftan sektörün ayrı bir yasal çerçeve ile düzenlenmesini gerekli kılarken, diğer taraftan madencilik sektörüne özgü geliştirilecek yasal düzenlemelerin üzerinde yoğunlaşacağı temel hususları ve özel sorun alanlarını da işaret etmektedir.

Madencilik sektörünün, ayrı bir yasa ile düzenlenmesini gerektiren nedenlerin başında, mineral kaynağın üzerinde bulunan arazinin madencilik alanı dışında da ekonomik olarak değerlendirilme imkanlarının bulunması ve üstteki arazi ile alttaki mineral kaynağın mülkiyetlerinin farklı ellerde bulunabilme olasılığının mevcudiyeti gelmektedir.

Herhangi bir arazi parçası madencilik üretimi için kullanıldığında, diğer bir ekonomik faaliyet için olduğundan daha büyük bir ekonomik değer elde edilebilecek ise, bu durumda tercih, kamu yararı noktasından hareketle yapılır. Söz konusu durum, arazi parçasının arazi sahibinin isteğinden bağımsız olarak değerlendirilerek madencilik üretimi amacıyla kullanılmasını gerekli kılabilir.

Ayrıca, mülkiyete konu arazi parçası ile maden yatağının konumu her zaman üst üste çakışmayabilir. Madencilik faaliyetlerinin yapılacağı alanın genişliği, sıklıkla birden fazla arazi mülkiyetine yayılmaktadır.

Arazi ve maden mülkiyeti arasındaki ayırım, mineral kaynaklarının kullanımı bakımından özgün sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Arazi ve mineral kaynağının mülkiyetlerinin farklı ellerde olması, maden üretiminin kimin tarafından, nasıl ve hangi kurallar çerçevesinde yapılacağı hususları ile devlet, maden sahibi (ruhsat

sahibi) ve arazi sahibi arasındaki karşılıklı ilişkilerin ayrı bir yasa ile düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Günümüzde maden kanunlarının, belirtilen bu üç taraf dışında madencilik faaliyetlerinden doğrudan ya da dolaylı etkilenen yerel halkı da göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Madencilik faaliyetleri, günümüzde pek çok ülkede ayrı maden kanunları ile düzenlenmiştir. Bununla beraber, genel olarak madencilik sektörünü ilgilendiren pek çok farklı yasal düzenleme de bulunmaktadır. Bunlar arasında; iş yasası, çevre yasası, orman yasası, vergi yasaları, iç ve dış ticaret yasaları ve benzerleri bulunmaktadır. Ayrıca, özellikle son yıllarda, ikili ya da çoklu uluslararası yasa ve anlaşmaların da, madencilik faaliyetlerinin düzenlenmesine ilişkin belirleyicilikleri artmaktadır.

Tamzok’a göre; ulusların doğal kaynaklar üzerindeki egemenliklerini kısıtlayan belirli uluslararası gelişmeler söz konusudur. Bunlar arasında;

- i. devletlerin diğer devletlere karşı, sınır ötesi çevresel zararları önleme sorumluluklarına ilişkin uluslararası çevre hukuku ilkesi,
- ii. özel anlaşma ya da sözleşmeler ve
- iii. “sürdürülebilir kalkınma” kavramı çerçevesinde geliştirilmekte olan ilkeler önemli bir yer tutmaktadır.

Tamzok, henüz uluslararası bir maden kanununun geliştirilmemiş olmasına karşın, söz konusu faktörlerin; uluslararası çevre yasasını şaşırtıcı bir hızda geliştirmekte olduğunu, günümüzde çevre odaklı 1.000’in üzerinde uluslararası anlaşma bulunduğunu ifade ederek, bu anlaşma ve düzenlemelerin ulusal madencilik faaliyetleri üzerinde de önemli etkileri olacağına vurgu yapmaktadır.

En genel tanımlamayla, bir ülkenin maden mevzuatı, o ülkenin madencilik politikasının bir ifadesidir. Maden yasaları, sadece sektörün yasal düzenlenmesine ilişkin bir metin değildir. Aynı zamanda, bulunduğu ülkenin maden kaynaklarının geliştirilmesine yönelik bir politika aracıdır. Maden yasası ile düzenlenen haklar, yükümlülükler, idari ve yasal işlemler, kurumsal yapı ve benzeri hususlar,

hükümetlere, madencilik sektörünün gelişmesine yönelik öngördükleri politikalarını uygulama imkanı verir.

Madencilik politikaları ise, ülkelerin politik sistemlerine, ekonomik gelişmişlik durumlarına, sahip oldukları teknoloji düzeyine, toplum yapısına, toplumun çevre duyarlılığının boyutuna, sahip oldukları mineral kaynaklarının miktar ve çeşitliliğine, stratejik önem derecelerine, madencilik sektörünün büyüklüğüne, mevcut ve planlanan mineral talebine, tarihsel madencilik deneyimine ve benzeri hususlara göre ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Ulusal madencilik politikası, bazı ülkelerde resmi ve yazılı bir doküman halinde mevcuttur. Bununla beraber, çoğu ülkede, madencilik politikaları çok çeşitli bilgi kaynaklarından yorumlanmak suretiyle anlaşılabilir. Ulusal madencilik politikasının, resmi ve yazılı bir doküman halinde ortaya konulması, devletin madencilik sektörüne bakışının anlaşılabilmesi ve madencilik sektöründen beklentilerin ortaya konulabilmesi bakımından önemlidir. Söz konusu doküman, madencilik sektöründe taraf olan herkes için genel anlamda bir yol gösterici niteliği taşıyacaktır.

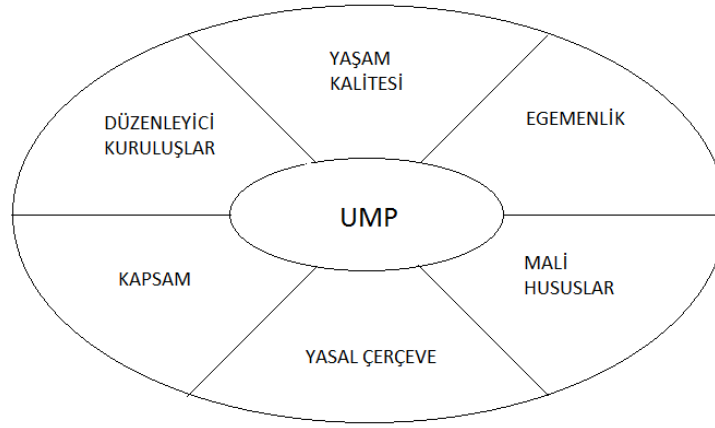
Ulusal madencilik politikasının dayandırılacağı temel ilkeler ya da amaç ve hedefler, doğal olarak her ülke için farklı olacaktır. Bu konuda bir örnek olarak, TMMOB- Maden Mühendisleri Odası tarafından geliştirilen “Ulusal Madencilik Politikası İçin Temel İlkeler” metnine Ek 1’de yer verilmektedir. Söz konusu metinden de görülebileceği gibi ulusal madencilik politikasının dayandırılacağı temel ilkelerin bir kısmı evrensel nitelikte olabilmekte, bir kısmı ise o ülkenin kendine has özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Şüphesiz, “Ulusal Madencilik Politikası”, her ulusun kendi özel koşulları göz önünde tutularak ve kendi gereksinimleri doğrultusunda oluşturulmalı ve söz konusu politika belirli temel ilkeler manzumesine dayandırılmalıdır.

Ulusal Madencilik Politikasının başarıyla yaşama geçirilmesi bakımından, madencilik faaliyetleriyle doğrudan ya da dolaylı biçimde ilgili olan tüm toplum kesimlerinin uzlaşısıyla hazırlanmış olması önem taşımaktadır. Söz konusu uzlaşma

zayıfladıkça, oluşturulan politikanın yasal mevzuata yansıtılmasında ya da yürütümünde zorluklar yaşanmaktadır.

Pek çok ülkede “Ulusal Madencilik Politikası” çok uzun olmayan metinler şeklinde düzenlenmiştir.

Ulusal madencilik politikasının dayandırılacağı temel ilkeler için bir formül geliştirmek oldukça güç olmakla beraber, amaç ve hedefler için bu mümkündür. Nejat Tamzok tarafından 2005 yılında yapılan bir çalışma ile söz konusu amaç ve hedefler için altı ayrı kategori belirlenmiştir. Bunlar, sırasıyla, kapsam, egemenlik, ekonomi, yaşam kalitesi, yasal çerçeve ve düzenleyici kuruluşlar şeklindedir.

Şekil 2.1 Ulusal madencilik politikasında (UMP) amaç ve hedef kategorileri (Tamzok, 2005)

Söz konusu kategoriler aşağıda tanımlanmaktadır:

- i. Kapsam: Ulusal madencilik politikası ile kapsanan madencilik süreçleri (arama, işletme, zenginleştirme, rafinasyon, yarı mamul hale getirme, pazarlama, kapatma/reklamasyon, vb.) ve maden kaynakları (baz metaller, değerli metaller, değerli taşlar, endüstriyel mineraller, petrol ve gaz, radyoaktif mineraller, stratejik mineraller, vb.), madencilik politikasının diğer ulusal politikalarla (diğer doğal kaynak politikaları, kur politikaları, dış ticaret politikaları, çalışma yaşamına ilişkin politikalar, çevre koruma politikaları, vb.) ilişkileri ve öncelik sıralaması.

- ii. Egemenlik: Sektördeki yatırım kararlarında devletin rolü ve etkinliği, sektörde devlet işletmelerinin rolü ve ağırlığı, devlet yatırımları, yabancı sermaye yatırımları, mülkiyet ve denetim, ortak girişim, devletin sermayeye katılımı, vb.
- iii. Ekonomi: Vergilendirme, ithalat-ihracat, sektörün ekonomik kalkınmadaki rolü, istihdam, kaynak koruma ve verimlilik, arazi kullanım önceliği, vb.
- iv. Yaşam kalitesi: Toplumsal etkiler, çevresel etkiler.
- v. Yasal çerçeve: Uygulanabilir yasalar (ulusal, yerel), arama/işletme haklarına yaklaşım, arama ve işletme başvurularında öncelik, ruhsat güvenliği, vb.
- vi. Düzenleyici kuruluşlar: devlet kurumlarının rolü, devlet kurumlarının yapısı, denetleme ve takip, bilginin yönetimi, vb.

Madencilik politikaları ve bu politikalara dayandırılarak oluşturulan madencilik yasaları, dönemler itibariyle ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre önemli farklılıklar göstermiştir.

Mineral kaynaklarının dünya üzerindeki dengesiz dağılımı ve gelişmenin sürdürülebilmesi için söz konusu kaynaklara olan bağımlılık, geri kalmış ya da az gelişmiş ülke kaynaklarının yüzyıllarca gelişmiş ülkeler tarafından sömürülmesi sonucunu doğurmuştur.

Ancak, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkeler, kendi doğal kaynakları üzerindeki haklarının tanınmasını giderek daha yüksek sesle talep etmişlerdir. Bu gelişmenin sonucu olarak, 1962 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 1803(XVII) sayılı karar kabul edilmiştir. “Doğal Kaynaklar Üzerindeki Daimi Egemenlik Hakları” başlıklı karar ile gelişmemiş ya da eski sömürge ülkelere kendi doğal kaynaklarını özgür kullanım hakları tanınmıştır.

Günümüzde, dünya üzerindeki farklı ülkelerde uygulanmakta olan farklı madencilik politikalarının geri planında, söz konusu sömürü döneminin ve bu dönemde sömürülen ülkeler tarafından yapılan mücadelenin etkileri olduğu söylenebilir.

1950'lerden 1980'lere kadar olan dönemde madencilik politikalarında ulusçu yaklaşımlar baskındır. Bu yaklaşım, doğal kaynakların üretimi ve kullanımında devlet girişimciliğini ve doğal kaynaklar üzerinde sıkı devlet denetimini ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde, madencilik sektörü, ekonomik kalkınmanın finans kaynağı, sanayileşmenin sıçrama tahtası olarak görülmüştür.

Söz konusu dönemde, ülkemizde de, madencilik sektörü, kalkınma planları çerçevesinde alt sektör olarak planlanmış, madencilik yatırımları kamu iktisadi kuruluşları eliyle yapılmış, özel sektör madencilik girişimleri için yaygın yasal denetimler konulmuş, ithal ikameci politikalar uygulanmış ve yabancı sermaye üzerinde sınırlama ve yasaklamalar getirilmiştir. Devletleştirme-millileştirme uygulamaları ise son derece yaygındır. Söz konusu dönemde maden haklarının alınma, muhafaza ve iptali devlet denetiminde ve sıkı bürokratik işlemlere tabi olmuştur.

Madencilik alanında uygulanan politikalar, 1980'lerden sonra büyük oranda değişim göstermiştir.

Dünya ekonomisinde 1970'li yıllarda ortaya çıkan durgunluk ile birlikte, mevcut ekonomi politikaları ve bu politikaların dayandığı teorik temeller sorgulanmaya başlanmıştır. 1929 bunalımı ile başlayan gelişmelerin tam tersi bir hareketi olarak ortaya çıkan ve kamu açıklarının en temel nedeni olarak kamu işletmelerinin verimsizliğini gören anlayış, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi akımını 1970'li yılların sonlarından itibaren öncelikle İngiltere'den ve kamu maden işletmelerinden başlatmıştır. Söz konusu akım, diğer ülkeleri de etkileyerek hızla gelişerek yaygınlaşmıştır.

Bu çerçevede işaret edilmesi gereken bir diğer husus ise, madencilik politikaları ve maden yasalarının şekillenmesinde çok uluslu şirketlerin rolleridir. Dünya madencilik endüstrisinde şirketlerin birleşmeler şeklinde büyümeleri ve toplam üretim ve pazarlamadan daha fazla pay almaları, çokuluslu şirketler için, ulus devletler üzerinde daha fazla güç kullanabilme anlamına gelmektedir. Bu güç, madencilik sektörlerinde; gerek mülkiyet ve yönetim değişikliklerini sağlamaya, gerekse çok uluslu şirketlerin

pazara girişinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik olarak, ilgili ülke yasalarının değiştirilmesinde etkin olarak kullanılmaktadır. Uluslararası kuruluşların da önemli bir rol oynadıkları bu sürecin, özellikle eski Doğu Bloku, Lâtin Amerika ve Güney Doğu Asya ülkelerinde hızla yürütülmekte olduğu gözlemlenmektedir.

1985 ve 1995 yılları arasında, 90'ın üzerinde ülkede yeni maden kanunlarının ya da mevcut maden kanunlarında değişikliklerin gündeme gelmiş olması, yukarıda değinilen gelişmelerin doğal sonuçları olarak görülmelidir. Söz konusu değişiklikler ile özellikle yabancı sermayenin maden kaynaklarına erişimi kolaylaştırılmış, aramadan işletmeye otomatik geçiş dahil çeşitli garantiler ve vergi muafiyetleri sağlanmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yerli özel madencilik şirketleri, yasal düzenlemeler ile pazara girişleri kolaylaştırılan uluslararası tekellerin rekabeti karşısında tutunamamış, genellikle söz konusu tekellerin içerisinde erimek durumunda kalmışlardır. Kamu madencilik kuruluşları ise büyük oranda tasfiye olmuş, ulusal madencilik üretimlerinde büyük gerilemeler yaşanmıştır.

2.1 Osmanlı Döneminde Türkiye’de Maden Hukuku ve Politikası

Bölüm 2.1, Keskin (2011) tarafından hazırlanan “Osmanlı Devleti’nde maden hukukunun tekamülü” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

Osmanlı madenleri, klasik dönem boyunca devlet eliyle işletildikten sonra XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerli ve yabancı yatırımcıların ilgi odağı haline gelmiştir. 1858 Arazi Kanunnâmesi’nde, sadece maden mülkiyeti ile ilgili hükümlerin yer alması devleti bir an önce ayrı bir maden nizamnâmesi hazırlamaya itmiştir. Bu amaçla hazırlanan ilk maden nizamnâmesi 1861’de uygulamaya girmiştir. Fakat elde edilen tecrübeler ve yaşanan sorunlar dikkate alınarak 1869, 1887 ve 1906’da kaleme alınan nizamnâmelerle maden hukuku alanındaki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Bu metinlerde madenlerin sınıflandırılması ve işletme esasları, alınacak vergiler, yatırımcıların sorumlulukları ve imtiyaz alma süreci ayrıntılarıyla belirlenmiştir. Ayrıca işçilerin sağlık koşulları, çevre güvenliği gibi hususlar da nizamnâmelerde dile getirilmiştir.

2.1.1 1861 Maden Nizamnâmesi

Osmanlı madenleri emaneten, iltizamen ve ihale yöntemleri ile işletiliyordu. Emanet usulünde Maden Emniyeti sıfatıyla devletin tayin ettiği bir görevli belli bir ücret karşılığında madeni yönetirdi. Daha çok Keban-Ergani, Gümüşhacıköy ve Bulgar Dağı gibi büyük madenlerin işletilmesinde tercih edilen bu yöntemde, maden eminine sermaye akçesi olarak teslim edilen paradan madenin tüm harcamaları karşılanırdı. İltizam yöntemi ise maden ocağı gelirlerinin peşin ücret karşılığında ve belli bir süre mültezimlere verilmesi esasına dayanıyordu. Devlet arazilerinin maden aranması ve çıkarılması için uzun süreliğine şahıslara veya şirketlere kiraya verilmesine ise ihale yöntemi deniyordu.

XIX. Yüzyıl ortalarına gelindiğinde şahısların maden imtiyazlarına olan ilgisi artmasına karşın maden üretimini belirleyen kapsamlı bir metin bulunmuyordu. 1858 Arazi Kanunnamesinin 107. maddesi madenlerin mülkiyeti ve alınacak vergileri, madenin bulunduğu arazinin türüne göre tayin etmesine rağmen, işletme yöntemleri, imtiyaz sahiplerinin sorumlulukları, işçilerin durumları, yakacak temini gibi daha pek çok konuya açıklık getirmiyordu.

Ayrıca işletilmekte olan madenlerin çoğu usulsüzlükler, yakacak planlamasının yapılmaması ve madenin bulunduğu yöre halkının ocaklarda zorla çalıştırılması gibi nedenlerden dolayı verimliliklerini kaybetmişlerdi. Bu nedenle Avrupa'da olduğu gibi üretimin tüm safhalarını tarif eden müstakil bir nizamnâmenin hazırlanması için 1856'da Hazine-i Hassa Nezareti'nde haftada iki gün toplanacak özel bir komisyon kuruldu.

Komisyonun çalışmaları sonucu altı bölüm ve altmış maddeden meydana gelen bir taslak kaleme alındı. Metin üzerinde Meclis-i Tanzimat'ta yapılan müzakerelerde bazı maddelerin tadilata ihtiyacı olduğuna karar verildi. Buna göre kasaba ve köy halkına mahsus olan mera, ormanlık arazi ve pazaryeri gibi metruk arazide bulunacak olan madenler hakkında bir hükmün bulunmaması ileride sıkıntılara yol açabileceğinden, yeni bir madde hazırlanarak metne dahil edildi. Yine maden hasılatından alınacak

vergi oranının % 3-20 arasında olması yüksek bulunarak verginin üst sınırı %10'a çekildi. Bâb-ı Alî verginin tenzilini makul buluyor, ancak imtiyaz verilmeden önce vergi miktarının tayin edilmesini sakıncalı görüyordu. Maden servetinin anlaşılmasından sonra talipler ile yapılacak görüşmelerle verginin belirlenmesinin daha yerinde olacağı düşünüldüğünden, ilgili madde öngörülen şekilde tashih edildi. Bu şekilde son halini alan Osmanlı Devleti'nin ilk Maden Nizamnâmesi 28 Mayıs 1861 tarihli irade ile yürürlüğe girdi.

Beş bölüm ve elli dört maddeden oluşan nizamnâmenin girişinde madenler iki sınıfa ayrılıyordu. Gerek yüzeyde gerekse yer altında bulunan altın, gümüş, kurşun, bakır, kalay, nikel, cıva, çinko, manganez, krom, kükürt, kobalt, zımpara, şap, maden kömürü ve kaya tuzu Mevadd-ı Madeniye olarak adlandırılan ilk grubu oluşturuyordu.

Mermer, çakmak ve alçı taşı, kireç, porselen toprağı, kum, kil, lüle yapımında kullanılan topraklar ve taş çeşitleri Mevadd-ı Gayr-ı Madeniye olarak tanımlanmıştı.

Nizamnâmenin ilk on bir maddesi maden arama ve keşif çalışmalarını tarif ediyordu. Buna göre bir kişi sahip olduğu arazide izin ve ruhsat almaksızın maden araması yapabilecekti. Diğer taraftan hazinenin malı olan arazi için ilgililerin devletten ruhsat alması hükme bağlanmıştı. Bir yerde arama yapacak olanlar vilayet ve kaza itibarıyla maden sahasını, madenin cinsini ve keşif kazıları sırasında oluşabilecek zararları tazmin edeceklerini dilekçelerinde belirtmeleri gerekiyordu. Bu amaçla verilecek eskimiş ruhsatların süresi iki yıl ile sınırlandırılmıştı.

Nizamnâme, Osmanlı tebaasından olanların tek başlarına veya ortaklık suretiyle imtiyaz alabilmelerine fırsat veriyordu. Bu ortaklıklara yabancılar hissedar olarak katılabilecekti. İmtiyaz talep edenlerin, vergileri ve olası tazminatı ödeyebilecek malî kudrette olduklarını ispat etmeleri ve ayrıca kefil göstermeleri gerekiyordu. Böylece devletin alacakları garanti altına alınmak istenirken, aynı zamanda madencilikle ilgisi olmayanların ve hukukî boşluklardan yararlanarak devletten tazminat koparma peşinde olan bazı heveslilerin de önü alınmak isteniyordu.

1861 düzenlemesi vergi ve harçları üç başlık altında topluyordu. Çıkarılan cevher üzerinden alınacak vergi miktarı -nizamnâme hazırlık çalışmasında karar verildiği gibi- devlet ile imtiyaz talep eden arasında yapılacak görüşme sonrasına bırakılmıştı. Hafriyyât için tahsis edilen arazi karşılığında alınacak vergi ise dönüm başına bir kuruş olarak belirlendi. İmtiyazlar sarayın iradesi ile resmiyet kazandığından ilgililerin bir defaya mahsus 1000–1500 kuruş arasında “Ferman Harcı” ödemesi gerekiyordu.

Madenlerin eritilip ayrıştırıldığı fabrika, ocak, fırın ve diğer tesisler için ayrıca izin alınması gerekiyordu. Bu tesislerde işlenecek madenin cinsi, tesisin büyüklüğü, yakacağın temin edileceği yerleri gösteren belgeler madenin bulunduğu vilayet valisine teslim edilecekti. Vilayet maden mühendisleri bu belgeleri inceledikten sonra tesisin açılıp açılmamasına karar vereceklerdi. Dolayısıyla bu son hüküm pek çok vilayette maden mühendisi istihdamını kaçınılmaz hale getiriyordu.

1861 Maden Nizamnamesinin en önemli noktalarından biri yabancılara ilk defa maden ihalelerine hissedar olarak katılabilme imkânını tanınmasıdır. Bu tarihten önce devletin genel eğilimi yabancılara maden imtiyazı verilmemesi şeklindeydi. Ancak özel iltimaslara nadiren de olsa rastlanabiliyordu. Daha sonra imtiyaz talep edenlerin malî durumlarının araştırılması ve yabancılarla ortaklık kurmamaları için kefil göstermeleri usulü benimsendi.

Avrupalıların Osmanlı madenlerine olan ilgisi Kırım Savaşı’ndan sonra ani ve yoğun bir şekilde arttı. Kefalet akçesi alınması henüz mecburi olmadığından yoğun bir biçimde ilgi gösteren yabancı yatırımcılar, yerli ortaklar üzerinden çok sayıda imtiyaz talebinde bulunmuşlardı. Mukavelelerden bazıları amacına uygun olarak alınsa da büyük kısmı tatbik edilmiyordu. Çünkü adı geçen grup imtiyazını aldıkları madeni işletmekten ziyade haklarını başkalarına devrederek devletten fesih tazminatı talep ediyorlardı. Nizamnâme öncesi yaşanan boşluk bu grupların cesaretlenmelerine ve hatta zaman zaman izin almaya bile gerek duymadan maden çıkarmaya teşebbüs etmelerine sebep oluyordu. Bu nedenle 1861 Maden Nizamnâmesi ile yabancı müteşebbislere ortaklık yoluyla imtiyaz hakkı verilerek sorumlulukları bildiriliyor ve takipleri sağlanmaya çalışılıyordu.

Nizamnâmede dikkati çeken bir başka husus da verilecek imtiyazların süresinin kesin olarak tespit edilmemesidir. Bu konuda maden imaline talip olanlara “bir müddet-i münâsibe-i imtiyaziye ile” ruhsat verileceği belirtilerek süre sınırlaması yapılmadığı görülmektedir. Nizamnâme öncesinde ve sonrasında işletme ruhsatı verilen maden mukavelenâmelerine bakıldığında 5–25 yıllık değişken bir sürenin uygulandığı anlaşılmaktadır.

Çeşitli uygulamalardan görüldüğü üzere devletin daha çok on yıllık bir süreyi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum bazı kaynaklarda nizamnâmenin maden imtiyazlarına on yıllık tahdid getirdiği şeklindeki bilgileri de açıklığa kavuşturmaktadır.

2.1.2 1869 Maden Nizamnâmesi

Yaklaşık sekiz yıl uygulamada kalan 1861 Nizamnâmesi ile maden işletmeciliğinde elde edilen tecrübelerden sonra ve bilhassa 1867’de yabancıların Osmanlı coğrafyasında toprak almalarına izin verilmesinin de etkisiyle 1869’da yeni bir maden nizamnâmesi hazırlandı. 1810 Fransız Maden Kanunu esas alınarak kaleme alınan 1869 nizamnâmesinin önceki metne göre daha kapsamlı olduğu, doksan maddeye çıkan hacmiyle de ilk bakışta görülmektedir. Bu düzenlemede öncelikle madenlerin tanımı ve sınıflandırması yapılmıştır. 1861 düzenlemesinde Mevadd-ı Madeniye denilen altın, gümüş, demir, kalay, çinko gibi damar veya tabaka halinde bulunan madenler Ma’âdin-i Asliye; yüzeyde dağınık olarak bulunan taş çeşitleri, alışımlı kum, şaplı toprak gibi daha az hafriyyât ile çıkarılan maden cinsleri ise Ma’âdin-i Sathîye olarak adlandırılmıştır. Mermer, alçı ve kireç taşı, kil, porselen toprağı, çanak, çömlek ve lüle yapımında kullanılan topraklar yeni metne dahil edilmemiştir.

Yeni nizamnâmenin ilk göze çarpan noktası, 1861’de “müddet-i münâsibe” ifadesiyle muğlak şekilde bırakılan imtiyaz süresini doksan dokuz yıl olarak belirlemesidir. Tercih edilen ortalama on yıllık imtiyaz süresi Osmanlı madenciliğinin gelişmesinin önündeki engellerden biriydi. Çünkü diğer ticarî faaliyetler ile mukayese edildiğinde madencilikten kısa vadede kazanç elde edilebilmesi -günümüzde olduğu gibi- mümkün değildi. Bazen uygun damarı bulabilmek için yıllarca kazı yapmak,

yüksek miktarda yatırım yapmak ve beklemek gerekebiliyordu. Masraflarını bir an önce çıkarmak isteyen mültezimler alelacele kazı yapmakta ve madeni tahrip etmekteydiler. Bu nedenle Bâbîâlî'nin imtiyaz süresini doksan dokuz yıla çıkarması gerçek maden yatırımcısının önünü açacak bir gelişmeydi. Yine aynı çerçevede yabancılara tek başlarına ve kendi adlarına ihalelere girebilme hakkı verilmesi, imtiyaz hakkının diğer mal ve eşyalar gibi başkalarına satılabilmesine veya varislere intikaline imkan tanınması mülkiyet açısından önemli yeniliklerdendi.

1869 Nizamnâmesi ile vergi konusu da ele alınarak oluşabilecek ihtilaflar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Buna göre maden hafriyatı için tahsis edilen araziden “Resm-i Mukarrer” adı ile dönüm başına ve senelik olarak beş para ve bir yılda çıkarılacak cevher hasılatından ise %1–5 arasında “Resm-i Nisbî” tahsil edilecekti. Ferman Harcı artırılarak 50–200 lira olarak yeniden belirlenmişti.

Bu arada ilk defa madenlerin güvenliği ve sağlık koşulları üzerinde durularak madenlerde bir doktor ve eczane bulundurulması zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca kazazede işçilerin ailelerine mahkemenin tayin edeceği tazminatın ödenmesi öngörülmüş, kazayı zamanında haber vermeyenlere veya teknik eksiklikten meydana gelen kazaların sorumlularına da para cezaları verileceği karara bağlanmıştır.

2.1.3 1887 Maden Nizamnâmesi

Her yeni hukukî düzenleme yaşanan sorunları ortadan kaldırıyordu. Fakat elde edilen tecrübeler, değişen üretim teknikleri ve madencilikteki gelişmeler yeni çalışmaların yapılmasını kaçınılmaz kılıyordu. Öyle ki, 1869 Nizamnâmesi yürürlüğe girdikten kısa bir süre sonra ihale ve idare alanlarında yaşanan problemleri ortadan kaldırmak için 1873 sonlarında bir komisyon kuruldu. Bu girişimden bir sonuç alınamamış olsa gerek yaklaşık on yıl sonra yeni bir maden nizamnâmesi hazırlıklarına başlandı. Aralarında Orman ve Ma'âdin Müdürü Bedros Kuyumciyan'ın da bulunduğu özel komisyon önemli gördüğü dokuz noktayı Şûrâ-yı Devlet'e bildirdi. Bu tespitlere göre imtiyaz sahiplerinin maden bölgesinde kalhâne ve fabrika inşa etmeleri teşvik ediliyordu. Maden arazisi ihtiyaca cevap verecek genişlikte, sermaye ve imalatla

orantılı olmalıydı. Ayrıca hazinenin kayıplarını engellemek için çıkarılan cevher miktarının tam olarak belirlenmesi gerekiyordu. Bu nedenle güvenilir memurlar tayin edilerek madenlerin daha sıkı teftişi öngörülüyordu. Maden imalatında kullanılmak üzere mirî ormanlardan ağaç kesilirken bölge halkının ihtiyaçları da dikkate alınmalıydı. Ayrıca beklenen faydayı sağlamayan ve çok uzun olan doksan dokuz senelik imtiyaz süresi kırk seneye indirilmeliydi. Madenlerde istihdam edilecek amelelerin ise yöre halkından seçilmesine özen gösterilmeliydi.

Komisyonunda ele alınan ve madenlere tahsis edilecek arazi miktarını ve imtiyaz sürelerini konu alan maddeler daha sonra Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi azalarından bir bölümünün de bulunduğu üst komisyonda ele alındı. Yeni tartışmalarda arazi miktarı ile elde edilecek kazanç arasında bir mukayese yapmanın mümkün olmadığı ileri sürüldü. Çünkü büyük sermaye gerektiren bazı madenlerin arazisi geniş olmakla birlikte, bazen küçük arazileri kapsayan madenler daha verimli olabiliyordu. Eğer amaç geniş arazi parçalarının boş kalmasını önlemek ise maden arazisinden alınan vergi arttırılarak bu kayıp önlenebilirdi. Diğer devletlerde olduğu gibi doksan dokuz sene olarak belirlenen imtiyaz süresinin kısaltılması mültezimlerin yatıracakları sermayeyi tam olarak alamamalarına yol açabilirdi. Bu durum, maden yatırımcılarının piyasadan çekilmesine veya masraflarını kısa zamanda çıkarmak isteyen mültezimlerin madenleri tahrip etmelerine neden olabilirdi. Bununla birlikte büyük sermaye ve hafriyat gerektirmeyen krom ve zımpara gibi yığın halinde bulunan madenler kırk seneden az olmamak üzere ihale edilebilirdi. Nitekim süre konusundaki komisyon kararı 1887 nizamnâmesinde aynen yer alırken yeni imtiyazlar da bu hükme uygun olarak verildi.

Önceki maden mevzuatına göre imtiyaz hakkı alanların da yeni nizamnâmeye tabi olmaları gerekiyordu. Fakat vergilerin yükseltilmesi itirazlara sebep olacağından bu mültezimlerin yeni düzenleme yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on yıl daha eski hükümlere göre vergi ödemeleri şeklinde bir ara formül bulunarak sorun çözümlendi.

Birkaç yıl süren komisyon çalışmalarının tamamlanmasından sonra 7 Eylül 1887 tarihli irâde ile Osmanlı Devleti'nin üçüncü maden nizamnâmesi resmen uygulamaya girdi.

Dokuz bölüm ve doksan iki maddeden oluşan nizamnâmenin ilk bölümünde madenlerin tasnifi ve buna göre imtiyaz süreleri belirleniyordu. Yapılan yeniliklerden biri maden imalatının devamlılığını sağlamak üzere üretimde kullanılan hayvan, her türlü araç gereç ve bir senelik levazımâtın demirbaş kabul edilerek bunların borç mukabili hacizlerine izin verilmemesi hükmüdür. Ayrıca kendi arazilerinde devletten izin almadan maden arayabilen arazi sahiplerinin artık arayacakları madenin cinsini ve arazinin hudutlarını belirterek mahalli idareden onay almaları gerekiyordu. Bu müracaat aynı zamanda madeni ilk bulanın iddiasını ispat etmesini sağladığı gibi, imtiyazı alan kişinin madeni bulana “Mucitlik Hakkı” adı altında tazminat ödemesine de temel teşkil ediyordu. 1887 Nizamnâmesi mültezimlerin ödeyecekleri vergilere de artış getirdi. Tahsis edilen arazi karşılığı senelik ve dönüm başına 1869'da beş para olan Resm-i Mukarrer on kuruşa çıkarıldı. Bir yılda çıkarılan cevherden alınan Resm-i Nisbî ise bakır, kömür ve simli kurşun gibi kuyu ve mağara açılarak çıkarılan madenler için %1-5 olarak belirlenirken, zımpara, krom, petrol, zift, neft, lüle taşı gibi yığın halinde bulunan madenler için ise %10-20 arasında tahsil edilecekti. Madenin kötü idaresinden ve teknik aksaklıktan meydana gelecek kazalar sebebiyle alınacak para cezaları da ciddi bir şekilde artırılarak 50-100 altın olarak yeniden belirlendi.

1887 Maden Nizamnamesinin özellikle Taharri bölümüne gelen itirazlar sonucu 1901'de bu kısım değiştirildi. Şahıslara ait arazilerde, çevrede bulunan bina ve diğer yapılara zarar vermeyeceğinin anlaşılması halinde Orman ve Ma'âdin ve Ziraat Nezareti'nin onayı ile keşif kazılarına başlanabilecekti. İstanbul'daki maden hafriyatları ister mülk ister mîrî arazide olsun padişahın iznine bağlıydı. Resmi işlemleri tamamlanan ve taharri ruhsatı alması uygun görülenler iki ay içinde ruhsatnâmelerini almazlarsa haklarını kaybedeceklerdi.

2.1.4 1906 Maden Nizamnâmesi

Osmanlı Devleti'nde maden mevzuatını ele alan ve köklü değişiklikler getiren son düzenleme 1906'da yapıldı. Özellikle yabancı maden mültezimlerinin talepleri sonucunda çalışmalarına başlanan 1906 Maden Nizamnâmesi hazırlık aşamasında bir dizi yabancı protestolarına ve elçiliklerle yapılan uzun görüşmelere sahne oldu.

Nizamnâmenin hazırlık çalışmaları Bâb-ı Alî Hukuk Müşaviri, Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi Reisi, Şûrâ-yı Devlet Reisi ve Orman ve Ma'âdin ve Ziraat Nazırı'ndan oluşan bir hey'et tarafından yürütüldü. Heyetin raporunda arama ile ilgili hükümlerin gözden geçirildiği ve keşif hafriyatı sırasında binalara zarar gelmemesi için makul bir mesafenin belirlendiği, bunun da çıkacak nizamnâmede yer alacağı belirtiliyordu. Ayrıca Bilâd-ı Selâse ve Boğaz'ın her iki sahilinde askeri açıdan sakıncalı görülen mesafe dahilinde hiç kimseye kazı izni verilmeyecekti.

1906 Maden Nizamnamesinin hazırlık çalışmaları, pazarlıkların ve restleşmelerin en yoğun olarak yaşandığı dönemdir. Şöyle ki; Osmanlı Devleti uzun bir süredir dile getirdiği gümrük vergisinin artırılması isteğini bu sırada tekrar etti. Ancak ithalat vergileri kapitülasyonlarla sınırlandırıldığından tek taraflı irade konulamıyor ve Avrupalı devletlerle anlaşılması gerekiyordu. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nin Vilayet-i Selâse bütçesinde meydana gelen açığı kapatmak için gümrük vergilerinin arttırılması talebine en büyük tepkiyi İngiltere gösterdi. İngiltere, Osmanlı dış ticaretinin % 60'ını kapsıyordu. Bu nedenle İngiltere'nin böyle bir artışa rıza göstermesi mümkün değildi. Ayrıca Beyrut, Selanik, Mersin ve Basra gümrüklerindeki suiistimaller önlenabilirse artışa ihtiyaç duyulmayacaktı.

İngiltere, mültezimlerin yaptığı büyük masraflara karşılık, ferman verilinceye kadar Resm-i Nisbî'nin üst sınırdan ödenmesi teklifi ile sınırsız miktarda maden çıkarılmasına izin verilmesini istiyordu. Böylece hem hazineye büyük gelir sağlanacak hem de Osmanlı madenlerine olan ilgi artacaktı. Hâlbuki 1887 nizamnâmesi keşif aşamasında 100 tonilatoya kadar cevher çıkarılmasına müsaade ederken, bu miktar 1901'de 2000 tonilatoya yükseltilmişti. Miktar, mültezimlerin yapacakları masrafları

fazlasıyla karşılıyordu. Teklifin kabulü, imtiyaz fermanı alma konusunda zaten isteksiz davranan arama ruhsatı sahiplerine mukavele ve şartnâmelerde belirtilen yükümlülöklere bağılı olmadan hafriyyât yapabilmelerine izin verilmesi anlamına geliyordu. 9 Nisan 1906 tarihli irâde ile yeni Maden Nizamnâmesi ilan edildi. Osmanlı Devleti'nin istediğı gümrük artışı ise ancak bir sene sonra 25 Nisan 1907'de onaylandı.

Son maden mevzuatı yeni hükümler içermekle birlikte bazı kısımlarda önceki metinlerin izlerini taşıyordu. Örneğın madenlerin tasnifi, imtiyaz süreleri, yabancıların maden ihalelerine girebilmeleri, madeni keşfedene verilen mucitlik hakkı ve miktarı, madenin 1/5000 ölçekli haritasının imtiyaz talep edenlerce tanzim ettirilmesi ve ihalenin gazetelerde ilanı gibi hükümler aynen korunmuştu. Bu bölümde yapılan tek değışiklik imtiyaz için bürokratik işlemlerin bir yıl ile sınırlandırılmasıydı. Yeni hüküm özellikle yabancı müteşebbislerin imtiyaz işlemlerinin uzun sürmesi yolundaki kronik şikayetlerini ortadan kaldırmaya yönelik önemli bir adımdı.

Yeni metinde en büyük değışiklik arama ruhsatlarının verilışı ve keşif bölümlerinde yapıldı. Arama ruhsatı verme yetkisi daha önceki düzenlemelerde olduğı gibi 1906'da da madenin bulunduğı vilayet valiliklerine bırakılmıştı. Ancak yeni nizamnâme ile arama ruhsatının uygun görölmemesi halinde mültezim veya maden şirketine Bâb-ı Alî'ye müracaat etme hakkı tanınıyordu. Bu durumda tüm muameleler sekiz ayda tamamlanamazsa vilayetin verdiğı ruhsat geçerli olacaktı. Fakat arama yapılacak arazide askerî, dinî ve devlete ait yapıların zarar göreceğı anlaşılırsa izin verilmeyecekti.

Dikkat çeken bir başka hüküm ise mültezimlerin maden arazisi üzerinde başka haklarının olmadığını ifade eden maddedir. Buna göre imtiyaz sahibi arazi dahilinde madencilik dışında başka bir üretim faaliyeti yürütemeyecekti. Böylece ağaç ekerek veya maden üretimi ilgisi olmayan binalar yapılmasına bağılı olarak olası mülkiyet iddiaları engellenmeye çalışılmıştır. Buna karşılık sahibi razı olmayan bir arazide maden aranmasına müsaade eden nizamnâme, maden keşfini teşvik ederken etrafı duvar ile çevrili arazi yakınında, bahçe, avlu ve bunlara beş yüz zira uzaklıkta olan yerleri bu hükmün dışında bırakıyordu.

2.2 Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Maden Hukuku ve Politikası

Bölüm 2.2, Kartalkanat (1991) tarafından hazırlanan “Cumhuriyet döneminde madenciliğimizin gelişimi ve Türkiye madencilik politikası” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

Madenler bir kez tüketildikten sonra yerine yenilerini koyabilme olanağı olmayan, yani “yenilenebilir” kaynaklar olmadığından, rasyonel bir şekilde işletilmeleri gereken, yüzlerce, hatta milyonlarca yıl süren jeolojik olaylar sonucunda oluşan, toplumun ortak mallarıdır.

Kişilerin, verecekleri bir uğraşın ürünü olmayan madenlerin, toplum adına, devlet tarafından işletilmesi görüşünde olanlarla; madenlerin, özel mülkiyet konusu olması gerektiği ve kişilerin madenler üzerinde de tasarrufta bulunması gerektiğini savunanlar arasındaki mücadele Cumhuriyet Dönemi boyunca devam etmiştir. Günümüzde de bu mücadele siyasi iktidarlarca hala sürdürülmektedir.

Cumhuriyet Dönemini izleyen, siyasi ve ekonomik politikalar temeli üzerinde altı dönemde incelemek olanaklıdır.

2.2.1 1923-1933 Dönemi

Osmanlı döneminde madencilik sektöründe büyük oranda yabancı egemenliğinin olması, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte madencilik alanında da yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Cumhuriyet ilân edildiğinde, madencilik tekniğini öğrenmiş yerli ustalar, teknisyenler ve mühendisler yeterli düzeyde olmayıp, 1923 yılındaki Türk maden mühendisi sayısı 8 kadardır. Hemen hemen bunların hepsi de yabancı şirketlerde önemsiz görevlerde çalışmaktaydılar.

Henüz Cumhuriyetin birinci yılı dolmadan, o günlerde son derece zayıf olan ekonomik duruma rağmen, Zonguldak'ta yüksek ve orta dereceli teknik okullar açılmış ve dış ülkelere öğrenci gönderilmiştir.

Bu dönemin temel niteliği, madenciligi güçlendirerek kalkınmayı özel girişim yoluyla gerçekleştirmektir. Ancak bu politikanın başarıya ulaşamadığı görülmektedir. Bu başarısızlığın nedeni olarak; kamu fonlarının kolaylıkla özel kesime aktarılmasını, özel kesimin sermaye birikiminin yetersiz olması ve yıllardan beri süren savaşların yarattığı yoksullukları göstermek mümkündür.

17 Şubat 1923 tarihinde İzmir'de toplanan ve on altı gün devam eden İzmir İktisat Kongresi'nde madencilikle ilgili alınan kararlar bir bildiri ile Türkiye Büyük Millet Meclisine ve başbakanlığa sunulmuştur. Bu bildiride madenlerimizle ilgili şu öneriler yer almıştır:

- Madenlerimizi birkaç havzaya ayırarak, buralarda Türk teknik elemanlarının çalışması,
- Maden haritalarının yapılması,
- Madenlerimizin değeri ve üretimi ile ilgili istatistik bilgilerinin yayınlanması,
- Bulunmuş madenlerin ihaleyle mali gücü olan Türk vatandaşlarınca işletilmesi,
- Harpte işletilmeyen madenlerin vergiden affı,
- Zımpara madenî konusunda Yunanistan'la rekabete geçilmesi,
- Kok ve antrasit dışında kalan maden kömürlerimiz ile kükürt madeninin yabancı rekabete karşı korunması,
- Ereğli Zonguldak havzasının düzenlenerek demiryolunun döşenmesi,
- Yerli üretim ve ulaşım araçlarında kendi kömürümüzün kullanılması,
- Maden ocaklarının hukuki sınırlarının çizilmesi,
- Bu konuların yerinde inceleyecek uzmanların görevlendirilmesi, gibi tavsiyelerde bulunmuştur.

İzmir İktisat Kongresinde, Heyeti Faâle'nin hazırladığı raporda sanayileşmek için, sanayi bankalarının kurulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu öneriler doğrultusunda özel kesimin finansmanını üstlenen, yarı resmi nitelikteki İş Bankası ve aynı şekilde

19 Nisan 1925 yılında 633 sayılı yasa ile Türkiye Sanayii ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bankanın görevleri arasında; bankaya devredilen sanayi kuruluşlarının idare edilmesi, sanayi kuruluşlarına katılmak ve bu kuruluşları işletmek, maden imtiyazı almak ve işletmek, Türk sanayici ve madencilerine kredi vermek ve her türlü bankacılık işlemlerini yapmak gibi hususları belirtmek mümkündür.

Yabancı sermaye konusunda da kongrede bağlayıcı kararlar alınmıştır. Türk yasalarına uymaları koşuluyla, yabancı sermayeye karşı olunamayacağı şeklindeki görüş, öncü kadronun kongrede yaptığı konuşmalarda açıkça dile getirilmiştir.

Cumhuriyet rejimi, yabancı sermayeye değil, kapitalist ayrıcalıklar arayan yabancı sermayeye karşı olmuştur. Nitekim yapılan araştırmalar da göstermiştir ki yabancı sermaye daha Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren madencilik sektöründe yoğun olarak girişimlerde bulunmuştur.

1920- 1930 yılları arasında madencilik alanında toplam 20 anonim ortaklık kurulmuştur. Bunların kurucu, hissedar ya da idare meclisi üyeleri arasında yabancı kişiler bulunmaktadır. Dokuzu ise salt yerli sermaye tarafından oluşturulmuştur. Yabancı sermayeye katılımlı anonim ortaklıkların sermayesi toplam 89.330.000 TL olduğu halde, yerli sermaye tarafından kurulan anonim şirketleri toplam sermayesi ise ancak 5.425.000 TL'dir.

Görülüyor ki, 1920-1930 yılları arasında maden üretimi alanında kurulan ve yabancı sermayenin katıldığı ya da tamamen egemen olduğu Türk Anonim Şirketleri, aynı devre içinde kurulan ve kurucuları ya da hissedarları arasında yabancı sermaye bulunmayan Türk Anonim Şirketlerine göre sermayeleri bakımından daha güçlü durumdadırlar.

Genel olarak, gerek kuruluş sayısı gerekse sermaye açısından bankacılık alanından sonra, 1920-30 yılları arasından anonim şirketleşme hareketinin yoğun olduğu ikinci uğraş alanı madenciliktir. Özel girişimle sanayileşme dönemi olarak nitelendirilen 1923-1933 yılları arasında; gerek yarı resmi bir kuruluş olan İş Bankası'nın, gerekse

devletin madencilik sektöründeki girişimleri diğer sektörlerle oranla daha başarılı olmuştur.

1923-1933 döneminin madencilik sektöründeki yapısına ilişkin önemli ve tamamlayıcı sayılabilecek bilgiler 1927 yılı Sanayi Sayımının verilerinden öğrenilebilmektedir. 1927 yılında gerçekleştirilen Sanayi Sayımı gerek ülkenin genel olarak sanayiini belgelemesi, gerekse maden sanayiine ilişkin sağladığı veriler açısından yararlı olmuştur.

Sayım verilerinden madencilik sektörünün belirgin özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür;

- i. 556 maden kuruluşunda, 18.932 çalışan bulunması ortalama olarak her kuruluşta 34 kişinin çalışmış olduğunu gösterir ki bu da küçük üretim birimlerinin dönemin madenciliğine damgasını vurduğunu göstermektedir.
- ii. Dönemin madenciliğinde, hammadde içindeki yerli payı oranının % 94,6 ve yabancı payı oranının % 5,4 olduğu göz önüne alınırsa, madencilik sektörünün emek-yoğun nitelikte bir sektör olduğu söylenebilir.
- iii. Küçük atölyeler (kuruluşların % 97,02'sinde çalışanların sayısının 6 ve 6'dan az olduğu göz önüne alınırsa) biçiminde kendini gösteren bu sanayi dalı üretilen yeraltı kaynaklarının işleyecek nitelikte ve nicelikte değildir. Bu da üretilen madenlerin büyük çoğunluğunun ihraç edildiğini, çok azının yurt içinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Dönem için söylenebilecek son söz, 28 Mayıs 1927'de kabul edilen 1055 sayılı Teşviki Sanayii Kanununa ilişkindir. Bu yasanın 44. maddesinde teşvik tedbirlerinin 1942'ye kadar yürürlükte kalacağı belirtilmiştir. Zira bu tarihten sonra teşvike gerek kalmayacağı varsayımından hareket edilmiştir. Bu kanunla özel sanayii girişimleri ve maden işletmeciliği büyük ölçüde teşvik edilmek istenmiştir. Ücretsiz arazi tahsisi, bina, arazi kazanç vergileri ve belediye resimlerinden muafiyet (ayrık), gümrük ve ithalat vergisi muafiyetleri, nakliyede özel ve ucuz tarife, normal değerinin % 10'u kadar destekleme primi gibi teşvik unsurları sanayii ve madencilikte yatırımlarını destekleyici nitelikte olan ve bu yasayla getirilen tedbirlerdendir.

2.2.2 1933-1941 Dönemi

1932 yılından sonra özel girişimin yeterli bir sermaye gücünden yoksun olması ve izlenen "özel girişime dayalı" politikanın başarılı olamamasından ötürü Türkiye'nin ekonomik politikasında belirgin bir değişme ile "devletçilik" denilen yeni bir ekonomik politika dönemi başlamıştır. Bu dönemde kamu sektörünün işlevleri göreceli olarak artmıştır.

Geçirilen on yıllık özel girişimi özendirme politikasının başarısız olmasının nedenleri arasında Lozan Barış Görüşmelerinin bağlayıcı olumsuz etkileri ve 1929 ekonomik buhranını göstermek mümkündür. Özellikle 1929 ekonomik buhranının Sovyetler Birliği gibi devletçi ekonomik politikaların uygulandığı ülkeleri fazla etkilememesinden ötürü, diğer alanlarda olduğu gibi, madencilik alanında da "devletçi" bir ekonomik politikanın izlenmesine neden olmuştur.

1933- 1940 döneminin en önemli özelliği; günümüze kadar gelen birçok maden işletme ve kuruluşlarının bu yıllarda kurulmuş olmasıdır. Buna neden olarak madenciliğin büyük yatırımlar gerektiren kısa sürede kâr getirmeyen riskli girişimler olmasını göstermek mümkündür. Ayrıca o gün için ferdi mesai veya sermayenin yeterli düzeyde olmaması ve çizilen devletçilik politikasının uygulanması gibi etmenlerden ötürü devletin madencilik sektöründe öncülük yapmasını gerektirmiştir.

Dönem içinde uygulanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı programlarında madencilik yatırımlarına büyük yer verilmiş ve başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planında madenciliğin toplam yatırımlar içindeki payı % 26,9 oranında olmuştur.

1936 yılında hazırlanan İkinci Beş Yıllık Sanayii Planının madenciliği kapsayan maddeleri;

- i. Madenciliğimizin gerek ham gerek yan mamul olarak ihracata elverişli hale getirilmesi
- ii. Kömür havzalarımızda istihsalin inkişafı ve rasyonalize edilmesi şeklindedir.

Kabul edilen bu ilkeler çerçevesinde İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda madencilik sektörünün yatırımlardaki yeri Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'ndan daha fazla orandadır.

Görüldüğü gibi İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda madencilğe öngörülen yatırım toplamı, yatırımın % 40'ı gibi büyük bir değere ulaşmıştır. Denilebilir ki planın madencilik bölümü dışındaki kısımları uygulama olanağı bulamamıştır. Gerek Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, gerekse İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın madencilik sektörüne bu denli önem vermelerinin nedeni;

- i. Gittikçe artan demir-çelik ve yakıt gereksinimini karşılayacak demir, taşkömürü ve linyit gibi yeraltı kaynaklarının işletilmesi,
- ii. Diğer yandan krom, bakır gibi önemli metal madenlerin ihraç edilerek döviz sağlanması olarak gösterilebilir.

Dönem içinde uygulanan "devletçi" politikanın bir sonucu ve Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki imtiyazlara tepki şeklinde değerlendirebileceğimiz bir anlayışla, madencilik alanında da birtakım devletleştirme hareketleri olmuştur.

Özetle; Birinci ve İkinci Sanayii Planlarının uygulanması sonucunda özellikle madencilik alanında önemli birçok yatırımlar yapılmış, maden aramacılığı ve işletmesi için günümüzün köklü kuruluşlarının temeli atılmıştır.

Madencilik alanında arama ve işletme faaliyetleri bu şekilde örgütlenmeden, 14 Haziran 1935 tarih ve 2818 sayılı kanunla Maadin Nizamnamesi ve 608 Sayılı kanunun bazı maddeleri değiştirilmiştir. 2818 sayılı kanunla maden arama ve işletme hakları yeniden düzenlenmiş, arama, süresi iki yıla indirilmiş, hak sahiplerinin işletmede belirli şartlara uymaları ve madeni devamlı olarak işletmeleri koşulu getirilmiştir. 2818 sayılı yasayla aldıkları maden imtiyaz ve ruhsat sahalarını kendileri işletmeyip başkalarına kiralamış olanların tüm haklarının devlete geçeceği bildirilmiştir.

Bu dönemde özellikle MTA'nın aramaları ve Etibank'ın işletme kuruluğu olarak madencilik sektöründeki işlevleri hızla artmıştır. Devlet adına işletmeci kuruluş olan Etibank, krom dışında özellikle kömür, linyit, kükürt ve demir cevherinde egemen duruma geçmiştir.

2.2.3 1940-1945 Dönemi

İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla ülkemizde uygulanan ekonomik politikada da önemli değişikliklere gidilmiştir. Her ne kadar Türkiye savaşın dışında kalmışsa da 1940- 1945 yılları arasında uygulanan ekonomik politika bir "savaş ekonomisi" niteliğindedir. 1940'da yürürlüğe giren "Milli Koruma Kanununda", sanayiye ilgilendiren maddeler arasında, sanayii ve maden kuruluşlarından üretim programlarını istemek ya da program vermek gibi hükümler yer almakta olup, dönemin belirgin niteliğini gözler önüne sermektedir. Dönemin özelliğinden ötürü, üretim büyük oranda yavaşlamış, ekonomide büyüme şöyle dursun, küçümsenmeyecek gerilemeler olmuştur. Bu gerileme madencilik alanının her kesiminde görülmemektedir. Bazı maden türlerinin üretiminde gerileme olurken bazılarında artış olmuştur.

Üretim gerilemesinin yanında bir istikrarsızlık da söz konusudur. Bu dönemde özel sektörün kısa zamanda kâr getirmeyen madencilik alanına yatırım yapmadığını, devletin Etibank eliyle 1940-1945 yılları arasında beş maden türüyle katılım payını sürekli arttırdığını görüyoruz. Etibank, kömür, demir cevheri ve kükürtte yüzde yüz oranında, linyit ve kromda, ise yüzde ellinin üzerinde katılım payına sahip olmuştur. İkinci Dünya Savaşının başlaması ve ülkemizde savaş ekonomisinin uygulanmasından ötürü, bu dönemde devlet üretim tesislerine el koymuş, vergiler artmış, fiyat, üretim ve tüketim kontrolleri sıklaştırılmıştır. Ayrıca ithalat ve ihracatın kısıtlanması, yeni tesislerin kurulamaması, başlamış projelerin beklemesi, Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu, Paralı İş Mükellefiyeti gibi tedbirler bu dönemin özelliklerindendir.

2.2.4 1945-1960 Dönemi

Ülkemizin sanayileşme yerine bir tarım ülkesi, gelişmiş ülkelerin tahıl deposu ve hammaddesini karşılayan bir ülke olarak kalmasını isteyen, bu arada tahta işleri, seramik ve çömlekçilikle uğraşmasını salık veren Barker Komisyon Raporunda, madencilik faaliyetlerine ilişkin şu öneriler yer almaktadır;

- i. 1953 senesinden sonra, hali hazır yatırım programının neticeleri belli oluncaya kadar Zonguldak kömür havzasının inkişafı için hiç bir taahhüde girilmemelidir.
- ii. Hususi maden arama ve işletme faaliyetlerine yol açacak bir madencilik politikası kabul edilmelidir. Hükümetin hususi sermayedar grupları petrol araştırma ve işletmelerinden uzak tutma politikası yeniden tetkik edilmesi lazımdır.
- iii. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA) tarafından yapılan tetkiklerin neticeleri halkın istifadesine açık olmalıdır.

Madencilik alanında hiçbir taahhüde girilmemesini özel sektörden yana bir madencilik politikasının kabul edilmesini tavsiye eden Barker Komisyon Raporu, yabancı sermayenin özel sektör yoluyla madenlerimize ve yeraltı kaynaklarımıza kolayca erişmesini sağlamak istemiştir.

Üçüncü öneri ile özel teşebbüsün ve yabancı sermayenin pahalı ve riskli olan maden arama aşamasına katılmaksızın, kamunun bu alanda yapacağı harcamaların sonuçlarından yararlanılmak istenmiştir.

Mayıs 1951'de yapılan bu öneri, 1952 yılında MTA Enstitüsünce yayınlanan, Türkiye'de Maden İşletecek Yabancı Müteşebbisler İçin Tanıtma Bülteninde yansımaları bulmaktadır.

Adı geçen bültenin hazırlanış gerekçesinde; “Türkiye'de maden işlerinde çalışmak isteyen sermayedarların ne gibi şartlar ve hükümlere bağlı olacağını ana hatları itibariyle göstermek ve serbest teşebbüse açık madenlerimiz hakkında toplu bir fikir

vermek maksadıyla hazırlanan bu broşürün, memleketimizde çalışmak isteyen hariçteki dostlarımıza faydalı olmasını temenni ederiz.” demektedir.

1951'de çıkarılan 5821 sayılı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanununu, 1954 yılında çıkarılan 6309 sayılı Maden Kanunu izlemiştir. Maden Kanununun 13 ve 62. maddelerinde madenlerin devlet eliyle geliştirilmesi esası terkedilerek, özel ve kamu girişimlerinin eşit haklara sahip olacakları belirtilmiştir. Görüldüğü gibi hükümetin özel sektöre olan tüm desteğine rağmen madencilik alanında yine de devlet kuruluşları egemen durumdadırlar.

2.2.5 1960-1980 Dönemi

27 Mayıs 1960 hareketiyle başlayan yeni dönemde kabul edilen 1961 Anayasa'sı planlı kalkınmayı öngörmüştür. 1961 Anayasası; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanmasını ve bu kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmeyi, yatırımların toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltilmesini (madde 41 ve 129) emretmektedir. Bu anlamda tabii servetler ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu, bunların aranması ve işletilmesi hakkını devlete ait olduğunu, arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılmasının kanunun açık iznine bağlı olduğunu (madde 130) belirterek ilk kez Anayasa güvencesi altına almıştır.

Doğal kaynaklarla ilgili ilk Anayasal hüküm 1961 Anayasa'sının “Tabii Servet Kaynaklarının Aranması ve İşletilmesi” kenar başlıklı 130. maddesidir. Bu madde aynen şöyledir: “Madde-130. Tabii servetler ve kaynakları devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.”

1961 Anayasa'sı hazırlanırken Cumhuriyet dönemi boyunca devam eden kamu sektörü özel sektör tartışması tüm çıplaklığıyla devam etmiştir. Tabii servet ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altına alınarak bunların aranması ve

işletilmesinde kamuya öncelik verilmesini savunanlarla, tabii servet ve kaynakların sahihsiz şeyler olduğunu, özellikle yeraltı servetlerini bulanların onları işletmesi gerektiğini, bu konuda devlete bir öncelik verilemeyeceğini, hatta özel sektörün, kamu sektöründen önce gelmesi gerektiğini savunanlar arasındaki uzun tartışmalar Anayasa tasarısının hazırlandığı sıralarda da devam etmiştir.

Yürürlükteki maden yasasının tüm girişimleri güvence altına alacak nitelikte olmaması, ayrıca yabancı sermayeyi teşvik edici yasaların madencilik sanayine yatırım yapmak için yeterli olmaması, yeni bir yasanın çıkartılmasını gerekli kılmıştır. Bu amaçla "Yeni Maden Kanunu Hazırlama Komisyonu" oluşturulmuştur.

Planlı dönemle birlikte doğal kaynakların yurt ekonomisi ve sanayinin ihtiyacına uygun bir şekilde işletilmesi için ve ilgili kuruluşlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, koordinasyonu ve bu alanda belirgin bir politikanın izlenmesi amacıyla 4951 sayılı yasaya dayanılarak 25.12.1963 tarih ve 4400 sayılı Cumhurbaşkanlığı onayı ile Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı kurulmuştur.

Bakanlık; genel olarak yurdumuzun maden, petrol, su ve enerji gibi doğal kaynaklarının sanayii ihtiyaçlarına ve kamu yararına uygun bir şekilde yetiştirilmesini, işletilmesini ve kullanılmasını sağlamak amacıyla, doğal kaynakların modern, teknik gereklere ve ekonomik anlayışa uygun bir şekilde araştırılması, geliştirilmesi, işletilip üretilmesi, değerlendirilmesi, dağıtımı ve kontrolü ile tabii kaynaklarının korunması için plan, program ve projeler hazırlamak ve bu projelerin gerçekleşmesini sağlamakla görevlendirilmiştir.

Dönem içinde Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963- 1967) uygulamaya konulduğunda maden üretiminin %75'i kamu kuruluşlarınca karşılanmasına karşın ancak %25'i özel sektör tarafından karşılanabilmektedir. Yine bu dönem içinde özel sektör için yeni teşvik tedbirleri uygulanmışsa da, madencilikte risk unsurunun yüksek olması ileri teknoloji ve büyük sermaye gerektirmesi gibi faktörlerden ötürü bu alan özel sektör için cazip olmamıştır. Çünkü madencilik kısa sürede yüksek oranda kâr getiren, bir girişim alanı değildir.

Nitekim özel sektörün yaptığı tüm yatırımlar içinde madenciliğin payı 1963'te %1,7 iken, 1975'te bu oran %0,6'ya düşmüş ve 1980 yılında bu düzeylerde kalmıştır. Yine madencilik alanına yapılan tüm yatırımlara da sektörün katkısı 1973'te %11,8 iken, bu oran 1976'da %5,6'ya ve 1980'de ise %4,9'a düşmüştür.

12 Mart Muhtırasından sonra, işbaşına gelen hükümetler madencilik alanında da bazı reform hareketlerine girişmişlerdir. Bu amaçla devlete öncelik hakkı veren, yabancı sermayenin madencilik sektörüne girmesini engelleyen ve boraks ile linyit madenlerinin devlet eliyle işletilmesini öngören 1713 sayılı "Maden Reformu Kanunu" çıkartılmıştır. Ancak bu yasa Cumhurbaşkanı tarafından veto edildiği için yürürlüğe girmemiştir.

Kamuoyunda oluşan beklentileri karşılamak, üzere 7.5.1975 tarihinde kabul edilen 1895 sayılı "Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması ve Hak Sahiplerine Ödenecek Tazminat Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiş, ancak bu kanunda Anayasa Mahkemesinin 5.2.1976 gün, E: 1976/5 K: 1.976/7 sayılı kararıyla biçim yönünden iptal edilmiştir.

1970'li yıllarla birlikte Türkiye'de giderek artan bir oranda enerji sorunu gündeme gelmiştir. Enerji gereksinimi yurt dışından özellikle Bulgaristan ve Sovyetler Birliği'nden temin edilmeye çalışılmıştır. Soruna köklü bir çözüm getirebilmek için termik santralleri (Soma, Çan, Yatağan, Elbistan vb.) kurmak gerekmiş, ancak bu santrallerde kullanılacak olan linyitler hem yeterli miktarda olmayıp, hem de özel şahısların denetiminde bulunmaktaydı.

Bor madenlerinde ise dünya rezervlerinin yaklaşık %72'sini elinde bulunduran ülkemiz, bu madenden yeterince yararlanamıyor, dünya ticaretinde etkili olamıyordu. Zira özel sektörün elinde bulunan sahalar, "en kısa zamanda en yüksek kar" anlayışıyla işletiliyor, ekonomik bir şekilde değerlendirilemiyordu. Dahası birbirlerine karşı fiyat kırarak borun tonunu 1976-77 yıllarında 50-75 dolara kadar indirerek, bu milli servetimizi adeta yabancılara yok pahasına satıyorlardı. Aralarındaki, rekabetten ötürü, günümüzde 375 dolardan satılan borun tonunun 17 dolara kadar düşürüldüğü

göz önüne alınırsa, dünya piyasalarında Türk bor ihracatının kendi aralarında yaptığı olumsuz rekabeti ortadan kaldırmanın ve yeraltı değerlerimizi israf etmeden ekonomiye kazandırmanın yolunun, dış pazara tek kaynaktan girmek olduğu gerçeği daha rahatlıkla görülebilir.

Aynı şekilde ülkedeki demir-çelik fabrikalarının artan ihtiyacını karşılamak ve demirde; dışa bağımlılığı azaltmak için 4 Ekim 1978 tarihinde çıkarılan 2172 sayılı yasayla kömür, demir, bor tuzları, manyezit ve asfaltit devletleştirilmiştir.

Özel sektörün madencilik yatırımlarının tüm özel sektör yatırımları içindeki payının 1963'te %1,7 olan değerinin 1979'da %0.97'ye düşmesi bu devletleştirme yasasıyla açıklanmaya çalışılmışsa da, 1975 yılında özel sektör yatırımları içinde madencilik payının daha düşük (%0,6) düzeyde olduğu, toplam 927 saha arasında, devletleştirilen saha adedinin 178 olduğu göz önüne alınırsa bu varsayımın doğru olmadığı kendiliğinden görülür.

2.2.6 1980 ve Sonrası Dönem

24 Ocak kararları olarak adlandırılan yeni ekonomi politikası ile birlikte, madencilik politikası da değişmiştir. Devletleştirme ve kamuya öncelik tanıyan politika bırakılarak yeniden özel sektöre öncelik tanıyan politikalar benimsenmiştir. 12 Eylül darbesinden sonra, 7 Kasım 1982 yılında kabul edilen 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasında olduğu gibi tabii servetler ve kaynaklarla ilgili hüküm, benzer şekilde yer almıştır.

1982 Anayasasının “Tabii Servetlerin ve Kaynakların Aranması ve İşletilmesi” kenar başlıklı 168. maddesi şöyledir; “Madde 168; Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Devlet, bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Hangi tabii servet kaynağının arama ve işletmesinin devletin gerçek ve tüzel kişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzel kişiler eliyle yapılması kanunun açık iznine

bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken şartlar ve devletçe yapılacak gözetim, denetim, usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.”.

12 Eylül'den sonra seçimle değil atamayla oluşturulan Danışma Meclisi'nde 1982 Anayasa tasarısının doğal kaynaklarla ilgili maddesi görüşülürken, özellikle yeraltı kaynaklarına sahip olma mücadelesi yine sürmüş ve tartışmalar tutanaklara da yansımıştır.

Özel sektöre öncelik tanıyan 24 Ocak felsefesi doğrultusunda, 2172 sayılı “Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun” yürürlükten kaldırılmıştır. 13 Haziran 1983 tarih ve 2840 sayılı yasa ile 2172 sayılı yasa iptal edilmekle kalmamış, “evvelce kamulaştırılan maden sahalarının eski sahiplerine iadesi” de kararlaştırılmıştır.

Aynı yasayla; bor tuzları, trona (doğal soda), asfaltit, tiranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletmesinin devlet eliyle olacağı, bu madenler için 6309 sayılı Maden Kanunu gereğince gerçek ve özel tüzel kişilerine verilmiş olan ruhsatların iptal edildiği hükme bağlanmıştır. Kömür ve demir madenlerinin arama ve işletilmesi eskiden olduğu gibi serbest bırakılmıştır.

6309 sayılı yasanın günün koşullarını elvermemesi, 1961 ve 1982 Anayasalarıyla çelişen hükümler içermesi ve maden arama ve işletmesinde verimliliği etkileyen birçok hükümlerin bulunması, yeni bir yasayı gerekli kılmıştır. Bu amaçla 15.6.1985 tarih ve 3213 sayılı bir Maden Yasası çıkartılmıştır.

Yeni yasayla beyan usulü, otokontrol, teşvik tedbirleri, madencilik fonu, ihbar ve buluculuk hakkı düşen ve terkedilen sahaların otomatik olarak aramalara açılması, arama dönemlerinde faaliyetlerin uzman mühendislerce belirli sürelerde rapor edilmesi gibi yeni uygulamalar getirilmiştir. Yeni yasanın bu olumlu yanları yanında olumsuz yanları da vardır. Bu olumsuzlukların en önemlisi, 2840 sayılı yasa gereğince, sadece kamu kuruluşlarınca işletilebilen, stratejik öneme sahip bor, trona, asfaltit, uranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletilmesi hakkının yeni yasanın

yürürlüğe girmesiyle birlikte özel ve tüzel kişiliğe sahip kuruluşlara da tanınmış olmasıdır.

Özel sektör yoluyla, yabancı sermayenin bor, trona, uranyum ve toryum gibi ülkemiz açısından stratejik öneme sahip madenleri işletmesi, ulusal ekonomi, savunma ve güvenlik açısından son derece sakıncalı bir durumdur.

24 Ocak kararlarıyla ekonomik, 12 Eylül hareketiyle siyasi temelleri atılan 1980 sonrası liberal dönemin anlayışına uygun olarak, madencilik sektöründe de öncelik kamudan alınarak özel sektöre verilmeye ya da kamu sektörü ile özel sektör eşit hale getirilmeye çalışılmıştır. Madencilik alanında bunun yasal dayanakları 3213 sayılı yasa ile oluşturulmuştur.

15.6.1985 tarih ve 3213 sayılı yasa ile kamu kuruluşlarınca işletilen madenler de dahil olmak üzere tüm madenler özel sektörün arama ve işletmesine açılmış, bu alanda bazı madenler üzerindeki devlet tekeline son verilmiştir. Bu işlemin ülke yararıyla bağdaşmadığı Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle 3213 sayılı yasanın bazı maddelerinin iptal edilmesi istemiyle Sosyal Demokrat Halkçı Parti tarafından Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır.

SHP tarafından açılan iptal davasında dört ayrı iptal nedeni ileri sürülmüştür. Bu dört neden sırasıyla iptali istenen yasanın; tüm madenlerin özel sektörce aranması ve işletilmesi hususunu hüküm altına alması, kanunla düzenlenmesi gerekli birçok konulan yönetmeliklere bırakması, borçların her yıl bütçe kanunlarında yeniden tespit edileceği ilkesini getirmesi ve Yeminli Teknik Bürolar kurulmasını öngörmesidir.

Anayasa Mahkemesi 24.12.1986 tarihinde E: 1985/20, K: 1986/30 sayılı kararında; 15.6.1985 günlü 3213 sayılı Maden Kanununun “Yeminli Teknik Büroların” kuruluşu, yetki alanları ve sorumlulukları başlıklı 43. maddesinin ve kanunda geçen deyimlerin açıklanması ile ilgili 3. maddesinin “Yeminli Teknik Büro” tanımına ilişkin hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline oybirliğiyle, 1., 2. maddeleriyle 3. Maddesinin “Yeminli Teknik Büro” tanımı dışındaki hükümlerini 3., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 13., 14.,

15., 16., 17., 18., 19., 20., 22., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30. maddelerinin 31. maddesinin ikinci, 34. maddesinin üçüncü fıkrası ile 36. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesinin, 49. ve 50. maddelerinin geçici 2. maddesinin altıncı ve geçici 7. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine oyçokluğuyla karar vermiştir.

Henüz 1985 yılında çıkartılan ve madencilik alanında, yenilikler getirmek ve bürokratik işleri azaltmak amacıyla hazırlanan 3213 sayılı yasa beş yıl içinde eskimiş ve yeni olumsuzlukların kaynağı olmuştur.

2.2.7 Cumhuriyet Dönemi Madenciliğinin Genel Değerlendirilmesi

Cumhuriyetin ilanından sonra geçirilen on yıllık özel girişimi özendirme politikasının başarısız olmasını Lozan Barış Görüşmelerinin bağlayıcı olumsuz etkilerine ve 1929 ekonomik buhranının devletçi politikaların uygulandığı ülkeleri fazla etkilememesi gibi etmenlere bağlamak olanaklıdır. Bundan dolayı çoğu alanlarda olduğu gibi 1935'ler Türkiye'sinde madencilik alanında da devletçi bir politikanın izlenmesi gerekmiştir.

Nihayet 1933- 1940 döneminin en önemli özelliği günümüze dek gelen birçok maden işletme ve kuruluşlarının bu dönemde devletçe kurulmuş olmasıdır. Dönem içinde uygulanan Birinci Beş Yıllık Sanayii Planında (Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı) madenciliğin toplam yatırımları içindeki payı %26,9 oranında; İkinci Beş Yıllık Sanayii Planında ise (İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı) daha da artarak, toplam yatırımların %60 gibi büyük bir değere ulaşmıştır. Denilebilir ki planın madencilik bölümü dışındaki kısımları uygulama olanağı bulamamış, madencilik alanında olumlu bir politika izlenmiş, bu sektörden ayrılan büyük kaynaklar ve yapılan yatırımlardan dolayı başarılı sonuçlar alınmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ülkemiz savaşın dışında kalmışsa da, 1940- 1945 yılları arasında uygulanan ekonomik politika, bir savaş ekonomisi niteliğinde olup üretim büyük oranda yavaşlamış, ekonomi de büyüme şöyle dursun,

küçümsenmeyecek üretim gerilemeleri olmuştur. Bu gerileme, madencilik alanının bazı kesimlerinde belirgin bir şekilde görülmüştür.

1950'ler de Hükümet, madencilik alanında o zamana kadar sadece kamu kuruluşlarının etkin oldukları madencilik alanlarını özel girişime de açmış ve özel girişimle kamu girişimine eşit davranılmasını ilke olarak benimsemiştir. Bu politikanın gereği olarak 1951 yılında çıkarılan 5821 sayılı Sermaye Yatırımların Teşvik Kanunu'nu, 1954'te çıkarılan 6309 sayılı Maden Kanunu izlemiştir. Adı geçen Maden Kanunu'nun 13 ve 62. maddelerinde, madenlerin Devlet eliyle geliştirilmesi esası bırakılarak özel ve kamuya ait girişimlerin eşit haklara sahip olacakları hükmüne bağlanmıştır.

27 Mayıs 1960'da gerçekleştirilen harekattan sonra kabul edilen 1961 Anayasa'sı, planlı kalkınmayı öngörmüş, “Tabii servet ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu, bunların aranması ve işletilmesi hakkının devlete ait olduğunu, arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılmasının açık iznine bağlı olduğu” (madde 130) ilk kez Anayasal düzeyde güvence altına almıştır.

Planlı dönemle birlikte madencilik alanında tamamen kamuya ağırlık veren bir politika izlenmiş, hatta 1978 yılında çıkartılan 2172 sayılı yasayla kömür, demir, bor tuzları, manyezit ve asfaltit devletleştirilmiştir. Bu devletleştirme hareketinden sonra özel sektörün madencilik yatırımları içindeki payı 1979 yılında %0,97'ye düşmüştür.

24 Ocak 1980'de kabul edilen ve “24 Ocak İstikrar Tedbirleri” olarak adlandırılan yeni ekonomi politikası ile birlikte, devletleştirme ve kamuya öncelik tanıyan politika bırakılarak özel girişim ve kamu girişiminin madencilik alanında eşit haklara sahip olduğu ilkesi benimsenmiştir.

Özetle; Cumhuriyetin ilk on yılı hariç tutulursa 1950 yılına kadar izlenen kamu ağırlıklı madencilik politikasına yasal anlamda 1954 yılında çıkarılan 6309 sayılı yasayla son verilmiş kamu sektörü kadar özel sektöre de aynı haklar tanınmıştır. Bu

politika 2172 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği zamana kadar devam etmiştir. Bu yasayla izlenen kamu ağırlıklı madencilik politikasına, 2840 sayılı yasayla son verilmiştir. Adı geçen 2840 sayılı yasayla bor tuzu, trona, asfaltit, manyezit, uranyum ve toryum devlet tekelinde bırakılarak diğer alanlar özel sektörün aramalarına açılmıştır. 15.6.1985 tarih ve 3213 sayılı yasayla da tüm alanlar özel sektörün arama ve işletmesine açılmış, madencilik alanında bazı madenlerde devlete tanınan öncelik hakkı ya da devlet tekeli ortadan kaldırılmıştır.

Görülüyor ki; Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, iktidarda bulunan siyasi kadroların politik tercihleri doğrultusunda kimi zaman kamu girişimciliği tercih edilirken kimi zaman da özel girişim- kamu girişimi eşitliği benimsenmiş, kimi zaman da özel girişimin madenciliğin tüm alanlarına girmesi benimsenerek özel girişim ön plana çıkartılmaya çalışılmıştır.

Madencilik alanında kısa zamanda birçok değişikliklerin, yapılması hükümet programlarında madenciliğe oldukça farklı yaklaşımlarda bulunulması devletin kalıcı ve sağlıklı bir madencilik politikasının olmadığına en belirgin kanıtıdır.

Cumhuriyet dönemi boyunca madencilikle ilgili değişik tarihlerde beş maden yasası yürürlükte kalmıştır. Bu da madencilik düzenlemelerinde bir istikrarsızlığın olduğunun başka bir kanıtıdır. Tüm bunlar; devletin, madencilik alanında belirgin, kalıcı bir politikasının olmadığına göstergesidir.

Diğer yandan ülkemizin gelişmesinde ve ilerlemesinde anahtar konumunda olan, tüketildiğinde yerine yenisinin konulamayacağı yani "yenilenebilir" olanağı bulunmayan madenler konusunda devletin tüm hükümetlerce uygulanan bir devlet politikası bulunmamaktadır. Nihayet hükümetlerin siyasi görüşleri doğrultusunda değişik uygulamaları da bu politikasızlığın bir sonucudur.

Tüm bunlardan da anlaşılmaktadır ki; özellikle Cumhuriyet döneminde devletin kalıcı, belirgin bir madencilik politikası olmamıştır. Bu dönemlerde madencilik

politikalarında bir bütünlük sağlanamamasından dolayı kimi zaman devlete öncelik verilirken kimi zaman da özel sektöre öncelik verilmiştir.

2.3 Dünya’da Maden Hukuku ve Politikası

Bölüm 2.3, Tamzok (Kasım, 2005) tarafından hazırlanan “Madencilik Politikası ve Maden Hukuku” ve Turhan (2014) tarafından hazırlanan “Madencilikte önemli bazı ülkelerde maden hukuku ile ilgili mevzuat” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

Çeşitli ülkelerin madencilik politikaları ve söz konusu politikaların yansıması olan maden kanunlarında, farklı ya da benzer birçok husus bulabilmek mümkündür.

Son yıllarda gelişen çevre duyarlılıkları, madencilik yapılan yerdeki yerel toplulukların talepleri ve buna benzer konularda sivil toplum örgütlerinin giderek artan baskıları, ABD, Avustralya, Kanada ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi madencilikte gelişmiş ülkeleri, maden mevzuatlarında çeşitli değişiklikler yapmaya yöneltmiş ve söz konusu ülkelerde maden haklarını elde bulundurabilmenin maliyetleri giderek yükselmiştir.

Avrupa kıtasında ise, gerek yukarıda belirtilen faktörler gerekse rezervlerin büyük oranda tüketilmiş olması nedeniyle, kömür ya da metal madenciliği gerileme içerisine girmiş, her ne kadar yapı malzemeleri ya da endüstriyel hammadde madenciliği görece olarak öne çıkmışsa da genel olarak madencilik sektörü bu kıtada önemini yitirmektedir.

Son yıllarda, pek çok gelişmekte olan ülke yanında, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra eski Doğu Bloğundan ayrılan özellikle Doğu Avrupa’daki ülkeler de, özel sektörü harekete geçirmek ve özellikle yabancı sermayenin teşvikine yönelik olarak maden kanunlarında, madencilik sektörlerinin liberalleşmesine yönelik değişiklikler yapmışlar ve bu yöndeki çalışmalarına devam etmektedirler.

Tablo 2.1’de, çeşitli ülkelerin maden kanunlarının genel özellikleri verilmektedir.

Tablo 2.1 Çeşitli ülkelerin maden kanunlarının özellikleri

Ülke	Kanun Tarihi	M	Ruhsat Süreleri		Yükümlülük		Mak. Ruhsat Alanı Hek.		İşletmeye Geçiş
			Arama	İşletme	Arama	İşletme	Arama	İşletme	
Latin Amerika									
Şili	1983	D	2+2	Belirsiz	YH	YH	5.000	10	Otomatik
Arjantin	1886	D	Belirsiz	Belirsiz					
Bolivya		D	Belirsiz	Belirsiz	YH	YH	25	AS	
Meksika	1992	D	6	50	YH+Y	YH+İş	Sınırsız	Sınırsız	Otomatik
Venezuela		D	3+2		Fizibilite				
Brezilya	1996	D	3+				6.156		Fizibilite
Küba	1995	D	5	50					
Peru	1997	D	Belirsiz	Sınırsız	YH	YH	1000	AS	
Afrika									
Gün. Afrika Cum.	1991	Ö							
Kongo	1981	D	8	40					
Gabon	1979	D	4	25+					
Gana	1994	D	3+2	60	İş Prog. İş İst.		150km ²		Kiralama
Mozambik	1986	D	6	40+					
Namibya	1992	D	8	40+					
Ivory Coast	1995	D	7	Maden Ömrü					
Tanzanya	1998	D	3+4	25+25	YH+Min. Harcama+ Tek. Raporu	Üretim+ İstihdam			Fizibilite
Tunus		D	6+	99+25					
Zambin	1995	D	6	50					
Batı Avustr.		D	5+ Belirsiz	42+					
Asya									
Dominik	1971	D	5	75					
Hindistan	1993	D	5	60					
Japonya	1952	Ö	2+4	Belirsiz	YH		350		
Günay Kore	1994	Ö	6	25+25					
Papua Y. Gine	1992	D	2+ Belirsiz	42					
Çin	1997	D	Belirsiz	Belirsiz					
Myanmar	1994	D	2	15					
Moğolistan	1997	D	3+4	60+40	YH	YH	400.000		Otomatik
Malezya	1994	D	10+2	21+21					
Laos	1997	D	2	10+10					
Kamboçya		D	2+2	30+5					
Endonezya	1967	D	3+2	30+20	YH+Min. Harcama	YH+ Üretim	5.000	1.000	
Tayland	1967	D	5	25+25					
Filipinler	1997	D	4	25+25					

Tablo 2.1 Çeşitli ülkelerin maden kanunlarının özellikleri (devamı)

Avrupa									
İrlanda	1995		6+	Maden Ömrü					
Finlandiya		Ö							
Slovakya		D + Ö							
Polonya		Ö							
Kuzey Amerika									
Kanada, Newf.	1996	D	10	30					
Kanada, Quebec	1995	D	2+ Belirsiz	5					
Kanada, B. Col.		D							
Kanada, Sask.		D + Ö							
ABD		Ö							

Kısaltmalar: D: Devlet, Ö: Özel Sektör, YH: Yıllık Harç, Y: Yatırım,

AS: Arama Sonucuna Göre M: Mülkiyet

2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri Maden Hukuku ve Politikası

ABD’de maden mevzuatı oldukça karmaşıktır. Bu ülkede maden haklarının elde edilmesi, federal kanunlar yahut eyalet kanunlarından hangisine tabi olursa olsun arazinin mülkiyetine göre değişir. Ülkede üç çeşit arazi mülkiyeti söz konusudur. Bunlar;

- i. Federal Araziler
- ii. Eyalet Arazileri
- iii. Özel Şahsiyet Arazileri

Bu üç tip arazinin her birinde geçerli maden hukuku ve mevzuatı sırasıyla şöyledir:

i. Federal Hükümete Ait Federal Topraklarda Maden Mevzuatı

Madenlerin yönetimi Anayasa tarafından kongrenin kontrol ve idaresine bırakılmıştır. Kongre bu yönde kanunlar çıkarmıştır.

Bunlardan en önemlileri şunlardır;

1. 1872 Maden Arama Kanunu: Bu kanun federal arazilerde ki katı madenler için damar tipi ve plaser tipi maden parsellerinin idaresini düzenler.
2. 1920 Maden İşletme Kanunu ve Tadilatı: Kömür, fosfat, sodyum, potasyum, petrol, doğal gaz, asfalt, bitüm, bitümlü kayalar bu kanunun konusudur.
3. Reorganizasyon Kanunu (1946) ve Diğer Kanunlar Muvacehesinde Federal Arazilerde “İşletme Ruhsatı Düzenlemeleri”: Bu kanun sonradan elde edilmiş federal arazilerdeki katı madenlerin işletilmesini düzenler.
4. Dış Kıta Sahaneliği Arazileri Kanunu (1953): Kara suları dışındaki kıta sahanlığında deniz altında bulunan madenleri yönetir.
5. Atıkların Atılması Hakkındaki 1947 Tarihli Kanun ve Bunu Tadil Eden “Çok Yönlü Yüzeysel Kaynaklar Kanunu” (1955): Genellikle açık işletme ve yüzeyde bulunan madenleri ve pası döküm yerlerini düzenler.

ii. Eyaletlerin Sahip Oldukları Arazilerde Madencilik

Bu arazilerdeki madenler, eyaletler meclislerinin çıkardığı madenlerin geliştirilmesi hakkındaki kanunlara tabidirler. Fakat bu kanunların birçoğu federal kanunların benzeridirler.

iii. Özel Mülkiyete Ait Arazilerde Madencilik

Özel kişilerin sahip olduğu araziler bulundukları eyaletin kanunlarına göre yönetilir. Arazilerin sahipliği, satışı, devir edilmesi, işletilmesi, kiralanması, lisanslar ve anlaşmalar bu kanunlar çevresinde işlem görür. Özel mülkiyetin ve maden hakları genel olarak havanın korunması (Hava Kirliliğinin Önlenmesi), suların kirliliğinin kontrolü, vergilendirilme, güvenlik, sağlık, çökme (tasman) kontrolü, bölgelere ayırma ve diğer konularda anayasanın federal ve eyalet hükümlerine tanıdığı yetkiler çerçevesinde federal veya eyalet kanunlarına tabidir.

ABD’nin ilk genel maden kanunu 1866 tarihli dir. Bu kanun üç önemli prensibi belirliyordu.

- Devletin sahip olduğu arazilerdeki madenler müracaat ve aramalara açık olmalıdır.
- Devlet arazilerinde yerel kanunlarla elde edilen haklar tanınmalı ve bu teyit edilmelidir.
- Belirli kanuni işlemler tamamlanmak şartıyla maden yatakları sahipliğı herkes tarafından elde edilebilmelidir.

1866 tarihli kanunun tatbikatında elde edilen deneyimler, bazı değışiklikler gerektiğini göstermiş ve bunlar 1872 tarihli Maden Arama Kanunu ile yeniden düzenlenerek getirilmiştir. Önceki kanun yalnız damar ve plaser şeklindeki maden yatakları sahalarındaki hakları düzenliyordu. Devlet arazilerindeki diğ er tip madenler belirsiz kalıyordu.

Mülkiyet hem yeryüzü hem de yeraltı haklarını birlikte içeren bir imtiyaz beratı verilerek belirlenir. Yerel düzenlemeler ve eyalet kanunları federal kanunlarla çatışmadıkça tanınmakta ve kabul edilmektedir.

2.3.2 Güney Afrika Cumhuriyeti Maden Hukuku ve Politikası

01.05.2004'ün hemen öncesine kadar maden haklarını yöneten esas mevzuat 1991 yılında yürürlüğe girmiş olan “Maden Kanunu” idi. “Maden ve Petrol Kaynaklarının Geliştirilmesi Kanunu” 1 Mayıs 2004'te bu Maden Kanununun yerini almıştır. Eski kanunlar siyahların maden hakları almasını yasaklıyordu. Hatta şirketlerin yönetiminde yer almalarını dahi önlüyordu. Günümüzde bu konudaki kanuni engeller kaldırıldı. Bu, G. Afrika Cumhuriyetinin serbest piyasa ekonomisine dayalı demokrasisinin gelişmesi için önemliydi. Hükümet bilhassa sürdürülebilir küçük ölçekli madenciliğı teşvik ederek desteklemektedir. Onlara jeolojik, hukuki bilgilerin temini ve pazarlama işlerinde yardım sağlar. Kanuna bunlarla ilgili özel maddeler konmuştur.

Maden ve Petrol Kaynaklarının Geliştirilmesi Kanunu; 1 Mayıs 2004'ten önce verilmiş maden hakları, arama izinleri, işletme ruhsatları (eskiden verilmiş haklar) ile

ilgili bazı geçiş hükümlerini de içermektedir. Yeni kanun (MPRDA) Güney Afrika Cumhuriyetindeki bütün madenlerin korunmasını G. Afrika Devletine bırakmıştır. Yani 1991 tarihli Maden Kanununun aksine mülkiyet tamamen devlete bırakılmıştır. Milletin sahip olduğu maden ve petrol kaynaklarının sahibi ve koruyucusu devlettir.

Başka mevzuatta bu kanunla uyuşmayan hükümler varsa bu kanun hükümleri öncelikle geçerlidir. Her ne kadar yeni kanunun adında “Petrol” geçse de petrole ait hükümler ayrılmıştır. Tanımlarda da “Mineral” yani “Maden” petrolden ve “Turba” (torf) dan şu şekilde ayrılmıştır: Yer kabuğunda katı, sıvı veya gaz halinde doğal olarak veya jeolojik proseslerle oluşmuş olan maddeler madendir. Bunlara kum, taş, kaya, çakıl, toprak ve her türlü çökelmiş birikimler dahildir. Ancak Petrol ve Turba (torf) dahil değildir.

2.3.3 Avusturalya Maden Hukuku ve Politikası

Maden Kanunu madenlerin ve petrolün aranmasını ve işletilmesini yönetir. Diğer Britanya Milletler Topluluğu lkelerinin Maden Kanunlarından esaslı farklılıklar gösterir. En önemli değişiklik Kraliyetin tüm madenlerin sahibi olma yetkisidir.

İlk Avustralya Maden Kanunu 1851’de çıkarılmıştır. Ondan önce madenlerin ve petrolün mülkiyeti Avustralya Genel Valisi tarafından (Kraliyete ait madenler dışında) arazi sahiplerine bırakılmıştır. Kraliyete ait madenler hala devlete bırakılmış haldedir.

1855’ten itibaren koloni parlamentoları madenlerin devletin mülkiyetinde olması için kanunlar çıkarmışlar ve bu durum hemen hemen bütün madenleri kapsayacak şekilde tüm Avustralya’ya yayılmıştır.

Herhangi bir eyalet sınırı içindeki madenler hakkında çıkarma yetkisi öncelikle o eyalete aittir. Buna karşılık Federal Parlamento yöntemindeki arazilerde ve Avustralya Anayasasında belirtilmiş olan maden ve madencilikle ilgili konularda Federal Parlamentonun çıkardığı kanunlar eyalet kanunlarının üstünde geçerlilik taşır. Her

eyalet kendi sınırları içindeki kıta karası üzerindeki madenlerin aranması ve işletilmesi hakkındaki kanunları kendi yapma yetkisini sahiptir.

Avustralya Milletler Topluluğu parlamentosunun karasal arazi üzerindeki madenler için yani eyalet ve bölge arazileri üzerindeki karasal madenler için kanun yapma yetkisi yoktur. Deniz altı madenlerin arama ve işletilmesi için eyalet ve bölge arazilerine ait kıta sahanlıkları ile özel ekonomik deniz bölgeleri hakkında ise Avustralya Milletler Topluluğu parlamentosunun kanun yapma yetkisi vardır. Sadece eyaletler ile Kuzey Arazi Bölgesi kendi sığ kara sularındaki deniz altı madenleri için kendi eyalet ve bölgesinin kanunlarını çıkarabilir. Buna ilaveten “2001 Tarihli Şirketler Kanunu” ve “Avustralya Esham ve Tahvilat Borsası” yazılı kuralları da maden şirketlerinin bu konuda uymaları gereken önlemler içermektedir.

2.3.4 Kazakistan Maden Kanunu ve Politikası

Kazakistan 1991’den beri pazar ekonomisi ve dünyaya açılma hedeflerinde kanuni hükümler çerçevesinde çalışma konularında çok önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak 70 yıllık Sovyet döneminin mirasının etkisi hala görülmektedir. Devlet Politikası bir karma ekonomi politikasıdır. Geleneksel olarak merkezi planlama siyaseti özel yatırımcıların isteklerine ve daha çok pazar ekonomisine uydurulmaya çalışsa da, devlet haklarını ve milli şirketleri koruyan tedbirlerin birçoğu halen yürürlüktedir.

Madencilik sektöründe de halen devletçiliğin hakimiyeti ve kontrolü havası vardır.

- Madencilik ve ilgili kanunlar ve yönetmelikler yoğundur.
- Proje geliştirme yolları tamamen devlet onaylarına bağlıdır.
- Yönetmelikler halen çok ve sıkı emredici hükümlerle doludur.
- Kazakistan’ın rezerv ve kaynak klasifikasyon sistemi bilinen uluslararası sistemden çok farklıdır.

- Madencilik Projelerine devletin iştiraki “Yeraltı Kaynakları ve Yeraltı Kaynaklarının Kullanımı Kararnamesi”, “Yeni Doğal Kaynaklar Kararnamesi” ve “Yeraltı Kanunu” kararnameleri milli şirketlere öncelik hakkı tanımaktadır.

- Yeraltı kaynak hakları direkt müzakerelerle (teklif verme suretiyle) alınabilir.
- Bazılarına transferde öncelik hakkı tanınmıştır.
- Yeraltı kanunu transferlerde devlete öncelik tanır.
- Devlet “Stratejik Maden Yataklarında” anlaşma şartlarını tek taraflı olarak değiştirebilir.

Birincil kanun “Yeraltı Kanunu” diye adlandırdığımız “2828 Sayılı Yeraltı Kaynakları ve Yeraltı Kaynaklarının Kullanımı” ile ilgili 1996 da çıkarılan Başkanlık kararnamesidir. Diğer ilgili kanunlar ve yönetmelikler şunlardır; “Madeni Kanun- Vergi Kanunu- Arazi Kanunu- Çevre Kanunu”, “Rekabet Kanunu- Milli Güvenlik Kanunu- Yatırımlar Kanunu” ve “Birçok tebliğler- Kararnameler- Talimatlar”.

2.3.5 Kanada Maden Hukuku ve Politikası

Kanada’nın eyalet ve bölgelerinin her birinin yeraltı kaynaklarının idaresi kendine özgü ve birbirinden biraz farklı kanun ve yönetmelikleri vardır.

Bu eyaletlerin hemen hemen hepsi birçok ülke arazisinden büyük memleketler olup, pek çok kıymetli madenleri olan ve nüfusları az olan topraklardır. Bu bakımdan birçok madencinin ve sermaye sahibinin ilgisini çekebilir.

2.3.5.1 Ontario Maden Hukuku ve Politikası

Ontario’da madencilğe uygulanan bütün kural ve yönetmeliklerin dayandığı çerçeveyi oluşturan doküman Maden Kanunudur. Maden kaynaklarının prospeksiyonu, keşfi, aranması, ruhsat alınması, geliştirilmesi ve işletilmesi teşvik amacıyla çıkarılmış olup, mevcut yerli halkın 1982 Tarihli Anayasaya uygun haklarının korunması, halk sağlığının ve güvenliğinin dikkate alınması, çevreye etkilerinin değerlendirilmesi kurallara bağlanmıştır. 14 bölüm ve 205 maddeden oluşur.

Kanunun temeli ve ilk çıkarılışı 19. yüzyıla dayanmaktadır. En son tadilatı 2010 yılında yapılmıştır. Hükümetin amacı bu tadilat ile mevzuatın modern Ontario toplumunun ihtiyaçlarına uyum sağlamasıdır.

2.3.5.2 Quebec Maden Hukuku ve Politikası

Quebec Eyaletinin yasal madencilik rejimi esas itibariyle Maden Kanunu ile yönetilir. Buna bağlı olarak çıkardığı yönetmelikler vardır. Bunlardan başka; Çevre Kanunu, Kamu Arazileri Kanunu, Orman Kanunu ve Vergi Kanunları gibi Maden Mevzuatını ilgilendiren kanunları vardır.

Doğal kaynakları ilgilendiren gerek maden kanunu içerisinde gerekse diğer mevzuat içerisinde petrol ve doğal gaz ile ilgili hükümler, tuzlu sularla ilgili hükümler, yeraltı rezervuarları ve deniz dibi maden kaynakları hakkındaki mevzuat ve hükümler bulunmaktadır.

Quebec'te maden mevzuatını yönlendiren ve yöneten Doğal Kaynaklar ve Yaban Hayatı Bakanlığı ile bu bakanlığın ülke çapındaki ilgili Maden Tescil Büroları ve Bölgesel Bürolar'dır.

Maden Kanunu birçok başka devlet ve eyalet mevzuatından farklı olarak "Petrol ve Doğalgaz" hükümlerini de içermektedir. Bazı maddeleri iptal edilmiş olmakla beraber, madde sayısı çoktur ve toplam 383 maddeden oluşmaktadır.

2.3.6 Çin Halk Cumhuriyeti Maden Hukuku ve Politikası

Çin Halk Cumhuriyetinde Anayasaya göre ülke sınırları içinde ve Çin Halk Cumhuriyeti yönetimindeki iç denizler, sular ve karasuları altındaki, yüzeydeki veya yeraltındaki madenler devlete aittir. Madenleri ve madenciliği yöneten esas kanun Ç.H.C. Maden Kaynakları Kanunudur.

Bu kanun 1986 yılında kabul edilmiş olmakla beraber 1996 yılında yapılan değişiklik ile tadilata uğramış ve bu tadilat 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Tadilattaki amaç hedefleri tutturmak, yabancı sermayenin madencilik endüstrisine yatırım yapmasını kolaylaştırmak, yeni ve gelişmiş teknolojinin, modern metotların madenciliğe uygulanmasını sağlamaktır.

Çin Halk Cumhuriyeti Maden Kaynakları Kanunu 52 maddeden oluşmaktadır. Maddeler ana ilkeleri belirlemektedir.

Çin’de Anayasaya göre bütün maden kaynakları devletin hüküm ve tasarrufunda olması dolayısıyla Devlet Konseyi devlet adına maden yataklarının kontrolünü elinde tutar.

Eyaletler, otonom bölgeler, belediye idareleri ile birlikte merkezi hükümetin Arazi ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı ve bu bakanlığın yerel büroları madenlerin kontrol ve yönetiminde yetkili ve sorumludurlar. 1997 yılından daha önceleri bu bakanlığın adı Jeoloji ve Maden Yatakları Bakanlığı idi.

Maden yataklarının aranması ve işletilmesi genellikle devlet kuruluşları eliyle olmaktadır. Yahut son zamanlarda olduğu gibi Çin- Yabancı Sermaye Ortak Yatırım Teşebbüsleri kanalıyla da yapılmaktadır.

Hükümet, genel devlet planı gereği maden bölgelerinin planlaması çerçevesinde ulusal ekonomi için önemli olan madenleri ve önceden belirlenmiş, özel bazı madenleri, uzman devlet kurumlarının onayı olmadan özel kurum ve kişilere arama ve işletme ruhsatı vermemektedir.

1996’dan önce Maden Yatakları Kanunu yabancıların maden yatırımına hiç izin vermiyordu. Ancak o tarihten sonra kanunda yapılan değişikliklerle yabancı kişi ve kuruluşların da bu alanda yatırım yapmasına izin verildi. Maden sahiplerinin çeşitli maden hakları ve kazanımları Ç.H.C. Hükümetinin koruması altındadır. Arazi ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Hükümetin bir organı olarak, doğal kaynakları oluşturan

arazinin, maden yataklarının, denizaltı yataklarının, planlanması, yönetimi, korunması ve bütün doğal kaynakların rasyonel kullanımından da sorumludur.

2.3.7 Fransa Maden Hukuku ve Politikası

Fransa'nın maden mevzuatı dünyanın en eski mevzuatlarından biridir. Fransa Maden Kanunları Fransız Anayasasının 552. Maddesine dayanılarak çıkartılmıştır. İlk maden kanunu 21 Nisan 1810 tarihine Napolyon Bonapart dönemine kadar inmektedir.

Maden cevher ve hammaddelerini işleyen endüstri konusunda dünyada en büyüklerdendir. Ülke ekonomisinin büyüklüğünün anahtarı ağır sanayinin devamlı büyümesi ve gelişmesidir. Madencilik endüstrisinin esas kaynağı olan metal ve mineral içeren ham madde ve cevherlerin ithalatı da GSMH'nın %3'ünü oluşturmaktadır. Ancak bu ithalatın yanında Fransa kendi ülkesi içinde birçok madeni kendi üretmektedir.

Fransız Maden Kanunu daha önceleri Anayasaya dayanarak toprağın altındaki ve üstündeki maden haklarını yeryüzüne sahip olana veriyordu. Yani tapu sahibi hem yeraltındaki hem yüzeydeki hem de o toprağın üstündeki gökyüzü parçasında bulunan madenlerin sahibi addediliyordu. Zaman içerisinde madenler ile ilgili bu prensip çıkarılan yeni kanunlar ve yönetmeliklerle değiştirilmiştir. Fransız Maden Kanununda bu konuda ilk defa 26 Mayıs 1955 tarihinde bir değişiklik yapılmıştır. Ondan sonra da birkaç kez değiştirilmiştir.

1994'te formalitelerin azaltılması ve çevrenin korunması amacıyla önemli değişiklikler olmuştur. Bu tadilata aynı zamanda Avrupa Birliğine uyum amaçlı değişikliklerle madenciliği daha cazip hale getirecek hükümler de eklenmiştir. Bugünkü kanun, madenlerin arama ve işletme ruhsatı ve imtiyaz gibi hakların devlet tarafından verileceği şeklindedir. Diğer maddeler taşocakları sınıfına girmektedir ve arazi sahibinin mülkiyetine bırakılmıştır.

1998 yılında kanuna yapılan eklentiler ile Maden Kanunu bölgelerin özelliklerine göre bazı ayrıntılar ile Fransa'ya ait deniz aşırı topraklara da yaygınlaştırılmıştır. Bu özel kurallara göre Maden Kanunu madenlerin işletilmesinde 2 yol önermekteydi. Biri imtiyaz alınması, diğeri de devletin işletmesiydi. Oysa bu kanunda bunlara ilaveten maden işletilmesi için 2 yol daha tanımlanmaktadır. Bunlar da işletme ruhsatı ve işletme iznidir.

Maden Kanunu işletilecek maden cinslerini iki ana gruba ayırmaktadır:

1. Maden olarak tanımlanan maddeler.
2. Maden grubuna girmeyen taşocağı malzemesi addedilen maddeler

Buna karşın kanunun ikinci maddesinde maden olarak sayılan maddelerin listesi kesin değildir. Maden Kanunu, maddelerin maden kapsamına alınması için iki tür belirlenmiştir:

- Birincisi, kapsama alınacak henüz endüstride kullanılmayan kanunun ikinci maddesinde sayılanlara benzer maddeler,
- İkincisi ise endüstride bilinmekle beraber daha önce taşocakları malzemeleri sınıfında sayılanlardır.

Böyle bir maddenin kapsama alınması Bakanlar Kurulu kararına bağlıdır. Ancak ikinci şıkta iki aylık bir kamuoyu araştırılması gereklidir.

2.3.8 Gana Maden Hukuku ve Politikası

Gana'daki madencilğin yürütülmesinde başlıca hükümler içeren bu kanun üzerinde tadilat istekleri ve birçok tenkitler olmasına karşın halen yürürlüktedir. Kanuna yapılan en önemli itiraz, hala eski kolonyal sistemin mirasını taşıdığı ve Gana'nın madencilikte elde ettiği gelirin GSMH'de %5 civarında olduğu, bunda olması gerekene göre çok düşük olduğu şeklindedir. Bu hususta maden kanunu eleştirilmektedir.

Gana mevzuatı bizim maden hukukumuzda göre hayli farklı hükümler içermektedir. Örneğin; ruhsat türleri, maden cinsleri, müracaat şekilleri, yetkili makamlar, ruhsat alanları ve müddetleri vd. bazı konularda farklı hükümler vardır.

2.3.9 Peru Maden Hukuku ve Politikası

Peru'nun özel sermaye ve yabancı sermaye konusunda bakış açısı Anayasaya dayalı olarak çıkarılan 662 sayılı Yabancı Sermaye Yatırımları Kanunu ve 750 sayılı Özel Yatırımların Gelişmesi Kanunu ile belirlenmiştir. 1992 yılında çıkarılan Genel Madencilik Kanunu da özel sektörü ve ortaklarını korumaktadır. Hükümetçe yapılacak tek taraflı yasal değişikliklere karşı şirketlerin zarar görmesini önlemektedir. Herhangi bir anlaşmazlık konusunda yasal ve idari önlemleri getirdiği gibi uluslararası tahkim anlaşmalarını kabul etmiş bulunmaktadır.

Küçük çaplı kişisel kaçak madenlerin de çevre önlemlerine uyumunu sağlamak, yasal olmayan durumlarını düzeltmek amacıyla 2013 yılı ekim ayından itibaren yüzey arazi sahipleri ile işletme anlaşmaları yapmaya zorlanmışlardır.

Genel Madencilik Kanunu Peru'nun bütün madencilik faaliyetlerini düzenleyen anahtar kanundur.

2.3.10 Almanya Federal Maden Kanunu ve Politikası

Almanya Federal Maden Kanununun bizim mevzuatımızdan en önemli farklı ikinci maddesinde “Hidrokarbonlar” olarak petrol ve doğalgazı da kapsamaktadır. Ayrıca arazi sahiplerinin bazı tür madenlerin işletilmesi ve üretilmesinde tapu mülkiyetine bağlı hakları vardır.

Almanya maden mevzuatının bir özelliği ruhsatların ve ruhsat sahiplerinin madenciliğin yönetimi yanında işçi sağlığı ve güvenliği, kamu yararı, çevre koruması ve diğer konularda madencilerin yönlendirilmesini de içeren hükümlerle detaylı ve birbirini tamamlayan kanun ve yönetmeliklerden oluşmasıdır. Bu yaklaşım

sürdürülebilir bir gelişme için gerekli ortamın üç ayağını da yani çevrenin korunması, sosyal gelişme ve ekonomik kalkınmayı kapsamaktadır.

Almanya'daki madencilik mevzuatında en önemli yasa 1980 tarihli Federal Maden Kanunudur. Bunun yanında birçok yönetmelik arasında 1995 tarihli Genel Federal Madencilik Yönetmeliği ve 1991 tarihli Madencilikte Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği önemli yönetmeliklerdendir. Bunlar 1990 tarihli Madencilik Projelerinde Çevre Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği ile beraber bütün önemli doğal kaynaklar için sağlık ve güvenliği de içeren detaylı hükümlerdir ve her eyalette tek bir makam tarafından yönetilir.

Bu detaylı ve kapsamlı mevzuat 30 yıldan beri hem Avrupa Birliği müktesebatına uyum amacıyla hem yasalara işlerlik kazandırmak maksadıyla parlamento tarafından değişiklikler yapılarak kuvvetlendirilmiştir.

Mali konularda da Alman Federal Maden Kanunu detaylı hükümler getirmektedir. Örneğin maden üretiminden alınan devlet hakkı madenin piyasa değerinin %10'u olarak standartlaştırılmıştır.

Bu oran kanunun amacına uygun olarak ortak ekonomik dengeleri düşünerek yönetmeliklerle arttırılabilir veya düşürülebilir. Ayarlama (arama ve üretimde riskleri azaltabilmek için), şirketler arası rekabeti düzenlemek ve piyasanın hammadde ihtiyacını karşılamak ve milli ekonomiyi korumak amacıyla yapılabilir.

Bu zorunlu vergi dışında madencilik endüstrisinde genel vergi hükümleri ve gelir vergisi uygulaması da söz konusudur.

Alman Maden Mevzuatı sağlık, emniyet ve çevre konularında çok sık idari mekanizmalar ile güçlendirilmiştir.

Madencilik faaliyetleri iki kademe içerir:

1. Arama ve İşletme Ruhsatının alınması (ki bunlar ruhsatta yazılı madenlerin aranması ve işletilmesi için özel haklardır.)

2. Madencilik faaliyeti için aramadan işletmeye, başlangıçtan madenin kapanmasına ve alanın rehabilitasyonuna kadar tam bir faaliyet planının onaylanması gerekir.

Ruhsat sahibi maden faaliyet planlarında konuyu teknik yönetimin nasıl yönetileceğini ve projenin müddetini belirtmek zorundadır. Bu açıklamalara dayanılarak maden bürosu yetkilileri işçilerin sağlık ve güvenlikleri açısından, arazi yüzeyi ve çevrenin korunması ile kamu yararı yönünden projeyi inceler. 4 çeşit plan safhası vardır. Bunlar:

- İşletme projesi özeti (genel faaliyet çerçevesi)
- Esas İşletme Projesi
- Detay İşletme Projesi (işletme projesinde detaylar)
- Madeni Kapatma Planları (üretim faaliyeti sona eren yerlerin rehabilitasyon planları)

Madenlerin kontrol ve teftişi konusunda yetkili memurlar çok katı davranmazlar. Risklere karşı kanun maddelerinin uygulanmasını sağlamaya çalışırlar. Ancak yerine getirilemeyen hükümleri için kanun ve yönetmeliklerde yaptırım hükümleri ve cezalar vardır.

Alman Federal Maden Kanunu ve Yönetmelik işletmecinin görev ve vecibelerini yerine getirebilmesi için (bilhassa rehabilitasyon konusunda) finansal garanti ve imkanlar da sağlar. Kanun, doğru ve güvenilir ölçüm ve haritalarının yapılması için ve bunların devamlı güncellenmesi için oldukça sıkı hükümler getirmektedir.

2.3.11 Nijerya Maden Kanunu ve Politikası

Nijerya’da bugün geçerli olan 2007 tarihli Mineraller ve Madencilik Kanunudur. Bu kanun madenlerin aranmasını, işletilmesini, taşocaklarını ve su kullanımını yönetir. 165 maddeden oluşmaktadır. Tanımlar 164. maddede açıklanmaktadır. Maden türleri

kanunda tek tek sayılmamıştır. Taşocakları da kanun kapsamında olup petrol ve doğalgazı ayrı Petrol Kanununa tabidir.

Bu maden kanununa dayanılarak 2001 yılında çıkarılan Mineraller ve Madencilik Yönetmeliği oldukça detaylı hükümler içermektedir. Madenlerin yönetiminde bu yönetmelik çok önemli yer tutmaktadır.

Maden kanunu çıkarılırken Nijerya Federal Cumhuriyeti Millet Meclisi ve Federal Hükümet tarafından Arazi Kullanım Kanunu göz önünde bulundurulmuştur.

Maden kanununa göre arazi kullanımında başka amaçlarla kullanıma göre madencilik faaliyetlerinin üstünlüğü vardır.

BÖLÜM ÜÇ

MADEN SAHALARININ İMTİYAZ İŞLEMLERİ

3.1 Osmanlı Döneminde Ruhsatlandırma İşlemleri

Bölüm 3.1, Keskin (2011) tarafından hazırlanan “Osmanlı Devleti’nde maden hukukunun tekamülü” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

3.1.1 Maden Arama Ruhsatları

Arama ruhsatları, mültezim adaylarının bir yerde maden bulunup bulunmadığını tespit etmek için belli bir süre zarfında keşif kazıları yapmalarına izin verildiğini gösteren belgelerdir. Taharrî Ruhsatı olarak adlandırılan bu belgeler maden imtiyazı alabilmenin ilk adımını oluşturuyordu. Arama ruhsatı, imtiyaz fermanı verilmesi sırasında belgeyi alana öncelik sağladığı gibi ruhsat süresi içinde madenin işletilmesine de imkan veriyordu.

Ruhsatların hazırlanması ile ilgili idarî ve teknik işlemlerin yürütülmesi vilayetlere bırakılmıştı. Bu nedenle her maden için gereken prosedür tamamlandıktan sonra arama ruhsatının bir sureti İstanbul’a gönderilirdi. Vilayetlerden gelen bu belgeler Maden İdaresi’nde tutulan Ruhsatnâme Defterine kaydedilirdi. Fakat bazı hallerde Maden İdaresi’nden de arama ruhsatı verilmesi karışıklığa yol açabiliyordu.

Arama ruhsatlarında maden bölgesi bağlı olunan vilayetten başlayarak en yakın köye varıncaya kadar belirtilirdi. Daha sonra izni isteyen şahsın ismi, tâbiyeti, mesleği ikamet ettiği yer yazılır ve doğabilecek zararın karşılanabilmesi için güvenilir bir kefil kaydedilirdi. Aynı arazi sınırlarında farklı cins maden için yeniden arama ruhsatı alınması gerekiyordu. Başka bir ifade ile alınan bir ruhsat sadece belgede adı geçen madeni aramaya yetki veriyordu. Arama ruhsatlarının süresi bir yıldı. Mültezimin yazılı talebi halinde önce altı ay, 1887 Maden Nizamnâmesi ile bir yıllık ek süre verilebiliyordu. Talebin uygun görülmemesi halinde ise mültezimin maden üzerinde hiçbir hakkı kalmıyordu.

Nizamnâmeler gereğince ruhsatların alındığı tarihten itibaren altı ay içinde arama çalışmalarına başlanması gerekiyordu. Bu konudaki kontrol vilayet maden mühendisleri ve diğer mülki görevliler tarafından yapılır ve Maden İdaresi'ne bildirilirdi. Hafriyyâta başlamayan veya üretimde devamlılık göstermeyenlerin mazeretleri kabul edilmezse ruhsat iptal edilirdi. Ruhsatlar vilayet idare meclislerinin kararı ve ilgili valinin izni olmadıkça devredilemez veya satılamazdı. Devletin resmen onaylamadığı ortaklıklar da tanınmazdı.

Mültezimler keşif kazıları sırasında çıkardıkları cevherin bir miktarını saflık derecesinin anlaşılması için Maden İdaresi'ne göndermek mecburiyetindeydiler. Ağızları vilayet maden mühendisi tarafından mühürlenmiş torbalara konulan numuneler posta aracılığıyla idareye nakledilirdi. Torbaların üzerine gönderenin kimliği, gönderilen yer ve madenin ismi yazılırdı. Bu safhadaki kazıların asıl amacı damarın durumunu, yönünü ve büyüklüğünü belirlemektir. Dolayısıyla gelişmelerle ilgili olarak mültezimler tarafından tanzim edilen bir rapor, maden bölgesini gösteren 1/5000 ölçekli bir harita ile birlikte önce vilayete oradan da İstanbul'a iletilirdi. Haritaların bir nüshası Seraskerliğe verilerek imtiyaz fermanı çıkmadan önce maden bölgesinin askeri açıdan bir sakınca yaratıp yaratmadığı araştırılırdı. İki nüsha olarak hazırlanan maden arama ruhsatlarından biri mültezimin imzalamasından sonra vilayete teslim edilirdi. Diğer nüsha ise vilayet tarafından tasdik edilip mültezime verilirdi.

Arama ruhsatlarının uygulamaya girmesiyle bu konuda yaşanan belirsizlikler kısa zamanda ortadan kalktığı gibi çizilen yasal çerçeve devleti mültezimlere karşı daha güçlü hale getiriyordu. Devlet artık ruhsatta yer alan hükümlere dayanarak yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerin izinlerini kolaylıkla feshedebiliyordu. Nitekim Kastamonu ve Bolu'da bakır ve çinko için alınan ruhsatlar numune gönderilmediği gerekçesiyle, 1886'da Dedeâğaç Sancağı Sofulu Kazası'nda bulunan ve Mıgırdyan Kumpanyasına verilen bakır, kurşun ve antimuan madenleri arama izinleri de belirlenen sürede faaliyete geçilmemesinden dolayı iptal edilmişti.

3.1.2 Maden Mukavelenâmeleri

Keşif ve arama çalışmaları sonunda bir madenin işletmeye değer ve verimli olduğu anlaşılırsa mültezim adayları imtiyaz için gereken hukukî işlemlere başlardı. Bunun için önce imtiyaz isteklerini belirten dilekçelerini Maden İdaresi'ne iletirlerdi. Burada madenin genel işletme şartları belirlenir, devlet ile mültezimler arasında karşılıklı yükümlülükleri belirten bir mukavelenâme müsveddesi hazırlanır ve bu belgeler Şûrâ-yı Devlet'e havale edilirdi. Tanzimat Dairesi'nde müzakere olunan müsveddelerde maden mevzuâtına ve kamu yararına aykırı bir husus saptanırsa gerekçeleri belirtilerek gerekli değişiklikler yapılırdı. Temize çekilen mukavele son halini alırdı.

Maden nizamnâmelerindeki esaslara uygun olarak hazırlanan mukavelenâmeler taraflar arasında yapılmış resmi bir sözleşme niteliğindeydi. Bu belgelerde maden arazisi vilayet, sancak, kaza itibarıyla belirtilirdi. Ardından imtiyaz talebinde bulunan kişilerin veya şirketlerin isimleri tabiiyetleri, unvanları, madenin cinsi ve imtiyaz süresi belirtilirdi. Maden arazisi, ileriki tarihlerde yaşanabilecek bir ihtilafa meydan vermemek için dört ana yön üzerinden dere, tepe, değirmen ve mezarlık gibi özel coğrafi noktaların zikredilmesiyle netleştirilmeye çalışılırdı. Mukavele hükümlerine göre maden arazisinde hafriyyât işleri haricindeki tüm kullanımlar için arazi sahibinin rızasının alınması gerekiyordu. Çünkü arazi sahiplerinin maden bölgesinde kalan, ancak aktif olarak maden imalatı yapılmayan yerleri eskiden olduğu gibi kullanmaya hakları vardı. Ayrıca madenin cinsine ve verimine göre belirlenen vergiler de mukavelenâmede belirtilirdi.

3.1.3 Maden Şartnâmeleri

İmtiyaz fermanına zeyl olarak hazırlanan ve teknik bir belge olan şartnâmeler tıpkı mukavelenâmeler gibi önce müsvedde olarak kaleme alınır ve Şûrâ-yı Devlet'te muhteva yönünden kontrol edilirdi. Şartnâmelere göre mültezimler maden bölgesini ayrıntılarıyla gösteren ve masrafı kendilerine ait olan 1/5000 ölçeğinde üç nüsha harita yaptırırlardı. Haritaların istenilen özelliklerde olduğu anlaşılırsa bir nüshası Maden İdaresi'nde alıkonulur, ikinci nüsha vilayete gönderilir üçüncüsü mültezime verilirdi.

İmtiyaz fermanının verilmesinden sonraki altı ay içinde vilayette gönderilen haritada belirtilen hudutların arazide tespiti yapılır ve sınır noktalarına maden mühendisi ve mülki idarecilerin gözetiminde özel işaretler konurdu. Bu işlemler için yapılan tüm masraflar mültezimlerce karşılanırdı.

Madenin civarında bulunan binaların altında kazı yapmak gerekirse doğacak zararın tazmini için mültezimler kefalete bağlanırdı. Halkın güvenliğini tehdit eden bir durumla karşılaşılsa devletin kazıyı durdurma yetkisi vardı. Yine aynı çerçevede maden hafriyyâtının su yollarına, bentlere, kara ve demiryollarına 75-150 metre uzaklıkta olması gerekiyordu. Bu mesafenin daha az olması halinde Maden İdaresi'nden gelecek teknik rapora göre hareket edilirdi. Şartnâmelere göre imtiyaz fermanı verildikten sonra maden sahasından kara ve demiryolu geçirilmesi gerekirse mültezimlerin tazminat talep etmeye veya dava açmaya hakları yoktu. Yolların sadece ana yataklar üzerinden geçmesi halinde takdir edilen tazminatın mültezimlere ödeneceği taahhüt ediliyordu.

Mültezimler maden üretimini gösteren iki ayrı defter tutmakla mükelleftiler. Birincisi her üç ayda bir, diğeri ise her yılın ilk ayında vilayetler aracılığıyla idareye gönderilirdi. Vergilerin tespitinde önemli bir yere sahip olan bu defterlerin gönderilmemesi halinde 1-5 Osmanlı lirası nakit para cezası kesilirdi. Üretim miktarını eksik göstererek devleti gelir kaybına uğratanlardan ödemeleri gereken vergi iki kat tahsil edilirdi. Vergi ve cezalar için vilayetten önce üç aylık ek süre verilir, ödeme gerçekleşmemişse durum Maden İdaresi'ne bildirilirdi. İdarenin tanıdığı ikinci ek sürede de ödeme gerçekleşmezse imtiyaz feshedilirdi. Madenden çıkarılan cevher gerek eritilmiş gerekse ham olarak gümrük vergisi ödendikten ve mürûr tezkiresi verildikten sonra istenilen yere nakledilebilirdi. Aksi durumda ele geçirilen cevhere kaçak muamelesi yapılarak el konurdu.

Bütün bu prosedür tamamlandıktan sonra mukavelenâme ve şartnâmeler saraya takdim edilir ve irâdesinin çıkmasıyla imtiyaz süreci tamamlanırdı. Ayrıca imtiyaz verilen madenin yeri, alan şahsın kimliği, madenin cinsi ve madenin sınırları gazetelerde ilan edilirdi.

İmtiyazı alan mültezim gerek mukavelenâmede gerek şartnâmede ve gerekse maden nizamnâmesi hükümlerine aykırı hareket ederse bunun sebebi önce yazılı olarak sorulurdu. Gösterilen mazeret kabul edilirse altı ay ek süre verilir ve hemen imalata başlaması için ihtarnâme gönderilirdi. Aksi durumlarda ise imtiyaz Şûrâ-yı Devlet mazbatası ile feshedilir ve durum İstanbul'da ve varsa vilayet gazetelerinde üç kez ilan edilirdi.

3.1.4 Maden İmtiyazlarından Alınan Vergi ve Harçlar

3.1.4.1 Resm-i Mukarrer ve Resmi-i Nisbiyye

İmtiyaz fermanı alanların maden imalatı ile doğrudan ilgili beş çeşit vergi ödemeleri gerekiyordu. Bunlardan Resm-i Mukarrer, üretime tahsis edilen araziye karşılık olmak üzere dönüm veya cerib başına her sene mart ayı başında tahsil edilirdi. Bu vergi, bir dönüm/cerib arazi için 1861'de 1 kuruş, 1869'da 5 para, 1887 ve 1906 Nizamnâmesi'nde ise 10 kuruş olarak tayin edilmişti. Resm-i Mükarrer ancak imtiyazın feshi ya da mültezimin üretimi durduğunu resmen bildirmesi ile düşüyordu. Bunun dışında üretime ara verilmesi verginin tahakkukunu engelleyen geçerli bir gerekçe değildi. Mülk ve evkâf-ı sahiha arazisindeki madenlerin vergisi arazi sahibine veya vakfa, miri arazi ile tahsisat kabilinden olan vakıf arazilerindeki madenlerin vergisi ise devlete aitti. Devlet bu vergiyi zamanında ödemeyenlere 1890 sonrasında senelik % 9 gecikme faizi uyguluyordu.

Resm-i Nisbiyye ise madende bir senelik hasılat üzerinden hesaplanıyordu. Vergi miktarı önceleri devlet ile mültezim arasındaki pazarlığa tabi iken, 1869 Nizamnâmesi ile madenin servetine göre % 1-5 olarak belirlenmişti. Krom, zımpara, lületaş gibi madenlerden alınacak Resm-i Nisbiyye miktarının tespiti Maden İdaresine aitti. 1887 ve 1906 düzenlemeleri ile bakır, kurşun ve kömür gibi kuyu ve mağara açılarak çıkarılan madenler için % 1-5'lik oran muhafaza edilirken zımpara, krom, lületaş, petrol, zift ve neft gibi damar halinde olmayıp yığın halinde bulunan madenlerden % 10-20 vergi alınması öngörüldü. Miktarın tam olarak tespitinde maden üretiminin zorluk derecesi, iskeleye olan uzaklığı, madenin cinsi ve serveti etkiliydi. Resm-i

Nisbiyye, Maden İdaresi'nin onayına bağılı olarak aynî ya da cevherin piyasa fiyatına göre nakdî tahsil edilebiliyordu. Bazen 1891'de Kastamonu'da bulunan nikel örneğinde olduğı gibi farklı uygulamalara da rastlanabiliyordu. Osmanlı coğrafyasında nadiren görülen nikel için % 5'lik Resm-i Nisbiyye oranı Orman ve Ma'âdin ve Ziraat Nezaretince az bulunduğundan, madenin sık rastlandığı Amerika'dan satış fiyatının ve vergi miktarının sorulmasına karar verildi. Washington Sefareti'nden gelen cevapta nikelin oldukça pahalı bir maden olduğı ve yüksek vergi alındığı bildiriliyordu. Bu bilgiye rağmen Şûrâ-yı Devlet, “ bir ma'denin revâcına nisbetle resm nisbetinin ta'yîni kabil olmayıp ma'denin servetine ve i'malâtın mütevakıf olacağı masârifin mikdârına göre olmak lâzım geleceğinden...” sefaretten gelen bilginin dikkate alınmamasına ve ilk defa rastlanan bu madenin üretim şartlarının araştırılmasına karar verdi.

3.1.4.2 Ferman Harcı

İmtiyazın padişah irâdesiyle resmiyet kazanmasından sonra mültezimlerden alınan Ferman Harcı bir defaya mahsus olarak madenin önemi ve serveti göz önüne alınarak hesaplanırdı. 1861'de bu rakam 1000-1500 kuruşken, 1869 ve sonrası düzenlemelerde 50-200 Osmanlı altını olarak belirlendi. Mültezimler ferman harcını nakit olarak Maden İdaresi veznesine yatırırlardı.

3.1.4.3 Tahlil Harcı

Cevherin saflığının anlaşılması için bir miktar numune Maden İdaresi'ne gönderilerek burada tahlil memuru tarafından ayrıştırılırdı. İşlem sonunda elde edilen sonuç bir rapor ile ilgililere bildirilirdi. Yapılan bu iş karşılığında mültezimden madenin cinsine göre azamî 5 liraya kadar çıkabilen bir ücret talep edilirdi.

3.1.4.4 Keşf-i Askerî Harcı

Maden imalatına ayrılan arazinin askerî açıdan bir sakınca yaratıp yaratmadığını belirlemek için keşif sırasında gönderilen harita incelenirdi. Haritadan kesin bir kanaat

oluşmazsa Seraskerlikten gönderilen bir subay araziye bizzat kontrol ederdi. Bu uygulama karşılığında mültezimlerden Keşf-i Askerî Harcı adı altında 25 lira alınırdı.

3.1.4.5 Diğer Harç ve İaneler

Mültezimlerden tahsil edilen harç kalemleri XIX. yüzyıl sonlarına doğru giderek artmıştır. Bunlar maden üretimi ile doğrudan ilgisi olmayan ve daha çok çeşitli kurum veya toplulukları mali olarak desteklemeyi hedefleyen kesintilerdi. Bâbîâlî memurlarının özlük haklarını artırmaya yönelik olarak kurulan Teshilât Sandığı için maden imtiyazlarından alınan harç da bu kesintilerden biriydi. Mültezimler her maden için bir defaya mahsus sandığa 20 lira ödüyorlardı.

Yine yüzyıl sonlarındaki maden ihalelerinden İskân-ı Muhâcirîn İanesi olarak 100 lira, devletin kendi kaynakları ile yapacağı Hicaz Demiryolu'nun masraflarına aktarılmak üzere 100 lira, ordunun silah cephane ve diğer masraflarına kaynak sağlamak için Teçhizât-ı Askeriye İanesi adıyla maden gelirlerinden % 5-10'luk bir pay tahsil ediliyordu. Ayrıca Darülaceze için maden hasılatının her 100 kuruşundan 5 para ödenmesi gerekiyordu.

Bir sefere mahsus olsa bile bu kesintilerin madencilikle ilgisi bulunmadığı gibi, maden nizamnâmesinde bu grupta yer alan harçların tahsiline müsaade eden bir hüküm de yoktu. Harçların tahsiline devam edilmesi mültezimlerin çekilmesine ve madenlerin âtıl kalmasına neden olabilirdi. Bu nedenle üretimle ilgisi olmayan Bâbîâlî Teshilât Sandığı İanesi ile İskân-ı Muhâcirîn İanesi 22 Temmuz 1909 tarihli irâde ile kaldırıldı. Hicaz Demiryolu ve Teçhizât-ı Askeriye İanesi'nin ise bir yıl daha tahsili uygun görüldü. Böylece maden mültezimleri önemli bir mali yükten kurtulmuş oldular.

Mali yükümlülüklerin yıldan yıla artmasına rağmen yerli ve yabancı mültezimlerin madencilik sektörüne olan ilgisi XX. yüzyıl başında gözle görülür şekilde artmıştır. Nitekim 1870-1899 yılları arasında 144 imtiyaz verilmişken, asıl artış 1900-1911 yılları arasında olmuş ve 138 imtiyaz verilmiştir. Bu artış üretime de yansımış ve 600 bin tonluk üretim yeni yüz yılın ilk on yılında 1,2 milyon tona ulaşmıştır.

3.2 Türkiye Cumhuriyetinde Ruhsatlandırma İşlemleri

Bölüm 3.2, Tamzok (Kasım, 2005) tarafından hazırlanan “Madencilik Politikası ve Maden Hukuku” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

Ülkemiz Maden Kanunu dayanağını Anayasa’dan almaktadır. Anayasa’nın 168. maddesi; “Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabiî servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.” demektedir.

Türkiye Maden Kanunu da Anayasa’nın yukarıda değinilen maddesine istinaden, madenlerin aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesi ile ilgili esas ve usulleri düzenlemeyi amaçlamıştır. Kanun’un genel özellikleri aşağıda verilmektedir.

3.2.1 Madenlerin Mülkiyeti

Maden Kanunu, Anayasa’nın 168. maddesi gereği olarak, madenlerin, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu yinelemekte ve madenleri içinde bulundukları arzun mülkiyetinden ayırmaktadır. Böylelikle, arazi mülkiyeti ile maden mülkiyeti birbirinden ayrılmakta, öncelik konusu ise kamu yararı çerçevesinde formüle edilmektedir. Devlet, kendisine Anayasa ile verilen tasarrufu sınırlı süreler için gerçek ya da tüzel kişilere, kamu yararı çerçevesinde devredebilecektir.

3.2.2 Maden Tanımı ve Kapsamındaki Madenler

Maden Kanunu, madenleri “Yer kabuğunda ve su kaynaklarında tabii olarak bulunan, ekonomik ve ticarî değeri olan her tür madde” olarak tanımlamakta ve petrol, doğal gaz, jeotermal ile su kaynaklarını kapsam dışında tutmaktadır.

Farklı biçimlerde ruhsatlandırılmalarına olanak sağlamak bakımından beş ayrı grupta toplanan söz konusu madenler, Tablo 3.1’de yer almaktadır. Sözü geçen tablo 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile gruplandırmanın Maden Kanunundaki son hali gösterilmektedir.

Tablo 3.1 Maden Kanunu kapsamındaki madenler

Grup	Madenler
Ia	İnşaat ile yol yapımında kullanılan ve tabiatta doğal olarak bulunan kum ve çakıl.
Ib	Tuğla-kiremit kili, Çimento kili, Marn, Puzolanik kayaç (Tras) ile çimento ve seramik sanayilerinde kullanılan ve diğer gruplarda yer almayan kayaçlar.
IIa	Kalsit, Dolomit, Kalker, Granit, Andezit, Bazalt gibi kayaçlardan agrega, hazır beton ve asfalt yapılarak kullanılan kayaçlar.
IIb	Mermer, Traverten, Granit, Andezit, Bazalt gibi blok olarak üretilen taşlar ile dekoratif amaçla kullanılan doğal taşlar.
IIc	Kalsit, Dolomit, Kalker, Granit, Andezit, Bazalt gibi kayaçlardan entegre çimento, kireç ve kalsit öğütme tesisinde kullanılan kayaçlar.
III	Deniz, göl, kaynak suyundan elde edilecek eriyik halde bulunan tuzlar, karbondioksit (CO ₂) gazı (jeotermal, doğal gaz ve petrollü alanlar hariç) Hidrojen Sülfür (7/3/1954 tarihli ve 6326 sayılı Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla).
IVa	Kaolen, Dikit, Nakrit, Halloysit, Endellit, Anaksit, Bentonit, Montmorillonit, Baydilit, Nontronit, Saponit, Hektorit, Əllit, Vermikülit, Allofan, Əmalogit, Klorit, Sepiyolit, Paligorskit (Atapuljit), Loglinit ve bunların karışımı killer, Refrakter killer, Jips, Anhidrit, Alünit (Şap), Halit, Sodyum, Potasyum, Lityum, Kalsiyum, Magnezyum, Klor, Nitrat, Əyot, Flor, Brom ve diğer tuzlar, Bor tuzları (Kolemanit, Uleksit, Borasit, Tinkal, Pandermite veya bünyesinde en az %10 B ₂ O ₃ içeren diğer Bor mineralleri), Stronsiyum tuzları (Selestin, Stronsiyanit), Barit, Vollaistonit, Talk, Steattit, Pirofillit, Diatomit, Olivin, Dunit, Sillimanit, Andaluzit, Dumortiorit, Disten (Kyanit), Fosfat, Apatit, Asbest (Amyant), Manyezit, Huntit, Tabii Soda mineralleri (Trona, Nakolit, Davsonit), Zeolit, Pomza, Pekştayn, Perlit, Obsidyen, Grafit, Kükürt, Flüorit, Kriyolit, Zımpara Taşı, Korundum, Diyasporit, Kuvars, Kuvarsit ve bileşiminde en az %80 SiO ₂ ihtiva eden Kuvars kumu, Feldispat (Feldispat ve Feldispatoid grubu mineraller), Mika (Biyotit, Muskovit, Serisit, Lepidolit, Flogopit), Nefelinli Siyenit, Kalsedon (Sileks, Çört).

Tablo 3.1 Maden Kanunu kapsamındaki madenler (devamı)

IVb	Turba, Linyit, Taşkömürü, kömüre bağlı metan gazı, Antrasit, Asfaltit, Bitümlü Şist, Bitümlü Şeyl, (...) Kokolit ve Sapropel (Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla).
IVc	Altın, Gümüş, Platin, Bakır, Kurşun, Çinko, Demir, Pirit, Manganez, Krom, Civa, Antimuan, Kalay, Vanadyum, Arsenik, Molibden, Tungsten (Volframit, Şelit), Kobalt, Nikel, Kadmiyum, Bizmut, Titan (İlmenit, Rutil), Alüminyum (Boksit, Gipsit, Böhmite), Nadir toprak elementleri (Seryum Grubu, Yitriyum Grubu) ve Nadir toprak mineralleri (Bastnazit, Monazit, Ksenotim, Serit, Oyksenit, Samarskit, Fergusonit), Sezyum, Rubidyum, Berilyum, İndiyum, Galyum, Talyum, Zirkonyum, Hafniyum, Germanyum, Niobyum, Tantalyum, Selenyum, Telluryum, Renyum.
IVç	Uranyum, Toryum, Radyum gibi elementleri içeren radyoaktif mineraller ve diğer radyoaktif maddeler.
V	Elmas, Safir, Yakut, Beril, Zümrüt, Morganit, Akuvamarin, Heliodor, Aleksandirit, Agat, Oniks, Sardoniks, Jasp, Karnolin, Heliotrop, Kantaşı, Krizopras, Opal (İrize Opal, Kırmızı Opal, Siyah Opal, Ağaç Opal), Kuvars kristalleri (Ametist, Sitrin, Neceftaşı (Dağ kristali), Dumanlı Kuvars, Kedigözü, Avanturin, Venüstaşı, Gül Kuvars), Turmalin (Rubellit, Vardelit, İndigolit), Topaz, Aytası, Turkuaz (Firuze), Spodümen, Kehribar, Lazurit (Lapislazuli), Oltutaşı, Diopsit, Amozonit, Lületaşı, Labrodorit, Epidot (Zeosit, Tanzonit), Spinel, Jadeit, Yeşim veya Jad, Rodonit, Rodokrozit, Granat Minarelleri (Spesartin, Grosüller Hesanit, Dermontoit, Uvarovit, Pirop, Almandin), Diaspor Kristalleri, Kemenerit.

3.2.3 Maden Ruhsatı ve/veya Sertifikasının Alınması

Maden Kanunu ile düzenlenmekte olan Maden Hakkı, ruhsat ya da sertifika şeklinde alınabilmektedir.

3.2.4 Maden Haklarını Kimler Alabilir?

Maden Kanunu'nun 6. maddesi gereği olarak maden haklarını alacak olanlar, gerçek veya tüzel tek kişi olabilirler. Bunlar;

- 1) Medeni haklarını kullanmaya ehil Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları,
- 2) Madencilik yapabileceği statüsünde yazılı ve Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliği haiz şirketle
- 3) Madencilik yapabilme yetkisi bulunan kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların müesseseleri, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile diğer kamu kurum, kuruluş ve idareleri.

Maden Kanunu, maden haklarını alabilmek bakımından, gerçek ya da tüzel kişilerde doğrudan mali yeterlilikte aramaktadır.

Gerçek ve tüzel kişiler Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği Ek-2’de belirtilen mali yeterlilik tutarındaki varlıklarına dair gayrimenkuller, menkuller, mevduat bilgisi, hisse senedi, ortaklık payı, sermaye piyasası araçları, iş makineleri ve taşıtlar gibi değerleri belgelemek zorundadır.

- Gayrimenkuller belediye emlak vergi değerleri üzerinden
- İş makineleri ve taşıtlar kasko, sigorta veya amortisman değerleri üzerinden
- Hisse senedi, sermaye piyasası araçları ile öz kaynak ise yeminli mali müşavir onayı ile ortaklık payına gelen değer üzerinden

belgelenir.

Mali yeterliliğe esas teşkil eden belge, belge tutarının yeni ruhsat müracaatı için yeterli olması durumunda altı ay süre ile geçerlidir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının ruhsat alma işlemlerinde mali yeterlilik aranmaz.

Her yıl Aralık ayının sonuna kadar bir sonraki yıl içinde yapılacak müracaatlarla ilgili geçerli olacak mali yeterlilik tutarları, yeniden değerlendirme oranlarında artırılarak Bakanlığın internet sitesinde ilan edilir.

3.2.5 Maden Hakkı Müracaatının Yapılması

5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu’na göre genel müracaat, I(a) grubu madenler için il özel idarelerine ve diğer grup madenler için ise Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü’ne (MİGEM) yapılır. MİGEM’e yapılan müracaatlarda öncelik hakkı esastır. Arama ruhsat/sertifika müracaatı, ilk müracaat harcı yatırılarak dilekçe ile yapılır. Müracaatlar, farklı grup madenler için verilen maksimum alan büyüklüklerini geçemez. 6592 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu’na göre ise II b ve IV. Grup madenler dışında kalanlar ihale ile ruhsatlandırılır. Farklı grup madenler için müracaat yeri,

alınacak ruhsat/sertifika cinsi ve maksimum alan genişlikleri Tablo 3.2’de verilmektedir.

Tablo 3.2 Maden gruplarına göre ruhsat müracaatları

Grup	Müracaat Yeri	Ruhsat/Sertifika Cinsi	Mak. Alan (Hektar)	Ruhsatın Veriliş Şekli
Ia	İl Özel İdaresi	Direkt İR	10	İhale
Ib	MİGEM	Direkt İR	50	İhale
Ila	MİGEM	Direkt İR	100	İhale
Ilb	MİGEM	AR -> İR	100	Başvuru
Ilc	MİGEM	Direkt İR	100	İhale
III	MİGEM	AR -> İR	500	İhale
IV	MİGEM	AR -> İR	2000	Başvuru
V	MİGEM	AS -> İS	1000	İhale

Maden arama ruhsatı ya da sertifikası müracaatı için, müracaat edilecek gruba karar verildikten sonra, ruhsat alınmak istenen alanın koordinatlarının ve paftasının belirlenmesi gerekir. Söz konusu paftalar gizli askeri paftalar olmaları nedeniyle sadece kamu kuruluşlarından temin edilebilirler.

Müracaatlar; 6 derecelik dilim esas alınarak, yirmi noktayı geçmeyecek şekilde, yedi basamaklı koordinatlar ile 1/25.000 ölçekli pafta adı yazılarak yapılır. Müracaat edilen alanın koordinatları, saat ibresi dönüş yönünde sağa (y), yukarı (x) eksenleri üzerinden yedişer nümerik değer okunmak suretiyle verilir. Müracaatlar tek poligon olarak yapılır.

Herhangi bir ruhsat/sertifika müracaatı en fazla dört paftayı kapsayabilir. Müracaat edilecek alanın dört paftayı aşması durumunda, aşan fazla kısımlar için ayrı bir müracaat yapılması gerekmektedir.

5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu’na göre hak sağlayan müracaat sahibi, müracaatı takip eden günden başlayarak on beş gün içinde;

ruhsat harcı, ruhsat teminatı ve Ek 2’de örneği verilen formdaki diğer belgeleri eksiksiz olarak MİGEM’e verir. Belgelerin tamamlanmasını takip eden ilk iş günü arama ruhsatı veya arama sertifikası düzenlenip yürürlüğe girer. Ruhsat teminatı, ruhsat aşamasına ve süresine bağlı olarak hektar başına yıllık ruhsat harcının %0,3’üdür. Ancak, toplam teminat miktarı yıllık harçtan az olamaz.

6592 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu’na göre ise; ihale yolu ile hak sağlanan sahaların ihale bedelinin yatırılmasını müteakip iki ay içinde ön inceleme raporu ile arama dönemi faaliyetlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli olan mali yeterliliği de içeren maden arama projesinin verilmesi ve ruhsat bedelinin yatırılması hâlinde arama ruhsatı verilir. Ruhsat bedelinin yatırılmaması ve bu belgelerin tamamlanmaması durumunda bu alanlar başka bir işleme gerek kalmaksızın ihalelik saha konumuna gelir.

II. Grup (b) bendi ve IV. Grup madenler için müracaatlar, 1/25.000 ölçekli topoğrafik harita koordinatları esas alınarak tespit edilen noktalarla sınırlandırılmış alanlar için Genel Müdürlüğe doğrudan yapılır. Talep edilen alanın müsait olan kısmı müracaat tarihinde müracaat edene bildirilir ve iki ay içinde ön inceleme raporu, arama dönemi faaliyetlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli olan mali yeterliliği de içeren maden arama projesinin verilmesi, ruhsat bedelinin yatırılması hâlinde arama ruhsatı verilir. Ruhsat bedelinin yatırılmaması ve bu belgelerin tamamlanmaması durumunda bu alanlar başka bir işleme gerek kalmaksızın müracaatlara açık hâle gelir. II. Grup (b) bendi ve IV. Grup madenler için yapılan müracaatların değerlendirilmesi sonucunda hak sağlanan alanların ayrı alanlar şeklinde oluşması durumunda, müracaat sahibinin talebi hâlinde bu alanlardan her birine ayrı ayrı ruhsat verilir. Ruhsatı alınmayan alanlar başka bir işleme gerek kalmaksızın müracaatlara açık hâle gelir.

I(a) Grubu madenler, il özel idaresince ihale yolu ile ruhsatlandırılır. İhaleler il özel idaresinin tabi olduğu mevzuata göre yapılır. Özel mülkiyet içerisinde bulunan I(a) Grubu maden sahaları ihale edilemez.

3.2.6 Arama Faaliyetleri

5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu'na göre, arama ruhsatı/sertifikaşı sahipleri, arama döneminin ikinci yılı sonuna kadar en az bir adet arama faaliyet raporu vermek suretiyle sahada yapılmış arama çalışmalarını, bu çalışmalardan elde edilen bulguları ve bunların sonuçlarını bildirmek zorundadırlar.

IV. Grup ruhsatlar için ise, en geç nc yılın sonuna kadar, süre uzatımı talebi ile birlikte arama faaliyet raporu verilmesi gereklidir. Bu gruptaki madenler için arama ruhsat süresi; rezervin artırılması, teknolojik testlerin yapılması, üretilcek madenin pazar araştırması için belli bir sreye daha ihtiyaç duyulmasının faaliyet raporları ile belgelenmesi halinde iki yıl daha uzatılabilmektedir. Süresi içinde yeterli arama faaliyetlerinde bulunulmayan ruhsatlar ise iptal edilmektedir.

6592 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu'na göre, arama ruhsatının düzenlenmesinden sonraki ilk bir yıl n arama dönemi'dir. n arama süresi sonuna kadar, asgari faaliyetlerin tamamlandığını ve bu faaliyetlere ilişkin yatırım harcamalarını gösteren n arama faaliyet raporunun verilmesi zorunludur. Arama ruhsatı, IV. Grup madenlerde iki yıl, diğer gruplarda bir yıl olmak üzere genel arama dönemine hak sağlar.

Genel arama dönemi süresi sonuna kadar maden arama projesinde belirtilen maden kaynağına ilişkin bilgilerin ve bu dönemde yapılan arama faaliyetlerine ilişkin yatırım harcamalarını da gösteren genel arama faaliyet raporunun verilmesi zorunludur. Arama ruhsatı, IV. Grup madenlerde dört yıl detay arama dönemine hak sağlar. II. Grup (b) bendi, III. ve V. Grup ruhsatlarda ise genel arama dönemi sonuna kadar işletme ruhsat talebinde bulunulmaması hâlinde ruhsat iptal edilir.

Arama dönemlerinin sresinden önce tamamlanması hâlinde dönem sonu beklenmeden sonraki aşamalara geçilebilir. Arama dönemleri ile ilgili proje, arama faaliyet raporları ve diğer belgeler yetkilendirilmiş tüzel kişilerce hazırlanır. Detay arama dönemi sonuna kadar görünür maden kaynağına ilişkin bilgilerin ve bu

dönemde yapılan arama faaliyetlerine ilişkin yatırım harcamalarını gösteren detay arama faaliyet raporunun verilmesi zorunludur. IV. Grup (a) bendi maden ruhsatlarında detay arama dönemi sonuna kadar diğer grup maden ruhsatlarında ise genel arama dönemi sonuna kadar Genel Müdürlüğe verilen raporların ve yatırım harcama kalemlerine ait belgelerin uygun bulunmaması hâlinde eksikliklerin bir ay içinde giderilmesi ruhsat sahibine yazılı olarak bildirilir. Tebliğ tarihinden itibaren eksikliklerin verilen sürede tamamlanmaması veya verilen raporların ve yatırım harcama kalemlerine ait belgelerin uygun bulunmaması hâlinde ya da arama ruhsat süresi sonuna kadar işletme ruhsat talebinde bulunulmaması durumunda ruhsat iptal edilir.

IV. Grup (b), (c) ve (ç) bendi maden arama ruhsatlarında detay arama dönemini takiben fizibilite çalışmalarına ihtiyaç duyularak gerekçesi ile birlikte Genel Müdürlüğe müracaatta bulunmaları ve talebin uygun bulunması hâlinde, detay arama dönemi sonrasında iki yıllık bir fizibilite dönemine hak sağlar. İki yıllık süre sonuna kadar fizibilite raporunun verilmesi zorunludur. Fizibilite döneminin sonuna kadar Genel Müdürlüğe verilen fizibilite raporunun uygun bulunmaması hâlinde eksikliklerinin bir ay içinde giderilmesi ruhsat sahibine yazılı olarak bildirilir. Tebliğ tarihinden sonra eksikliklerin verilen sürede tamamlanmaması hâlinde ya da arama ruhsat süresi sonuna kadar işletme ruhsat talebinde bulunulmaması durumunda ruhsat iptal edilir. Bu dönemde detay arama dönemi ruhsat bedelinin iki katı tutarında ruhsat bedeli alınır.

Arama ruhsatı döneminde; teknolojik araştırma, geliştirme, pilot çalışmalar ve pazar araştırmaları yapmak gerekçeleriyle arama faaliyet raporu ile birlikte müracaat edilmesi halinde, görünür rezervin %10'una kadar maden üretim ve satış izni verilebilmektedir.

3.2.7 İşletme Faaliyet ve İzinleri

Ruhsat sahibinin, arama ruhsat süresi sonuna kadar, arama faaliyet raporu ve işletme projesi ile müracaatta bulunması halinde işletme ruhsatı hakkı doğmaktadır.

Bu durumda, hazırlanacak arama faaliyet raporu tespit edilen madenin rezerv bilgilerini, işletme projesi ise faaliyet sonrası işletme alanının çevre ile uyumlu hale getirilmesini de içermek zorundadır ve matbu forma uygun hazırlanmalıdır.

Hazırlanacak işletme projesinde yer alması gereken temel hususlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 1) Ruhsat bilgileri (Ruhsat sahasının yeri, sınır koordinatları, paftası, alanı, ruhsatın grubu, madenin cinsi, yer bulduru haritası, talep edilen işletme izin koordinatları ve alanı),
- 2) İşletme projesi ile ilgili genel bilgiler (Yeri, gerekçesi, yatırımın başlama tarihi, süresi, rezerv bilgileri),
- 3) Üretim sahası ile ilgili genel bilgiler (Alt yapı durumu, istihdam, araziden faydalanma durumu, üretim için alınacak izinler),
- 4) Projenin teknik yönü (Maden yatağı ile ilgili bilgiler, rezervler ve rezervin tespit yöntemleri, işletme yöntemi, kullanılacak tesis ve teknolojisi hakkında bilgi, çevre ile uyum planı),
- 5) Projenin mali boyutu (finansman kaynakları, üretim maliyeti, yatırım tutarları, satış fiyatı, işletme gelir ve giderleri, işletme kârı, vergiler, devlet hakkı, projenin ülke ekonomisine katkısı).

İşletme projesinin ekinde ise aşağıdaki haritalar ve çizimler yer almalıdır:

1. Ruhsat alanının ve varsa ocak yerinin yer bulduru haritası,
2. Ruhsat alanının uygun ölçekli jeolojik haritası,
3. Uygun ölçekle çizilmiş ruhsat sınırı, talep edilen işletme izin sınırları ile sahada açılmış ocak, galeri, yarma, sondaj, kuyu gibi arama faaliyetlerinin yerini gösterir imalat haritası,
4. Sahada belirlenmiş görünür rezerve ve ruhsat süresine bağlı olarak planlanan üretim programlarını gösterir harita,
5. Yer altı işletmelerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili alınacak önlemler, havalandırma, su tahliyesi, nakliye vs. gibi hususları içeren uygun ölçekli çizimler,

6. Mevcut ve yapılması planlanan bina, tesis, kantar, silo, trafo, yol ve benzeri yapıları gösteren vaziyet planı.

Yukarıdaki belirtilen hususlar göz önünde bulundurularak yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda; belirlenen görünür, muhtemel ve mümkün rezerv alanı ile ruhsat alanı içinde bu madenin işletilmesi için gerekli tesislerin bulunduğu alana işletme ruhsatı, görünür rezerv alanına ise gerekli izinlerin de alınmasını takiben işletme izni verilir.

I. Grup (b) bendi ve II. Grup (a) ve (c) bendi madenler için ihale bedelinin yatırılmasından itibaren iki ay içinde, diğer maden grupları için arama ruhsat süresi sonuna kadar, yetkilendirilmiş tüzel kişilerce maden mühendisinin sorumluluğunda hazırlanmış işletme projesi ruhsat sahibi tarafından Genel Müdürlüğe verilir. Proje ile birlikte projenin uygulanabilmesi için gerekli olan mali yeterliliğine ilişkin belgeler ve genel bütçeye gelir kaydedilmek üzere ilgili muhasebe birimi hesabına işletme ruhsat taban bedelinin yatırıldığına dair belgenin Genel Müdürlüğe verilmesi zorunludur. Aksi hâlde talep reddedilir.

V. Grup madenlerin üretimi işletme sertifikası ile yapılır. Arama sertifikası süresi sonuna kadar yapılan çalışmaları içeren arama faaliyet raporu ve ruhsat taban bedelinin ödendiğine dair belge ile müracaatta bulunulması halinde işletme sertifikası hakkı doğar. İşletme sertifikası süresi beş yıl olup bu süre uzatılabilir.

I(a) Grubu madenlerin işletme ruhsat süresi beş yıldan az olmamak üzere rezerve göre belirlenir. Ruhsat süresinin bitiminden önce talep harcı ve yeni bir projeyle uzatma talebinde bulunulması, sahada projesine uygun üretim yapılmış, maden rezervinin yeterli ve verimli bir şekilde işletilmesi için gerekli yatırımların ve tesislerin inşa edilmiş olması ve temdit projesinin uygun bulunması durumunda ruhsat süresi uzatılabilir. Toplam ruhsat süresi otuz yılı geçemez. Otuz yıldan sonraki sürenin uzatılmasına Bakan yetkilidir.

7 nci maddeye göre gerekli izinlerin alınmasından itibaren işletme izni verilir. Bu iznin verildiği tarihten itibaren Devlet hakkı alınır. Ruhsat sahibince, işletme ruhsatı yürürlük tarihinden itibaren üç yıl içinde 7nci maddeye göre alınması gerekli olan çevresel etki değerlendirme kararı, mülkiyet izni, işyeri açma ve çalışma ruhsatı ile Genel Müdürlüğün kayıtlarına işlenmiş alanlar ile ilgili izinlerin Genel Müdürlüğe verilmesini müteakip, işletme izni düzenlenir. İşletme ruhsat süresi sonuna kadar bu fıkra da belirtilen izinlerden dolayı işletme izninin alınamaması hâlinde ruhsat süresi uzatılmaz.

Beş yıllık sürede mücbir sebepler ve beklenmeyen hâller dışında üç yıldan fazla üretim yapmayan ruhsat sahiplerine 50.000 TL idari para cezası verilir. Bu üç yıllık süre içinde yapılan toplam üretimin projede beyan edilen bir yıllık üretim miktarının %10'undan az olması hâlinde de bu hüküm uygulanır. İdari para cezasının uygulanmasından başlamak üzere bu fıkra ya aykırı fiilin tekrar tespit edilmesi hâlinde ise ruhsat iptal edilir. Ancak işletme projesinde, işletme izninin yürürlük tarihinden itibaren üç yıl içinde madene ulaşmak amacıyla galeri, kuyu ve dekapaj yapılacağı beyan edilmiş ve ruhsat sahasındaki faaliyetlerin bu beyanlara uygun olarak gerçekleştirildiği tespit edilmiş ise idari para cezası uygulanmaz ve ruhsat iptal edilmez.

Üretilecek madenin kullanıldığı entegre metalurji, seramik, çimento, kireç ve kimya tesisleri termik santral ve IV. Grup madenlerin zenginleştirme tesislerini beslemeye yönelik aynı tesis sahibine ait, kurulu tesislerinden uzaklığı, hangi tesislerin bu uygulamaya tabi olacağı ve diğer usul ve esasları yönetmelikle belirlenen ruhsatlara on ikinci fıkra hükümleri uygulanmaz. Ancak, üretim yapılamayan her bir ruhsat için, projede belirtilen üretim miktarının % 10'u üzerinden Devlet hakkı alınır.

Ruhsatların üst üste verilmesi;

Maden Kanunu'na göre, aynı grup ruhsatlar birbirleri üzerine verilememekte, ayrı grup ruhsatlar ise üst üste verilebilmektedir. Aynı veya ayrı grup maden ruhsatlarının işletme izin alanlarının üst üste talep edilmesi durumunda, MİGEM tarafından gerekli

incelemeler yapılır. İncelemeler sonucu yapılan değerlendirmeler ile kazanılmış haklar korunmak kaydı ile kaynak kaybına neden olmayacak, maden işletmeciliğini ve işletme güvenliğini tehlikeye düşürmeyecek şekilde, ayrı ayrı çalışma imkanı bulunduğu tespit halinde ayrı gruplarda işletme izinleri verilebilir. Bu mümkün değilse öncelik hakkı esas alınarak faaliyete izin verilir.

Ancak, 2.000 hektardan daha az olan maden ruhsatı işletme izin alanları ile 100 hektardan daha az olan mermer ruhsatı işletme izin alanları üzerine I(b) Grubu işletme izni ve I(b) Grubu maden işletme izni üzerine de IV. Grup veya II. Grup işletme izni verilmez. Bununla birlikte, farklı gruptaki işletme ruhsatlarının aynı kişiye ait olması veya talep sahiplerinin aralarında mutabakat sağladıklarını belgelemeleri halinde üst üste işletme izni verilir.

Ruhsatların Birleştirilmesi;

Talep harcı ile müracaatta bulunulması halinde aynı kenarda en az iki noktası ortak, aynı grup ve safhadaki ruhsatlar birleştirilebilir. Birleştirme sonucunda ortaya çıkan alan, kanunda belirtilen alan sınırlamalarını geçemez.

Ancak, aynı kişiye ait mücavir işletme ruhsat alanlarında görünür maden rezervinin bir bütünlük teşkil etmesi halinde yeni bir işletme projesi verilerek birleştirme talebinde bulunulabilir. Uygun bulunan taleplerde alan kısıtlaması aranmaz. Birleştirme sonunda yeni ruhsatın süresi, birleştirilenler arasındaki süresi en az kalan ruhsat süresi kadardır.

3.2.8 Ruhsat İptali, Teminat İradı ve Faaliyetin Durdurulması

Maden Kanunu ve ilgili yönetmeliklerinde ruhsat iptali, teminat iradı ve yürütülmekte olan faaliyetin durdurulması hususları önemli bir yer tutmaktadır. Fakat 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile teminat iradı maden kanunundan çıkarılmıştır. Aşağıdaki durumlarda ruhsat iptali, teminat iradı ya da faaliyetin durdurulması söz konusu olur:

1) Arama faaliyet raporlarının süresinde verilmemesi halinde teminat irat kaydedilirken 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu yaptırım 20.000TL idari para cezasına çevrilmiştir.

2) IV. Grup ruhsatlar için kanunla belirlenen süreler içinde yeterli arama faaliyetlerinde bulunulmayan veya raporlarını MİGEM'e bildirmeyen ruhsatlar iptal edilir.

3) Arama ruhsatı döneminde üretimin, MİGEM tarafından uygun bulunan koordinatlar içinde yapılmaması durumunda koordinatlar dışındaki üretim faaliyetleri, gerekli izin alınıncaya kadar durdurulur.

4) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, arama döneminde, MİGEM tarafından verilen izin çerçevesinde üretim ve satış yapılmaması halinde teminat irat kaydedilir. Bu şekilde yapılan üretimlerle ilgili, işletme faaliyet bilgi formunun, satış bilgi formunun ve imalat haritasının, Nisan ayı sonuna kadar verilmemesi durumunda teminat irat kaydedilir. Yükümlölük yerine getirilinceye kadar faaliyet durdurulur.

5) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, projelerdeki eksikliklerin verilen sürede tamamlanmaması halinde teminatların üç ay içinde iki kat olarak yatırılması gerekir. Bu süre sonunda da teminatını iki kat olarak yatırmayan ve eksikliklerini tamamlamayanların ruhsat teminatları irat kaydedilir ve ruhsat iptal edilir. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu uygulama, eksikliklerini üç ay içinde tamamlamayanlara 20.000 TL idari para cezası uygulanarak süre üç ay daha uzatılır, bu süre sonunda eksikliklerini tamamlamayanların talepleri kabul edilmez ve yatırılan işletme ruhsat bedeli iade edilir şeklinde düzenlenmiştir.

6) Üretim yöntemi ile ilgili değişikliklerin, uygulanmadan önce MİGEM'e bildirilmesi zorunludur. Aksi taktirde, sahadaki işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili çalışmalar dışındaki faaliyetleri durdurulur.

7) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, III. Grup madenlerin üretilmesinde MİGEM’den izin alınmadan gl ve denizin doğal yüzeyini değiştirecek şekilde havuz, kanal ve sondaj yapıldığının tespiti halinde faaliyetler durdurulur, teminat irat kaydedilir.

8) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, üretim veya hazırlık çalışmaları sürdürülürken işçi sağlığı ve iş güvenliğinin tehlikeye düştüğünün tespiti halinde, gerekli önlemlerin alınması ve çalışmaların yapılabilmesi için ruhsat sahibine altı aya kadar süre verilir. Bu süre sonunda projeye uygun faaliyette bulunulmaması veya tehlikeli durumun ortadan kaldırılmaması halinde teminat irat kaydedilerek işletme faaliyeti durdurulur.

9) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, geçici tatilin gerekçesinin ortadan kalkmasından itibaren üç ay içinde faaliyete geçilmemesi durumunda teminat irat kaydedilir.

10) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, ruhsatlı alan içinde, ancak işletme izin alanları dışında üretim faaliyetinde bulunulması durumunda işletme izni alanı dışındaki faaliyeti durdurulur. Bu fiilin tekrarı halinde işletme izni alanı dışındaki faaliyet durdurularak teminat irat kaydedilir.

11) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, madenlerin, MİGEM’den alınacak sevk fişi ile sevk edilmesi zorunludur. Yapılan sevkiyatın Maliye Bakanlığı’ndan alınmış sevk irsaliyesi ile yapılmış ve Devlet hakkının denmiş olması durumunda, ruhsat sahibi uyarılır. Aynı işlemin tekrarında teminat irat kaydedilir.

12) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, sevkiyatın, Maliye Bakanlığından alınmış sevk irsaliyesi ile yapılması ve Devlet hakkının ödenmemiş olması durumunda MİGEM’den alınan sevk

fişlerinin kullanılması yönünde ruhsat sahibi uyarılır. Aynı işlemin tekrarında teminat irat kaydedilir.

13) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, MİGEM’den alınmış sevk fişinin, üretim hakkı olan aynı ruhsat sahibine ait başka bir ruhsat sahasında kullanılması ve yapılmış sevkiyatın karşılığı Devlet hakkı ödenmiş olması durumunda, ruhsat sahibi uyarılır. Aynı işlemin tekrarında teminat irat kaydedilir.

14) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, Genel Müdürlükten alınmış sevk fişinin, ait olduğu ruhsat dışında başka kişiye ait bir ruhsat alanında kullanılması durumunda, sevk fişini kullanan ve kullandıran ruhsat sahipleri uyarılır. Aynı işlemin tekrarında teminat irat kaydedilir.

15) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, ruhsatın iptali, terk edilmesi veya sevk fişlerinin amacına uygun kullanılmaması durumunda sevk fişleri MİGEM’e iade edilir. Sevk fişleri, tebligat tarihinden itibaren iki ay içinde iade edilmediği takdirde teminat irat kaydedilir.

16) Hammadde üretim izin belgesi verilen alanlarda, Kanun ve Yönetmeliğe uygun yürütülmeyen veya çevre ve insan sağlığına zarar veren faaliyetler, gerekli önlemler alınıncaya kadar durdurulur.

17) Mirasçıların altı ay içinde, intikal eden haklarını bir bütün olarak kullanması ve bu hakkı aralarından maden hakkı alabilecek birine ya da maden hakkı alabilecek özel ya da tüzel kişiye devir etmek üzere MİGEM’e müracaat etmemeleri durumunda ruhsat iptal edilir.

18) Mahkemenin ruhsat hakkını verdiği kişi, mahkeme kararı ile birlikte iki ay içinde intikal için gerekli belgelerle MİGEM’e müracaat etmezse ruhsat iptal edilir.

19) Ölüm tarihinden itibaren altı ay içerisinde MİGEM’e intikal işlemleri için müracaat edilmediği takdirde, ruhsat iptal edilir.

20) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, belge ve beyanlardaki hata ve noksanlıklar, MİGEM tarafından yapılacak tebligat tarihinden itibaren ruhsat sahibince iki ay içerisinde düzeltilmezse teminat irat kaydedilir. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu yaptırım 20.000TL idari para cezası olarak değiştirilmiştir.

21) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, sahada faaliyetlerin projesine uygun sürdürülmemesi, faaliyetlerin verilen faaliyet raporları ile uyum içinde olmaması, imalat haritalarının gerçeği yansıtmaması, denetimlere teknik nezaretçi ya da ruhsat sahibi veya vekilinin iştirak etmemesi, denetime mesnet teşkil eden belgelerin verilmemesi, istenilen analiz ücretinin ödenmemesi, hata ve noksanlık olarak kabul edilir. Bu hata ve noksanlıkların, iki ay içerisinde düzeltilmemesi halinde teminat irat kaydedilir.

22) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, ruhsat sahiplerinin gerçek dışı veya yanıltıcı beyanda bulunulan ruhsatlarının teminatları irat kaydedilir. Bu alandaki faaliyetler durdurulur. Beş yıl içinde bu ihlalin üç kez yapılması durumunda teminat irat kaydedilerek ruhsat iptal edilir. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu düzenleme “Gerçek dışı veya yanıltıcı beyanda bulunmak suretiyle Kanun hükümlerinin uygulanmasını engelleyen ve haksız surette hak iktisap eden ruhsat sahiplerine 50.000 TL idari para cezası verilir. Bu fıkranın ikinci kez ihlâli halinde bir önceki ceza katlanarak uygulanır. Üç yıl içinde madde hükümlerinin üç kez ihlâl edilmesi halinde ruhsat iptal edilir.” şeklini almıştır.

23) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, kanunun 7nci maddesine göre alınması gerekli izinler için işletme ruhsat tarihinden itibaren üç ay içinde müracaat edilmezse teminat irat kaydedilir.

24) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, irat kaydedilen teminatın üç ay içinde yatırılması ve izin için müracaat edilmesi zorunludur. Verilen ikinci üç ay içinde teminat yatırılarak izin için gerekli müracaat yapılmaz ise ruhsat iptal edilir.

25) 5177 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, kanunun 7 nci maddesi hükümlerine aykırı faaliyette bulunulduğunun tespiti halinde teminat irat kaydedilerek faaliyetler durdurulur. Beş yıl içinde üç kez bu maddenin ihlali halinde teminatın tamamı irat kaydedilerek ruhsat iptal edilir. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu düzenleme kanunun “7. maddesine aykırı faaliyette bulunulduğunun tespiti halinde 30.000TL tutarında idari para cezasını uygulanarak bu alandaki işletme faaliyetleri durdurulur ve bu ihlallerin üç yıl içinde üç kez veya daha fazla tespiti halinde ise ruhsat iptal edilir” şeklini almıştır.

26) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, işletme açısından tehlikeli durumların tespiti halinde, bu halleri gidermek için ruhsat sahibine verilen altı aylık süre sonunda projeye uygun faaliyette bulunulmaması veya tehlikeli durumun ortadan kaldırılmaması halinde teminat irat kaydedilerek işletme faaliyeti durdurulur. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu yaptırım yerini 50.000TL idari para cezası olarak almıştır.

27) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, ruhsat sahibi, her yıl Nisan ayı sonuna kadar bir önceki yıl içinde gerçekleştirdiği işletme faaliyeti ile ilgili imalat haritası ve kesitleri, satış bilgi formunu, faaliyet bilgi formunu ve işletme sahasında arama yapmış ise arama ile ilgili bilgileri M GEM’e vermekle yükümlüdür. Yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde teminat irat kaydedilir. Y k ml l k yerine getirilinceye kadar faaliyet durdurulur. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu yaptırım 30.000TL idari para cezası olarak değiştirilmiştir.

28) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, beş yıllık sürede mücbir sebepler ve beklenmeyen haller dışında üç yıldan fazla üretim

yapılmayan ruhsatlar, teminatları irat kaydedilerek iptal edilir. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu yaptırım yerine 50.000TL idari para cezası getirilmiştir.

29) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, ekonomik değer ihtiva eden ancak, günün şartlarında teknik veya ekonomik değerlendirmesi mümkün olmayan malzemeler, çevre kirliliği açısından da mahzur teşkil etmediği durumda, geçirildikleri son işlemden çıktıkları şekliyle ayrı ayrı muhafaza edilmiyorlarsa, teminat irat kaydedilir.

30) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, geçici tatil gerektiren durumun ortadan kalkmasından itibaren üç ay içinde faaliyete geçilmezse teminat irat kaydedilir.

31) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, teknik nezaretçinin istifa veya azlinin MİGEM'e on beş gün içinde bildirilmesi zorunludur. Bu süreden sonra üretim faaliyetlerine devam edilmesi halinde teminat irat kaydedilir.

32) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, maden mühendisi istihdamı veya nezareti gerçekleşmeden üretim yapılması halinde teminat irat kaydedilerek faaliyet durdurulur. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu yaptırım 30.000TL idari para cezası olarak değiştirilmiştir.

33) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununa göre, maden mühendisinin daimi istihdam şartının oluştuğu durumlarda, daimi nezaretçi istihdam edilmeden üretim yapılmasının belirlenmesi halinde teminat irat kaydedilir ve faaliyet durdurulur.

34) 5995 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve yönetmeliğine göre, teknik nezaretçi, işyerinde yaptığı inceleme ve gözlemlerde iş sağlığı ve güvenliği yönünden tehlikeli bir durumun varlığını tespit etmesi ve hemen

tedbir alınmasının mümkün olmadığını belirlemesi durumunda, işletme faaliyetini durdurma yetkisini kullanır.

3.2.9 İşletme Dönemi İşlemleri

İşletme izinlerinin alınmasını takiben üretim faaliyetleri, projesine uygun olarak yürütülür. Ruhsat sahasında üretim yöntemi ile ilgili değişikliklerin söz konusu olması durumunda, uygulanmadan önce revize projenin MİGEM'e iletilmesi gerekmektedir. Aksi taktirde, sahadaki işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili çalışmalar dışındaki faaliyetler, revize projenin onaylanmasına kadar durdurulur.

Üretim veya hazırlık çalışmaları sürdürülürken işçi sağlığı ve iş güvenliğinin tehlikeye düştüğünün tespiti durumunda, gerekli önlemlerin alınması ve çalışmaların yapılabilmesi için ruhsat sahibine altı aya kadar süre verilir. Bu süre sonunda projeye uygun faaliyette bulunulmaması veya tehlikeli durumun ortadan kaldırılmaması halinde teminat irat kaydedilerek işletme faaliyeti durdurulurdu. Fakat 6592 sayılı kanununla yapılan değişiklik ile bu yaptırım 50.000TL para cezası olarak değiştirilmiştir.

İşletme faaliyetlerinin ve işletmeden satışların idare tarafından takip ve denetlenmesini teminen, ruhsat sahibi tarafından, her yıl Nisan ayı sonuna kadar aşağıdaki belgelerin MİGEM'e teslim edilmesi gerekmektedir:

- 1) İşletme Faaliyet Bilgi Formu,
- 2) Satış Bilgi Formu (Satış Bilgi Formu'nun, Kanun gereği ödenmesi gereken Devlet Hakkı ve diğer bedellerin hesaplanmasına esas teşkil edecek şekilde doldurulması zorunludur),
- 3) Geçmiş yıllara ait üretim, bir önceki yıl içinde yapılan üretim ile bir sonraki yıl planlanan üretimleri gösteren imalat haritası ve uygun ölçekli kesitler,
- 4) İşletme sahasında arama yapılmış ise arama faaliyet raporu,
- 5) Eğer projede değişiklik varsa;
 - İşletme ruhsatı ve işletme iznindeki koordinatlarına göre uygun ölçekle çizilmiş ocak, yarma, kuyu ve galeri gibi faaliyetlerin son durumunu gösterir çizim,

- Kapalı ocaklarda iş güvenliği ve işçi sağlığı ile ilgili havalandırma, su tahliyesi, nakliye vs. gibi hususların en son durumunu gösterir uygun ölçekli çizim,
- Yerüstü bina, tesis, kantar, silo, trafo, yol, vs. gibi son durumu gösterir vaziyet planı,
- Gazlar ile göl, deniz ve kaynak sularına ait işletmeler için her yıl çöktürme, arıtma, üretim havuzları, bina, rezervuar besleme alanı ve havzanın tabii dengesini bozmayacak, kapasitesini aşmayacak işleme tesisleri gibi yerüstü veya var ise yeraltı tesislerinin en son durumunu gösterir uygun ölçekli haritalar.

I(a) grubu madenler için ise, ruhsat sahibi, yine her yıl Nisan ayı sonuna kadar; İşletme Faaliyet Bilgi Formu ile Satış Bilgi Formunu il özel idaresine verir. Bu grupta üretim, teknik nezaretçi gözetiminde yapılır. Sevkiyat ise, il özel idarelerinden alınan sevk fişleri kullanılmak suretiyle gerçekleştirilebilir.

I(a) ve V.Grup madenlerin işletme ruhsat süresi en az beş yıldır. Diğer grup madenlerin işletme ruhsat süresi görünür ve muhtemel hale getirilmiş rezerv ve hazırlanmış projesine göre belirlenir. Ancak, bu süre 10 yıldan az olamaz. Maden gruplarına göre arama ve işletme ruhsat süreleri ile uzatma süreleri Tablo 3.3'te verilmektedir.

Tablo 3.3 Maden gruplarına göre ruhsat süreleri

Grup	Ön Arama Dönemi	Genel Arama Dönemi	Detay Arama Dönemi	Fizibilite Dönemi	İşletme Dönemi	Mak. Ruhsat Süresinin Uzatmaya Yetkili Makam
Ia					5-30	Bakan
Ib					10-30	Bakan
IIa					10-40	Bakan
IIb	1	1			10-40	Bakan
IIc					10-40	Bakan
III	1	1			10-50	Bakanlar Kurulu
IV	1	2	4	2	10-50	Bakanlar Kurulu
V	1	1			5	Bakanlar Kurulu

İşletme ruhsat ya da sertifika süresinin bitiminden önce yeni bir projeye uzatma talebinde bulunulması halinde, uygun bulunması durumunda işletme süresi uzatılabilir. Toplam işletme ruhsat süresi I. Grup madenlerde otuz yılı, II. Grup

madenlerde kırk yılı, diğer grup madenlerde ise elli yılı geçemez. I. Grup madenlerde otuz yıldan, II. Grup madenlerde kırk yıldan sonraki sürenin uzatılmasına Bakan, diğer grup madenlerde ise elli yıldan sonraki sürenin uzatılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir. İşletme ruhsat döneminde üretimin arazi yüzeyinden toplanarak yapılması halinde süre uzatımı için işletme projesi yerine arama faaliyet raporu verilmesi yeterli olmaktadır.

3.2.10 Mücbir Sebeplerle Geçici Tatil

Mücbir sebeplerin oluşması halinde, ruhsat sahibince MİGEM'e müracaat edilmesi ile işletme ruhsat sahalarında faaliyet, bir yıla kadar geçici olarak tatil edilebilir.

Maden Kanunu'nda mücbir sebepler; sel baskını, yangın, deprem, grizu patlaması, çökme, heyelan ya da tenörde, jeolojik şartlarda, ülke ve dünya pazarlarındaki gelişme ve değişimler, ulaşım, ulaştırma altyapı durumlarında beklenmeyen değişiklikler şeklinde tanımlanmaktadır.

Geçici tatilin gerekçesinin ortadan kalkmasından itibaren üç ay içinde faaliyete geçilmemesi durumunda ruhsat teminatı irat kaydedilir. Takip eden altı ay içinde de faaliyete geçilmemesi halinde işletme projesinde beyan edilen üretim miktarının %10'u üzerinden Devlet hakkı alınır.

3.2.11 Harita ve Çizimler

Maden Kanunu ve ilgili yönetmelikleri gereğince, gerek arama gerekse işletme dönemlerinde, idare tarafından ruhsat sahibinden, takip ve denetimlerde kullanılmak üzere çeşitli harita ve çizimler istenilmektedir.

Söz konusu takip ve denetlemeler kullanılmak üzere, ruhsat sahibi tarafından, 6 derecelik dilime esas en az iki adet beton sütun ya da benzeri röper noktası belirlenir. Bu noktaların kot ve koordinatları, gerçek değerler kullanılarak harita tekniğine uygun hassaslıkta uygun bir ölçüm aleti ile belirlenerek arazide muhafaza edilir.

İmalat haritaları; yapılan çalışma alanına göre 1/500 veya uygun ölçekte yapılır. Üretim faaliyetleri ile ilgili bilgiler, harita üzerinde ölçekli olarak uygun bir çizimle belirlenir. İmalat haritası; ölçümü yapan teknik eleman, sahadan sorumlu teknik nezaretçi ve ruhsat sahibince imzalanır. Ölçümün yapıldığı tarih, üretim haritası üzerine veri olarak yazılır. İmalat haritalarında, madenin üretim yerinden en az iki adet kesit alınır.

3.2.12 Maden Sevkiyatı

Madenlerin, MİGEM'den alınan sevk fişleri ile sevk edilme zorunluluğu bulunmaktadır. Sevk fişi MİGEM tarafından bastırılır ve her yıl belirlenen bir bedel karşılığında zimmetli olarak ruhsat sahibine verilir.

Sevk fişleri 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 240. maddesinde yer alan taşıma irsaliyesi niteliğindedir. MİGEM ve mahalli mülki amirin görev verdiği yetkili kişiler kendi il sınırları içerisinde maden sevkiyatının sevk fişi ile yapıp yapılmadığını takip ve denetleyerek Kanunun ilgili hükümlerine göre işlem yaparlar.

Ruhsat sahasından üretilen tüvenan cevherin, ocak-tesis mesafesi, nakil güzergahının durumu dikkate alınarak ruhsat sahası içinde ya da mücavirindeki bir alan üzerine kurulmuş bir tesiste kullanılması durumunda;

- 1) Sevkiyatın, ocaktan taşıma araçları ve takiben konveyör ile yapılması halinde, her vardiya sonunda, otomatik kantar/ölçme sistemi ile ölçülen cevher miktarı için bir adet sevk fişi kesilmesi yeterlidir.
- 2) Sevkiyatın, ocaktan doğrudan konveyör sistemi ile yapılması halinde, her vardiya sonunda otomatik kantar sistemi ile ölçülen cevher miktarı için bir adet sevk fişi kesilmesi yeterlidir.
- 3) Sevkiyatın, ocaktan taşıma araçları ile yapılması durumunda, yirmi dört saat zarfında kantardan geçirilerek ölçülen cevher miktarı için bir adet sevk fişi kesilmesi yeterlidir.

- 4) Boru hattı ile sevk edilen madenlerin, yirmi dört saat zarfında, boru hattında bulunan ölçüm cihazında ölçülen miktarı için bir adet sevk fişi kesilmesi yeterlidir.

Altın, gümüş, platin gibi kıymetli metallerin elde edilmesi için zenginleştirilecek tüvenan cevherlerin, entegre ve zenginleştirme tesislerine sevkiyatında yukarıdaki esaslar uygulanır. Bu tesislerden elde edilen ürünlerin sevkiyatında da MİGEM'den alınan sevk fişi kullanılır.

Ruhsatlı veya izinli bir alandan ruhsat sahibince üretilmiş bir madenin sevk edilmesi esnasında, mülki amirlerin yetkilendirdiği kişiler tarafından sevk fişi olmaksızın maden sevk edildiğinin tespit edilmesi halinde, söz konusu madeni üreten ruhsat sahibine ocak başı satış bedelinin üç katı tutarında idari para cezası verilir.

Ruhsatın iptali, terk edilmesi veya sevk fişlerinin amacına uygun kullanılmaması durumunda sevk fişleri MİGEM'e iade edilir. Kullanılmış sevk fişlerinin kullanılan tarihten itibaren beş yıl süre ile saklanması gereklidir.

3.2.13 İrtifak, İntifa Hakkı ve Kamulaştırma

Maden arama ve işletme dönemleri içerisinde, faaliyet sahasının üzerinde bulunduğu özel mülkiyete konu gayrimenkul üzerinde ve sadece kullanım amacıyla ilgili olmak üzere belli bir süre için maden ruhsat sahibi tarafından irtifak ve/veya intifa hakkı tesisi istenebilir. Bu durumda, irtifak ve/veya intifa hakkının bedeli, bilirkişiler tarafından tespit edilir.

İşletme ruhsatı safhasında işletme faaliyetleri için gerekli olan özel mülkiyete konu taşınmaz, taraflarca anlaşma sağlanamaması ve işletme ruhsatı sahibinin talebi üzerine Bakanlıkça kamu yararı bulunduğu karar verilmesi halinde kamulaştırılır. Kamulaştırılması talep edilen alan, MİGEM tarafından oluşturulacak heyet tarafından tetkik edilir. Kamulaştırmaya, teknik ve sosyal içerikli tüm etkenler değerlendirilerek karar verilir. Kamulaştırılan taşınmaz, tapuya Hazine adına tescil edilip ruhsat hukuku

devam ettiği sürece madencilik faaliyetlerinde kullanılmak üzere ruhsat sahibi adına tahsis edilir.

3.2.14 İnceleme ve Denetim

Maden Kanunu gereği, ruhsat veya sertifika sahibince düzenlenmiş mali ve teknik belgelerin, ruhsat veya sertifika alanındaki madencilik faaliyetlerinin, ihbar ve şikayetlerin inceleme ve denetimi MİGEM tarafından görevlendirilen elemanlarca yerinde yapılır. İnceleme ve denetimlerde, sahanın teknik nezaretçisi ve/veya ruhsat sahibinin kendisi ya da vekalet ile görevlendirdiği bir kişinin hazır bulundurulması zorunludur.

İnceleme ve denetim sırasında teknik ve mali belgeler ile bu belgelerin hazırlanmasına esas teşkil eden işletme projesinin uygulanması ile ilgili hususlar, üretim yöntemi, üretim miktarı, üretilen cevherin kullanım alanı, sevk fişleri, faturalar, satış belgeleri ve benzeri ile Kanun ve mevzuat gereği diğer belgeler incelenir. İnceleme ve denetim sonunda düzenlenen ve mevcut durumu belirten tutanak iki nüsha hazırlanarak heyet yeleri, ruhsat sahibi veya vekili veya sahanın teknik nezaretçisi tarafından imzalanır. Tutanağın bir nüshası ilgiliye verilir. Bu tutanakta belirtilen hususlar ruhsat sahibine tebliğ edilmiş sayılır.

3.2.15 Devir, İntikal ve Terk İşleri

Maden ruhsatları ve sertifikaları talep halinde ve hukuki bir sakınca bulunmadığı taktirde, maden haklarını kullanma ile ilgili şartları taşıyan gerçek veya tüzel kişilere MİGEM ya da il özel idaresi tarafından devir edilebilir. Devir işlemleri yapılacak ruhsatların yıllık harçları ile Devlet Hakkı'nın eksiksiz denmiş olması ve devredildiği tarihe kadar geçen süre için satış bilgi formu ile işletme faaliyeti bilgi formunun verilmesi zorunludur.

Maden ruhsat ve sertifikaları, buluculuk hakkı ve bunlarla ilgili hak ve ykmllkler, miras yolu ile bir bütün olarak intikal eder. Bu haklar mirasçıların

rızası olsa da bölünemez. Mirasçıların altı ay içinde, intikal eden haklarını bir bütün olarak kullanması ve bu hakkı aralarından maden hakkı alabilecek birine ya da maden hakkı alabilecek özel ya da tüzel kişiye devir etmek üzere MİGEM'e müracaat etmeleri zorunludur. Aksi taktirde ruhsat iptal edilir.

Arama ruhsat süresi içinde sahanın terk edilmesi halinde, sahada faaliyette bulunulmamış ise, ruhsat sahibi sahada alınacak bir önlem olmadığını MİGEM'e bildirmek zorundadır. Genel Müdürlük bu dilekçeye dayalı olarak terk talebini değerlendirir.

Eğer sahada üretime yönelik faaliyette bulunulmuş ise, arama ruhsatı veya işletme ruhsatı sahibi;

1) Sahanın teknik nezaretçisi veya maden mühendisi tarafından hazırlanmış, işletme projesi ile verilen çevre ile uyum projesinin uygulanıp uygulanmadığını ve ruhsat alanında can ve mal güvenliği ile ilgili alınan önlemleri, çalışılan her bölge için alınan emniyet tedbirlerini içeren rapor ile,

2) Sahanın son durumunu gösterir imalat haritası ve jeoloji mühendisi tarafından hazırlanmış maden jeoloji haritası ile MİGEM'e terk talebinde bulunabilir.

MİGEM, bu rapora dayalı olarak terk talebini değerlendirir.

Herhangi bir nedenle hükümden düşmüş ruhsatın sahibi de, gerekli emniyet tedbirlerini almak zorundadır. Gerekli emniyet tedbirlerinin alınmaması durumunda, can ve mal emniyeti ile ilgili kazalardan dolayı ruhsat sahibinin sorumluluğu devam eder.

3.2.16 Devlet Hakkı

Devlet hakkı ocak başı satış tutarı üzerinden alınır. Ocak başı satış tutarı ocaktan üretilen tüvenan cevherin bedelidir.

Devlet hakkı;

- a) I. Grup (a) bendi madenlerin valilik veya il özel idaresince belirlenen ve ilan edilen boyutlandırılmış ve/veya yıkanmış piyasa satış fiyatı üzerinden %4 oranında,
 - b) I. Grup (b) bendi madenlerden %4 oranında,
 - c) II. Grup (a) ve (c) bendi madenlerden %4 (Kaba inşaat, baraj, gölet, liman gibi yapılarda kullanılan tüvenan hammadde dışında bu maddedeki Devlet hakkı boyutlandırılmış fiyat üzerinden alınır.) oranında,
 - ç) II. Grup (b) bendi madenlerde doğal taşın özelliklerine ve bulunduğu bölgeye göre ocakta oluşan piyasa satış fiyatı üzerinden %4 oranında,
 - d) III. Grup kaynak tuzlarından %1 oranında, bu grubun diğer madenlerinden %5 oranında,
 - e) IV. Grup madenlerden; altın, gümüş, platin, bakır, kurşun, çinko, krom, alüminyum ve uranyum oksit madenlerinden ekli (3) sayılı tabloda belirtilen oranlarda, uranyum oksit dışındaki radyoaktif mineraller ve diğer radyoaktif maddelerden %8 oranında, diğerlerinden ise %2 oranında,
 - f) V. Grup madenlerden %4 oranında,
- alınır.

Devlet hakkına esas olan ocak başı satış tutarı;

- 1) Ocak başından satılan cevherin tutarı,
- 2) Üretilen cevherin ruhsat sahibinin kendi tesisinde kullanılması durumunda, benzer işletmelerdeki ocak başı satış tutarı,
- 3) Tüvenan cevherin ocak dışında satılması durumunda, yol masrafları çıkarılarak tespit edilecek ocak başı satış tutarı,
- 4) Üretilen cevherin ruhsat sahibinin kendi tesisinde kullanılması durumunda, benzer işletmelerdeki ocak başı satış tutarının tespit edilememesi halinde, ocak başı üretim maliyetinin %30 fazlası, göz önüne alınarak belirlenir.

Hazinenin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde yapılan madencilik faaliyetlerinden Devlet hakkı %30 fazlasıyla alınır. Bu yerlerin Devlet ormanlarına rastlaması ve Çevre ve Orman Bakanlığınca verilen izin beş hektarı geçmemesi halinde, bu alana ait fazla alınan Devlet hakkı ile ağaçlandırma

bedeli, Orman Genel Müdürlüğünün ilgili hesabına yatırılır. Bir ruhsat sahasında defaten verilen iznin beş hektarı geçmesi halinde, beş hektarı aşan kısımdan fon bedelleri hariç orman mevzuatı hükümlerine göre diğer bedeller alınır. Beş hektarı aşan kısımdan %30 fazla Devlet hakkı alınmaz.

Ürettiği tüvenan madeni yarı mamul veya mamul hale getirmek üzere işlemek amacı ile yurt içinde kendine ait tesisinde işleyip ek katma değer sağlayan ruhsat sahiplerinden, bu tesislerde üretimde değerlendirilen maden miktarı için Devlet hakkının %50'si alınmaz. I.Grup madenler ve mıcır ile kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi yukarıda belirtilen teşvikten yararlandırılmaz.

3.2.17 Buluculuk Hakkı

Ruhsat sahibi, arama veya işletme ruhsatı süresince hazırlanan koordinatları içeren teknik raporlar ile birlikte görünür rezerv olarak bildirdiği ve MİGEM tarafından yapılan tetkiklerde varlığı tespit edilen madenlerin bulucusu sayılır. Bu hakkın talep edilmesi durumunda ruhsat sahibine buluculuk belgesi verilir. Buluculuk hakkı, ocak başı satış tutarının % 1'idir. Buluculuğa konu madenin bulucusu dışında bir başkası tarafından işletilmesi halinde, bu alandan bir yılda üretilen maden için tahakkuk eden buluculuk hakkı her yıl Haziran ayı sonuna kadar bu alanda üretim yapan kişiler tarafından hak sahibinin hesabına yatırılır.

Ruhsatın devir edilmesi durumunda, buluculuk hakkı sahibi bu hakkını ruhsat ile birlikte devir edebilir. Bildirilen görünür rezervin bitmesi halinde buluculuk hakkı sona erer. Ruhsatın iptal edilmesi durumunda, ihaleden ruhsatı alan kişinin üretim yaptığı madenin buluculuk hakkını süresi içinde buluculuk belgesi sahibine ödemesi zorunludur.

3.2.18 Belediye Payı

Maden işletmelerinin belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde olması durumunda, üretilen madenin devlet hakkı olarak ödenecek matrah üzerinden %2'si belediye payı olarak ruhsat sahibi tarafından Haziran ayı sonuna kadar ilgili belediyeye ödenir.

3.2.19 Maden Kanunu'nda Maden Mühendisinin Yeri

Bilindiği üzere, madencilik faaliyetlerinin kaynak kaybına yol açmadan, çevreyle barışık, akılcı ve ekonomik kurallara göre, iş güvenliği ve işçi sağlığı esasları çerçevesinde yürütülmesi, bilimsel ve teknik bilginin kullanımı ile mümkündür. Bu durum, sektörde bilim ve teknolojinin uygulayıcısı olan maden mühendislerinin madencilik faaliyetlerinin her aşamasında istihdamını gerekli kılmaktadır.

Maden üretiminde maden mühendisinin yeri, kanun ve ilgili yönetmeliklerinde “teknik nezaret” başlığı altında yer almaktadır.

Teknik nezaretçi, söz konusu denetleme faaliyetini kamu adına yapmaktadır. Burada önemli bir diğer husus ise, söz konusu maden mühendisinin, kanun maddesi ile denetimden sorumlu tutulması, ancak aynı zamanda yetkili de kılınmasıdır. Maden mühendisine kanun ile verilen bu yetki, sorumluluklarını yerine getirirken kendisine önemli bir kolaylık sağlayabilecektir.

İşletmede daimi olarak istihdam edilen maden mühendisi, söz konusu işletmede, işletmenin tekniğine ve emniyet mevzuatına uygun olarak yürütülmesinin kontrolünden sorumlu ve yetkili kişidir.

6592 sayılı kanunla yapılan değişik 3213 sayılı Maden Kanununda maden mühendisi, teknik nezaretçi kavramı kaldırılarak sadece daimi nezaretçi kavramı bırakılmıştır. Bahsi geçen kanun değişikliği ile ruhsat sahipleri, her maden sahasında bir maden mühendisi daimi nezaretçi olarak çalıştırılmak zorundadır.

3.3 Dünyada Ruhsatlandırma İşlemleri

Bölüm 3.3, Turhan (2014) tarafından hazırlanan “Madencilikte önemli bazı ülkelerde maden hukuku ile ilgili mevzuat” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

3.3.1 Amerika Birleşik Devletleri Ruhsatlandırma İşlemleri

3.3.1.1 Federal Arazilerde Madencilik ve Maden Hakları

Bütün federal arazilerdeki madenlerin idaresi federal hükümet ve İçişleri Bakanlığının Arazi Yönetimi Bürosu’nun sorumluluğundadır. Bu bakanlık içindeki diğer bölümler bilhassa Petrol ve Doğalgaz Bürosu, Madenler Bürosu ve Jeolojik Harita Alma Bürosu gibi bölüm bürolarının maden kaynaklarının gelişmesi, muhafaza ve kullanımı yönünden çok önemli sorumlulukları vardır. Maden aramalarına açık araziler devlet arazilerinin bazı istisnaları ile çoğunluğunu içerir. Bu istisnalar Milli Parklar (Ormanlardaki Koruma Alanları) ve bazı sit alanlarıdır.

3.3.1.1.1 1872 Tarihli Maden Arama Kanunu’na Göre Madencilik.

I. Müracaatçıların Nitelikleri ve Yeterliliği

ABD kongresi 1872 tarihli kanunla Birleşik Devletlerde yalnız ABD uyruklu veya ABD uyruğuna girmek üzere müracaat etmiş kişilerin devlet arazilerinde maden hakkı alma, arama ve işletme yapmasına cevaz vermektedir. Yerli şirketler de ABD uyruklu kabul edilmektedir.

Maden buluculuğunun tespiti için ilk şart bir maden zuhurunun keşfidir.

Bir kişi, şirket veya kurum tarafından yapılabilecek maden müracaat sayısının, her sahanın maden içermesi kaydıyla, bir sınırı yoktur.

II. İmtiyaza Bağlanmamış (Patent Almamış) Madenlerde Hak ve Vecibeler

Geçerli bir buluculuk hakkı alınmış sahada maden belirlenmiş ise madenin bulucusu madeni işletebilir. İmtiyaz alınmamış birçok sahada bu şekilde yıllarca ticari olarak çalışılmıştır. Her ne kadar mülkiyet federal hükümet uhdesinde kalıyorsa da, imtiyaz alınmamış bulunmuş bir maden sahasında madencilik maksadıyla özel bir “İşletme Hakkı” verilebilmektedir. Ancak imtiyazlı olmayan bu sahalarda 1955 yılı Temmuz’undan sonra yapılmış müracaatlarda, yerüstü kaynaklarının kullanılması, prospeksiyon, arama, maden üretimi ve cevher hazırlama işlemleri ile sınırlandırılmıştır.

1872 tarihli kanuna göre bir ruhsatnamenin elde tutulabilmesi için her yıl en az 100USD karşılığı bir faaliyet yapılması gereklidir. Gerekli olan tatmin edici yıllık çalışmaların tipleri 1958 yılında genişletilmiştir.

Jeolojik, jeofizik etütler ve jeokimya çalışmaları gibi çalışmaların yerine getirilmemesi veya bir noksanlık sahada başka kişilerin müracaat ve arama almasına yol açar.

III. İmtiyaz Almak İçin Başvuru Şekli

Bir arama ruhsatı ile çevrilmiş bir sahanın imtiyaz hakkını alabilmek için, bulucunun Arazi İdaresi Bürosuna imtiyaz (patent) için müracaat etmesi gerekir. Bu imtiyaz başvurusu ile beraber şu aşamaların takip edilmesi ve tamamlanması şarttır.

- Sahanın arazide işaretlendiğine dair tutanağın Arazi İdaresine tescili ve gazetelere ilan verilmesi,
- Vatandaşlık durumunun belgelenmesi,
- Bulunan maden yatağının mineralojik özellikleri,
- 500 dolar karşılığı faaliyet yapıldığına dair belgeler,
- Maden ve sahanın elde ediliş şekli hakkında kısa bir özetin sunulması.

Başvurular Arazi İdaresinin yerel bürosunda başlar. Başka bir müracaatçı tarafından bir itiraz olur veya başka bir hakkın varlığı ortaya çıkarsa, kanunlar, yerel veya federal bir ihtisas mahkemesine başvurulmasına izin verir. Böyle bir durumda dava sonuçlanıncaya kadar Arazi İdaresi başvuruyu askıya alır.

Yukarıdaki prosedürün tamamlanmasından sonra hak kazanan filon sahaları ruhsatları için akr (4052m²) başına 5USD, plaser sahaları ruhsatları için akr başına 2,50USD bir bedel öder. Bundan sonra patent (berat) imtiyazı alabilir. İmtiyazı alan sadece maden mülkiyetini değil aynı zamanda arazi yüzeyinin ve içerdiği yüzeysel kaynakların mülkiyetini de alır.

3.3.1.1.2 İşletme Ruhsatı Düzenlemelerine Göre Madencilik. Yukarıda 3.3.1.1.1. bölümünde açıklanan 1872 tarihli Maden Arama Kanunu sonradan elde edilmiş federal arazilere uygulanmaz. Bu gibi arazilerde petrol, doğal gaz, petrolü şistler, kömür, fosfat, potasyum, sodyum ve kükürt dışındaki madenlerde, maden haklarının yürütülmesi (prospeksiyon) arama ruhsatnamesi verilmesi ve ihale yoluyla kiralama suretiyle işletme hakkı verilmesi yöntemiyle yürütülür. Bu husustaki karar ABD Jeolojik Araştırma Servisi tarafından verilir. Arazi İdaresi Bürosu da düzenlemenin yürütülmesi ile sorumludur.

I. Arama Ruhsatnameleri

Arama ruhsatnameleri ilk önce müracaat eden yeterli müracaatçılara 2 yıl için verilir. Bir arama ruhsatı alanı 2560 akr (1024) hektardan fazla olamaz. Herhangi bir eyalette hiçbir müracaatçının 20480 akrdan daha fazla bir alanda prospeksiyon ve arama sahası kiralama hakkı yoktur. 10240 akrdan fazla da İşletme Ruhsat sahası alamaz. Bazı şartlar dahilinde İçişleri Bakanlığı bir işletme hakkı sahibine 10240 akrılık bir işletme hakkı daha verebilir. (Bu durumda bir kişiye en çok 8 adet arama ruhsatı verilir.) Bu ruhsatlardan her biri 6 mil kare içinde bulunmalı ve uzunluk veya genişlikte haritası yapılmış yan yana 6 adet parsel alt bölümünü geçmemelidir.

Bir ruhsat sahibinin 20 dolardan az olmamak üzere akr (0,4 ha) başına yıllık 25 cent arazi kirası ödemesi gerekir. Bir ruhsat birinci dönemde yeterli faaliyet gösterilmiş ise ilaveten 2 yıl daha uzatılabilir. Bu süre içinde işletme hakkı alınmadan maden üretimi yapılmışsa ruhsat sahibi %12,5 devlet hakkı ödemek mecburiyetindedir.

II. Öncelikli İşletme Hakkı

Bir sahada değerli bir maden yatağının tespiti üzerine arama ruhsatı sahibinin bu ruhsatname alanı ile sınırlı olmak üzere öncelikli “İşletme Hakkı” alma yetkisi vardır. Bu işletme ruhsatının müddeti, şartları ve ödenecek devlet hakkı yapılacak özel bir anlaşma ile kararlaştırılır. Ancak işletme ruhsatının müddeti 20 yılı geçemez. Arazi üzerinde yetkisi olan daire ile ABD Jeolojik Araştırmalar Dairesinin müşterek onayı ile verilebilir. Her biri 10 yılı geçmemek üzere İçişleri Bakanlığının belirlediği şartlarda ard arda uzatılabilir.

III. İhale Yoluyla İşletme Hakkı Tesisi

Yukarıda belirtilen dışında, değerli maden yatakları ihtiva eden arazilerin işletme ruhsatı, gerekli yeterliliği haiz olan ve ihalede en yüksek primi veren kişiye verilir. Böyle bir işletme ruhsatı müracaatının yapılması üzerine maden yatağı için yapılan teklif önceden ilan edilerek ihaleye çıkarılır. İşletme ruhsat sahaları 2560 akr yani 1024 hektarı geçemez. İşletme ruhsatnamesi, üretim ve işletme faaliyeti şartlarını ve ödenecek asgari devlet hakkını belirleyen bir şartnameye bağlanır. Federal mevzuata göre kefaletname, işletme anlaşmaları, müddetler, terk, devir, devlet haklarının kaldırılması, faizler ve ileriye mahsus gelirlerin düzenlenmesi hakkında şartnameler vardır.

3.3.1.1.3 Bazı Madenlerin İşletilmesi Hakkındaki (1920 tarihli) Kanunun Kapsadığı Madenler. 1920 tarihli bu kanun “kömür, fosfat, sodyum, potasyum, petrol, petrollü şistler, doğal gaz, asfalt, bitüm ve bitümlü kayaçlar” ile devlet arazilerinde belirlenmiş “metalik olmayan madenleri” kapsar. Federal arazilerde devlet hakkı ödenmeden işletme ruhsatı imkanı sağlayan Maden Arama Kanunu’nun tersine bazı

madenlerin işletilmesi hakkındaki bu kanun bazı özel şartlarda ve ABD sınırları dahilinde işletme hakkı sağlar ve %12.5 devlet hakkı alınır.

3.3.1.1.4 Denizaltı Maden Yatakları. İhale suretiyle ruhsat verilmesi, devlet karasuları dışındaki kıta sahanlığındaki (genellikle kıyıdan 3 mil ve açığa doğru) deniz altı maden yataklarına da uygulanması kongrenin çıkardığı bu kanun ile başlamıştır.

3.3.1.2 Eyalet Arazilerinde Madencilik ve Maden Hakları

Federal hükümet genellikle bilinen zuhurlara ait maden haklarını elinde tutmuştur. Ancak yeni bulunacak madenler için eyaletler bağışlarla birlikte bütün maden haklarını da almıştır.

Dört eyalet dışında bütün eyaletlerin kendi hükümler altındaki arazilerde özel kişilere sattıkları sahalardaki maden haklarını koruyan ayrı maden kanunları vardır. Petrol normal olarak özel mevzuata tabidir. Yerel olarak önemi olan maden yatakları da keza özel mevzuata tabidir.

Birçok kıyı eyaletinin de sahilden 3 deniz mili mesafeye kadar kara suları altındaki, deniz dibi veya yer altındaki ve bunun açığa doğru devamı olan kıta sahanlığındaki maden yatakları ile ilgili özel hukuki düzenlemeleri ve kanunları vardır. Bu kanunlar ilk önce petrol faaliyetleri ile ilgili olarak çıkarılmışlardır. 50 ayrı eyaletin maden mevzuatıyla ilgili usulleri ve müracaat şekillerini öğrenmek için ayrı ayrı müracaat edilmesi gerekir. Her eyaletin maden işleri ile ilgili Eyalet Arazileri İdaresi Bürosu mevcuttur.

3.3.1.3 Özel Arazilerde Madencilik ve Maden Hakları

Federal hükümete veya eyalete ait olmayan arazilerde maden aranması ve işletilmesi arazi sahibi ile yapılacak müzakerelere bağlıdır. Bu arazi sahipleri kişiler olabilir, kooperatifler veya şirket ve kurumlar olabilir. Birleşik Devletler kişilerin özel

mülkiyet içinde arazi sahipliği ile beraber maden kaynaklarının da sahibi olunabildiği nadir birkaç devletten biridir.

Özel kişiler arasında maden haklarının mülkiyetini devri genellikle eyaletin gayrimenkullere ait kanunları çerçevesinde ve anlaşmalarla mümkün olur. Maden haklarının devrine ait özel kanunlar pek azdır. Buna rağmen büyük maden üreticisi eyaletlerde buluculuk hakkına, sair arazi tahsis anlaşmalarına, maden ipoteklerine aciz ve ihtiyati tedbirlere ait özel hukuki düzenlemeler vardır.

Maden arayıcıları bir işletme hakkına müracaat etmeden yahut saha satışa çıkmadan bir arama faaliyetini yürütebilmeleri için önce özel arazi sahibi ile bir arama anlaşması veya bir opsiyon anlaşması yapmak mecburiyetindedir. Bu anlaşmalar arayıcıya sağlanan haklarla, arayıcının fiili arama faaliyeti ve değerlendirme sırasındaki yükümlülüklerini içermektedir.

Özel şahıs arazileri üzerindeki maden hakları ya bir işletme ruhsatı hakkı ya da bir satış anlaşması yoluyla elde edilir. Özel arazi üzerinde işletme hakkı anlaşması sahadaki faaliyetin hangi safhada olduğuna, arama ve ihzaratın ne kadar geliştiğine maden cinsine, kullanılan tekniğe, tarafların pazarlık komisyonuna, söz konusu madenlerle ilgili bölgedeki uygulamalara bağlı olarak değişir. Petrol söz konusu olunca, işletme hakkı mevzuatında standart kanun maddelerinin etkisi ile ilgili olarak oldukça karmaşık hukuki durumlar doğmaktadır. Diğer madenler için uygulamada eyaletlere göre farklılıklar vardır. Petrol ve doğalgaz işletme haklarının verilmesinde genellikle çağdaş uygulama modelleri örnek alınır.

3.3.2 Güney Afrika Cumhuriyeti Ruhsatlandırma İşlemleri

Güney Afrika Cumhuriyetinde prensip olarak 4 çeşit ruhsat vardır.

- Keşif İzni: Jeolojik ve jeofizik yöntemlerle maden aramak için keşif iznine müracaat edilir. Böyle bir izin iki yıl için geçerlidir. Uzatılmaz ve yenilenmez.

- Arama Ruhsatı: Bir arama ruhsatı 5 yıl müddet için verilir. Üç yılı geçmeyen bir müddet için yenilenebilir. Arama ruhsatı olan bir kimsenin işletme ruhsatı müracaatına hakkı vardır ve işletme ruhsatı alabilir.

- Bekletme İzni: Arama ruhsatı olan bir kimsenin, hakim olduğu gayri müsait pazar şartları nedeni ile işletmeye geçememesi durumunda başvurulmuş bir izindir. Üç yıl için geçerlidir. Ancak iki yılı geçmeyen bir süre için bir defa uzatılabilir. Bekletme izni olan bir kimsenin beklettiği sahada maden işletme ruhsatı alma hakkı önceliklidir.

- İşletme Ruhsatı: İşletme ruhsatları maksimum 30 yıl için verilir. Fakat her defasında 30 yılı geçmemek üzere müteaddit defalar uzatılabilir.

3.3.2.1 Müracaat Şekli

Her türlü müracaat yani; gerek keşif izni, gerek arama ruhsatı, gerekse bekletme izni veya işletme ruhsatı için yapılan müracaatlar, harita üzerinde belirlenmiş bloklara yapılır. Bloğun anlamı, hazırlanmış bir harita üzerinde koordinatları ile sınırları belirlenmiş arazi parçalarıdır. Bu arazi parçalarını yetkili kurumlar belirlemiştir. Ülkenin tamamen veya kısmen kara sınırları içinde, denizde kara suları içinde veya onun ekonomik zon olan uzantısında, ülke kıta sahanlığında ve bunların deniz dibinde olan yerlerdir. Müracaatlar arazinin bulunduğu Bölge Müdürlüğü'ne yapılır. Her safha için belirlenen harcın yatırılması şarttır. Başka hakların olmadığı alanlarda izin veya ruhsat verilir. Bölge Müdürü 14 gün içinde bakanlığa yapılan müracaatı kabul etmek zorundadır. Bakanlıkta 30 gün içinde ruhsat vermek veya verilmeyecekse nedenlerini bildirmek zorundadır.

3.3.2.2 Geçiş uygulamaları

Bazı muafiyetleri olan eskiden alınmış ruhsatların yeni kanuna adapte olması gerekir. Bütün arama ruhsatlarının yeni kanuna uyarlanmasında ve işletme ruhsatlarının eski kanuna göre olan çevresel yönetim planları ve programları 1 Mayıs 2004'ten önce onaylanmış olup bitirilememişse yeni kanuna göre bitirilmiş sayılır.

3.3.2.3 Çevresel Yönetim

Keşif izni, arama ruhsatı ve işletme ruhsatı istendiğinde ruhsat sahibinin çevre yönetim planı vermesi istenmektedir. İşletme ruhsatı alan kimsenin ayrıca Çevre Etki Değerlendirmesi Kanununa göre ancak çevre ile ilgili plan ve programları onaylandıktan sonra işletme ruhsatı geçerlilik kazanmaktadır.

3.3.2.4 Maden ve Petrol Kaynaklarında Devlet Hakkı

2008 yılında parlamentodan geçen Güney Afrika Maden ve Petrol Kaynaklarında Devlet Hakkı Kanunu 1 Mart 2010'da yürürlüğe girmiştir. Maden şirketlerince kar üzerinden ödenen devlet hakkı kanunu platin grubu metalleri de içerir.

3.3.2.5 Vergilendirme Kanunları

Güney Afrika maden şirketleri diğer şirketler gibi %28 Kurumlar Vergisine tabidir. Buna ilaveten ikinci bir vergi olarak hissedarlara ödenen temettü payından diğer şirketlerde ödenenden %10 fazla vergi alınır.

Bu nedenle toplam efektif vergi oranı dağıtılan karın %36,89'u olmaktadır. Bundan başka bir stopaj veya hissedarlara ödenen temettü ile ilgili vergi yoktur. Kurumlar vergisi bütün gelirlere uygulanır. Sermaye kazançlarından da %50 alınır. Sermaye masrafları ve sermaye masrafı indirimleri düşülür. Vergiden düşülen masraflar arasında rehabilitasyon masrafları yani fiilen yapılmış rehabilitasyon masrafları ile rehabilitasyonla görevli onaylı kurumlara yapılmış rehabilitasyon masrafları ile rehabilitasyonla görevli onaylı kurumlara yapılmış yıllık ödemeler de vardır. Arama ve hazırlık masrafları aşağıdaki şekillerde işlem görür.

- Bütün arama ve hazırlık masrafları üretimin başladığı yıla kadar toplanarak taşınır.

- Bütün bu toplanmış masraflar ve gelecekte yapılacak arama masrafları ya tamamen düşölür yahut Güney Afrika gelir idaresince belirlenmiş taksirler halinde yıldan yıla düşölür.

- Üretimin başlangıç yılında ve sonraki yıllarda toplanmış olan ve daha sonra yapılacak olan kuyu inme – maden teçhizatı, hazırlık masrafları gibi sermaye masrafları da tamamen veya taksitler halinde vergiden düşölür. Sermaye masraflarındaki herhangi bir fazlalık ilerdeki yıllara taşınarak düşölür.

- İşçiler ve firma mensupları için yapılmış ev, hastane, okul, dükkan, sosyal yapılar ve eklentileri, demiryolu hatları için yapılmış sermaye masrafları 10 yılda eşit taksitlerle düşölür. Motorlu araçlar, personelin özel kullanımı için yapılmış sermaye yatırımları 5 yıllık taksitlerle düşölür. Yukarıdaki sözü geçen her yıllık taksit madencinin yıllık vergilendirilebilir limiti ile sınırlıdır.

- Maden hakları ve arazi için yapılmış sermaye yatırımları indirimine tabi değildir.

- Sermaye masraflarına daha önceden alınmış herhangi bir yatırım ilk önce indirimine tabi tutulur ve vergilendirilebilir geliri aşılıyorsa da taksitle değil tamamen düşölür. Böyle bir uygulama sermaye kazancını arttırmaz.

3.3.3 Avusturalya Ruhsatlandırma İşlemleri

Avusturalya maden mevzuatında bir madenin ortaya çıkarılıp işletilmesi için üç temel safha vardır.

- İlk arama
- Müteakip detaylı arama ve değerlendirme
- İşletme

3.3.3.1 Arama Ruhsatı (İlk Arama)

Birçok eyalette ve kuzey arazileri bölgesinde bir ilk arama ruhsatı müracaatı tasarlanan aramaları ve yapılacak masrafları belirten bir çalışma programını içermelidir. Bu program ruhsatı verecek olan ve şartları belirleyecek olan ilgili bakanı tatmin etmelidir. Her idari bölgede müracaatın resmi gazetede veya bir yerel gazetede ilanı gerekir. Kuinsland'de de ise ilan sadece yerli halkın mülkiyetinde olan arazide

bir işlem yapılacaksa gereklidir. Yeni Güney Galler ve Kuinsland dışındaki beş eyalette bir arama ruhsatının alınması için halk oylaması gerekir. Viktorya ve Tasmanya’da ise bu halk oylaması eyalet mahkemesinde bir oturumla yapılır.

Oturumun sonucu mahkeme tarafından ilgili bakana tavsiyeler halinde bildirilir. Tasmanya’da itiraz edenin ilgili arazide ya bir mülkü ya da belli bir geliri olması gerekir. Bu eyalette arama ruhsatına başka nedenlerle yapılacak itirazı ancak bakan değerlendirir ve karara bağlar. Yine Tasmanya’da öyle bir sistem geliştirilmiştir ki Maden İşleri Genel Müdürü ilgili mahkemeye başvurulmadan önce anlaşmazlığı çözümlemekle görevlendirilmiştir. Bunun sonucu olarak Maden Sicil Memuru taraflar arasında gayri resmi olarak arabuluculuk yapar. Diğer üç eyalet ve bölgede ise müracaat ile ilgili itiraz ve yorumlar bakan tarafından değerlendirilir. Kuinsland ve Yeni Güney Galler de arama müracaatının onay elde etmesi için herhangi bir ön şart yoktur. Kuinsland de sadece araziye girilmeden önce sahibine haber verilmesi gerekir. Yeni Güney Galler’de arama ruhsatı sahibinin arazi maliki ile bir anlaşma yapması istenir. Gerekirse bir hakem veya mahkeme yoluyla aramalara başlanmadan evvel bu anlaşma sağlanmalıdır.

Müracaatçının varsa özel arazi sahibine veya kullananına arazi yüzeyine verilen zarar dolayısıyla bir tazminat ödemesi gerekir. Bu tazminat madenin değeri ile ilgili değildir. Bazı arazi bölgelerinde arazinin kullanılmasından doğan zarar ve ziyan, gelir kaybı ve sosyal zararın da telafisi istenir. Yeni Güney Galler’de, Kuinsland’de, Viktorya’da, Tasmanya’da ve Kuzey Arazileri Bölgesinde araziye veya mülke verilecek zararın karşılanabilmesi için bir garanti depoziti veya özel mülk sözleşmesi istenir.

Tazminat konusunda taraflar anlaşmazsa konu bir hakem aracılığı ile veya mahkeme kanalıyla çözüme bağlanır. Bütün müracaatlar aynı zamanda bir Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi tutulur. Arama ruhsatı verildikten sonra da bazı çevresel rehabilitasyon şartları getirilebilir. Kuinsland’de çevresel değerlendirme Madenler ve Enerji Dairesi tarafından değil Devlet Çevre Koruma Ajansı tarafından yürütülür.

3.3.3.1.1 Arama Ruhsatı Alanları. Güney Avustralya ve Tasmanya dışındaki bütün eyaletlerin arama ruhsat sisteminde alanlar dikdörtgen bloklar halinde belirlenmiştir. Bu blokların ebadı 1 dakika enlem ve boylamdır.

Bir arama ruhsat alanı Batı Avustralya’da 1 ile 200 dikdörtgen blok arasında değişebilir. Diğer eyaletlerde daha fazla blok alınabilir. Tasmanya’da arama ruhsatları 1000 metrelik kareler halinde 250 km²’ye kadar alınabilir.

3.3.3.1.2 Arama Ruhsatı Müddetleri. Arama hakkı genellikle 2 ile 6 yıl müddetle verilir ve uzatılabilir. Ancak her uzatmada alandan belli bir miktar düşülür. Özel durumlar varsa bakan şartları değiştirebilir. Viktorya’da arama ruhsat alanlarının 2. ve 4. Yıllar sonunda belli bir kısmının terk edilmesi istenir.

3.3.3.1.3 Arama Ruhsatı Yükümlülükleri. Yeni Güney Galler ve Viktorya dışında bütün eyaletler arama ruhsat sahiplerinden bir müracaat harcı ve yıllık bir ücret alınır. 50 blokluk bir alan için ilk yıl ücreti (harç, yıllık ücret ve vergi dahil) 200 dolardan (Viktorya) 6237,50 dolara (Batı Avustralya) değişebilir. Devir ve durdurma gibi işlem ücretleri de her ruhsat ve her bir işlem için 350 dolara kadar çıkabilir. Yeni Güney Galler’de devir ve tescil ücreti 360 dolardır. Viktorya’da işlem ücreti alınmaz.

3.3.3.2 Bekletme Belgesi

Altı eyalette bir tür bekletme belgesi formu vardır. Bu belge arama ruhsatı sahibine bulduğu madeni ekonomik hale gelinceye kadar faaliyete geçirmeden bekletme hakkını sağlar. Viktorya’da, Kuinsland’de ve Tasmanya’da arama ruhsatından direkt işletme ruhsatına geçmek mümkündür. Viktorya eyaletinde bu tür bir bekletme belgesi yoktur. Tasmanya’da ise işletme ruhsatı döneminde de bekletme belgesi almak mümkündür.

Bir bekletme belgesi müracaatının mevcut ve muhtemel ekonomik mineralizasyonunun delillerini ve bir çalışma programını içermesi gerekir. Birçok

eyalette bekletme belgesi müracaat şekli arama ruhsatı şekillerine benzer. Yani ilan ve mülk sahibine veya kullanana haber verme şartları aynen vardır.

Viktorya’da ve Tasmanya’da müracaatların itiraz halinde halkoyuna sunulması şartı da vardır. Fakat Tasmanya’da itiraz edenin ilgili müracaat sahasında ya bir mülkü ya da maddi bir ilgisinin olması gerekir.

Yine Tasmanya mevzuatında mahkeme safhasından önce arabulucu devreye sokulması teşvik edilir. Bekletme belgesi, genellikle 5 yıl için verilir. Bu tasarruf hakkı yenilenebilir. Maden işletme müracaatında öncelik hakkı da sağlar. Viktorya eyaletinde rezerve edilmiş araziler dışında işletme hakkını da sağlar. Bekletme belgesi bazı şartlar içermesi yanında hak sahibine aramalara devam etme yetkisi de verir. Arama ruhsatında olduğu gibi bekletme belgesi safhasında da arazinin parçalanması, yol için kullanılması, arazi düzeltilmesi gibi araziye verilecek zararlar tanzim edilir. Viktorya, Güney Avusturalya ve Yeni Güney Galler eyaletlerinde arazinin kullanılamamasından doğan kayıplar, kazanç kayıpları ve sosyal kayıplar da tanzim ettirilir.

Tazminat konusunda taraflar anlaşamazlarsa miktar normal olarak mahkeme tarafından belirlenir. Tasmanya’da bekletme belgesi sahasında özel bir mülk veya arazi varsa bir sözleşme istenir. 100 hektarlık bir bekletme ruhsatından ilk yıl alınan ücret (harç ve kira ücreti dahil) 1331 dolardan (Tasmanya’da) 1800 dolara (Yeni Güney Galler’de) kadar değişir. İşlem ücretleri arama ruhsatları gibidir.

3.3.3.3 İşletme Ruhsatı

Eyalet veya Bölge Arazi İdarelerinde herkes bir maden işletmesi için müracaat edebilir. Ancak arama ruhsatı ve bekletme belgesi olanlar öncelik hakkına sahiptir. Kuinsland’de bunlar sonradan da verilebilir fakat her halükarda işletme başlamadan önce verilmelidir.

Tasmanya dışında bütün eyaletlerde işletme müracaatının ilan edilmesi istenir. Bu normal olarak hükümetin resmi gazetesinde veya bölgede yayınlanan bir gazetede yapılır.

Ayrıca işletme müracaatının arazi sahibine ve arazinin kullanıcısına da bildirilmesi gerekir. İtirazlar için bekletme belgesinde olduğu gibi halk oylaması da yapılır. Güney Avustralya'da işletme talibi işletme sınırlarının arazide belirlenmesi için mülk sahibine 21 gün önceden haber vermek zorundadır.

Mülk sahiplerinin bir işleme mahkeme nezdinde itiraz etme hakkı vardır. Maden Dairesi işletme müracaatını alır almaz birer kopyalarını mülk sahibine, yerel konseye ve yerli halktan hak sahiplerine yorumlarını almak için gönderir. Eyaletlerin bir çoğunda meskun yerler ve özel mülkiyet sınırlarına 100- 200 metre (Güney Avustralya'da 400 metre) mesafe dahilinde işletme yapmak için mülk sahibinin işletmeyi veto etme hakkı vardır. İşletme safhasında da tazminatlar bekletme belgesi dönemindeki gibidir.

Tazminat konusunda taraflar anlaşamazlarsa mahkeme tazminatı karara bağlar. Kuinsland'de ve Tasmanya'da işletme ruhsatı alınmazdan önce bir tazminat sözleşmesinin daireye sunulması gerekir.

- Çevreye uygun çalışma ve rehabilitasyon şartlarının kabulüne dair bir sözleşme veya bir taahhüt verilir.
- Güney Avustralya'da onaylanmış bir işletme projesi ve rehabilitasyon programı istenir.
- Bazı hallerde ek çevre koruma ve rehabilitasyon şartları işletme ruhsatı verildikten sonra da getirilebilir.

3.3.3.4 İşletme Ruhsatı Müddeti

İşletme müddeti konseydeki vali tarafından belirlenen Kuinsland dışındaki eyaletlerde, Tasmanya ve Kuzey Arazileri Bölgesinde bakan tarafından belirlenir.

Maksimum 25 yıldır. Batı Avustralya’da işletme bazı şartlarla yenilenebilir. Viktorya’da 20 yıldır. Yeni Güney Galler’de ve Güney Avustralya’da da işletme ruhsatı 21 yıl için verilir. Ancak pratikte ilk 7 yıl için verilir.

3.3.3.5 İşletme Ruhsatı Alanları

Kuzey Arazileri Bölgesinde maden işletme alanına maksimum bir sınır getirilir ve kiralanır. Viktorya’da 260 hektardan büyük işletme alanı talepleri bakanın onayına tabidir. Batı ve Güney Avustralya eyaletlerinde alan sınırlaması yoktur.

3.3.3.6 İşletme Ruhsatı Yükümlülükleri

Yeni Güney Galler dışındaki eyaletlerde madenciden işletme alanı için yıllık bir ücret alınır. Üretim raporları ve periyodik çevre raporları istenir.

100 hektarlık bir alan için ilk yıl ücreti (müracaat ücreti, kira ve vergi dahil) Batı Avustralya’da 1716 dolardan Kuinsland’de 4340 dolara kadar değişir. İşlem harçları arama ruhsatlarında olduğu gibidir. Yeni Güney Galler’de devir ve tescil için alınan harç 1260 dolardır.

3.3.4 Kazakistan Ruhsatlandırma İşlemleri

Yerel önemi olan kum, çakıl, kil ve benzeri maddeler gibi yerel ekonomik gereksinimleri karşılamak üzere belirlenmiş maddelerdir. Bu kaynaklar için yatırımcı sadece yerel yönetimlerle muhatap olur. Yabancı yatırımcıların büyük çoğunluğu hükümet tarafından belirlenmiş ulusal önemi olan yeraltı kaynaklarına odaklanmışlardır. Bir yatırımcı bu kaynaklar için hem yerel yönetimlerle hem de hükümetle müzakerelerde bulunmak ve anlaşma yapmak zorundadır. Hükümet yerli ve yabancı tüzel ve gerçek kişilere ulusal önemi haiz yeraltı kaynaklarını çıkarma hakkı verir.

3.3.4.1 Arama Ruhsatı

Bir yatırımcı müzakerelere devam etmek ve belli bir coğrafi bölge ile ilgilenmek ve teklif vermek niyetinde ise bir arama yahut işletme ruhsatı için müracaat etmek zorundadır.

- Teklif verilecek saha veya maden yatakları hükümet tarafından belirlenir.
- Milli güvenlik mülahazaları, seçilebilmek ve ortaklık için önemle göz önünde bulundurulur.
- Teklifin kazanabilmesi için birçok başka kriter de vardır: çalışma programı, finansal yapı, yerli malzeme ve hizmetlerin kullanılması gibi.
- Uyuşmazlık halinde mahkemeye başvurulabilir.

3.3.4.2 Arama Ruhsatı için Müracaat

- Yatırımcının deneyimini
- Mali kaynaklarını belirtmesi
- Tasarlanan çalışma programını
- Finans kaynaklarını içeren bir bütçeyi
- Yapılacak işlerin bir termin çizelgesini
- Bir Çevre Koruma Planını içermesi gerekir.

Hükümet arama ruhsatını 6 yıllık bir müddet için verir. Her biri ikişer yıllık olmak üzere iki defa uzatılabilir. Keşfedilen yatak değerlendirme için ilave çalışmalar gerektiriyorsa hükümet bu çalışmalar için arama dönemini uzatabilir. Eğer ekonomik bir yatak bulunmuş ise yatırımcının işletme ruhsatı almak için öncelik hakkı vardır. İşletme ruhsatı, arama ruhsatı ile birleştirilebilir.

3.3.4.3 İşletme Ruhsatnamesi

Yeraltı kaynakları kararnamesinde teklif verme yöntemi ana prensip mekanizmasıdır. Arama ve işletme ruhsatları bu yöntem ile elde edilir. Mamafih direkt

müzakerelerle de bir ruhsat almak mümkündür. Bu usul bugüne kadar pratikte daha çok geçerli olmuştur.

İster teklif verme ister direkt müzakerelerle hangisi olursa olsun bir şirket jeolojik bilgiler paketini Jeoloji ve Yeraltı Kaynaklarını Koruma Bakanlığından ücreti karşılığında almak zorundadır. Şirket faaliyetleri sonucu anlaşmalı sahada elde ettiği başka bilgileri de Jeoloji Bakanlığına vermek zorundadır.

3.3.4.4 İşletme Ruhsatı için Müracaatı

Arama ruhsatı anlaşması olan tarafın işletmeye geçmek için fizibilite etüdü ve maden hazırlık planlarının hükümetçe onayını alması gerekir. Normalde işletme için mevcut anlaşmanın tadilatı mahiyetinde yeni bir kontrat yapılır. Genellikle işletme ruhsatı 25 yıl için verilir. Bazı önemli madenler için bu müddet 40 yıl olabilir. Kombine bir ruhsat her iki ruhsatın müddetini aşmayacak şekilde verilir. (Yeni Maden Kanunu tadilatında bu kombine ruhsat durumunun kaldırılması düşünülmektedir.) Uzatma halinde ruhsat sahibi aynı haklara sahiptir.

3.3.4.5 Maden Üretim Vergisi

1 Ocak 2009 tarihli yeni Vergi Kanunu uyarınca değiştirilmiştir ve devlet hakkının yerine vergi getirilmiştir. Bu vergi üretilen madenin uluslararası özel dergilerde yayınlanan kote fiyatın yıllık ortalaması üzerinden alınır.

- Gaye karlı madenlerden daha fazla vergi alınarak, karı az veya zarar eden madenleri vergi yükünü hafifletmek.
- Farklı madenlere farklı oranlar uygulamak (örneğin bakıra %5,7 gibi)
- Nakliye gibi maliyet unsurlarından dolayı vergide indirim yapılmaz.

Bu konsept 2007- 2008 gibi maden fiyatlarının fırladığı yıllardan kaynaklanmaktadır. Yeni konseptte ise eğer maden kar etmiyor veya zararda ise Maden Üretim Vergisi düşürülebilir. Kurallar, madenin karının düşük görüldüğü

varsayılsa da gerçekte karı yoksa uygulanır. Eğer kar varsa tam vergi alınır. Her bir madenci kişisel başvuru üzerine ayrı ayrı müzakereler ile değerlendirilir. 2009 tarihli Yeni Vergi Kanunu Maden Üretim Vergisini, devlet hakkını kaldırarak karlı madenlere (vergi gelir tabanını ve oranları değiştirerek) daha fazla yük getirmek suretiyle adaletli bir şekilde dağıtmak istemiştir.

Bütün eski ve yeni kontratlarda vergi değişmezliğini (pek az sayıda istisna dışında) kaldırmaktadır.

3.3.5 Kanada Ruhsatlandırma İşlemleri

Kuzeybatı Bölgesi, British Columbia, Manitoba, Ontario, Quebec, New Brunswick ve Nova Scotia eyaletlerinde özel kişiler ve şirketle bir maden aramasına başlamadan önce aramacı belgesi almak zorundadırlar. Yukon, Alberta, Saskatchewan, PEI (Prince Edward Island), Labrador ve Newfoundland'da keşif, ön arama faaliyetleri için, bir lisans yahut arazide bu yerin hudutlarının belirlenmesi ve bunun tescil ettirilmesi gerekir.

Bazı eyaletlerde başka bir ruhsat içinde olmayan bir saha üzerinde havadan jeofizik aramaları yapabilmek için uçuş izni alınması gerekmektedir.

3.3.5.1 Arama Müracaat Şekli ve Alanlar

Madencilik müracaat alanları normal olarak 16 hektardan 25 hektara kadar değişen dörtgenler şeklindeki birimlerdir. Maksimum müracaat alanı 256'dan 500 hektara kadar değişir.

Fakat bazı eyaletlerde veya bölgelerde boyutlar çok daha büyük olabilir. Bilhassa bu büyük alanlar haritalama işleri bitirilmiş eyalet veya bölgelerde harita üzerinden olur. Şirketler birden fazla kişi olduğu için daha büyük alanları kapatma hakkına sahiptir. O yüzden de maden sahipleri kişisel firmalarını şirket haline dönüştürerek daha büyük alanları kapatırlar. Memleket topoğrafik haritası tamamlanmış olan eyalet

ve bölgelerde doğrudan harita üzerinden araziye gitmeden ruhsat müracaatı yapılabilir. Aksi takdirde arazide belirlemek şekliyle ruhsat istendiğinde ahşap kazıklarla sahanın hudut noktalarının belirlenmesi ve hudut çizgileri üzerinde görüşü engelleyen ağaçların kesilmesi gerekir.

Ruhsatı daha önceden alınmış veya devlet tarafından başka amaçlarla tahsis edilmiş araziler dışında maden arama müracaatını sınırlayan bir husus yoktur. Arayıcı özel kişi, şirket veya kurum istediği yere müracaat edebilir. Genel olarak devlet arazilerinde 18 yaşını bitirmiş özel kişilerle Kanada’da faaliyet izni almış her kuruluş veya şirket maden ruhsatı alabilir. Anlaşmazlık olan müracaatlarda öncelik esastır, ilk kazığı çakana hak verilir. Kazığın üzerinde numara, zaman ve tarih bir tabela ile belirtilmelidir. Ekseriya bu kazık 1 No. ile poligonun Kuzeydoğu köşesinde olur. Bu yer belirlemesinin belli bir müddet içerisinde Maden Tescil Bürosuna tescil ettirilerek önceliğin alınması gerekir.

3.3.5.2 Yükümlülükler

Maden arama müracaat ve tescil ücreti yerel hükümetlerin belirlediği bir ücrettir. Buna ilaveten ruhsatı elde tutmak için her yıl sahada belli bir faaliyetin yapılması gerekir. Örneğin; her eyalet hükümeti her ruhsat sahibinin maden içeren bölgenin jeolojik haritasını yaptırmasını, belirli bir miktar sondaj yaptırmasını yahut diğer işleri belli değer miktarda yapmasını istemektedir.

Jeolojik haritaların, raporların sondaj loglarının ve benzer diğer kayıtların kopyalarının Maden Tescil Dairesine verilmesi gerekmektedir. Bunlar ilerdeki işlemler veya gizlilik müddeti bittiğinde sahaya ilgilenecekler için muhafaza edilir. Bu müddet eyalet veya bölgeye göre değişebilir.

3.3.5.3 İşletme Ruhsatı

Her geçerli arama ruhsatı sahibinin sahada hazırlık yapabilmesi ve işletmeye geçebilmesi için bir işletme ruhsatı alması gerekir. Maden işletme ruhsatlarının ruhsat

sınırlarının resmi olarak tanınmış bir arazi topoğrafı tarafından ölçülmesi gerekir. İşletme ruhsatlarının birçok eyalette ve bölgede 20 yahut 21 yıl geçerliliği vardır. İşletme ruhsatı yenilenebilir. Bazı eyaletler yenileme için bazı şartlar koymuşlardır. Örneğin; yenilenecek madenin faal olması esası getirilmiştir.

3.3.5.4 Madencilğin Vergilendirilmesi

Kanada'da madencilğin nasıl özel bir sektör ve ekonomik yapısının nasıl özel bir durumunun olduğu ne kadar uzun vadeli bir yatırım olduğu bilindiğinden dolayı bu sektöre uygulanan vergi sistemi de üç kademeli olup kendine özgüdür. Madencilik çok kritik, yatırımın başlaması ile ticari ürünün üretilmesi arasındaki zaman uzun olan, kara geçilmesi zaman alan ve sermaye yoğun endüstri dalıdır. Bu nedenlerle gerek Federal Vergi Mevzuatı, Eyalet/Vilayet ve Bölgelerin Vergi Mevzuatı madencilik şirketlerine vergiden önce, arama masraflarını ve diğer kestirilemeyen masrafları karşılamak ve yatırdıkları sermayelerinin önemli bir kısmını kurtarmak amacıyla fırsat tanıyacak şekilde düzenlenmiştir. Gelir vergisi rejimi de zararın ertelenmesi hakkında cömertçe birçok hükümler içerir. Böylece dalgalanan fiyatların yarattığı negatif mali etkiyi azaltmayı amaçlar. Birçok başka ülkelerin aksine Eyalet ve Bölgesel Madencilik vergileri, devlet hakkı ve madencilikte arazi vergileri izabehane sonrası kardan değil, üretim satış net karları üzerinde alınır.

Endüstrideki önemli değişiklikleri takip ederler. Küreselleşme, daha iyi temiz ve kaliteli çevre, sosyal yükümlülükler ve artan yerli halkın katılımı, atıkların dönüşümü ile ilgili önlemler her zaman şeffaf işlemler, şirketlerin yeni projeler başlatmasına ve yeni büyük yatırımlarına yardımcı olmuştur.

Özel madenlerde bir mali yıl içindeki kar 10.000 Kanada Dolarının altında olursa devlet hakkı alınmaz. Üzerinde olursa devlet hakkı aşağıda belirtildiği gibi kademeli olarak alınır.

Üretim karı 1.000.000 Kanada Dolarına kadar oran %3'tür. 1.000.000 ile 5.000.000 Kanada Doları arasında ise %5'tir. Karın 5.000.000 Kanada Dolarının üzerindeki her

5 Milyonluk artışta oran %1 artar. Ancak maksimum oran %12'yi hiçbir zaman geçemez.

Maden üretiminin fiilen başlamasından itibaren 36 ay devlet hakkı ödenmez. Yani 3 yıl muafiyet vardır.

Üretim kar miktarının hesaplanmasında Kanada Maden Mevzuatı şu gibi indirimlerin yapılmasına izin vermektedir.

- Madenin arama ve hazırlık döneminde (sadece yapıldığı yıl geçerli olmak üzere) yapılmış olan tüm masrafların %100 indirimine izin verilir.
- Saha dışı aramalarda (yine yalnız yapıldığı yıl geçerli olmak üzere) yapılan masraflar veya toplam masrafların %10'u indirime tabidir.
- İşletme dönemi üretimlerde yıllık %15'i geçmemek kaydıyla, üretim dönemi öncesi yapılmış olan ön arama, arama ve hazırlık masraflarının %100'ü indirime tabidir.
- Amortisman tabi varlıkların (yılda %15'i geçmemek üzere) toplamda %100'ünün indirimine izin verilir. Oran madenci tarafından belirlenir.

İşletme maliyetini düşürebilecek ilgili daha birçok özel uygulamalar vardır.

3.3.6 Çin Ruhsatlandırma İşlemleri

3.3.6.1 Maden Arama Ruhsatı

Çin 1997 yılında kanunlarda yaptığı değişikliklerle madencilikte ruhsatlandırmada yeni bir blok sistemi getirmiştir. Arama ruhsatı müddeti 3 yıldır. Ruhsat alanı Arazi ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'nın il bürolarına tescil ettirilir.

Arama Ruhsatı alanı olarak Baz Blok denen ve 1 dakikalık enlem ve 1 dakikalık boylam dairelerinin çevrelediği dörtgenlerden (yaklaşık olarak 848 akr yani 343,61 hektar) oluşan alanlara müracaat edilir. Metalik ve non-metalik mineraller için

maksimum 40 Baz Blok'a, kömür için maksimum 200 adet Baz Blok'a müracaat edilebilir.

Eğer ekonomik bir yatak bulunursa ruhsat sahibi bu ekonomik yatağı kapsayacak şekilde 2 yıllık bir yenileme veya (2x2)=4 yıllık uzatmaya başvurabilir. Başvuru ruhsat bitim tarihinden en az 30 gün evvel yapılmalıdır.

Ruhsat sahibinin ruhsat sahasında belirlenmiş asgari miktarda bir faaliyet gösterme zorunluluğu vardır. Yapılan faaliyet asgari miktarı aşmış ise fazlası ertesi yılın faaliyetine sayılabilir.

Her yıl yerel idareye ve Tescil Bürosuna faaliyet raporu vermek zorunludur. Keza ruhsat alanının kilometrekaresi başına yönetmelikte belirlenmiş bir ücret ödenmesi gerekir. Ruhsat sahibi onay almak ve asgari faaliyet zorunluluğu yerine getirmek şartıyla sahasını başkasına devredebilir.

3.3.6.2 Arama Safhasındaki Hak ve Vecibeler

Maden Arama Ruhsat sahibi veya bir izin sahibi aşağıdaki haklara sahiptir.

Ruhsat sahibi ruhsat alanı içerisinde ruhsat müddetince herhangi bir engelleme olmadan arama faaliyeti göstermek, ekonomik bir maden yatağı bulunduğu öncelikli olarak işletme ruhsatı almak, arama faaliyeti ile ilgili inşaatları ve tesisleri yapmak, bitişik başka ruhsat alanları üzerinden kendi sahasına geçiş sağlamak haklarına sahiptir.

Arama Ruhsat müracaatları tescil edildikten ve İl Arazi ve Doğal Kaynaklar Bürosundan 3 yıllık bir arama ruhsatı alındıktan sonra en az 20 yıl müddetli bir ortaklık anlaşması (Joint-Venture) gereklidir.

Ruhsat sahibinin vecibeleri arasında şunlar da vardır: Belirtilen zamanda arama faaliyetine başlamak, ilgili uygun bir büroya (tescil dairesine) bildirim yapmak, bütün

ana mineraller ve refakatçi mineraller için kapsamlı bir arama programı uygulamak, ilgili yönetmelik ve kanunlara uyumlu faaliyet göstermek, arama faaliyet raporlarını vermek gereklidir.

Zorunlu arama faaliyetleri değeri tutarı 1. yıl için kilometre başına 2000 RMB Remmimbi (Yuan) (takriben 250 dolar); 2. Yıl için 5200 RMB; ondan sonraki her yıl için 10000 RMB (takriben 1250 dolar)'dır.

3.3.6.3 Çin Halk Cumhuriyeti'nde Diğer Maden Harç ve Ücretleri

Çin Halk Cumhuriyeti'nde maden haklarının elde edilmesi yöntemini ve ödeme şeklini devletin belirlediğini belirtmiştik. Maden Hakları kullanım ücreti, maden sahasının bölgesine bağlı olarak yıllık bazda ödenir. Miktar kilometre başına 1000 RMB (Yuan)'dır. Bunu hektar başına dolar olarak çevirecek olursak 125 dolar eder.

Araması ve haritalanması ile rezerv belirleme işleri devlet tarafından yapılmış bir maden sahasına müracaat edecek kimse yıllık kullanım ücreti yanında ilgili saha için yapılmış olan arama masraflarını da ödemek durumundadır. Arama ve haritalama işlerinin değer tespiti Devlet Konseyinin Arazi ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'na yetkilendirilmiş jeoloji ve maden yataklarında uzman bir kurul ile yine Devlet Konseyinin Devlet Arazileri Konseyi tarafından müştereken yapılır. Bu değerlendirmenin bakanlık tarafından onaylanması gerekir.

Madenci bir dilekçe ile mahalli il halk hükümetinin yetkili idari organına veya bakanlığa müracaat ederek hem kullanım ücretinden hem de arama ve haritalama masraflarından muaf tutulmasını veya masrafların indirilmesini isteyebilir. Bakanlık uzman kuruluşu hükümetin maliye dairesi ile müştereken alacakları bir kararla madenciyi aşağıdaki şartlarda bu ödemelerden muaf tutabilir veya indirim yapabilir:

- Aranacak maden yatağı hudut bölgelerinde veya uzak yerlerde yahut fakir bölgelerde ise,
- Aranacak madene devletin acil ihtiyacı varsa yahut stokları yetersiz ise,

- Doğal afet veya zorunlu bir nedenle büyük madenlerin üretiminde düşme olduysa,
- Uzman Jeoloji ve Maden Yatakları Dairesince gerekli görülen diğer şartlarda uygulanır.

3.3.6.4 İşletme Ruhsatı

Maden işletme ruhsatı müddeti bulunan madenin rezervinin büyüklüğüne göre belirlenir.

Eğer maden projesi çok büyük ise maksimum işletme müddeti 30 yıl olarak verilir. Buna paralel olarak rezerv miktarına göre müddet kademeli olarak azalan bir şekilde küçük işletmeler için 10 yıllık müddete kadar iner.

İşletme ruhsatı kira bedeli kilometrekare başına yıllık 1000 RMB'dir.

Maden yatakları arama ve tescil yönetmeliği ekindeki listeye göre büyük rezervler için kömür, hidrokarbonlar, asil metaller, baz metallerin çoğu, birçok non-metalik mineraller, nadir toprak elementleri ve diğer bazı madenler için işletme ruhsatı onayı yetkisi doğrudan Arazi ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı uhdesindedir. İşletme ruhsatı sahibi hükümetin onayı ile maden haklarını tamamen veya kısmen başkasına devredebilir.

3.3.6.5 İşletme Ruhsatı Döneminde Hak ve Vecibeler

Bir kez işletme ruhsatı alındıktan sonra ruhsat sahibinin şu hakları vardır.

Ruhsat müddetince işletme faaliyetlerini yürütmek, elde edilen ürünü satmak, işletme ruhsatı sahibinin faaliyet raporu verme zorunluluğu vardır. Ayrıca devlet makamlarının madeni her zaman kontrol yetkisini kabul etmişliği varsayılır. İşletme ruhsatı müracaatı sırasında madenin hazırlık ve arazi kullanımı ile paralel olarak programlanmış çevre etki düzenlemesi planı vermesi gerekir.

Madenin işletilmesi sırasında madenci kuruluşun, makul bir plan içerisinde gelişmeyi sağlayıcı, randımanlı bir işletme metodu ile uygun bir cevher hazırlama yöntemi uygulaması istenir. Parajenez olarak birlikte bulunan minerallerin de kazanılması zorunludur. Kanun atıkta kalan ve o gün için ekonomik değerlendirilmesi mümkün olmayan minerallerin ileride kazanılmasını sağlayacak şekilde atıkların muhafazası hakkında madde içermektedir.

3.3.7 Fransa Ruhsatlandırma İşlemleri

3.3.7.1 Maden Arama Faaliyetleri, Ruhsat Alanları, Müddetler

Maden arama faaliyetleri şu şekilde yapılabilir;

- Ya arazi yüzeyinin sahibi ya da onun rızası ile başka bir aramacı valiliğe bildirim yapmak suretiyle,
- Yahut arazi sahibinin rızası yoksa ve bunu bildirmişse üçüncü kişiler yetkili Bakanın onayı ile hükümetin koyduğu şartlar ve müddet ile,
- Yahut özel arama lisansı ile,
- Özel arama lisansı olmayan arayıcılar, arama faaliyeti sonunda elde edilen ürünleri ancak valiliğin izni ile kullanabilirler.
- Özel arama lisansı yetkili Bakan tarafından açık arttırma sonunda 5 yıllık bir müddet için verilir.
- Fransız Guyana'sında, petrol ve doğalgaz dışındaki madenler için ve müracaat alanı hükümetçe belirlenen sınırları aşmadığı takdirde özel arama lisansı ihalesiz verilebilir.
- Hiçbir kimse hükümet karnamesi ile belirlenen teknik şartları, kriterleri ve mali kaynakları yerine getirmeden özel arama lisansı alamaz.
- Bu arama lisansı, sahibine arama faaliyetlerini istediği gibi yürütme yetkisini, analiz ve testler için ürün numunesi alma hakkını vermektedir.
- Aramacı isterse ruhsatın müddetini aynı şartlar ile ihalesiz olarak her seferinde 5'er yıl olmak üzere iki kez uzatabilir.

- Herhangi bir uzatma döneminde arama faaliyeti en az 3 yıl sürmelidir. Eğer bir uzatma döneminde faaliyet 3 yıldan az sürecek olursa daha önceki periyotlarda taahhüt edilen bu dönemin faaliyetinin yerine getirilmiş olması veya en az faaliyet tutarı kadar mali teminatın yatırılmış olması gerekir.
- Özel maden arama lisanslarında (“H” sembolü ile gösterilen petrol ve doğalgaz lisansları dışında) “M” kod harfi ile adlandırılan lisanslarda arama alanı önceki yılın alanının yarısına indirilir. Bahis konusu arama alanı görüşmelerde belirlenir ve ruhsat kapsamındaki madenler yani içerdiği maden cinsleri belirtilir.
- Eğer aynı kişi birden fazla bitişik ruhsat sahibi ise ve bu ruhsatların süreleri aynı ise ruhsatlar birleştirilebilir. Yetkili makamlar birleştirmenin yeni şartlarını belirler. Yeni ruhsatın bitiş tarihi birleştirilen ruhsatların bitiş tarihleri arasında olmalıdır.
- “M” kod harfi ruhsatların verilmesi, uzatılması, iptali, devri, terki işlemlerinde Atom Enerjisi Komisyonunun görüşü alınır.

3.3.7.2 İşletme

Madenler ya devlet tarafından ya da özel kişi veya kurumlarca ancak bir işletme ruhsatı alınarak işletilebilirler. Deniz aşırı bölgelerde (petrol ve doğalgaz haricinde) işletme lisansı ile de işletilebilir.

3.3.7.3 İmtiyazın Verilişi

İhale yoluyla imtiyaz şartları ve süresi Bakanlar Kurulunca belirlenerek verilir. Hükümet bir halk araştırması ve ihale yoluyla kanunun 26. maddesine göre bir kararname ile bu imtiyazı verir. İhaleye girenlere önceden bildirilir.

İmtiyaz ihalesi teknik kapasitesi ve mali kaynakları yeterli olup bu işi yapabileceğine kanaat getirilen talibe verilir. Bu yeterliliğin ve ehliyetin kriterleri hükümet kararnamesi ile belirlenir. İmtiyaz şartlarını yerine getiremeyen yatırımcının bir tazminat ödemesi gerekir. Ancak bu dönemden önce savunması alınır.

Geçerli bir özel arama lisansı ile bu lisansın sahibi arama müddeti içinde ruhsatta belirtilen madenler için imtiyaz hakkı alabilir. Arama hakkı sahibi ruhsat bitmeden müracaat ederse bulunmuş ve işletilebilir olan madenin imtiyazını elde eder.

Özel arama lisansı, müddeti bitmeden önce müracaat edilirse herhangi bir formaliteye gerek kalmadan uzatılabiliyordu. Bu uzatma ruhsat kapsamındaki madenler için geçerlidir. Uzatma talebi yapılmazsa lisans normal olarak sona erer.

Bir imtiyazın kurulması özel arama lisansını sonlandırır. Oluşturulan imtiyaz sınırları dışında kalan alanda özel arama lisansına konu olan arama çalışmaları devam eder. Bir imtiyaz birkaç şirkete birlikte ortak olarak verilebilir. İmtiyazın kapsamı İmtiyaz Kanunu ile belirlenmiştir.

3.3.7.4 İmtiyaz Müddeti

- Bir madenin imtiyazının müddeti 50 yılı aşamaz.
- Bir madenin imtiyaz süresi arka arkaya uzatılabilir. Her uzatma dönemi 25 yıldır.
- İmtiyaz müddeti sonundaki şartlar hükümet kararnamesi ile belirlenir.

Müddet sonunda bu kanunun amacına uygun işlemler yapıldıktan sonra, maden bedelsiz olarak devlete devredilir. Madenle ilgili tesislerin mülkiyeti devlete bağışlanır. İmtiyaz sahibinin bütün hak ve vecibeleri ve işletmenin kayıp ve zararı devlete devredilir.

Bu kanun tadilatından (Temmuz 1994) önce verilmiş olup sonsuz müddetli olan imtiyazlar 31 Aralık 2018 tarihinde sona erer. Eğer madeni üretimi devam ediyorsa yukarıdaki paragrafa göre 25 yıllık uzatmalara tabidir.

3.3.7.5 İmtiyaz ve İşletme Ücretleri

Maden tacirleri ve maden işletme lisansı ile imtiyaz sahipleri 1 Ocak 1957'den itibaren devlete belli bir ücret ödemek zorundadır. Bu yıllık imtiyazın uzatma

müddetine yahut ruhsat kapsamındaki arazi büyüklüğüne yahut içerdiği mineral cinsine göre belirlenir.

İmtiyaz yahut işletme izni sahipleri madenle ilgili bu zorunlu ücretten bazı hallerde kısmen veya tamamen muaf tutulabilirler. Madenin çevresinde ve güvenlik zonunda yapılan arama ve üretim faaliyeti ile ilgili olarak ta muaf tutulabilir. Bu muafiyet, imtiyaz ve işletme alanındaki arama ve üretim faaliyeti ile ilgili olarak sağlanan muafiyetle de birleştirilebilir.

Yukarıdaki paragrafta söz konusu olan muafiyetlerde Maden Bakanı ile Ekonomi ve Maliye Bakanı arasında uyumsuzluk ve çelişki olması halinde Hükümet Kararnamesi geçerlidir. Bu ücretler denizlerdeki madenler için geçerli değildir.

Ücretler yıllık üretim miktarına göre bir skala çerçevesinde maden türlerine göre hükümetçe belirlenmiştir.

3.3.7.6 İşletme İzni

Bu bölümdeki hükümler yalnız 15 Temmuz 1994 tarihli Maden Kanunu ve öncesindeki işletme müracaatları için uygulanır. İşletme izni madenlerden sorumlu bakanın izniyle verilir. Eğer madenin içeriğinde bir nükleer enerji maddesi varsa; o takdirde bir halk araştırmasını müteakip Atom Enerjisi Komisyonu tavsiyesiyle Maden Genel Konseyinin onayını alır.

İşletme izni müddeti 5 yıldır. İki kez 5'er yıl olmak üzere uzatılabilir. Bu uzatmalar esnasında ihale yapılması dışında aynı evraklarla aynı işlemler yapılır.

İşletme izni maden üretimi hakkını sağlar. Bu hak bölünemez, rehin ve ipotek edilemez. İşletme izni, izne konu olan madenden başka madenlere de teşmil edilebilir. İzin alanı da arttırılabilir. İşletme şartlarını sağlamayan, mali ve teknik kapasitesi yeterli olmayanlara işletme lisansı verilemez. Yeterlilik bakanlar kurulu kararı ile belirlenir.

3.3.8 Gana Ruhsatlandırma İşlemleri

3.3.8.1 Ön Arama Lisansı

Bakan kalifiye bir kişi tarafından yapılmış bir müracaat üzerine komisyonun tavsiyesi üzerine bir dilekçede kayıtlı maden taleplerinin hepsine veya bazılarına, talep edilen alanının tümü veya bir kısmı için bir ön arama lisansı verilebilir. Bu lisansın müddeti 12 aydan fazla olamaz.

Ön arama lisansının alanı en az bir blok veya en fazla birbiriyle birer kenarları ortak beş bin blok olabilir. Buda yaklaşık olarak maksimum 105.000 hektardır.

Ön arama lisansı sahibi ve bu kanuna göre yetkilendirdiği kimseler araziye girebilirler kamp veya geçici binalar kurabilirler. Jeolojik araştırma, etüt, uzaktan algılama yöntemleri ile arama, numune alma işlemleri yapabilirler ancak sondaj ve kazı yapamazlar.

Bu ilk arama lisansının müddeti uzatılmak istendiğinde müddet sona ermeden en az 3 ay evvel bakanlığa müracaat edilmesi gerekir. Müracaat lisans alanının tamamı veya bir kısmı için olabilir.

Bir lisans sahibi ön arama lisansını uzatma talebiyle beraber devretmek isterse veya arama ruhsatı veya işletme ruhsatı müracaatı yaparsa, bu müracaatı devir alan kişi yapmış gibi lisans müddeti devam eder.

3.3.8.2 Arama Ruhsatı

Bakan komisyonun tavsiyesi ile bütün madenler veya dilekçede belirtilen madenler için arama ruhsatı verebilir ve bu ruhsat süresi 3 yıldır. Alan en fazla birbiri ile bir kenarları ortak 750 blok olabilir. Bu 15750 hektar demektir.

Arama ruhsatı uzatma müddeti yükümlölükler yerine getirilmek şartı ile yine 3 yıl olabilir. Uzatma da alan blokların tümünü veya bir kısmını kapsayabilir. Uzatma talebi ruhsat müddeti bitiminden en az 3 yıl evvel yapılmalıdır.

Arama ruhsat süresi bitiminden önce usulüne uygun işletme ruhsatı müracaatı yapıp da işlemler bitmeden ruhsat müddeti biterse arama ruhsatı devam ediyor sayılır. Arama ruhsatı alabilmek için bir faaliyet programı verilmelidir.

3.3.8.2.1 Arama Ruhsatı Sahibinin Hak ve Vecibeleri. Arama ruhsatı sahibi araziye girebilir. Ruhsatını aldığı madenleri arayabilir. Kamp kurabilir, geçici binalar, sondaj ve kazı, arama ile ilgili her türlü faaliyeti yapabilir. Ancak ruhsatın alındığı tarihten itibaren veya bakanının belirlediği müddet varsa o zaman zarfında faaliyete başlaması icap eder.

Herhangi bir maden bulunduğu takdirde 30 gün içinde komisyon vasıtasıyla bakana bildirmek zorunludur. Herhangi bir madenin ekonomik rezervi bulunduğu takdirde bunun da 30 gün içinde bildirilmesi gerekir.

Faaliyet esnasında yönetmelikte belirlenen periyotlarda faaliyet raporu vermek zorunludur.

Ruhsat müddeti bittiğinde ve saha terk edilirken, sondaj deliklerini kapatmak ve kazı çukurlarını doldurmak gerekir. Faaliyet devam etmeyecek ise ruhsatın bitimini takiben 60 gün içinde sahayı terk etmek, kamp binalarını sökmek, arazide yapılmış hasarı düzeltmek gerekir.

Arama müddetince programda belirtilmiş olan masrafların tamamı yapılmamışsa kalan kısmı devletin alacağıdır. Bu kalan kısım mahkeme yoluyla da olsa tahsil edilir.

3.3.8.2.2 Arama Ruhsatı Alanın Zorunlu Taksiri. Arama müddeti sonunda aramacı, sahip olunan blok sayısının (yarısından az olmamak üzere) taksir etmek ve bazı blokları terk etmek zorundadır. Ruhsat en az 125 blok kalacak şekilde küçültölür

(2525 hektar). Kalan kısım tek blok veya birbirine bitişik blok grupları halinde ayrı ayrı en fazla 3 grup oluşturabilir.

3.3.8.3 İşletme Ruhsatı

3.3.8.3.1 Ön Arama yahut Arama Ruhsatı Sahiplerinin İşletme Ruhsatına Müracaatı. Ön arama lisansı veya arama ruhsatı sahibi olan bir kimse ruhsat müddeti bitmeden önce bir formla lisansındaki veya arama ruhsatındaki bir veya birden çok maden için bir blok veya birden fazla bloğa işletme ruhsatı talebinde bulunabilir. Ancak bloklar birbirine bitişik üç ayrı gruptan fazla grupta olamaz. Her bir ayrı gruptaki maden için ayrı işletme müracaatı yapılmalıdır. İşletme talebinin kabulü için ruhsatın geçerli ve gerekli faaliyetlerin tamamen yerine getirilmiş olması gerekir.

Bakan komisyonun tavsiyesi ile 60 gün içinde bu müracaatı cevaplandırır. Gerekli şartları belirterek işletme ruhsatını verir.

3.3.8.3.2 Diğer Kişilerin İşletme Ruhsatı Müracaatı. Ön arama lisansı veya arama ruhsatı olmayan bir kişi dahi işletme ruhsatı müracaatı yapabilir. Böyle bir kimse bir formla belirttiği bir maden için başkasının ruhsatı olmayan bir alana doğrudan işletme ruhsatı talebinde bulunabilir.

Bakan yine komisyonun tavsiyesi ile müracaat edilen alanın tamamı veya bir kısmı için daha önceden yönetmeliklerde belirlenmiş şartlarla bir maden işletme ruhsatı verebilir.

I. İşletme Ruhsatı müddeti ve alanı

İşletme ruhsatı müddeti azami 30 yıldır. Müddet müracaatçı ile mutabık kalınarak belirlenir.

İşletme ruhsatı alanı bir bloktan az olamaz. Birbirine bitişik olan 300 bloktan (6300 ha) fazla da olamaz. Bakan aşağıdaki haller dışında bir maden işletme müracaatını reddedemez.

- Bakan tarafından işletme program ve yöntemleri ile ilgili düzeltilmesi istenen bir hususun müracaatçı tarafından düzeltilmemesi,
- Müracaatın ve evrakların eksik, hatalı olması ve verilen makul süre içinde tamamlanmaması.

II. Maden işletmesine devletin iştiraki

Bir maden ruhsatında işletmeye yahut üretime geçilirse devletin bu işletme faaliyetinden %10 pay alma yetkisi vardır. Buna ait mali yükümlülükler devlete katılmaz. Bu hak devletin maden işletmecisi ile başka anlaşmalar yapmasını etkilemez.

III. İşletme ruhsatının yenilenmesi

Maden işletme sahibi ruhsat süresi sonundan 3 ay öncesine kadar yahut bakanın izni ile bitime daha kısa süre kala bir formla işletme süresinin uzatılması için müracaat edebilir. Bu uzatma herhangi bir blok veya bitişik bir blok grubu için olabilir. Uzatma bir periyot maksimum 30 yıldır. Ruhsattaki tüm madenleri veya herhangi birini kapsayabilir.

İşletme müddeti uzatılması için de bir program verilmelidir. Bütün yükümlülükler yerine getirilmiş ise bakan ruhsat müddetini uzatabilir.

İşlemler yerine getirilinceye kadar ruhsat müddeti bitmiş olsa bile geçerlilik devam ediyor kabul edilir.

IV. Proje değişikliği

İşletme sırasında üretim programında veya işletme projesinde değişiklik yapılmak istendiğinde bu proje değişikliğinin bakana önceden bildirilerek onay alınması gerekir.

V. İşletme sahibinin hakları

Bu kanun veya bu kanuna göre çıkarılan yönetmelikler bir işletme hakkı sahibine, vekiline veya personeline sahaya girme hakkı verir. Ayrıca;

- Tesis kurulması, teçhizat konulması, binalar yapılması, nakliye, yıkama, cevher hazırlama, izabe ve rafinasyon tesisleri kurma yetkisi sağlar,
- Madenlerin sevkiyatını ve pazarlanmasını sağlar,
- Madenlerin veya atıkların (çevresel etkileri göz önüne alınarak) stoklanmasını ve depo edilmesini sağlar ve
- Bu işlerle ilgili diğer faaliyetlerin yönetim haklarını sağlar.

VI. Maden ruhsatlarının birleştirilmesi veya alanın büyütölmesi

Bir maden hakkı sahibinin bitişik bloklarda ayrı ayrı maden işletmeleri var ise bunların birleştirilmesi için bakanlığa müracaat edebilir. Bakan ile mutabık kalındığı şartlar ve müddetle bu maden hakları birleştirilebilir yahut bitişik ilave bloklar katılarak alan büyütölabilir.

VII. İstikrar anlaşması

Bakan bir maden işletmesi sahibi ile 15 yılı geçmeyecek bir süre için istikrar anlaşması yapabilir. Bu anlaşma işletmenin yeni bir kanun değişikliğinden etkilenmesini önlemek, ilk işletme şartlarının sabit kalmasını sağlamak, idari veya kanuni değişikliklerin işletmeyi zarara uğratmasını önlemek için yapılır.

İşletmeye gerekli malzeme ve teçhizat ithalinde gümrük ve vergi değişikliklerini, devlet hakkı, diğer vergilerde ve ücretlerde, mali yükümlülüklerde değişikliklerin yapılması halinde yahut döviz sermaye transferi ve temettü dağıtımında negatif etki yapmasını önlemek amacıyla yapılır. Ancak bu anlaşmanın parlamentoda onaylanması gerekir.

3.3.9 Peru Ruhsatlandırma İşlemleri

Peru’da madenlerin mülkiyeti devlete aittir. Özel sektör ve yatırımcılar ancak bu kaynakların işletilmesini Peru ruhsatname sistemine göre ruhsat alarak yapabilir. Genel maden kanunu bu konuyu düzenlemiştir. Herhangi bir madencilik faaliyeti (depolama, numune alma, maden ticareti dışında) bir ruhsatname gerektirir. Ruhsatname müddetleri sınırsızdır. Ancak bazı şartlarda sonlandırılabilir.

Genel madencilik kanunu Madencilik, Metalurji ve Jeoloji Enstitüsünün bir alt kuruluşu olan Maden Ruhsatname Bürosunu maden ruhsatlarını vermeye yetkili kılmıştır. Aşağıdaki ruhsat türlerini sayarken görüleceği üzere diğer bütün ruhsat türleri enerji madencilik bakanlığına bağlı Genel Maden Bürosu tarafından verilir.

Genel madencilik kanuna göre Maden Ruhsatname Bürosu ve Genel Maden Bürosu tarafından verilen dört çeşit ruhsat vardır.

I. Maden Ruhsatı: Bu ruhsatname sahibine ruhsat alanı içerisinde maden arama ve işletme hakkı sağlar. Madenci bu ruhsatname ile her türlü madeni üretebilir. Maden ruhsatlarını Maden Ruhsatname Bürosu verir.

II. Zenginleştirme Ruhsatnamesi: Bu tip bir ruhsatname maden arıtma, yıkama, konsantrasyon, izabe ve rafinasyon işlemleri yapma yetkisi sağlar. Bu ruhsatlar Genel Maden Bürosu tarafından verilir.

III. Genel Hizmetler Ruhsatnamesi: Bu tip bir ruhsatname sahibine ilgili yan ve yardımcı hizmetleri tesis etme yetkisini sağlar. Bu yardımcı hizmetler arasında,

havalandırma, kanalizasyon, vinç ve kuyu teçhizatı kurma işleri, yeraltı ulaşım galerileri yapma işleri sayılabilir.

IV. Maden Taşıma Ruhsatnamesi: Kitlesel maden taşıma hakkını sağlar. Konvansiyonel olmayan konveyör bantlar, boru hatları, havai hatlar gibi tesisleri kurma yetkisi verir.

Ruhsatlar devredilebilir, tahsis edilebilir veya rehin ve ipotek edilebilir. Ancak bu işlemler ancak maden hakları tescil bürosunda tescil ettirildikten sonra geçerlilik kazanır.

Ayrıca arama ruhsatnamesi verilmez. Maden ruhsatı, arama ve işletme faaliyetlerini içerir. Bir maden ruhsatı alınırken asgari üretim şartı konulur.

3.3.9.1 Ruhsat Alanları

Ruhsatname alanları minimum 100 hektar, maksimum 1000 hektar olarak verilir. Ancak bir kişi aynı alanda farklı ruhsatnameler alabildiği gibi farklı yerlerde birden fazla da ruhsatname alabilir. Maden ruhsatnameleri arazi yüzey mülkiyetinden ayrı, farklı ve müstakil mülkiyettir.

3.3.9.2 Ruhsatname Kimlere Verilir

Ruhsatnameler ancak Peru’da ikamet eden kişilere verilir. Peru’da kurulu şirketler tüm hissedarları yabancı dahi olsa esas faaliyet alanları madencilik olduğu takdirde ruhsatname alabilirler. Dışarıda kurulmuş şirketler dahi Peru’da yerleşik madencilik amaçlı yan kuruluşları ile ruhsat alabilirler. Ancak bu gibi kuruluşların Peru’da tescil edilmeleri gerekir.

3.3.9.3 Müracaat Şekli ve İşlemler

Genel madencilik kanununa göre maden ruhsatı alacak kişinin yıllık ruhsat ücretini ve maden vergi biriminin %10'unu ödeyerek maden ruhsatname bürosuna bir dilekçe ile müracaatı gerekir. Bir form şeklinde olan bu dilekçede (UTM) sisteminde talep ettiği sahanın koordinatlarını verir. Yani öncelik esastır.

Maden ruhsatname bürosu bu dilekçenin 30 gün içinde Peru resmi gazetesinde ve ait olduğu il başkentinde bir gazetede yayınlanmasını ister. Bu işlemler yapıldıktan sonra maden ruhsatname bürosu teknik bir rapor hazırlar ve başkanı ruhsatı verir. En son müracaatçı neticeyi bildirerek sahayı kamu maden tescil bürosunda kayıt ettirir.

3.3.9.4 Maden ruhsat Sahibinin Vecibeleri

Genel madencilik kanununun 39. Maddesi ruhsat sahibine şu zorunlulukları getirmektedir:

- Yıllık geçerlilik ücreti hektar başına 3 Dolar'dır. Bu ücreti arka arkaya 2 yıl ödemeyenin maden ruhsatı iptal olur. Asgari üretim şartı; ruhsat sahibi maden kanunca belirlenen asgari üretim miktarını yerine getirmek mecburiyetindedir. Daha önce belirlenen asgari üretim miktarları 2008 yılında 1010 ve 1054 sayılı kanunlarla değiştirilmiştir.

- Yeni rejimde metalik maden ruhsatlarında hektar başına yılda bir vergi birimi karşılığı, metalik olmayan maden ruhsatlarında bir vergi biriminin %10'u karşılığı olan ücrettir. Böyle bir üretim hedefini 11. Yıl ilk çeyreğine kadar tutturmak gerekir. Eğer ruhsat sahibi bu asgari üretim şartını 11. Yılın ilk çeyreğinde yerine getirememişse asgari üretim tutarının %10'u kadar bir ceza ödemek durumunda kalır ki bu hektar başına 129 Dolar kadardır. Bu ceza asgari üretim hedefini tutturuncaya kadar devam eder. Bu cezanın iki yıl arka arkaya ödenmemesi maden ruhsatının iptali sonucunu doğurur. İlaveten asgari üretim hedefini 15'inci yılda da tutturamamışsa ruhsat iptaline gidilir. Ancak bu durumda bu eksiklik ruhsat sahibinin kendi kabahatinden kaynaklanmıyor ise bunu bakanlıkta ispat etmesi gerekir. Örneğin; bu

dönem zarfında sahaya cezaya tekabül eden miktar kadar yatırım yaptığını ispat etmesi halinde iptal işlemi yürürlükten kaldırılır.

- Her yıl 30 Hazirana kadar yıllık faaliyet raporu verilmesi gerekir.

3.3.9.5 Devlet Hakkı Kanunu

Bu kanunun son tadilatı için çıkarılan kanun No. 29788'dir. 2011 yılından itibaren geçerlidir. Daha önceki sistemde yıllık bazda konsantre edilmiş maden değeri üzerinden devlet hakkı alınıyordu. Bunun kademeleri şöyle idi;

- Konsantre edilmiş maden değeri 60 milyon dolara kadar %1
- Konsantre edilmiş maden değeri 60 milyon dolar ile 120 milyon dolar arası %2
- Konsantre edilmiş maden değeri 120 milyon dolar üzerinde ise %3'tür.

Son tadil edilmiş kanuna göre ise devlet hakkı artık şirketlerin yılın çeyrek dönemlerindeki faaliyet karından bir katsayı bulunarak hesaplanacaktır. Bu hesaplamada oran %1 ile %12 arasında değişecektir. Faaliyet karının katsayısı tespiti çeyrek dönem karının çeyrek dönem satışlarına bölünmesi ile bulunacaktır.

Eğer maden ruhsatı sahibi önceden bir istikrar anlaşması imzalamışsa daha önceki rejim kendisine uygulanır.

Peru'da Devlet Hakkı Tadilat Kanununun yanında kongre bir de No. 29790 sayılı Madencilik Özel Bağış Kanunu çıkarmıştır. Bu kanun bazı özel projelerde bazı metalik maden ruhsatı sahiplerinin devlete özel bir bağış yaparak istikrar anlaşması yapma hakkını kazanmasına imkan sağlamıştır. Bu gönüllü bağışta şirketlerin çeyrek dönem karlarına %4 ile %13,2 arasında bir oran uygulanacaktır. Şirketler tarafından devlet hakkı kanununa göre ödenmiş devlet hakkı miktarı madencilik özel bağış miktarını geçmiş ise fark gelecek dönem bağış miktarına mahsup edilecektir.

3.3.9.6 İstikrar Anlaşması

Bir maden ruhsatı sahibi bakanlıkla bir istikrar anlaşması imzalayabilir. İstikrar anlaşması iki türlü olabilir.

I. 10 yıl müddetli anlaşmalar: Günlük maden üretimi 350 ile 5.000 ton arasında olan ve yatırım tutarı en az 2 milyon dolara kadar madenler içindir. Böyle ruhsat sahipleri bu anlaşmayı yapabilmek için bir yatırım programı sunmak zorundadır.

II. 15 yıl müddetli anlaşmalar: Günlük üretimi 5.000 tonun üzerinde olan ve işe başlama yatırım tutarı 20 milyon doları geçen veya genişleme yatırımı 50 milyon doların üzerinde olan madenlere uygulanır. Bu gibi ruhsat sahipleri ise bakanlığa bir fizibilite raporu sunmak durumundadır.

3.3.10 Almanya Ruhsatlandırma İşlemleri

Her kim ki serbest madenleri aramak isterse bir maden arama izni alması gerekir. Kim bir madeni işletmek ve çıkarmak isterse bir maden işletme ruhsatı veya maden mülkiyet hakkı sahibi olması gerekir. Bu haklar gerçek veya tüzel kişilere ya da ticari şirketlere verilir veya tahsis edilir.

3.3.10.1 Maden Arama İzni

Maden arama izni bu kanundaki şartlara göre belli bir alan için özgün arama hakkı sağlar. Alan büyüklüğü sınırlaması yoktur. Ancak eyalet yasaları ve belediye yasaları göz önüne alınır. Ruhsatnamede hangi madenlerin aranabileceği belirtilir.

Planlı bir şekilde yapılan aramalarda bulunan veya elde edilen madenlerin işletme hakkı veya maden mülkiyet hakkı isteme önceliği doğar. Sahada arama faaliyetleri için gerekli tesislerin kurulması yetkisi kazanılır. Ticari amaçlı bir arama ruhsatı sahasında büyük çaplı bilimsel araştırma için izin verilmesine engel olunamaz. Keza bilimsel amaçlı büyük çaplı arama alanlarında bir veya daha fazla ticari amaçlı arama izni verilebilir. Bu geniş çaplı aramalar aşağıda müracaat şekli anlatılırken söz konusu

edilmiştir. Bir maden arama izni maksimum 5 yıl için verilir. Aramalar yeterli olmamışsa yetkili makam tarafından 3 yıl daha uzatılabilir.

3.3.10.2 İşletme Ruhsatı

İşletme ruhsatı belli bir alanda ruhsatta yazılı madenlerin hem aranmasını hem işletilmesini ve birlikte bulunan diğer madenlerinde çıkarılması hakkını sağlar.

Çıkarılacak ve kazanılacak yeni madenler için gerekli yardımcı tesislerin kurulması, inşa edilmesi, işletilmesi ve maden üzerinde mülkiyet hakkına müracaat yetkisini verir. Aynı zamanda arazi tahsisini talep etme hakkı da doğar.

İşletme ruhsatı müddeti projesine göre tayin edilir. Her halükarda 50 yılı geçemez. 50 yıldan fazla müddet için yetkili idare tarafından geriye bakılarak yapılmış olan yatırım gerekiyorsa uzatılabilir.

3.3.10.3 Maden Mülkiyet Hakkı

Maden mülkiyet hakkı, Türk Maden Hukukunda eskiden mevcut olan imtiyaz hakkına benzetilebilir.

Maden mülkiyet hakkı işletme ruhsatındaki hakları ve faaliyet yetkilerini sağladığı gibi arazi için mülkiyet talep etme hakkını da sağlar. Arazi mülkiyeti için bu kanunun hükümleri ile eyalet yasaları ve yerel idarelerin yasa ve yönetmelikleri de göz önünde bulundurulur.

Ancak maden mülkiyet hakkı ile arsa veya arazi mülkiyeti hakkını birleştirmek veya arazi ve arsa tapusu üzerine maden mülkiyetini işletmek kanunen legal değildir.

Maden mülkiyet hakkında da süre projeye uygun olarak verilir. Azami 50 yıldır. Bu süre işletme ruhsatında belirtilen şartlarda olduğu gibi aynı şartlarla yetkili merci

tarafından uzatılabilir. Maden mülkiyet hakkı alanı sınırlıdır. Azami 25 kilometrekare olabilir. Daha büyük alanlar için yapılan talep reddedilir.

3.3.10.4 Ruhsatlara Müracaat Şekli

Gerek maden arama izni gerekse işletme ruhsatı için yazılı olarak müracaat edilir. Elektronik ortamda müracaat geçerli değildir.

Bu ruhsatlar belli bir alana belli madenler için verilir. Aynı şartlar maden mülkiyet hakkı içinde geçerlidir.

Maden arama izninde 3 değişik tür vardır. Bunlar:

1. Ticari amaçla alınan maden arama izinleri
2. Bilimsel amaçla alınan arama izni
3. Büyük çaplı maden aramaları için alınan arama iznidir.

İlk müracaatta bu amaç belirtilmelidir.

Maden arama izin alanı için bir sınırlama yoktur, ancak ilk müracaattan farklı olarak belirlenebilir. Bu, aranacak maden alanının talipler arasında bir neden ile ihale söz konusu olduğunda karışıklıkları önlemek ve anlaşmazlık yaratmamak, maden yatağını daha iyi belirlemek amacını taşır.

Eğer işletmeci tarafından uygulanan işletme şekli bilimsel olarak savunulabiliyorsa, bilinen genel kurallara ve teknik olarak uyum sağlaması halinde vergi ve cezalar için alanlarda sonradan düzenleme, değişiklik ve tamamlama yapılabilir.

3.3.11 Nijerya Ruhsatlandırma İşlemleri

Kanuna göre Nijerya’da madencilik faaliyetleri ile ilgili altı çeşit ruhsat ve izin vardır. Bunlar:

- Maden keşif izni

- Maden arama ruhsatı
- Küçük çaplı maden işletme ruhsatı
- Maden işletme ruhsatı
- Taşocakları ruhsatı
- Su kullanma iznidir.

Maden ruhsatları bakanlık tarafından ya başvuru öncelik sırasına göre ya da ihale yolu ile verilebilir. İhale komisyonu ihaleyi açık ve saydam bir biçimde yönetir ve en fazla kazanç teklif eden uygun talibe verir.

3.3.11.1 Maden Keşif İzni

Maden keşif izni alabilecek kimseler şunlardır;

- Kriminal bir suçtan mahkumiyeti olmayan Nijerya vatandaşları,
- Nijerya kuruluş ve şirketler kanununa göre tüzel kişiliği olan kuruluş ve şirketler,
- Madencilik kooperatifleri.

Kanunen ehil bir talibin müracaatı üzerine yönetmelikte belirlenen ücretin ödenmesi şartıyla maden kadastro ofisi 30 gün içinde maden keşif iznini verir. Alan sınırlaması yoktur. İstenildiği sayıda boş alan kadastral birimine başvurulabilir.

Bu izin müracaatçıya sahaya girme ve sınırlı bir şekilde maden arama hakkını verir. Küçük miktarda yüzey numunesi alma, her minerali arama yetkisi vardır. Ancak sondaj, hafriyat ve yeraltı yöntemleri ile arama yapmak yasaktır.

Çevreye zarar vermeyerek uyumlu, sosyal sorumluluk taşıyacak şekilde çalışma yapmak zorunluluğu vardır.

Keşif izin müddeti bir yıldır ve devredilemez, fakat her yıl yenilenebilir. Araziye, ekili alanlara ve ormana verilen zararların tazmin edilmesi gerekir.

3.3.11.2 Maden Arama Ruhsatı

Maden arama ruhsatı alabilen kişi veya kuruluşlar:

- Nijerya kuruluş ve şirketler kanununa göre tüzel kişiliği olan kuruluş ve şirketler,
 - Madencilik kooperatifleri,
 - Bu kanuna göre söz konusu olan alana ait bir maden keşif izni sahibi olanlar.
- Ancak maden keşif izninin vecibelerinin yerine getirilmiş olması şartı vardır.

Maden kadastro ofisinin geçerli bir müracaat aldığı anda kanunen 30 gün içinde bir maden arama ruhsatı vermesi zorunludur. Bu ruhsat mevcut arama ruhsatı, küçük ölçekli işletme ruhsatı, işletme ruhsatı ve taşocağı ruhsatı üzerine verilemez. Ayrıca aramalara kapalı veya madencilik faaliyetlerinin yasak olduğu arazilere, koruma altındaki orman arazisine, askeri alanlara ve devletçe koruma altına alınmış alanlara, milli miras ve tarihi alanlara verilmaz. Aranacak maden türleri müracaat formunda belirtilmelidir. Bir arama müracaatı başka bir ruhsat ile kısmen çakışiyorsa müracaatçıya talebini yeniden düzenlemek için mühlet verilir.

Maden arama ruhsatının süresi 3 yıldır. İki kez 2 yıllık periyotlar ile uzatılabilir ve toplam 7 yıldır. Ancak sahada faaliyet programında belirlenen asgari faaliyetin yapılmış olması ve diğer kanuni vecibelerin yerine getirilmiş olması gerekir. Arama ruhsatı alanı 200 kilometrekareyi geçemez.

3.3.11.3 Maden İşletme Ruhsatı

Maden işletme ruhsatı alabilecek olanlar şunlardır;

- Nijerya kuruluş ve şirketler kanununa veya başka bir kanuna göre kurulmuş tüzel kişiliği olan kuruluş veya şirketler. Ancak bu şirket veya kuruluşlar müracaat ettikleri alanda ticari miktarda ve ekonomik değeri olan bir maden kaynağının varlığını göstermek zorundadır.
- Söz konusu saha ile ilgili bir arama ruhsatının olması ve bunun vecibelerini tam yerine getirmiş olmaları gerekir.

Maden kadaastro ofisi kanunen geçerli bir müracaatı alması üzerine 45 gün zarfında işletme ruhsatını verir. Maden işletme ruhsatı müddeti 25 yıldır. 24 yıllık periyotlar ile yenilenebilir. Ancak her yıl ön görülen asgari faaliyetlerin yapılmış olması ve diğer kanuni gereklerin yerine getirilmiş olması şarttır.

İşletme ruhsatı alanı fizibilite etüdünde belirlenen cevher kitlesinin rezervine göre ve ihtiyaç duyulacak makul tesis alanları hesaba katılarak belirlenir. Fakat her halükarda 50 kilometrekareyi aşamaz.

3.3.11.4 Küçük Çaplı Maden İşletme Ruhsatı

Küçük çaplı maden işletme ruhsatı alabilecek olanlar şunlardır:

- Kanuni ehliyeti haiz ve kriminal bir suçtan hüküm giymemiş olan Nijerya vatandaşları,
- Madencilik kooperatifleri,
- Nijerya kuruluş ve şirketler kanununa göre kurulmuş tüzel kişiliği olan kuruluş veya şirketler,
- Söz konusu sahaya ait bir maden arama ruhsatı olan kişiler. Ancak burada yine arama ruhsatının vecibelerinin yerine getirilmiş olması göz önünde bulundurulur.

Maden kadaastro ofisi kanuna uygun bir müracaat yapılması halinde 45 gün içinde küçük çaplı maden işletme ruhsatını verir. Bu işletme ruhsatı mevcut başkalarına ait bir arama, işletme veya taşocağı ruhsatı üzerine verilmez. Ancak müracaatçının kendisine ait arama, işletme veya taşocağı ruhsatı varsa üst üste verilebilir. Bu tür bir ruhsat kişisel faaliyetlere imkan sağlar.

İşletme ruhsatı müddeti 5 yıldır ve 5'er yıllık periyotlar halinde uzatılabilir. İşletme ruhsat alanı 3 kilometrekareyi geçemez.

3.3.11.5 Taşocakları Ruhsatı

Taşocakları ruhsatı alabilecek kimseler şunlardır:

- Kanunen ehil veya kriminal bir suçtan mahkumiyeti olmayan Nijerya vatandaşları,
- Madencilik kooperatifleri,
- Nijerya kanunlarına göre kurulmuş kuruluş ve ortaklıklar,
- Bina, baraj, gölet, köprü, diğer mühendislik yapıları, demiryolu, yol veya kamu için inşaat malzemesi üretimi yapan kişiler.

Kanuna uygun bir müracaat yapıldıysa maden kadastro ekibi müracaatçıya 45 gün içinde bir taşocakları ruhsatı verir. Bu ruhsatın müddeti 5 yıldır. İstenildiği takdirde 5 yıllık periyotlar ile uzatılabilir. Ruhsat müddeti bitmeden 3 ay evvel yenileme başvurusunun yapılması gerekir. Ruhsat alanı 5 kilometrekareyi geçemez.

3.3.11.6 Su Kullanma İzni

Su kullanımı ile ilgili müracaat alanının yönetmelik ile belirlenen makul bir alan miktarını geçmemesi gerekir. Su kullanım alanı izni maden işletme ruhsatı, küçük çaplı maden işletme ruhsatı veya taşocağı ruhsatı ile ilgilidir ve ancak böyle bir ruhsat sahibine verilebilir. Bu izin ruhsatlar geçerli olduğu müddetçe geçerli kalır.

BÖLÜM DÖRT

MADEN KANUNUNUN TANIMI, TEMEL BİLEŞENLERİ VE ANA KONULARI

Bölüm dört, Tamzok (Kasım, 2005) tarafından hazırlanan “Madencilik Politikası ve Maden Hukuku” başlıklı çalışmasından yararlanılarak ele alınmıştır.

En genel tanımıyla maden kanunları, ülkedeki madencilik faaliyetlerini düzenleyen yasal araçlardır. Ülkenin tarihsel arka planı, gelişmişlik düzeyi, yasa gelenekleri, mineral kaynaklarının zenginliği ya da çeşitliliği ve ülkenin kamu ya da özel sektör yatırımları arasındaki tercihi gibi hususlar maden kanunlarının genel çerçevesini şekillendirir.

Maden Kanunu, haklar, yükümlülükler, idari ve yasal işlemler, idari ve yasal kuruluşlar vasıtasıyla devletin madencilik politikasının yaşama geçirildiği ana metindir. Madencilerin hak ve yükümlülükleri, maden kanunu ile salt bir teknik detaylar ya da bazı temel hak ölçüleri olarak değil, ancak, aynı zamanda tarafların eylemlerine rehberlik edecek bir politika ifadesi olarak da belirlenir. Maden Kanunu, devletin madencilik sektörünün geliştirilmesine ilişkin politikalarının araçlarını sağlar.

Dolayısıyla, maden kanunlarını şekillendiren ana unsur, devletin ortaya koymuş olduğu madencilik politikalarıdır. Bununla beraber, maden mevzuatını oluşturan genel çerçeve içerisine; çalışma, sağlık, iş güvenliği, çevre, arazi, su, vergi, yabancı sermaye gibi daha pek çok konudaki yasal düzenlemeler de dahil olmaktadır. Bu durumda, maden yasası ile diğer yasalar arasında, doğal olarak, çelişki ve çatışmalar ortaya çıkacaktır. Maden kanunları, aynı zamanda, diğer yasalar ile olan göreceli ilişkisini de ortaya koyabilmelidir.

Maden Kanunu'nun ilgili tarafları; devlet, ruhsat sahibi ya da yatırımcı, arazi sahibi ve madencilik faaliyetinin yapıldığı yerdeki yerel halk olarak belirlenmektedir. Bu bileşim içerisinde devlet, maden kaynaklarından en fazla yararın elde edilmesini amaçlamakta, ruhsat sahibi ya da yatırımcı kar maksimizasyonunu hedeflemekte, arazi

sahibi arazisinin başkası tarafından kullanılması nedeniyle uğradığı kaybın telafi edilmesini istemekte, yerel halk ise bulunduğu bölgede yapılan madencilik faaliyetinin neden olabileceği çevresel ve toplumsal etkilere karşın koruma talep etmektedir. Maden Kanunu'nun, ülke madencilik politikasının bir ifadesi olmasından hareketle, mineral kaynaklarının değerlendirilmesinde söz konusu çatışan çıkarların nasıl uzlaştırılacağı hususu, büyük oranda politik ve ekonomik tercihler tarafından belirlenecektir.

Bu çerçevede Maden Kanunu'nun en temel işlevi maden haklarının tanımlanmasıdır. Dolayısıyla, söz konusu kanun ile madenlerin mülkiyeti, maden ruhsatlarının alınması, muhafaza edilmesi ve iptal edilmesi, ruhsat sahibinin hak ve yükümlülükleri, ruhsatın kapsam ve süresi, maden haklarının transferi ve maden hakları konusunda çıkacak anlaşmazlıkların çözüm süreçleri ortaya konulmaktadır.

Madencilik sektörüne ilişkin düzenlemeler; bazı ülkelerde, maden kanunları yanında, özel sözleşmeler ya da iki aracın birlikte kullanımıyla da yapılmaktadır. Sözleşmeler, devlet ve yatırımcı arasında yapılan anlaşmalardır. Sözleşmeler ile daha özel düzenlemeler yapmak mümkün olmakta ve mevcut maden kanununun yeterli olmaması durumunda karşılaşılabilecek sorunları aşmak amacıyla kullanılabilir. Bu anlaşmalar, özel hukuk geleneğinden gelen ülkelerde maden kanunlarını tamamlamakta ya da onun yerine geçmektedir. Ancak, Türkiye gibi kamu hukuku geleneğinden gelen ülkelerde sözleşmeler ikincildir ve genel maden kanunlarının altında işlem görür.

Aşağıda, bir maden kanununun kapsamı, bileşenleri ve ele alması gereken temel hususlar maddeler halinde özetlenmektedir.

4.1 Madencilik Süreçleri ve Mineral Kaynakları Bakımından Maden Kanununun Kapsamı

Yukarıda da belirtildiği üzere, madencilik faaliyetleri, arama ile başlayan, cevher üretimi ve zenginleştirilmesi ile devam eden, kaynağın tükenmesini takiben çalışılan

yerlerin kapatılması ve çevre düzenlemesini de kapsayan bir süreçler bütünüdür. Geleneksel olarak maden kanunları, arama ve işletme dönemleri üzerine yoğunlaşmakta olup, bazıları zenginleştirme ve rafinasyon süreçlerini de düzenlemektedir.

Maden Kanunu bakımından önemli bir diğer husus ise hangi mineral kaynaklarının, hangi koşullar ile kanun kapsamına gireceğidir. Mineral kaynaklarının ya da madencilik faaliyetlerinin Maden Kanunu'nda sınıflandırılması, kanunun uygulama kapsamını tanımlaması bakımından önemlidir.

Mineral kaynaklarının gruplandırılması, farklı mineral gruplarına farklı uygulama, teşvik veya ceza sistemlerinin getirilebilmesini mümkün kılmakta ve maden kanununun uygulandığı ülkenin özelliklerine göre değişmektedir.

Su, petrol ve doğal gaz genellikle kendi özel kanunları ile düzenlenmekte olup, maden kanunları kapsamı dışında tutulmaktadır. Yine, kömür de, pek çok ülkede ayrı bir yasal düzenleme metnine sahiptir. Uranyum ve toryum gibi bazı minerallere ise, stratejik ya da politik faktörlerle maden kanunu kapsamında yer verilmediği uygulamalar mevcuttur. Nadir olarak kum, çakıl, kil gibi endüstriyel minerallerin de ayrı bir mevzuat ile düzenlendiğine rastlanılabilmektedir.

4.2 Madenlerin Mülkiyeti

Madenlerin mülkiyetinin kime ait olacağı hususu, maden kanunlarında yer alan temel konuların başında gelmektedir. Bu konuda, genel olarak iki uygulama mevcuttur. Madenler, devletin ya da arazi sahibinin mülkiyetinde bırakılmaktadır.

Madenlerin devlete ait olduğu yaklaşımının (regalian system) kökeni, Roma İmparatorluğu'nun bütün fethedilmiş arazilerin sahibi olduğu Roma Devri'ne kadar gitmektedir. Roma Hukuku'na göre mineral kaynakları, politik otorite tarafından temsil edilen Roma halkının (populus romanus) malıdır. Mineral kaynaklarının aranması ve üretilmesi için izin, lisans ve kiralama bir madencilik otoritesi (procurator

metallorum) tarafından verilir. Roma Hukuku geleneğinden gelen ülkelerde, genel olarak madenler devletin mülkiyeti altındadır.

Madenlerin arazi sahibine ait olduğu yaklaşımına (accession system) ise, özel hukuk geleneğine sahip ülkelerde rastlanılmaktadır. Bu yaklaşım, yerüstünde ya da yeraltında olsun madenlerin de toprağın bir parçası olduğu görüşünden hareket eder ve bu sistemde tüm arama ve üretme hakları, arazi sahibi ve madenci arasında yapılan bir kira sözleşmesi ile verilir.

Orta Çağ boyunca söz konusu yaklaşımlar, madenlerin devlete ait olduğu sisteme (regalian sistem) doğru çevrildiler. Bu sisteme göre, toprağın egemenliği (dominium directum) doğrudan krala ya da feodal toprak ağalarına verildi ve söz konusu egemenlik, sahiplik hakkından (dominion utile), yani toprağı kullanma ve ondan gelir elde etme hakkından ayrı tutuldu. Bu yaklaşım, günümüze kadar değişik tarzlarda uygulanmış ve daha sonra çeşitli kuram ve yaklaşımlar ile devletin madencilik alanındaki mülkiyetine ilişkin modern kavramlara entegre edilmiştir. Böylece, doğrudan ya da istimlak hakkı şeklinde olsun, devletin kamu ya da özel alanı hakkındaki çeşitli doktrinler, özgün regalian sistemin farklı uygulamaları olmuştur.

Günümüzde, madenler, pek çok ülkede devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. ABD ve Güney Afrika Cumhuriyeti bu konuda iki önemli istisnayı oluşturmakla birlikte, son zamanlarda Güney Afrika Cumhuriyeti'nde de devletleştirmeye yönelik ciddi çalışmalar söz konusudur.

4.3 Devletin Konumu

Maden kanunu içerisinde devletin konumunun ortaya konulması önemlidir. Bu çerçevede, devletin aramadan üretime kadar her aşamada yer alabileceği bir yapıdan, bütünüyle özel sektör ağırlıklı bir yapıya kadar olan yelpazede bir model seçilebilir. Bu seçim, o ülkede mevcut maden kaynaklarının zenginliğine ve çeşitliliğine, politik ve toplumsal yapıya, ekonomik ve teknolojik gelişme düzeyine bağlı olarak değişebilmekte ve içsel ya da dışsal faktörlerden etkilenmektedir.

Ancak, her durumda, devletin madencilik faaliyetleri ve yatırımlarına ilişkin belirli düzeyde bir kontrol ve düzenleme yetkisi bulunmaktadır. Devlet mülkiyetindeki ya da özel sektör elindeki madenlerin işlettilirilmesine ilişkin kural ve süreçler, maden kanunları tarafından tanımlanmaktadır.

4.4 Maden Haklarının Verilmesi

Çeşitli ülkelerin maden kanunları ile, maden haklarının verilmesinde belirli kriter ve koşulların yerine getirilmiş olması istenmektedir. Bunlar arasında, o ülkenin vatandaşı olma ya da belirli teknik ve mali yeterliliğe sahip olma gibi koşullar öne çıkmaktadır.

Maden haklarının verilmesinde, farklı ülkelerde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Aşağıda bu yaklaşımlar genel olarak özetlenmektedir.

- 1) İlk müracaata öncelik tanınması (takaddüm hakkı): Maden haklarının, ekonomik potansiyeli olan bir mineral yatağını ilk bulana ya da madenin bulucusunun tanımlanmasının güç olduğu durumlarda, minimum koşulları yerine getirmek kaydıyla ilk başvuru sahibine verilmesi. Bu sistemde amaç, maden haklarının ilk başvuruyu yapana (genellikle madenin bulucusu) teknik veya mali yeterlilik aranmaksızın verilmesi suretiyle maden aramacılığı ve işletmeciliğinin teşvik edilmesidir.
- 2) İlk müracaata, değerlendirmede öncelik verilmesi: Öncekinden farklı olarak bu yaklaşımda başvuru sahiplerinde belirli düzeylerde teknik ve mali yeterlilik aranmaktadır. Gerekli koşulları sağlayan ilk müracaat sahibi maden hakkını almaya hak kazanmakta, yeterli bulunmaması durumunda ise sonraki başvurular değerlendirilmektedir.
- 3) İhale sistemi: Bu yaklaşımda, yetkili idare, başvuru sahiplerinden teklifler almak suretiyle ihaleye çıkar ve maden hakları en uygun teklif veren başvuru sahibine verilir.

4.5 Arama ve İşletme Dönemlerinde Maden Hakları

Yukarıda da değinildiği gibi, madenlerin aranıp bulunmasından satılabilir ürünlere dönüşmesine kadar olan süreç bir dizi madencilik etkinliğinden oluşur. Bununla beraber, tüm bu süreç, çoğu ülkenin maden kanunlarında iki temel kategori halinde düzenlenmiştir: arama ve işletme dönemleri. Maden hakları, genellikle bu iki temel dönem için tanımlanmış bir alanda ve tanımlanmış bir süre için, arama ve işletme hakları; ruhsat, kiralama, imtiyaz ya da bir yetki belgesi şeklinde verilmektedir.

Bununla beraber, bazı ülkelerde prospeksiyon, arama, işletme, cevher hazırlama, rafinasyon ve pazarlama safhaları tek bir süreç olarak ele alınırken, bazı ülkelerde ise, arama ve işletme dönemleri dışında, örneğin ön prospeksiyon ya da işletme sonrası gibi safhalar da ayrıca düzenlemektedir.

Maden Kanunları ile, herhangi bir safha için verilecek maden hakkının verilmiş amacı anlaşılabilir biçimde tanımlanmalı ve verilen haklar arasında ölçek bakımında farklılaşmalar mevcut ise bunlar ortaya konulmalıdır.

4.5.1 Arama Döneminde Maden Hakları

Madenci, arama dönemi için alınan ruhsat ile ruhsatlı alanda ticari değerde bir maden yatağının bulunup bulunmadığını belirlemeye çalışır. Dolayısıyla, ruhsat sahibinin talebi, arama döneminin mümkün olduğunca uzun tutulması ve ne zaman arama yapacağı ya da işletmeye geçeceğine karar verebilmesi bakımından kendisine esneklik sağlanmasıdır.

Bununla beraber, ruhsatlı alanın hiçbir madencilik faaliyetinde bulunulmadan ruhsat sahibi tarafından uzun süre elde tutulması istenilen bir durum değildir. Devlet, aranan mineral kaynağının mümkün olduğunca kısa sürede bulunup işletmeye alınmasını amaçlar. Arama ruhsatı verilmiş bir alanda ruhsat sahibi tarafından sonuç alınamadığı durumda, ruhsatın diğer aramacılara devir işlemleri, maden kanunları ile

tanımlanır. Çeşitli mineral kaynaklarına göre farklılık göstermekle birlikte, genel olarak, 4-6 yıllık bir süre arama ruhsatı için yeterli olarak kabul edilmektedir.

Maden kanunlarında, arama döneminde verilen hakkın etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla çeşitli önlemler tanımlanmaktadır. Bunların arasında; arama ruhsatının sınırlı veya tanımlanmış bir süre için verilmesi, ancak uzatmanın gerekliliği kanıtlandığı takdirde ruhsatın denetimli yenilenmesi ve ruhsatın belirli koşullara bağlı olarak iptal edilmesi bulunmaktadır.

Arama dönemindeki maden hakları ile ilgili olarak maden kanunlarında yer alması gereken hususlar arasında; arama döneminin süresi, süre uzatımının koşulları, arama döneminde üretim yapılıp yapılamayacağı, verilen hakkın ruhsat alanındaki tek bir minerali mi yoksa tüm mineralleri mi kapsadığı, aynı alan içerisinde farklı mineraller için birden fazla ruhsat verilip verilemeyeceği, arama hakkının devredilip devredilemeyeceği, devredilebilecekse bununla ilgili koşulların neler olduğu yer almaktadır.

Burada, maden kanunları bakımından dikkate alınması gereken bir diğer husus da, yapılan aramalar ile cevher yatağı belirlendikçe başlangıçta talep edilen ruhsat alanı büyüklüğünün azalacak olmasıdır. Devlet tarafından arama döneminde birim alan başına harç alınması, arama ruhsatının değerlendirilmesini teşvik etmek bakımından sıkça kullanılan bir yöntemdir.

4.5.2 İşletme Döneminde Maden Hakları

Maden hakları bakımından önemli noktalardan bir diğeri de, arama döneminde yapılan çalışmalar sonucu mineral kaynaklarının bulunmasından sonra işletme dönemine geçiştir. Söz konusu geçişte maden haklarının sahipliği bakımından üç farklı yaklaşım bulunmaktadır:

1) İşletme dönemi maden hakları otomatik olarak arama ruhsatını elinde bulundurana verilir,

2) Arama ruhsatı sahibine işletme ruhsatı almada öncelik tanınır, ancak bu durumda devlet, işletme hakkını başkalarına belirli bir tazminat karşılığı verme hakkını saklı tutar,

3) İşletme hakkı, devletin takdir yetkisi ile arama ruhsatı sahibine ya da başka bir başvuru sahibine verilebilir.

Arama döneminde ekonomik bir mineral yatağının varlığı belirlendiğinde işletme hakları tesis edilir. Arama döneminde olduğu gibi işletme döneminde de, bulunan kaynağın zaman kaybedilmeden ve etkin kullanımı amacıyla maden kanunlarında çeşitli önlemler tanımlanır.

Maden kanunlarında, işletme dönemindeki maden hakları ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerden başlıcaları aşağıda özetlenmektedir.

- işletme haklarının niteliği, işletme ruhsat sahibinin hak ve yükümlülükleri,
- işletme döneminin süresi, uzatma koşulları ve uzatma süresi,
- işletme ruhsat alanının boyutları ile ilgili sınırlamalar,
- ruhsat alanında tek bir mineralin mi yoksa birden fazla mineralin mi üretilebileceği,
- aynı alanda farklı mineraller için birden fazla ruhsat verilip verilmeyeceği,
- işletme hakkının devredilip devredilemeyeceği, devredilebilecekse bununla ilgili koşullar.

Riskli doğası ya da fiyat ve talepteki dalgalanmalar nedeniyle madencilik faaliyetlerinin sürekliliğinin sağlanmasında çeşitli güçlükler bulunmaktadır. Bununla beraber, devlet tarafından, ruhsat alanındaki maden işletmesinin sürekli çalışır durumda tutulması hedeflenir. Bu hedefin sağlanması amacıyla, ruhsat sahibine minimum bir harcama ya da üretim yükümlülüğü getirilmesi veya madencilik faaliyetlerinin performansının denetlenmesi gibi yaklaşımlar kullanılmaktadır.

Maden haklarının alınabilmeleri ve muhafaza edilebilmeleri bakımından, son yıllarda maden kanunları ile maden ruhsat sahibinin uyması gereken ciddi çevresel ve

toplumsal yükümlölükler de getirilmektedir. Söz konusu hususlar, maden kanunları içerisinde giderek ayrı özel yönetmelikleri gerektiren boyutlarda karşımıza çıkmaktadır.

4.6 Maden haklarını ellerinde bulunduranların yükümlölükleri

Maden hakkını elinde bulunduran, söz konusu hakkın kullanımıyla ilgili olarak, aynı zamanda kamu yararının korunması amacıyla tasarlanmış çeşitli yükümlölükleri de yerine getirmek durumundadır. Bunların arasında; belirlenmiş en az iş ya da harcama miktarını belirli bir dönemde gerçekleştirmek, yetkili idareye dönemsel raporlar sunmak, dönemler itibarıyla arama ya da üretim programları sunmak, yıllık vergi, devlet hakkı ya da harçları düzenli ödemek, madencilik faaliyetlerini ilgilendiren diğer yasal düzenlemelere uymak ve işletme sonrasına ilişkin düzenlemeleri yerine getirmek de bulunmaktadır.

4.7 Yabancı Sermaye

Maden kanunları, yabancı sermayenin, o ülkede madencilik faaliyetlerinde bulunabilip bulunamayacağını belirler ve faaliyette bulunabildiği durumda, söz konusu faaliyetlerin çerçevesini çizer. Faaliyetlerin niteliği, yabancıların o ülke vatandaşlarıyla aynı muameleyi görüp göremeyeceği, farklı muamele durumunda bunların neler olacağı, yabancıların faaliyetlerinde yerli sermaye ortaklığının istenip istenmeyeceği, istenecekse ortaklığın nitelik ve niceliği konuları maden kanunları ile belirlenmektedir. Varsa, altın hisse uygulaması gibi yabancı sermayeye özel kısıtlamalar, maden kanununda tanımlanmalıdır. Son yıllarda, arama ya da işletme döneminde yabancı sermayeyi madencilik sektörüne çekmeye yönelik olarak çeşitli ülke maden kanunlarında kapsamlı değişiklikler yapılmıştır.

4.8 Vergiler, Devlet Hakkı ve Diğer Mali Yükümlölükler

Madencilik sektöründe faaliyette bulunanların mali yükümlölükleri, genel olarak, gelir vergisi, devlet hakkı, yerel yönetim payları, başvuru ya da yenileme harçları,

teminat harçları, arazi kullanımına ilişkin harçlar ve benzeri kalemlerden oluşmaktadır. Söz konusu kalemlerden hangilerinin, hangi koşullarda ve ne oranda alınacakları, maden kanunlarınca düzenlenmesi gereken konular arasındadır.

4.9 İhracat ve İthalat

Madencilik faaliyetleri sonucu elde edilen ürünlerin ihracatına ya da ülke dışından ithalatlarına ilişkin olarak, maden kanunlarında, belirli amaçlarla bazı düzenlemeler yapılabilmektedir.

İhracata ilişkin olarak en sık rastlanan düzenleme, üretilen madencilik ürünlerinin zenginleştirilip ülke içerisinde katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesini hedefleyen ve yüksek ihraç vergileri ile belirlenen kısıtlamalar şeklindedir. Yine, pek çok ülkede stratejik kaynak olarak tanımlanan madencilik ürünlerinin ihracatı da yasaklanabilmektedir.

İthalat kısıtlamaları ise, genellikle, yerli madencilik üretimlerini korumaya yönelik olarak yapılmakta ve bu amaçla yüksek gümrük vergileri getirilebilmektedir.

Bununla beraber, özellikle 1990’lardan sonra hemen tüm dünyada esen liberalleşme rüzgarları, madencilik sektöründeki mal ve hizmet piyasalarını da etkilemiş ve bu etki pek çok ülkenin maden kanunlarına da yansımıştır.

4.10 Çevresel ve Toplumsal Etkiler, İş Sağlığı ve İş Güvenliği

Madencilik faaliyetleri sırasında ya da sonrasında gerek doğal çevre gerekse yerel topluluklar üzerinde olumsuz etkiler de söz konusudur. Bu etkileri ortadan kaldırmaya ya da en aza indirmeye yönelik önlemlerin – ayrı çevre yasaları ile özel olarak düzenlenmiyorsa- maden kanunları ile ortaya konulması gerekmektedir. 1980’li yıllardan bu yana, maden kanunlarında çevre ya da yerel toplulukları korumaya yönelik düzenlemelerin giderek artmakta olduğu gözlenmektedir.

Madencilik sektörü, doğası gereği, kazalar ve sağlık bakımından büyük ölçüde risk taşıyan bir sektördür. Maden kanunları, -diğer kanunlar ile özel olarak düzenlenmiyorsa- sektörün bu özelliğini göz önünde bulundurarak iş sağlığı ve iş güvenliği hususlarında gerekli düzenlemeleri içermelidir.

4.11 Kaynak Koruma

Maden kanunları ile düzenlenmesi gereken en önemli hususlardan biri de maden kaynaklarının korunmasıdır. Tükenebilir kaynaklar olmaları, maden kaynaklarının bulunduğu ülkeye en yüksek yararı sağlayacak şekilde işletilmelerini gerekli kılmaktadır. Özel sermaye, doğası gereği, mineral kaynağı en kısa sürede en yüksek getiri elde edebileceği şekilde işletmek isteyecek ve kaynağın görece daha düşük kalitedeki kısmını belki de bir daha üretilmeyecek şekilde bırakacaktır. Dolayısıyla, kaynağın korunmasına yönelik olarak işletme öncesi ve sırasında alınacak önlemler maden kanunları ile düzenlenmelidir.

BÖLÜM BEŞ

TÜRKİYE MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞILAN HUKUKSAL SORUNLAR

5.1 Madde 2: Madenler

3213 sayılı Maden Kanunun 2. Maddesi madenlerin gruplandırılmasını içermektedir. Bu madde ile karşılaşılan sıkıntılar genellikle hangi madenin hangi gruba ait olması ile ilgilidir. Çünkü maden gruplarına göre işletmecinin ödeyeceği maden hakkından, bağlı olduğu devlet dairelerine kadar her konu değişim göstermektedir.

Zaman içerisinde yapılan kanun değişiklikleri ile bazı madenlerin grupları değiştirilmiş ve bu değişimler nedeni ile işletmeciler hukuksal zorluklar yaşamışlardır. Çünkü madenin grubu değiştikçe işletmecinin kanunlar açısından sorumlulukları ve yaptırımları da değişmektedir.

3213 sayılı Maden Kanununun ilk halinde 5 grup maden bulunmakta ve madenler sayma sistemiyle tanımlanmaktaydı. 5177 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile madenleri saymanın yanında bir de maden sayılabilecek maddelerin tanımı yapılmıştır. Fakat yapılan bu tanımda yasanın hangi maddeyi maden saydığı tam olarak tespit edilemediği için, Maden Kanununda tanımdan ziyade sayma sistemi esas alınmaktadır.

Madenler 5177 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile beş grupta toplanmıştır. I. Grup madenler iki gruba, IV. Grup madenlerde üç gruba ayrılmışlardır. 6592 sayılı kanunla yapılan son değişiklikte ise 5995 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile oluşturulan VI. Grup madenler tekrar IV. Grup madenler kapsamına “ç” bendi olarak eklenmiştir ve II. Grup madenler de kullanım yerine göre ayrılarak “c” bendi eklenmiştir.

29.12.1999 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 99/13692 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile sanayi hammaddesi olan alçıtaşının maden ruhsatına tabi madde olarak, Taşocakları Nizamnamesine göre doğmuş haklar saklı kalmak şartıyla 3213

sayılı Maden Kanunu kapsamına alınmıştır. Fakat bu karardan önce alçıtaşı işletmecisi İl Özel İdare Müdürlüklerinden ruhsat alıp, taş ocağı harç ve rüsum bedelini bu idareye ödemekteydi. Alçıtaşı işletmecisi Bakanlar Kurulu kararıyla Maden Kanunu kapsamına geçerken İl Özel İdareleri ile taahhütnameleri devam ettiği için taş ocağı harç ve rüsum bedellerini ödemedikleri gerekçesi ile İl Özel İdareleri işletmecilere alacak davası açmıştır. Dava Yargıtay’a kadar çıkmış ve işletme artık Maden Kanunu hükümlerine tabi olduğu için işletmeci lehine sonuçlanmıştır.¹

Yukarıda bahsi geçen olayın benzeri kalker madeni için de yaşanmıştır. 15.06.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3213 sayılı Maden Kanununun 2. Maddesinde III. Bendinde mermer ve bunun bileşimi olan kireç taşı (kalker) bu kanun kapsamında yer almıştır. İşletmeci bu kanunun tanıdığı olanaktan yararlanmak suretiyle Maden Kanununa göre taş ocağının intibakını yaptırmıştır. Buna karşın İl Özel İdaresi tarafından rüsum bedelinin 11 kat arttırılarak ödeme yapılması isteği ile karşılaşmıştır. Bu konu üzerine işletmecinin açtığı dava ile söz konusu ocaklardan rüsum istenmesi vergi hatası kapsamında görüldüğünden dava konusu işlemde yasaya uyarlılık bulunamamıştır.²

İşletmecinin çalışmakta olduğu bentonit sahasının ruhsat süresi dolmuştur ve İl Özel İdaresinden ruhsat süresi uzatımı istemiştir. Bentonit adlı kil madeni 3213 sayılı Maden Kanunu kapsamına alındığından işletmecinin bu istemi İl Özel İdaresi tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine bu sahada çalışmaya devam eden işletmeciden İl Özel İdaresi tarafından 2 yıla ilişkin dört kat cezalı rüsum bedeli istenmiştir. Bunun üzerine işletmeci Özel İdarenin artık bu yetkisi olmadığı savıyla dava açılmıştır. Mahkemenin kararı da bu doğrultuda olmuş ve “Bentonit madeni artık Maden Kanunu kapsamında olduğu için yetkili makam Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığıdır. Bu nedenle İl Özel İdaresince davacı şirket hakkında Taşocakları tüzüğüne göre salınan cezalı rüsumla ilişkin işlemin iptali isteğiyle açılan davanın reddine...” şeklinde karar verilmiştir.³

¹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 23.12.2003 gün ve E.2003/9914, K.2003/15214

² Danıştay 9. Dairesi, 19.02.1992 gün ve E.1990/2770, K.1992/532

³ Danıştay 8. Dairesi, 13.07.1990 gün ve E.1990/957, K.1990/830

3213 sayılı Maden Kanunda mermer (Kalker, Dolomit, Kalsit, Traverten, Granit, vb.), mıcır veya taş kesilip parlatılarak kullanma imkanına sahipken; 3382 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonra “kesilip parlatılarak kullanma” koşulu ile bu madenler Maden Kanunu kapsamında kalmıştır. 3213 sayılı Kanun yürürlükteyken alınmış olan arama ruhsat sahipleri, ruhsat süreleri sonunda ön işletme veya talebinde bulunmaktadırlar. Bu durumda 3213 sayılı Kanuna göre müracaat edilip de gerek 3382 sayılı Kanunun yürürlüğünden önce gerekse yürürlüğünden sonra mermer arama ruhsatına bağlanmış haklar için, ön işletme veya işletme ruhsatı verilirken takaddüm hakkı esas alınarak, o tarihte mermer sayılan madenler için mi ruhsat verilecek, yoksa ön işletme veya işletme ruhsatına geçiş dönemindeki yürürlükte bulunan kanun dikkate alınarak bu düzenlemedeki maddeler için mi ön işletme veya işletme ruhsatı verileceği konusunda tereddütler ortaya çıkmıştır. Zira 3382 sayılı Kanun değişikliğinde bu hakların nasıl yürütüleceğine ilişkin düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu sorun Danıştay’da şu karara bağlanmıştır; “3213 sayılı Maden Kanunu hükümlerine göre mermer arama ruhsatı almış bulunan hak sahibine kullanma amacına bakılmaksızın ön işletme veya işletme ruhsatı verilmesinin tabi bulunduğu ancak, bu Kanuna göre müracaat ettiği halde işlemlerini 3382 sayılı Kanunun yürürlüğünden sonra tamamlayıp arama ruhsatı alanların hak sahipliğinin bu Kanun hükümleri çerçevesinde düşünülmesi bir başka anlatımla kesilip parlatılma özelliğinin göz önünde bulundurulması gerektiği mütalaa kılınmakla dosyanın Danıştay Başkanlığına sunulmasına 11.10.1989 gününde oybirliği ile karar verildi.”.⁴

Taşocakları Tüzüğüne göre çalıştırılan taşocaklarının maden yasasının geçici 4. Maddesinden yararlanılarak Maden Kanununa geçişinin yapılmasından sonraki işletme süresi içinde bile bu ocakların işletilmesinden dolayı Özel İdareye rüsum ödenmesi gerektiğine ilişkin anlaşmazlıklardan yukarıda bahsedilmiştir. Taşocaklarının 3213 sayılı Maden Kanununun geçici 4. Maddesine dayanılarak Maden Kanununa uyarlaması yapıldıktan ve işletme izinleri alındıktan sonra bu yasada değişiklik yapan ve yasaya geçici 8. Maddeyi ekleyen 3382 sayılı Kanuna göre kireçtaşının (kalker) Maden Kanunu kapsamından çıkarılmış olması nedeni ile bu maden alanlarının Taşocakları Tüzüğü kapsamına ve Özel İdare yetki alanına

⁴ Danıştay 1. Dairesi, 11.10.1989 gün ve E.1989/123, K.1989/148

girdiğinden söz edilerek bu alanların işletilmesinden doğan parasal yükümlülüklerin Taşocakları Tüzüğü kapsamında mı yoksa Maden Kanununu kapsamında mı bulunduğu saptanması da yeni bir anlaşmazlık konusu ortaya çıkarmıştır. Geçici 8. Maddeye göre Maden Kanununa göre izin alanlar Maden Kanunu kapsamında kalabilirler. Bu Kanun kapsamında maden sicilinden silinerek Taşocakları Tüzüğüne göre işlem yapılmasını ilgili Bakanlıktan isteme hakkı da verilmiştir. Böyle bir isteği olmayan işletmeci Maden Kanunu kapsamından çıkmak istemeyenlere İl Özel İdareleri tarafından rüsum ödenmesi gereğine ilişkin istem yasaya uygun bulunmamaktadır.⁵

Mermer (kalker) maden sahalarında; hem Maden Kanunu hem de Taşocakları Nizamnamesi kapsamına girdiği için verilmiş olan ruhsatlarda anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. 3213 sayılı Maden Kanunu hükümleri karşısında maden alanı içerisinde başka kişilerce Taşocakları Tüzüğüne göre ruhsat verilemeyeceği, bu konunun yerleşik Danıştay içtihatlarına da aykırı düştüğü ortadadır. Fakat hangi daire tarafından verilmiş ruhsat daha önce ise kazanılmış haklara aykırı biçimde hareket edilemeyeceğinden o ruhsat devam ettirilecektir.⁶ 3213 sayılı Kanunda Al_2O_3 oranı %15'dir. 3382 sayılı Kanun ile bu oran %30'a çıkarılmış ve 5177 sayılı Kanun ile de %25'e indirilmiştir. Oranların sık sık değiştirilmesi birçok karışıklığa neden olmuştur. 3213 sayılı Kanun ile Al_2O_3 oranının %15'e indirilmesiyle bu Kanunun yürürlüğünden önce Kil ve Kaolen müracaatı yapanların sahalarında %15 Al_2O_3 bulunması müktesep hak kabul edilmiştir.⁷

Bahsi geçen maddenin sürekli değişime uğraması hem maden ruhsat sahibi açısından hem de idare açısından birçok zorluk getirmektedir. Madenlerin değişen grupları farklı statülerde değerlendirildikleri için bu değişimleri uygulamak ve her iki taraf için de uyum sağlamak birçok hatalara ve mağduriyetlere neden olmaktadır. Bu yüzden bu maddenin sorunsuz bir hale getirilip son şeklini alması birçok yönden kolaylık sağlayacak ve oturmuş bir sistemin başlangıcını oluşturacaktır. Aynı zamanda Maden Kanunu kapsamında maden sayılan maddelerin de belirlenmesi ve net bir

⁵ Danıştay 8. Dairesi, 11.10.1990 gün ve E.1990/1188, K.1990/1086

⁶ Danıştay 8. Dairesi, 20.11.1997 gün ve E.1996/3687, K.1997/3494

⁷ Danıştay 8. Dairesi, 28.04.1994 gün ve E.1993/1235, K.1994/1347

şekilde tanımlanması da çok önemli diğer bir noktadır. Böylece bu nedenden dolayı karşılaşılabilecek ruhsat iptalleri de önlenmiş olacaktır (Yeşilyurt, b.t.7).

5.2 Madde 4: Devletin Hüküm ve Tasarrufu

Madenlerin mülkiyeti konusunda Dünyada iki farklı sistem vardır. Birincisi madenler içerisinde bulunduğu arazi ile bütün bir parçadır. Arazi ile birlikte alınıp satılır ve aranması, işletilmesi arazinin sahibine aittir. İkinci sistemde ise madenler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Devlet hüküm ve tasarrufu altındaki madenleri, özel kişilere arama ve işletme amacıyla maden ruhsatı ile verilebilir. Türkiye’de de ikinci sistem kabul edilmiştir.

Devlet hakimiyeti sisteminde, arazisinde maden bulunan kişi zenginleşeceği yerde arazisini kaybedebilir. Çünkü Maden Kanununun 46. Maddesinde arazi üzerinde irtifak ve intifa hakkı kurulabileceğinden bahsedildiği gibi kamulaştırma yapılmasından da söz edilmiştir. Fakat I(a) grubu madenlerin şahsın uhdesinde kabul edilmesi ve kanunun 46. Maddesinin son fıkrasında “I. Grup madenler ve mıcır ile kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi için kamulaştırma hükümleri uygulanmaz.” şeklinde belirtildiği üzere de I(a), II(a) ve II(c) grubu madenlere de kamulaştırma uygulanmayarak devletin mülkiyetinden çıkarıldığı düşünülebilir. Bu gruplarda yer alan madenler için kamulaştırma uygulanmaması yeryüzünde bu grup madenlerden fazla bulunması ve ikame madenlerin olması yüzünden haklı görülebilir.

Madenler üzerinde özel mülkiyet kurulmayacağından, tapu siciline tescil edilemez ve tapu kütüğünün beyanlar hanesine yazılamaz. Bu nedenle madenlerin kadastro çalışmaları sırasında tapu siciline yazılıp yazılmayacağı hususunda anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Bu anlaşmazlık üzerine Yargıtay; Ancak taşınmazın altında bulunan madenlerin Hazineye ait olduğu hususunun kütüğün beyanlar hanesine yazılması yönünde karar verilmemesi isabetsiz ise de; bu hususun düzeltilmesi yeniden yargılama yapmayı gerektirmediğinden kararın 1 numaralı bendinin sonuna “taşınmazın altında bulunan madenlerin Hazineye ait olduğu şerhinin kütüğün

beyanlar hanesine yazılmasına” ibareleri eklenmek suretiyle karar vermiştir.⁸ Madenlerin Devlet ya da Maliye Hazinesi adına ne de özel kişiler adına tapu sicilinin beyanlar hanesine yazılmasına gerek olmadığı gibi, bu işlemin yasal dayanağı da bulunmamaktadır.

Maden ruhsatı verildiği sırada arazi sahibinin iznini almak gerekmez. Maden ruhsatı almak için yalnızca Devletten izin almak yeterlidir. Fakat bu konuda ruhsat sahipleri ve arazi sahipleri arasında bir hayli anlaşmazlık yaşanmaktadır. Devlet tarafından verilen ruhsatlar sonucunda, arazi sahipleri bu konuda kendilerinden izin alınmadığı gerekçesi ile mahkemeye başvurmakta ve sonucunda arazi üzerinde madencilik faaliyetlerine muvafakat etmemiş olmaları hususunun ruhsat verilmesine engel teşkil etmediği, diğer yandan maden faaliyetlerinin izne tabi olduğu alanlarda gerekli izinlerin alınması, ruhsat sahibi tarafından gerçekleştirilecek bir yükümlülük olduğundan bahisle mahkemeler sonuçlanmıştır.⁹ Danıştay’ın kararından da çıkarılacağı gibi arazi sahibinin izin vermemesi madencilik faaliyetlerine başlanacak süreyi uzatacağı gibi maddi olarak da işletmeciyi zor duruma düşürecektir.

Madenlerin Devletin hüküm ve tasarrufu altında olması, Devlete madenlerin aranmasını ve işletilmesini denetleme ve gözetleme yetkisi vermektedir. Ayrıca Devlete, madenler konusunda özel hukuki düzenlemeler getirme imkanını ortaya koymaktadır. Devlet bu yetkisini madenlerle ilgili kanun ve yönetmelikler çıkararak, MİGEM vasıtasıyla da maden sahalarını sürekli denetim ve gözetim altında tutarak kullanmaktadır.

5.3 Madde 5: Maden Haklarının Bölünmezliği, Devir ve İntikali

3213 sayılı Kanunun 5. Maddesi maden haklarının bölünmemesi ile ilgilidir. Bunun amacı işletilmesinde kamusal yarar olan madenlerin rasyonel ve ekonomik olarak değerlendirilmesini sağlamaktır. Bununla beraber bitişik ruhsat sahiplerinin ya da sahibinin başvuruları üzerine ruhsat sınırlarında değişiklik yapılması hakların

⁸ Yargıtay 16. Hukuk Dairesi, 12.02.2004 gün ve E.2004/1076, K.2004/2327

⁹ Danıştay 8. Dairesi, 10.06.2002 gün ve E.2001/3693, K.2002/3404

bölünmesi anlamına gelmez. Farklı ruhsat sahiplerine ait bitişik sahalarda Danıştay madenlerin sağlıklı üretim yapabilmesi ve rezerv kayıplarını önlemek için, aynı rezervlere sahip alanları karşılıklı ruhsat sahiplerine vererek ruhsatların yeniden düzenlenmesine karar verdiği örnekler bulunmaktadır.¹⁰

5177 sayılı Yasanın Geçici 1. Maddesinin 5. Bendinde; bu yasa kapsamında çıkarılacak Uygulama Yönetmeliğinin yürürlük tarihinden itibaren altı ay içerisinde ruhsat sahibinin talebi ile bir defaya mahsus olmak üzere işletme ruhsat alanı rezerv kaybına neden olmayacak şekilde, ekonomik olarak ayrı işletilmesinin imkan dahilinde olması ve MİGEM tarafından uygun görülmesi halinde, en fazla dört ruhsata bağlanabileceği kuralları yer almaktadır. Bu 6 aylık dönem içerisinde birçok ruhsat bölünmüş ve problem oluşturmamıştır. Bu şekilde bölünmelerin maden sahalarına zarar vermediği hatta daha verimli üretim şansı sağlayacağı kuşkusuzdur. Ruhsat sahipleri proje ile idareye başvurarak bölünme isteminde bulunması hem istihdamı, hem idarenin gelirini, hem de üretimi arttıracaktır.

Maden haklarının devir edilebilmesi de bu madde kapsamında yer almaktadır. Maden Kanununda, maden ruhsatının devri yapılacak merci belirtilmiştir. Bu yüzden maden devri ile rödovans sözleşmesi birbiri ile karıştırılmamalıdır. Genelde Yargıtay rödovans sözleşmesini maden devrinin sebebi olarak kabul etmekte ve rödovans sözleşmesine dayanarak maden ruhsatının tescili kararını vermektedir.^{11,12,13} (Topaloğlu, 2011). Buna karşın Yargıtay'ın rödovans sözleşmesini geçerli bir devir sözleşmesi olarak görmediği ve geçerli bir sözleşme olmadığı için de bu sözleşmeler için fesih sebebi de görememektedir.¹⁴ Yargıtay'ın vermiş olduğu rödovans sözleşmesini geçerli bir devir sözleşmesi olarak görmeme kararı yerindedir. Çünkü rödovans sözleşmesi kapsamında maden sahasının sadece işletmesi devir edilebilir. Ruhsat devri burada söz konusu değildir. Ruhsatın devir olması söz konusu olduğunda tüm ruhsat hukukunun devrinin gerçekleşmesi gerekmektedir.

¹⁰ Danıştay 1. Dairesi, 28.03.1990 gün ve E.1990/43, K.1990/44

¹¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 21.02.2000 gün ve E.2000/154, K.2000/1269

¹² Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 06.04.2000 gün ve E.1999/9412, K.2000/2692

¹³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 13.03.2003 gün ve E.2002/10404, K.2003/2249

¹⁴ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 25.02.1991 gün ve E.1989/9336, K.1991/1257

3213 sayılı Maden Kanununun 6. Maddesinde maden haklarına gerçek ve tüzel kişilerin sahip olabileceği ve 5. Maddesinde de maden haklarının bölünemeyeceğinden bahsedilmektedir. Bu durumda en az 2 kişiden oluşan adi şirket ortaklıkları adına iştirak halinde olması veya müşterek edilmesi mümkün değildir. Bu durumda konusu maden hakkının adi şirkete devri olan sözleşmelerinde ifası mümkün olmadığı için geçersiz sayılmaktadır. Yalnız Yargıtay, bu tür bir adi şirket sözleşmesinin geçerli kılınması için, maden hakkının Maden Kanununda ön görülen şekilde devredilmesi gerektiğini içtihat etmiştir.¹⁵

Uygulamada maden ruhsatının kurulacak bir anonim şirkete sermaye olarak konulması taahhüt edildiği ama anonim şirketin kurulmasının gerçekleşmediği devreden taraflar arasındaki ilişkinin adi şirket olarak nitelendirilmektedir.¹⁶ Yargıtay bu şekilde dolaylı olarak maden ortaklığının geçerli olduğunu ve ortakların maden sahasının işletilmesinden kaynaklanan kar payının isteyebileceklerini kabul etmektedir¹⁷ (Topaloğlu, 2011).

Rödovans sözleşmesinin devir sözleşmesi yerine geçmeyeceğine yukarıda değinilmiştir. Bu yüzden MİGEM’de yetkili memur huzurunda yapılma zorunluluğu yoktur. Taraflar tarafından bu sözleşme ister adi yazılı şekilde, isterlerse noterde düzenlenebilir.^{18,19}

Yürürlükten kaldırılan 1985 tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 32. Maddesine 1990 yılında eklenen hükme göre, MİGEM’den izin almadan ruhsat sahibi 3. Kişiler ile sözleşme yapamamaktaydı. Sözleşmenin geçerli olması için MİGEM’den 1 ay içerisinde uygun görüş almak zorundaydı. Bu zorunluluk ruhsat sahibine aitti. Bu işlemi rödovansçı tek başına yapamıyordu.²⁰ Bu zorunluluğa uymayan ruhsat sahibi

¹⁵ Hukuk Genel Kurulu, 16.03.1976 gün ve E.1976/T-341, K.1976/77

¹⁶ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 30.03.1990 gün ve E.1990/1595, K.1990/3298

¹⁷ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, 09.02.2004 gün ve E.2003/10755, K.2004/1168

¹⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 08.12.2005 gün ve E.2004/12958, K.2005/12055

¹⁹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 02.03.1998 gün ve E.1997/10396, K.1998/1278

²⁰ Danıştay 8. Dairesi 26.05.1992 gün ve E.1991/62, K.1992/67

hakkında 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 10. Maddesindeki hatalı beyana ilişkin yaptırım uygulanmaktaydı.²¹

Ruhsat sahibi ve rödovansçı arasında sadece Maden Hukukunu ilgilendiren konularda Bakanlığın müdahale hakkı vardı. Bunun dışındaki konuların çözümü için Bakanlığın karar vermesi mümkün değildi. Mali konulardaki uyuşmazlıklarda adliye mahkemeleri tarafından çözüme kavuşturulurdu.^{22,23}

03.02.2005 tarihinden sonra rödovans sözleşmeleri ile MİGEM'in bağı kalmamıştı ve borçlar- ticaret hukuku kurallarına göre yönetilmekteydi.²⁴ Fakat milli servet sayılan madenlerin bu konuda devletle hiçbir ilişkisi kalmaması yanlış bir uygulamadır. Bu nedenle rödovans sözleşmelerinin kanunun hükmüyle ayrıca düzenlenmesinde yarar vardır. Nitekim 5995 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile ek madde 7 ile rödovans sözleşmeleri ile ilgili yasal düzenleme getirilmiştir. Bu madde de daha çok iş hukuku, işçi sağlığı ve güvenliği hukuku ile ilgili düzenlemeler içermektedir.

Yönetmelikte belirtildiği üzere rödovans sözleşmesi gibi sözleşmelerin maden siciline şerhi/tescili de mümkündür.²⁵ Aynı zamanda Danıştay maden siciline konulan şerh/tescilin üçüncü kişileri veya kurumları bağlamayacağı kararını onamıştır.²⁶ Bu şekildeki uygulamanın sonucunda maden sahasının işletmesini rödovans ile alıp yatırım yapmak isteyen yatırımcılara güvence verilmediği için rödovans uygulaması kısa vadeli bir uygulama olmaktan ileri gidemez. Ayrıca ruhsat sahibinin devir isteğini de arada rödovans sözleşmesi olmasına rağmen MİGEM kabul etmek zorundadır ve rödovansçının bu konuda hiçbir hukuki hakkı bulunmamaktadır ve hacizlere, ihtiyari tedbirlere karşıda bir önceliği olmayacaktır.

Rödovans sözleşmesinde ruhsat sahibi, madeni işletecek olan rödovansçıya madeni işletmesi için gerekli bütün ortamı sağlamak zorundadır. Sahada bulunan her türlü

²¹ Danıştay 8. Dairesi, 13.03.2002 gün ve E.2001/134, K.2002/1444

²² Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 22.02.1999 gün ve E.1999/9510, K.1999/1343

²³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E.1997/6820, K.1997/7408

²⁴ Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, 13.04.1993 gün ve E.1992/11117, K.1993/3693

²⁵ Danıştay 1. Dairesi 31.01.1997 gün ve E.1997/3, K.1997/13

²⁶ Danıştay 8. Dairesi 30.01.2009 gün ve E.2008/4170, K.2009/473

demirbaş, makine ve teçhizatın listesi çıkartılmalı ve bu listede yer alanların hepsi rödovansçıya teslim edilmelidir.²⁷ Ayrıca maden kanununun ruhsata bağlı yükümlülüklerinin ruhsat sahibi tarafından yerine getirilmesi zorunludur. Bu yükümlülüklerin ihmali ruhsat iptalini meydana getirmektedir.

Rödovans sözleşmesi ile çalışan işletmecinin yapmış olduğu iş sözleşmeleri madenin devri söz konusu olduğunda bahsi geçen iş sözleşmeleri de madeni devir alan tarafa geçmektedir. Devirden dolayı iş sözleşmeleri fesih edilemez edilse bile fesih geçersiz sayılmaktadır.^{28,29}

Rödovansçı sözleşmede kararlaştırılan rödovans bedelini ödemek ile yükümlüdür.³⁰ Ancak sözleşmenin başlarında yapılan deneme üretimi için rödovans bedeli alınmayacağı taraflar arasında kararlaştırılabilir.³¹ Mücbir sebeplerle madenin işletilmesinin mümkün olmadığı durumlarda ise rödovans bedeli indirilebilir.³² Cevher fiyatlarındaki değişiklikler hakimın sözleşmeye müdahalesi için haklı sebep sayılmamaktadır.³³ Buna karşılık uzun süreli sözleşmelerde rödovans bedelini uyarlama talepleri mahkemelerce kabul edilmektedir.³⁴ Yapılan sözleşmeden önce gerekli etüdü yaptırmadan tahmine dayalı imzaladığı ve sonucunda yeterli cevherin bulunmadığı gerekçesi ile sözleşmenin fesih edilmesini Yargıtay kabul etmemektedir.³⁵

06.11.1990 gün ve 20687 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmelik ile rödovans sözleşmelerinin maden siciline işlenmesi kabul edilmişti. Bu düzenleme idareye büyük zorluklar getirmiş, Bakanlığı ya yargılama makamına dönüştürmüş ya da sözleşmenin tarafı durumuna düşürmüştür. Bakanlık bu yükten kurtulmak için 03.02.2005 gün ve 25716 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Maden Yasası Uygulama

²⁷ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 23.02.1998 gün ve E.1997/8625, K.1998/1036

²⁸ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 26.02.2007 gün ve E.2007/3150, K.2007/5231

²⁹ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 09.04.2007 gün ve E.2007/7913, K.2007/9882

³⁰ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 09.03.1999 gün ve E.1998/6961, K.1999/1974

³¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 23.01.2006 gün ve E.2005/301, K.2006/433

³² Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 26.03.2002 gün ve E.2001/10931, K.2002/2728

³³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 23.12.2002 gün ve E.2002/7306, K.2002/11854

³⁴ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 30.03.2000 gün ve E.2000/1553, K.2000/2498

³⁵ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 20.04.2000 gün ve E.2000/1460, K.2000/3291

Yönetmeliğinin geçici 2. Maddesi ile rödovans sözleşmelerinin maden siciline işlenmesine son verilerek maden sicilinden mahrum edilmişlerdir.

Rödovans sözleşmeleri ile ilgili yapılması gerekenler arasında sözleşmelerin belirli bir sürede idareye bildirilmesi, bildirilmemesi halinde ufak boyutlarda yaptırım uygulanması, sözleşmenin maden siciline işlenmesi ve en önemlisi madencilik faaliyetlerinden kaynaklı hatalardan öncelikli olarak ruhsat sahibinin sorumluluğu altında rödovansçının da aynı derecede sorumlu tutulmasıdır. Böylece ruhsat sahibi rödovansçıyı sürekli denetim halinde tutabilmeli ve her şekilde oluşabilecek bir sorunda rödovansçıya da hem devlet tarafından hem de ruhsat sahibi tarafından hesap sorulabilmelidir (Yeşilyurt, b.t.8) (Yeşilyurt, b.t.21) (Yeşilyurt, 2012a).

5.4 Madde 6: Maden Hakkı

Maden hakları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ve T.C. kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliğe haiz şirketlere, bu hususta yetkisi bulunan kamu iktisadi teşebbüsleri ile müesseseleri, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile diğer kamu kurum, kuruluş ve idarelerine verilir.

Maden hakkı verilebilmesi için aranan ilk şart T.C. vatandaşı olmaktır. Vatandaşlıktan çıkarılma kararı iptal edilen kişiye, çıkarılma nedeni ile devrettiği arama ruhsatnamesinin tekrar tanımlanması gerektiği Danıştay kararı olarak alınmıştır. Vatandaşlıktan çıkarılma durumunda ruhsat ihale yolu ile satılmalı, fakat vatandaşlıktan kendi rızası ile çıkan bir kişiye 6 aylık bir hak verilerek ehil bir Türk vatandaşına devretmesi için hak verilmesi daha uygun olmaktadır.³⁶

Madde 6'nın 3. Bendinde de devlet memuru statüsündeki kişilerin maden hakkı alamayacağı belirtilmiştir. Fakat Danıştay bu kavramı dar yorumlama eğilimindedir. Bu maddenin yorumunda her devlet memurunun maden hakkı sahibi olamayacağını söylemek doğru bir düşünce olmamaktadır. Fakat Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

³⁶ Danıştay 8. Daire 27.04.1966 gün ve E.1963/2325, K.1966/1348

ve Maden İşleri Genel Müdürlüğünde çalışanların ve belirli dereceye kadar olan yakınlarının maden hakkına sahip olamaması yerinde bir düşüncedir³⁷ (Yeşilyurt, 2014b).

5.5 Madde 7: Madencilik Faaliyetlerinde İzinler

3213 sayılı Maden Kanununun 7. Maddesi maden ruhsat sahalarında arama ve işletme faaliyetlerine başlanabilmesi için alınması gerekli zorunlu izinlerin neler olduğunu içermektedir. Bu izinlerin başında ÇED belgesi, işyeri açma ve çalışma ruhsatı ve mülkiyet izni gelmektedir. Bunun yanında kamu hizmeti ve umurun yararına ayrılmış yerlere ve bu tür tesislere 60 metre mesafe dahilindeki madencilik faaliyetlerinde Bakanlıktan alınan izin ve binalara 60 metre, özel mülkiyete konu araziye 20 metre mesafede mülk sahibinden alınan izin de önem taşımaktadır. Bahsi geçen izinlerin alınmadan faaliyete geçilmesi halinde 30.000TL para tutarında idari para cezası uygulanarak faaliyetler durdurulur. Bu ihlallerin 3 yıl içinden üç kez veya daha fazla yapıldığı tespit edilirse ruhsat iptal edilir.

Özel çevre koruma bölgeleri, milli parklar, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, muhafaza ormanları, kıyı koruma alanları, birinci derece askeri yasak bölgeler, 1/5000 ölçekli imar planı onaylanmış alanlar, birinci derece sit alanları, MİGEM tarafından uygun görüş verilen elektrik santralleri, organize sanayi bölgeleri, petrol, doğalgaz ve jeotermal boru hatları gibi yatırım alanlarına ait koordinatlar ilgili kurumlar tarafından MİGEM'e bildirilecek ve buna göre burada yapılacak olan madencilik faaliyetlerine izin verilecektir. Fakat ilgili kurumların bu alanların koordinatlarını ne kadar sürede MİGEM'e bildirecekleri belirsizdir. Bu nedenle madencinin faaliyet yapmak istediği alanda bu alanlardan birinin olup olmadığını öğrenmesi gerekecektir. Bu da madenciye ayrı bir külfet daha doğurmaktadır.

5177 sayılı Kanun ile amaçlanan madencilik sektöründeki izinler ile ilgili karşılaşılan sorunlara çözüm getirilmesiydi. Fakat Çevre, Orman ve Mera Kanunları gibi özel kanunlardaki hükümlerin yerini alacak bir yönetmelik çıkarılmasına yetki

³⁷ Danıştay 1. Daire 10.09.2014 gün ve E.2004/176, K.2004/152

veren 7. Maddenin 1. Fıkrasının hukuka aykırı olması nedeniyle bu fıkra Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir.³⁸ Bu iptal nedeniyle oluşacak hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden bu karar 1 yıl ertelenmiştir. Bu süre boyunca iptal edilen 7. Maddenin 1. Fıkrası ve çıkarılacak Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği yürürlükte kalacaktır. Bir yıl sonunda ise oluşan boşluğu ortadan kaldırmak amacı ile 5995 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

Madencilik faaliyetlerinin kısıtlanması ilk kez 5995 sayılı Kanun ile madencilik literatürüne girmiştir. Buna göre, Bakanlık, yeni ruhsat verilecek alanlara yeni ruhsatlarla ilgili kısıtlama getirilebilir. Kısıtlama getirilen alanlar, ruhsat müracaatına da kapatılabilir. Hatta kısıtlama ruhsatın yenilenmesinde veya temdidinde de söz konusu olabilir. Bu durumda da kısıtlanan alana ilişkin temdit talebi kabul edilmeyerek ruhsat süresi uzatılmaz. Maden Kanununda öngörülen usul dışında madencilik faaliyetleri ile ilgili her türlü kısıtlama ancak kanun hükmü ile getirilebilir. (Topaloğlu, 2011)

Anayasa Mahkemesinin ve Danıştay'ın Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği ile ilgili iptal kararı üzerine söz konusu Yönetmelikte bulunan hükümler özetlenerek Kanunun 7. Maddesine ve oradan da Yönetmeliğe aktarılmıştır.

Orman Bölge Müdürlüklerinden her türlü maden işletme faaliyeti için izin alınması gerekmektedir. Bunların içinde ormanlık alana cüruf ve diğer atık malzemelerin dökülmesi³⁹ ya da şantiye binası gibi madencilik tesisi alt yapı tesisleri ^{40,41,42}de yer almaktadır. İzinlerin alınmaması durumunda madencilik faaliyeti yapılması idari para cezası gerektiren bir suçtur.^{43,44} Bu suç işlenirken kullanılan alet ve makinalara da ceza mahkemesi tarafından zorunlu yaptırım uygulanır.^{45,46}

³⁸ 15.01.2009 gün ve E.2004/7, K.2009/7

³⁹ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 17.10.2000 gün ve E.2000/10477, K.2000/12944

⁴⁰ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 28.09.1995 gün ve E.8813, K.10475

⁴¹ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 17.10.1989 gün ve E.3504, K.10526

⁴² Yargıtay 3. Ceza Dairesi 21.03.1990 gün ve E.9965, K.3003

⁴³ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 09.12.1998 gün ve E.1998/1036, K.1998/12250

⁴⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 19.06.1998 gün ve E.3/182, K.212

⁴⁵ Yargıtay 3. Ceza Dairesi 09.03.1994 gün ve E.14221, K.1695

⁴⁶ Yargıtay 3. Ceza Dairesi 30.01.1996 gün ve E.13884, K.629

Belediye sınırları içinde yapılan madencilik faaliyetleri belde halkının sağığı veya esenliğı yönünden bir tehlike teşkil ediyorsa, belediye işletme izninin kaldırılması için Bakanlığa başvurabilir.⁴⁷ Ancak Danıştay bu tehlikenin olumsuz çevre etkileri yarattığı kesinleşirse durdurma ve iptal yetkisini belediyelere değil Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına ait olduğuna karar vermiştir.⁴⁸ Buna karşın acil durumlarda Bakanlığa başvuran Belediye geçici tedbir kararı olarak faaliyetleri durdurabilir.⁴⁹

SİT alanlarında araziye müdahale gerektirmeyen maden arama faaliyetleri için sadece Valilik veya Kültür ve Turizm Bakanlığına bilgi vermek yeterlidir. Üretim faaliyetlerinde ise mutlaka yetkili makamlardan izin alınması gereklidir.⁵⁰ Gerekli izinler alınmadan üretim yapıldığının tespit edilmesi durumunda bu kişiler hakkında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu tarafından ağır hapis ve ağır para cezası öngörülmüştür.^{51,52}

İlgili bakanlıklar mevzuatı gereğı yaptıkları inceleme ve denetimler sonucunda tespit ettikleri eksiklerin yaptırımını kendileri uygulamaktadır. Ancak bu eksiklerin MİGEM'e bildirilerek yaptırımların MİGEM tarafından uygulanması Yasanın 11. ve 29'uncu maddelerine daha uygun düşerdi. Örneğin SGK iş müfettişlerinin yapmış olduğu denetimler sonucunda can ve mal güvenliğı açısından tehlikeli durumlara verilen faaliyet durdurma kararı son derece yanlıştır. MİGEM'in yasaya göre vermiş olduğu yaptırım 6 aylık süre içerisinde tehlikeli durumu ortadan kaldırma şeklindedir. Faaliyeti durdurma kararı madenci için çok ağır bir cezadır. İlgili Bakanlıklar tarafından madenlere yapılan denetimlerin sonuçlarının MİGEM ile paylaşarak bunun sonucunda alınacak kararlar doğrultusunda yaptırım uygulanması daha yerinde bir hareket olacaktır.

Maden Kanununda belirtilen tüm izinlerin alınarak işletme izni için başvurulması durumunda valilik uygun görüşü bulunmadığı için başvuru reddedilmiştir. Bu konu

⁴⁷ Danıştay 8. Daire 26.01.1990 gün ve E.1988/1086, K.1990/114

⁴⁸ Danıştay İDDGK, 08.02.2002 gün ve E.2001/837, K.2002/135

⁴⁹ Danıştay 8. Dairesi, 06.04.2004 gün ve E.1993/767, K.1994/1050

⁵⁰ Danıştay 8. Dairesi, 10.04.2002 gün ve E.2001/507, K.2002/2235

⁵¹ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 22.12.1995 gün ve E.1995/1654, K.1995/7039

⁵² Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 31.10.1994 gün ve E.1994/7974, K.1994/7538

hakkında Danıştay’a başvurulması üzerine yasal bağlayıcılığı bulunmayan valiliğin uygun görüşü olmadığı için işletme izin belgesi düzenlenmemesinde hukuka uyarlılık görülmemiştir.⁵³

Çevre ve Orman Bakanlığı Mahalli Çevre Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliğinin 6. Maddesinde “Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kirliliğin önlenmesi amacıyla Bakanlıkların mevzuatında belirlenen esaslar çerçevesinde gerekli kararları almak” mahalli çevre kurullarının görevleri arasında bulunmaktadır. Ancak anılan maddenin maden sahası sınırlarının belirlenmesini, maden ruhsat veya izninin verilmesini kapsamadığı gayet nettir. Danıştay da Mahalli Çevre Kurulunun maden üretimi yapılacak alanların belirlenmesi, sınırlandırılması, maden ruhsat ve izninin verilmesi, ÇED sürecinin başlatılması hususlarında karar alma yetkisi bulunmadığı yönünde karara varmıştır.⁵⁴

Maddede bahsi geçen madencilik faaliyetleri izinlerini 3 yıl içinde tamamlamayan madencinin ruhsatı iptal edilir. Fakat izinleri veren kurumların kanuna göre en geç 3 ay içerisinde değerlendirmelerini bitirme zorunluluğu var ise de kuralın uygulandığından söz edilemez. MİGEM’in izinleri veren kamu kurumlarına da süre şartı konusunda daha fazla yaptırım gücünü kullanması madencinin ve devletin avantajına olacaktır, ki bu durum MİGEM’in görevleri arasında da yer almaktadır. Böylece iş akışı duraksamadan ilerleyecek ve belirli bir süre içinde madenin faaliyete geçip geçmeyeceği belli olacağı için gereksiz yere atıl durumda kalmayacaktır (Yeşilyurt, b.t.1) (Yeşilyurt, b.t.5) (Yeşilyurt, b.t.19) (Yeşilyurt, b.t.20) (Yeşilyurt, 2013a) (Yeşilyurt, 2013b).

5.6 Madde 10: Beyan Usulü

Bu madde ruhsat sahibi ve teknik elemanların beyan usullerini düzenlemektedir. 3213 sayılı Maden Kanununda ruhsat sahibi ve teknik elemanların yaptıkları beyanlara

⁵³ Danıştay 8. Dairesi, 19.12.2012 gün ve E.2009/4235, K.2012/10871

⁵⁴ Danıştay 14. Dairesi, 25.12.2012 gün ve E.2011/10067, K.2012/9996

güvenilmiş ve aksi sabit oluncaya kadar doğru kabul edilmiştir. MİGEM gerek gördüğünde veya ihbar/şikâyet olduğunda bu beyanlar kontrol edilmektedir.

Aynı zamanda madde incelendiğinde anlaşılaacağı üzere bu hükmün uygulanabilmesi için öncelikle idareye bir beyanda bulunulması gerekmektedir. Dolayısıyla idareye beyanda bulunmayan bir kişiye bu hükmün uygulanamayacağı açıktır. Maddenin uygulanabilmesi için idareye bir beyanda bulunulması, bu beyanın gerçek dışı ve yanıltıcı bir beyan olması ve beyan sonucunda ise hem yasal hükümlerin uygulanmasının engellenmesi hem de haksız surette hak iktisap edilmesi gerekmektedir.

Teknik elemanlar sadece ihtisas sahibi oldukları konularda, ruhsat sahipleri ise teknik konular dışındaki konularda beyanda bulunabilirler. Yapılan beyanlardaki hata ve noksanlıklar için 2 aylık bir düzeltme süresi hakkı tanınmıştır. Düzeltmenin yapılmaması durumunda yasada öngörülen para cezası uygulanacaktır.

Danıştay ve idari uygulamalara göre, madencinin, başkasının öncelik hakkı elde etmesi halinde arama ruhsatı için yaptığı ilk başvurusunda düzeltme yapması mümkün değildir.⁵⁵ Yine Danıştay ikinci maden için verilen işletme projesinde değişiklik yapılarak birinci madeni eklemeyi kabul etmemektedir.^{56,57}

Maden mühendislerinin ekip çalışması sonucu hazırlanan ve imzaları bulunan raporlardan dolayı sorumlu olabilmeleri için, söz konusu hata ve eksikliğin kolayca belirlenebilir nitelikte olması gerekir⁵⁸ (Topaloğlu, 2011).

Kanuna göre, daimi nezaretçinin daimi nezaretçi defterini düzenli tutmaması halinde 20.000 TL para cezası ruhsat sahibine verilir. Bu eylemi daimi nezaretçinin gerçekleştirdiği ve cezanın da ona verilmesi gerektiği doğru bir düşünce şekli değildir. Çünkü daimi nezaretçiye bu işlemi yaptırmak ruhsat sahibinin sorumlulukları içinde

⁵⁵ Danıştay 8. Dairesi 25.02.1989 gün ve E.1989/778, K.1989/1079

⁵⁶ Danıştay 8. Dairesi 29.09.1994 gün ve E.1994/895, K.1994/2364

⁵⁷ Topaloğlu, M. (Ocak 2011) *Maden Hukuku* (Karaman Kitapevi)

⁵⁸ Danıştay 8. Dairesi 05.10.1995 gün ve E.1994/4680 K.1995/2919

görülebılır. Bu yüzden ruhsat sahibine bu cezanın verilmesi ayrıca daimi nezaretçiye de ayrı bir ceza uygulanması yerinde bir hareket olacaktır.

5177 sayılı Kanunda “gerçek dışı yanıltıcı beyanlar yönetmelikte tarif edilir” ibaresi bulunmaktadır. Bu yüzden yönetmelikte tanımlanan bu beyanlar 5995 sayılı kanun ile kanuna alınmıştır.

Yanıltıcı, kanun hükümlerinin uygulanmasını engelleyici veya haksız hak iktisabına neden olan hata ve eksiklik fiilini doğrudan işleyen ve işlenmesine sebep olan ruhsat sahibi madenci içinde müeyyide ön görülmüştür.⁵⁹ (Topaloğlu, 2011). Buna göre, ruhsat sahiplerinin gerçek dışı veya yanıltıcı beyanda bulunulan ruhsatlarının teminatları irad kaydedilerek iki katına çıkarılırken, 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile idari para cezası 50.000TL olmuştur. Bu fiilin ikinci kez ihlali halinde bir önceki ceza katlanarak uygulanacaktır. 3 yıl içinde maddenin üç kez ihlali halinde ruhsat iptal edilir.

Maden ruhsat sahipleri, iptal edilen yönetmeliğin 32. Maddesine göre üçüncü kişiler ile yaptıkları rödovans, kira sözleşmeleri ile benzeri sözleşmeleri idareye bildirip uygun görüş almazlar ise 10. Maddedeki müeyyide ile karşı karşıya kalmaktaydılar.⁶⁰ (Topaloğlu, 2011). 5995 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile kaldırılan bu uygulama, 6592 sayılı Maden Kanununda rödovans sözleşmelerinin idareye bildirilmesi zorunlu olduğu için bu yaptırım tekrar uygulamaya konulmuştur.

8.fıkarda yer alan gerçek dışı ve yanıltıcı beyanların sayılması durumu yapılacak olan eylemleri sınırlamaktan başka bir şey değildir. Bu yüzden bu fıkranın yapılabilecek olan gerçek dışı ve yanıltıcı beyanların her birini kapsaması için daha geniş şekilde yorumlanabilecek hale getirilmesi uygulama açısından daha net ve sorunsuz sonuçlar doğuracaktır.

⁵⁹ Danıştay 8. Dairesi 07.03.1989 gün ve E.1988/870, K.1989/138

⁶⁰ Danıştay 8. Daire, 28.06.2005 gün ve E.2004/5192, K.2005/3264

5.7 Madde 12: Üretim ve Sevkiyat

Üretim ve sevkiyat maden kanunun 12. maddesinde yer almaktadır. Bununla birlikte üretim faaliyetlerinin yasaya aykırı durumundan kaynaklanan idari para cezaları ve yaptırımlar da bu maddede öngörülmektedir.

Bahsi geçen maddede idari para cezasında ek olarak suç konusu maddelerin zorallma tabi tutulacağı belirtilmektedir. Yargıtay kararları incelendiğinde suçta kullanılan alet ve makinelere el konulamayacağı sonucuna varılmaktadır.⁶¹ Yalnız Orman Kanununa göre orman izni alınmadan yapılan madencilik faaliyetlerindeki Yargıtay kararlarında suçta olanak sağlayan alet ve makinelere el konulduğu görülmektedir.^{62,63}

Maddeye konu olan para cezalarının “Bakanlıkça verilen idari para cezaları” ibaresinden hareketle adli ve idari yargıda idari para cezalarını kesmeye tek yetkili makam Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı olduğuna ilişkin kararlar verilmiştir.⁶⁴ Ancak bu anlaşmazlık sonucunda 5995 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile 13. maddede söz konusu hükmü “Bakanlık, mülki idare amirlikleri ve il özel idareleri tarafından bu kanuna göre verilen idari para cezaları“ olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile ceza vermeye yetkili makamlar; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Mülki İdare Amirlikleri ve İl Özel İdarelerinden herhangi birisidir.

“İdari para cezasına karşı açılan davanın görüm ve çözümünde açılan kanun 27. Maddesinin (1) numaralı bendi uyarınca adli yargı yerinin görevli olduğu sonucuna varılmıştır.” şeklindeki uyuşmazlık mahkemesi Hukuk Bölümünün 04.05.2009 gün ve E.2008/299 K.2009/111 kararına göre idari para cezasının kaldırılması için 15 gün içerisinde sulh ceza mahkemesine başvurulabilir. Bu sürede başvuru yapılamaz ise veya sulh ceza mahkemesi tarafından itirazın reddine karar verilir ise idari para cezası kesinleşir. İdari para cezasının tahsili ancak cezanın kesinleşmesi ile

⁶¹ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 06.04.1976 gün ve E.1976/3019, K.1976/3169

⁶² Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 30.01.1996 gün ve E.13884, K.629

⁶³ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 09.03.1994 gün ve E.14221, K.1695

⁶⁴ Danıştay 8. Daire, 25.04.2007 gün ve E.2006/7729, K.2007/2435

gerçekleştirilebilir.⁶⁵ Yalnız 15 günlük süre itiraza konu belgelerin toplanması için kısa bir süredir. Mahkeme sonucunda alınan karara temyiz yolu kapalı olduğu için sadece Ağır Ceza Mahkemesine itiraz edebilmekte ve itiraz üzerine Ağır Ceza Mahkemesinin verdiği karar ile Sulh Ceza Mahkemesinin kararı kesinleşmektedir. Kararların temyiz yolu ile tek bir merciden kesinleşmemesinin sonucunda da içtihat oluşturmamaktadır. Maden Kanununa göre verilen idari para cezaları çok yüksek meblağlara tekabül etmektedir. Bu yüzden söz konusu cezalara temyiz yolunun kapatılması maden işletmecileri açısından büyük sorunlar teşkil etmektedir. Aynı zamanda konu ile ilgili diğer bir sorunda kesinleşen idari para cezalarına karşı kamu yararına bozma yoluna gidilememesidir.⁶⁶

İdari para cezalarının, 6183 sayılı Kanun uyarınca alacaklı kurumun yetkili organlarınca tahsili gerekmektedir. Yoksa idari para cezasının tahsili için hukuk mahkemesinde dava açılmaz veya icra takibine gidilemez.⁶⁷ Sulh Ceza Mahkemelerinin Maden Kanununun 12. Maddesine aykırılıktan dolayı kesilen idari para cezalarına ilişkin verdikleri kararlara karşı 5721 sayılı CMK'nun 390. Maddesi uyarınca kanun yararına bozma yoluna gidilemez.⁶⁸ Kanun yararına bozmaya başvurulamaması bakımından Sulh Ceza Mahkemelerinin bağlı bulunun Ağır Ceza Mahkemelerine itiraz edilip edilmemesi de önemli değildir. İzin olmadan çıkarılan veya sevk edilen madenden dolayı zaten idari para cezası kesildiği için ayrıca devlet hakkı alınmaz⁶⁹ (Topaloğlu, 2011).

“Devlet malına karşı fiil oluşturur” ibaresinden hareketle Yargıtay, söz konusu konulardaki çıkarılan madenin devlet hakkı ödenmemesi fiilinin hırsızlık suçu oluşturacağını kabul etmektedir.^{70,71} Buna karşılık Yüksek Yargıtay, 5177 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra adli para cezası, idari para cezasına çevrildiği için yukarıda bahsi geçen ifade dikkate alınmamıştır. Yüksek Mahkemeye göre

⁶⁵ Danıştay 8. Daire, 18.09.2007 gün ve E.2007/2638, K.2007/4734

⁶⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 23.03.2010 gün ve E.2010/33, K.2010/58

⁶⁷ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 20.11.2009 gün ve E.2009/14341, K.2009/23210

⁶⁸ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 29.03.2010 gün ve E.2009/20193, K.2010/5932

⁶⁹ Danıştay 8. Dairesi, 28.12.1989 gün ve E.1998/1149, K.1990/41

⁷⁰ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 25.12.1992 gün ve E.3489, K.7834

⁷¹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 21.11.1996 gün ve E.1996/11674, K.1996/11694

ruhsatsız maden üretmek veya sevk fişsiz maden sevk etmek idari yaptırım gerektiren bir suç haline gelmiştir.⁷²

Madde 12 kapsamında bulunan idari para cezaları hakkaniyete uymayacak şekilde düzenlenmiştir. Öncelikle bu madde kapsamında üretilen madenlere el konulma durumunda el konulabilecek ve el konulma durumu ortadan kalkmış maden üretimine aynı cezanın verilmesi hakkaniyetle bağdaşmamaktadır. Böyle bir durumda sevk edilememiş madenden daha fazla para cezası alınmış olur. Bunun da hukuka uygunluğundan bahsedilemez. Yine aynı şekilde ruhsatsız üretim yapan madenci ile ruhsatlı üretim yapan madenciye aynı para cezalarının verilmesi yanlış bir uygulamadır. Ruhsatlı üretici tüm izinleri alınmış gerekli işlemleri tamamlanmış sahadan üretim yaparken, ruhsatsız üretici herhangi bir yerden üretim yapmaktadır. Bu da devlete karşı hırsızlık suçu oluşturmanın dışında daha birçok suç ile birleşmektedir.

Yasa da üretim ve sevkiyatı bildirmeyene idari para cezası öngörmüş ve aynı fiile madde 10 ile teminat iradı cezası, 6592 sayılı kanun ile 50.000TL idari para cezası öngörülmüştür. Kısaca bir fiile iki ceza verilmektedir. Ceza Hukuku temel prensiplerine aykırı bu durum düzeltilmelidir.

Hammadde üretim izni olmadan üretim yapıldığının ve hammaddenin kamuya ait projelerde kullanıldığının tespit edilmesi halinde faaliyetler durdurulur ve faaliyeti gerçekleştirene ocak başı satış fiyatı bedeli kadar idari para cezası verilir. Üretilen bu hammaddenin kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan projeler dışında kullanıldığının tespiti halinde faaliyet gösterene ocak başı satış bedelinin iki katı tutarında idari para cezası uygulanır. Bu suçun tekrarı halinde aynı şekilde idari para cezası uygulanarak izinler iptal edilir. Bu durum faaliyet gösteren kişi tarafından hükmün kötüye kullanılmasına son derece müsaittir. Bu yüzden hammaddeyi kullanan kamu kurumu tarafından faaliyet gösterenin takibinin düzgün yapılması gerekmektedir. Bu denetimin sadece MİGEM'e verilmesi sonucunda eksik denetime neden olabilir. Alınan bu iznin kullanım çerçevesi dışına çıkıp çıkılmadığının kontrolünün iyi bir şekilde yapılması ve kötü niyetli kullanıcıların engellenmesi gerekmektedir.

⁷² Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 19.07.2006 gün ve E.2005/15629, K.2006/14679

5.8 Madde 13: Ruhsat Bedeli, Cezalar ve Diğer Yaptırımlar

Bu maddede harçlar ve teminatlar düzenlenmiş, harç ve teminatların tahsil ve dağıtım usulleri gösterilmiştir.

Yapılan bir devlet hizmeti için hizmetten yararlanandan alınan meblağa harç denir. Maden ruhsatının alınabilmesi için belirlenen harcın ödenmesi gerekir.⁷³ Eksik yatırılan harcın sonradan tamamlama durumu olmadığı için bu durumda ruhsat iptal edilir.⁷⁴ İşletilmeyen madenlerin de ruhsat harçlarının ödenmesi gerekir.⁷⁵ 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile ruhsat harcı ibaresi kalkmış ve yerine ruhsat bedeli kavramı getirilmiştir. Buna göre ruhsat bedelinin yatırılmaması veya eksik yatırılması halinde 20.000TL idari para cezası verilir ve ruhsat bedelinin 3 ay içine tamamlanması istenilir. Tamamlanmaması halinde ruhsat iptal edilir.

Devir halinde, ruhsat sahibinin harç ve teminatını devir tarihine kadar tamamlaması gerekir.⁷⁶

Ruhsatın; üretim miktarı, ruhsat alanı, ürettiği maden cinsi ve madenin konumu dikkate alınmadan her ruhsattan aynı çevre uyum teminatı alınması hatalıdır. Çünkü ruhsat alanında yapılan işletme faaliyetleri çevreye aynı zararı vermemektedir. 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile getirilen ruhsat bedeli uygulaması daha hakkaniyetli bir uygulama olmuştur. Alınacak ruhsat bedeli, bağlı olduğu maden grubuna ve alan büyüklüğüne göre hesaplanacaktır. Alınan bu ruhsat bedelinin de %30'u çevre ile uyum planı çalışmaları için ayrılacaktır. Bu şekilde her yıl alınan çevre uyum teminatının yatırılmaması sonucu oluşan teminat iradının sonucunda karşılaşılan ağır maddi yükümlülükler de engellenmiş olacaktır (Yeşilyurt, b.t.2) (Yeşilyurt, 2013f).

⁷³ Danıştay 9. Daire, 25.02.1992 gün ve E.1991/495, K.1970/19

⁷⁴ Danıştay 8. Daire, 07.01.1970 gün ve E.1969/883, K.1970/19

⁷⁵ Danıştay 9. Daire 27.09.2005 gün ve E.2003/1295, K.2005/2399

⁷⁶ Danıştay 9. Daire, 18.11.1997 gün ve E.1996/3981, K.1997/3610

5.9 Madde 14: Devlet Hakkı ve Özel İdare Payı

3213 sayılı maden kanununda 5177 sayılı değişiklikten önce devlet hakkının yıllık işletme bilanço brüt karı üzerinden alınması öngörülüyordu.^{77,78} Ancak uygulamada maden işletmelerinin karlılığı çok düşük gösteriliyor ve bu yüzden de tahsil edilen devlet hakkı miktarı da çok düşük seviyelerde kalıyordu.⁷⁹ 5177 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bu uygulamadan vazgeçilerek yıllık satış tutarı üzerinden devlet hakkı alınması sistemine geçilmiştir.

Yargıtay kararlarında devlet hakkının %50'sinin hazine hesabına aktarılmak üzere madencinin bağlı olduğu vergi dairesine yatırılması öngörülmüştür.⁸⁰ Maden hakkı dağılımında, ruhsatın birden fazla il ve ilçe sınırları dahilinde kalması halinde fiili üretim yapılan alan dikkate alınmaktadır.

Devlet hakkı süresinde ödenmediğinde, son ödeme gününden tahsil edildiği tarihe kadar geçen süre için gecikme zammı oranında faiz uygulanır.^{81,82}

Belediye sınırları ve mücavir alanları içerisinde faaliyette bulunan maden işletmelerinin devlet hakkına ek olarak %2 oranında belediye payı ödeyeceği öngörülmüştür.⁸³

Maden ocağı ile madenin işletilmesi ayrı belediye sınırları içerisinde bulunuyorsa, belediye payının hangi belediyeye ödeneceği Danıştay özel dairesini tereddütte bırakmıştır. Danıştay 9. Dairesi eski tarihli kararlarında hem maden işletme tesisinin bulunduğu yere ödenecek belediye payına hem de ocağın bulunduğu yerde ödenen belediye payının mahsup edilerek ödeneceğini belirtmekteydi.⁸⁴ Daha sonra ise ocağın

⁷⁷ Danıştay 1. Daire 29.03.1989 gün ve E.1988/383, K.1999/58

⁷⁸ Danıştay 8. Daire 23.05.2002 gün ve E.2001/2478, K.2002/3029

⁷⁹ Danıştay 8. Daire 08.02.1994 gün ve E.1993/117 K.1994/462

⁸⁰ Yargıtay 4. Hukuk dairesi, 24.12.2003 gün ve E.2003/9914 K.2003/15214

⁸¹ Danıştay 8. Daire 17.05.1971 gün ve E.1970/1650, K.1971/13131

⁸² Danıştay 8. Daire 27.03.1985 gün ve E.1994/1012, K.1995/929

⁸³ Yargıtay 14. Hukuk dairesi 29.03.2001 gün ve E.2000/11756, K.2001/3109

⁸⁴ Danıştay 9. Daire 28.09.1993 gün ve E.1992/1744, K.1993/3234

bulunduğu yer değil maden işletme tesisinin bulunduğu belediyenin maden payını almaya haklı olduğuna karar verilmiştir.⁸⁵ Danıştay'ın en son vermiş olduğu kararda ise maden ocağının veya üretim tesisinin bulunduğu belediyeye belediye payının ödenmesi gerektiği, tesisinin bulunduğu yerin belediyesine ise belediye payı ödenmesine gerek olmadığı yönündedir.⁸⁶ 2010 yönetmeliğinde ocak başı ibaresi tüvenan olarak değiştirilmiş, bir bakıma maden ocağının bulunduğu yerdeki belediye payı alacağına ilişkin Danıştay uygulamasını daha da pekiştirmiştir (Topaloğlu, 2011).

Belediyelere, belediye payının ödenmesi ile ilgili bilanço ve satış bilgi formu verilme zorunluluğu yoktur.⁸⁷ Devlet hakkı olarak ödenecek tutar üzerinden %2 oranında belediye payı ödenir. Belediye payının tahsili ve takibi ile ilgili konularda belediye yetkilidir. Danıştay, ilgili belediye tarafından borcu dolayısıyla ruhsat sahibine ihtarname gönderilmeden doğrudan ödeme emri düzenlenmesini hukuka uygun bulmamıştır.⁸⁸

Hammadde üretim izni ile ilgili talep edilen sahalarda ruhsatlı alanlar var ise hammadde üretiminin madencilik faaliyetine engel olup olmayacağını ve kaynak kaybına yol açıp açmayacağını, idare değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Danıştay bunlara ek olarak kamu yararına uygun olma kriterini de getirmiştir⁸⁹ (Yeşilyurt, 2012f).

5.10 Madde 16: İlk Müracaat ve Ruhsatlandırma

Maden kanununa göre I. ve II. Grup dışındaki madenler ancak arama ruhsatı veya arama sertifikası alınarak aranabilir. Maden arama faaliyetlerine başlamak için arama ruhsatı almak gerekir⁹⁰ (Topaloğlu, 2011).

⁸⁵ Danıştay 9. Daire 28.09.2004 gün ve E. 2002/4572 K.2004/4773

⁸⁶ Danıştay 9. Daire 09.02.2006 gün ve E.2005/404, K.2006/230

⁸⁷ Danıştay 9. Daire 09.02.1998 gün ve E.1997/2308, K.1998/677

⁸⁸ Danıştay 9. Dairesi 13.12.2000 gün ve E.1999/4531, K.2000/3644

⁸⁹ Danıştay 9. Dairesi 16.10.2007 gün ve E.2007/4097, K.2007/5283

⁹⁰ Yargıtay 11. Ceza dairesi 20.10.2004, gün ve E.2003/9817, K.2004/7622

Madenler için yasal olarak alan sınırlaması 5177 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile Maden Kanununa girmiştir. Yapılan bir başvuruda Türkiye’yi kapsayan şekilde koordinatlara sahip arama ruhsatı talebinde bulunulmuştur. Bu başvuruyu Danıştay talep geçerli olmadığı yönünde karar vererek reddetmiştir.⁹¹

Maden arama başvurularında, başvuran kişi vekil ise bu işlemi vekaleten yaptığını dilekçede açık bir şekilde belirtmelidir. Aksi takdirde kendi adına başvuru yaptığı kabul edilir.⁹² Başvurudan sonra verilen vekaletname ile de bu durumun düzeltilmesi mümkün değildir.⁹³

Danıştay, ruhsat konusundaki hatanın, pafta numarası hatasının, koordinat noktalarının gösterilmesi ve sıralanmasındaki maddi hataların, 3. kişinin düzeltilme isteğinden önce aynı yerde öncelik hakkı doğmamışsa; düzeltilmesinin mümkün olduğunu kabul etmektedir^{94,95} (Topaloğlu, 2011).

Aynı kenarda en az iki noktası ortak, aynı grup ve safhadaki ruhsatlar, talep harcı ile müracaat edilmesi halinde birleştirilebilir. Birleştirmeden sonraki ruhsat alanı Kanunundaki sınırlamaları geçemez. Ancak, aynı kişiye ait ruhsat alanlarında devam eden rezervin bütünlük teşkil etmesi halinde, ruhsatta alan sınırlaması aranmaz. Bunun için idareye yeni bir işletme projesi ile başvuruda bulunulması gerekir.⁹⁶

5177 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki 36/2 madde hükmüne göre işletme ruhsat alanında işletme faaliyetinin zorunlu sonucu olarak çıkarılan taşocağı malzemeleri işletme ruhsatı sahibi tarafından değerlendirilebiliyordu.⁹⁷ Başka bir deyişle, ruhsat sahibi, söz konusu taşocağı malzemelerini, özel idarelere rüsum bedeli ödemeksizin kendisi kullanabileceği gibi 3. kişilere de satabiliyordu.⁹⁸ Ruhsat sahibi eskiden olduğu gibi zorunlu olarak üretilen farklı gruptaki maden üzerinde tasarruf

⁹¹ Danıştay 8. Daire, 22.04.1988 gün ve E.1988/618, K.1988/318

⁹² Danıştay 8. Daire 13.05.1972 gün ve E.1971/1991, K.1972/1858

⁹³ Danıştay 8. Daire, 21.05.1970 gün ve E.1970/358, K.1970/1359

⁹⁴ Danıştay 8. Daire, 05.04.1993 gün ve E.1991/3544, K.1993/1497

⁹⁵ Danıştay 8. Daire, 25.02.1989 gün ve E.1989/778, K.1989/1079

⁹⁶ Danıştay 1. Dairesi, 28.03.1990 gün ve E.1990/43, K.1990/44

⁹⁷ Danıştay 9. Dairesi, 14.02.2001 gün ve E.2000/3302, K.2001/407

⁹⁸ Danıştay 9. Dairesi, 24.12.1997 gün ve E.1996/5465, K.1997/4381

edebilmesi için MİGEM'den izin almak durumundadır. Yalnız bu farklı grup madenlerin işletme faaliyetinin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkması gerekir. Yoksa böyle bir zorunluluk olmaksızın, ruhsat sahasında diğer bir grup madenin üretiminin yapılması mümkün değildir.⁹⁹ Danıştay uygulaması, eski 36/2 madde de tanınan hakkın kötüye kullanılmak suretiyle taşocağı ruhsatı yerine maden ruhsatı olarak taşocağı üretimi yapılamayacağı yönündedir.¹⁰⁰ Buna göre asıl grup madenin işletme projesinde belirtilen termin planına göre işletilmemesi halinde, üretilen diğer grup madenin satış bedelinin iki katı tutarında idari para cezası kesilir. Ayrıca diğer grup maden için verilen izinlerde iptal edilir (Topaloğlu, 2011).

5.11 Madde 24: İşletme Ruhsatı ve Madenin İşletilmesi

İşletme ruhsat hakkı 5177 sayılı kanuna göre; arama ruhsat süresi sonuna kadar arama faaliyet raporu, işletme projesi ve işletme ruhsatı talep harcının yatırıldığına dair talep makbuzu ile MİGEM'e başvurularak alınır.^{101,102}

Yargıtay'a göre maden hakları, mülkiyet hakkı gibi aynî hak niteliğindedir. Herkese karşı ileri sürülebilmeleri açısından aynî haklar ve patent hakları mutlak haklar kategorisi içerisinde yer almaktadır.¹⁰³ Ancak Yargıtay mülkiyet hakkı ile maden hakkına aynı yaklaşımı göstermemiştir. Buna göre maden hakkı maden işletmecisine kişisel bir hak sağlar.¹⁰⁴ Yargıtay'ın bu görüşüne katılmak mümkün değildir. Çünkü maden işletmecisinin maden sahasına karşı gelebilecek haksız müdahaleleri önlemesi mümkün olamaz.

MİGEM'e posta ile yapılan işletme ruhsatı talebi ile ilgili müracaatlar kabul edilmemektedir. Bu talebin ruhsat sahibi veya vekili tarafından yapılması zorunludur.

105

⁹⁹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 29.05.1997 gün ve E.1997/1505, K.1997/5792

¹⁰⁰ Danıştay 8. Dairesi, 10.02.1998 gün ve E.1997/3762, K.1998/302

¹⁰¹ Danıştay 8. Daire 25.05.1970 gün ve E.1969/3473, K.1970/1422

¹⁰² Danıştay 8. Dairesi 26.01.1970 gün ve E.1969/1231, K.1970/208

¹⁰³ Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kararı 04.05.1966 gün ve E.1966/6, K.1966/4

¹⁰⁴ Yargıtay 14. Hukuk dairesi 25.05.2007 gün ve E.2007/5624, K.2007/6349

¹⁰⁵ Danıştay 8. Daire 30.05.2006 gün ve E.2005/2081, K.2006/2264

İşletme ruhsatı başvurusu için verilecek olan arama faaliyet raporunda; cevherin ortalama tenörü, kalitesi veya madenin cinsine göre cevher damar kalınlıkları, kömür için kalori değeri, mermer için üretim kapasitesi gibi rezerv bilgileri gösterilmelidir. Bu şekilde arama faaliyeti sonunda görünür muhtemel ve mümkün rezerv miktarları belirgin hale getirilir. MİGEM tarafından maden işletmesine elverişli olduğu belirlenen sahalara işletme ruhsatı verilmektedir.¹⁰⁶

İşletme ruhsat talebi ile ilgili olarak proje ve raporlarda tespit edilen teknik eksikliklerin üç ay içerisinde tamamlanması gerekmektedir. Bu eksikliklerin üç ay içerisinde giderilmesini MİGEM ruhsat sahibine tebliğ eder. Belirlenen sürede eksikliklerin giderilmemesi durumunda ruhsatın teminatı, ruhsat sahibine ikinci bir uyarı yapılmadan iki katına çıkarılır ve süre üç ay daha uzatılır. Bu sürede de eksikliklerini tamamlamayan ruhsat sahiplerinin teminatları irad kaydedilip, talepleri reddedilir. Danıştay'ın vermiş olduğu kararlar da ruhsat talep harcını yatırmayan maden ruhsatlarının iptali yönündedir.¹⁰⁷

İşletme ruhsat süresi bitiminden önce talep harcı ile beraber Ek Form- 10'a uygun görünür ve muhtemel rezerv bilgilerini, çevre ile uyum planını da içeren yeni bir işletme projesi ile MİGEM'e işletme süresi uzatma talebinde bulunularak, işletme ruhsat süresi uzatılabilir.^{108,109}

Maden Kanununa göre işletme ruhsatı almak maden üretimi yapmak için yeterli değildir. Maden üretimi yapabilmek için MİGEM'den işletme izni almak gerekmektedir. İşletme izni olmadan yapılan üretimlerde kanunun 12. Maddesi hükümleri uygulanır.¹¹⁰

Danıştay'a göre madenin işletmeye alınması sadece üretimde bulunmak ile gerçekleşmez. Yüksek Mahkemeye göre madenin işletilmeye alınması için; işletme

¹⁰⁶ Danıştay 8. Daire 13.06.1989 gün ve E.1989/93, K.1989/526

¹⁰⁷ Danıştay 8. Dairesi 17.03.2004 gün ve E.2003/2768, K.2004/1388

¹⁰⁸ Danıştay 8. Daire, 12.05.2008 gün ve E.2007/507, K.2008/3432

¹⁰⁹ Danıştay 8. Daire, 30.05.1967 gün ve E.1963/6030, K.1967/2031

¹¹⁰ Danıştay 8. Daire, 11.05.1970 gün ve E.969/3136, K.970/1269

izni alındıktan hemen sonra, zemin etütlerinin yapılması, sondaj kuyularının açılması, saha yollarının yapılması, fenni nezaretçi atanması, binaların kiralanması gibi faaliyetlere başlanması yeterlidir. İşletme projesinde de beyan edildiği gibi üretim yapılması veya üretime yönelik hazırlık çalışmalarının, tesis ve altyapı tesislerinin yapılması, madenin işletmeye alınması olarak görülmektedir.¹¹¹ (Yeşilyurt, 2013d) (Yeşilyurt, 2013e)

5.12 Madde 30: İhale

Herhangi bir sebep ile hükümden düşmüş, terk edilmiş veya taksir edilmiş alanlar ihale yoluyla aramalara açılıyor ve ihaleye müracaat olmaması durumunda başka bir işleme gerek kalmadan aramalara açık hale geliyordu. Bu durum yeni düzenlenen 6592 sayılı kanunla yapılan değişiklikte kaldırılmış yerine II (b) grubu ve IV. Grup madenler dışındaki maden sahaları ihale yolu ile ruhsatlandırılır halini almıştır. Yapılan bu değişiklikte öncekine göre daha net bir çizgi belirlenmiştir. Fakat maden sahalarının ihale ile verilmesi idarenin rezervi belirsiz, izinlerinin alınıp alınamayacağı belirsiz sahalar satmasını arttıracaktır. Bu zamana kadar idarenin ihale ile ruhsatlandırmış olduğu sahaların bazıları izinlerini tamamlayamadığı gerekçesi ile ruhsatları iptal edilmiş, bazıları da yeterli rezerv bulunamadığı için maddi zarara uğramıştır.

İhale ile verilecek olan maden sahalarında izin ve rezerv konusunda daha net çizgiler olmadığı sürece maden işletmecileri sürekli zarara uğrayacak ve sektörde gerileme başlayacaktır (Yeşilyurt, b.t.17).

5.13 Madde 37: Mücbir Sebeplerle Geçici Tatil

Maden Kanunun 3. Maddesinde beklenmeyen hal tanımı, kamu kurumlarından alınması gereken izinlerin alınamamasını da içermektedir. Fakat madenci gerekli belgeler ile Bakanlığa bu yönde bir istekte bulunduğunda işletme izni olmadığı için bu isteği reddedilecektir. Bakanlığın bu işlemine karşı açılan iptal davalarında Bakanlık

¹¹¹ Danıştay 8. Daire, 02.07.2002 gün ve E.2002/451, K.2002/3877

işlemi iptal edilmektedir. Devamlı gerçekleşen bu süreç zaten eninde sonunda verilecek kararın baştan verilmiş olması ve uygulama yönünden daha kolay hale getirilmesi hem idare açısından hem de madenci açısından faydalı, iş yükü hafiflemiş olacak ve işlem süreci kısılacaktır.

Danıştay'a göre işçilik ve navlun ücretlerinin yüksek olması, cevherin homojen olmaması ve yegane alıcı durumundaki Etibank'ın maliyet fiyatı altında fiyat teklif etmesi nedeni ile meydana gelen satış imkansızlığı mücbir sebep veya beklenilmeyen hal olarak kabul edilmemektedir.¹¹² Ancak pazarlama şartlarındaki değişiklik sayılabilecek bu durum mücbir sebep veya beklenilmeyen hal kavramına sokulabilir. Bununla beraber Danıştay'a göre başlangıçta yüksek tenörlü olan demir cevheri içindeki kükürt oranının sonradan işletmeye engel olacak şekilde artmasını tatil sebebi saymaktadır.¹¹³

MİGEM tarafından verilmiş olan bir yıllık geçici tatil ruhsat sahibinin talebi üzerine, geçici tatili gerektiren mücbir sebep ve beklenilmeyen hal bir yıllık süre sonunda da devam ediyor ise uzatılabilir. Daha önceki düzenlemede yer alan altı aylık geçici tatilin uzatılamayacağı konusunda yapılan bu yumuşama, maden işletmecileri açısından güzel bir gelişmedir.¹¹⁴

5.14 Madde 42: İpotek ve Kapsamı

Madenin bir yıl boyunca işletilebilmesi için gerekli araç ve gereçlerin, yedek parçaların vb. haczi yapılmadan; geriye kalan araç ve gereçlerin, yedek parçaların vb. el konularak maden üzerinde haciz işlemi gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte sözü geçen maden işletme makineleri ve malzemeleri ile maden ruhsatı münferiden haczedilmiş ise Maden Hukukuna aykırı işlem gerekçesi ile haczin iptali talebiyle şikayet yoluna gidilebilir.¹¹⁵ Bu şikayet haczi öğrendikten yedi günlük süre içinde

¹¹² Danıştay 8. Daire 29.06.1971 gün ve E.1970/1991, K.1971/1799

¹¹³ Danıştay 8. Daire E.1967/2219, K.1968/2476

¹¹⁴ Danıştay 8. Daire 09.05.1972 gün ve E.1971/2604, K.1972/1764

¹¹⁵ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 10.03.2009 gün ve E.2008/24556, K.2009/5010

yapılmalıdır.¹¹⁶ Bahsi geçen makine, araç ve gerecin madenin üretilmesi için gerekli unsur olup olmadığı bilirkişi raporu ile belirlenmelidir.^{117,118}

Nakil vasıtaları konusunda farklı bir uygulama vardır. Kanuna göre yer altında veya yer üstünde kullanılan nakil araçları üzerine tek başına ihtiyatî tedbir konulamaz.¹¹⁹ Başkasına ait olan nakil araçlarına veya iş makinelerine de haciz veya üzerine tedbir konulamaz.¹²⁰

Kanuna göre, yukarıda bahsedilen araç gereçlere bütün olarak haciz uygulanabilir. Bunun amacı, icraen satış halinde madenin işletmesinin de bir yıl boyunca devam edebilmesidir. Buna karşın çıkarılmış cevher, cevherin bakiyeleri ve cürufu haczedilebilir veya üzerine tedbir konulabilir.¹²¹ Çünkü maden yatağında bulunan yani bir işlem uygulanıp da menkul mal haline gelmeyen maden için haciz işlemi veya tedbir uygulanamaz. Ancak yatağından çıkarılarak menkul mal halini almış cevher, kişinin mülkiyet hakkına girdiği için, haciz veya ihtiyati tedbir uygulanabilir.¹²² Kantar ve maden sevk fişi bir hakkı veya malı temsil etmediği için soyut bir belgeden ibarettir. Bu yüzden bunların da haczi mümkün değildir.¹²³

3213 sayılı Maden Kanunu maden işletmecisinin iflasını özel olarak düzenlememektedir. Yargısal içtihatlarla göre maden işletmecisinin iflası Maden Kanununu yönünden gelen hükümlere bağlıdır.^{124,125}

5.15 Madde 46: İrtifak, İntifa Hakkı ve Kamulaştırma

Bu maddede Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından maden işletmecisi lehine irtifak ve intifa hakkı kurulmasından bahsedilmektedir. Ancak bu maddeye göre

¹¹⁶ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 17.10.2008 gün ve E.2008/14280, K.2008/17665

¹¹⁷ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 28.01.2002 gün ve E.2002/586, K.2002/1538

¹¹⁸ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 07.10.1992 gün ve E.3690, K.11419

¹¹⁹ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 19.04.1984 gün ve E.1984/2427, K.1984/4862

¹²⁰ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 23.11.1981 gün ve E.1981/6763, K.1981/8672

¹²¹ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 19.01.1981 gün ve E.1981/6517, K.1981/285

¹²² Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 30.03.1993 gün ve E.936, K.5533

¹²³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 22.01.1965 gün ve E.1965/658, K.1965/850

¹²⁴ Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E.2005/3836, K.2005/5959

¹²⁵ Yargıtay İİD, 12.10.1968 gün ve E.7929, K.9094

öncelikli olarak ruhsat sahibinin özel mülk sahibi ile anlaşması yoluna gitmesi gerekmektedir. Anlaşma sağlanmaması durumunda irtifak hakkı kurulması söz konusu olur.¹²⁶ Hazine adına kayıtlı tapularda da madenci lehine irtifak hakkı kurulabilir.¹²⁷ Yargıtay irtifak hakkı ile ilgili hükmü, devletin özel mülkiyeti altında bulunan taşınmazlarda yapılan madencilik faaliyetleri nedeniyle alınacak tazminata referans olarak kullanmıştır.¹²⁸

Madencilik faaliyetlerinde maden sahasında zarar meydana gelmektedir. Aynı zamanda maden sahası dışındaki taşınmazlar da zarara uğrayabilirler. Maden zararı denilen bu zarar konusunda kanunda bir boşluk mevcuttur. Yargıtay 04.05.1966 gün ve E.1966/6, K.1966/4 sayılı içtihadı birleştirme kararında, bu boşluğun Borçlar Kanununa göre doldurulacağını karara bağlanmıştır. Madencilik faaliyetleri sırasında meydana gelen zararlar için zaman aşımından bahsedilemez. Yargıtay, maden zararına neden olan fiil devam ettiği sürece zaman aşımının işlemeyeceği görüşündedir.¹²⁹

Ruhsat sahibi madencilikle ilgili özel mülk sahibi ile arazinin kullanımına ilişkin kira, ariyet, irtifak tesisi ya da kamulaştırma gibi bir hukuki sebebe dayanmak zorundadır. Bu şekilde geçerli bir hukuki sebebe dayanmadan özel mülkiyette bulunan taşınmazı kullanan ruhsat sahibi veya yetkilendirdiği kişiler mülkiyete el atmış sayılırlar. Böyle bir durumda taşınmaz maliki, özel mülkiyetine tecavüz eden madenciye karşı medeni kanuna göre el atmanın önlenmesi davası açabilir. Yargıtay da maden ruhsat sahibinin madencilik faaliyeti kapsamında 3. şahıslara ait özel mülke tecavüzünü el atma veya müdahalenin menî olarak niteleyerek vaki tecavüzün önlenmesine karar vermiştir.¹³⁰ (Topaloğlu, 2011). Medeni kanuna göre bahsi geçen taşınmazın terekeye dahil ve henüz taksim edilmemiş bir taşınmaz ise el atmanın önlenmesi davasını mirasçılarının biri açabilir.¹³¹ Buna karşılık terekeye ait taşınmaz maldaki 3. kişinin tasarrufu nedeniyle söz konusu olan ağaç bedeli, eski hale getirme

¹²⁶ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, 28.09.1999 gün ve E.1999/7702, K.1999/8898

¹²⁷ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 21.04.2003 gün ve E.2003/2711, K.2003/5002

¹²⁸ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, E.2004/6151, K.2004/9373

¹²⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 10.11.1999 gün ve E.1999/4-490, K.1999/937

¹³⁰ Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, 16.11.2001 gün ve E.2001/7161, K.2001/7994

¹³¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 30.12.2009 gün ve E.2009/1-577, K.2009/608

bedeli ve maden bedeli taleplerine ilişkin davanın tüm mirasçılar tarafından birlikte açılması gerekmektedir.

Taşınmaza toprak, cevher almak veya maden artığını dökmek suretiyle tecavüzde bulunan kişiye taşınmaz maliki eski hale iade davası açabilir. Eski hale iade mümkün değilse dava tazminat davasına dönüşür. Ancak, tazminat taşınmazın bozulmadan önceki halinin piyasada alım satım bedeli olarak ifade edilen “sürüm değerini” geçemez.¹³² Son Yargıtay kararlarına göre madencilik faaliyetleri sonucunda taşınmazda oyuk açılmışsa veya toprak alınmışsa, taşınmaz malikinin sürüm değerinin üzerinde kalan alınan toprak bedelini de isteyebileceği de içtihat edilmiştir.¹³³

5177 sayılı kanundan önce devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan maden ruhsat alanlarının kiralanması konusunda Yargıtay uygulaması çok açık değildi. Fakat bu arazilerin kiralanması eğilimi Yargıtay kararlarında mevcuttu.¹³⁴ Hatta Yargıtay 5177 sayılı kanun yürürlüğe girdiği sırada devam eden davalara etkisi olamayacağını, bu halde dahi söz konusu taşınmazların madencilik faaliyetleri için kiralanmasına karar vermiştir.¹³⁵

Danıştay’ın da devletin hüküm ve tasarrufunda olan kamu arazilerinde madencilik faaliyeti yapan kişi zaten devlet hakkı ödediği için madenciden kira veya ecri misil adıyla başka bir bedel alınamayacağı yönünde süreklilik gösteren bir uygulaması da mevcuttur.¹³⁶ 5177 sayılı kanun ile de bu karar yasal olarak kesinleşmiştir.

¹³² Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 26.05.2003 gün ve E.2003/5437, K.2003/6314

¹³³ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 13.03.2002 gün ve E.2001/11875, K.2002/2917

¹³⁴ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 03.04.2000 gün ve E.2000/3258, K.2000/3618

¹³⁵ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 28.03.2005 gün ve E.2004/8387, K.2005/3136

¹³⁶ Danıştay İDDGK 16.02.1996 gün ve E.1994/401, K.1996/92

BÖLÜM ALTI

SONUÇLAR

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde ilk yasal düzenleme 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunu'dur. Daha sonra 1878 yılında taş kömürlerinin bulunduğu alan için de Havza-i Fahmiye Kanunu çıkarılmıştır.

1906 yılına kadar Arazi Kanunu yürürlükte kalmış, 1906 yılında Maden Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 1901 yılında yürürlüğe giren Taş Ocakları Nizamnamesi de uygulamalarda yer almıştır.

1954 yılında 6309 sayılı Maden Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Yasa ile yabancı şirketlerin madencilik alanlarında ruhsat alarak faaliyette bulunması sağlanmıştır.

1960 yılında 7426 sayılı Kanun ile MTA'ya öncelik hakkı getirilerek bu Kurumun geniş alanlarda arama çalışması yapması sağlanmıştır.

14 Ekim 1978 tarihli ve 16431 sayılı Resmî Gazetede Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki 2172 sayılı Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu hukuki düzenleme ile "Belirli bölgelerde belirli cins madenlerin devletçe aranmasına ve işletilmesine, bu madenler ile ilgili olarak daha önce gerçek kişilere, özel hukuk tüzel kişilerine verilmiş arama ruhsatnameleri ve işletme haklarının geri alınmasına karar vermeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır". Bu yasa gereği 6309 sayılı Kanun döneminde özel sektör tarafından işletilen bor tuzları, trona, asfaltit, linyit ve demir sahalarının bazıları devletleştirilmiştir.

13.06.1983 tarihli ve 18076 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2840 sayılı Kanun ile bor tuzları, trona ve asfaltit madenleri ile nükleer enerji ham maddelerinin işletilmesi, linyit ve demir sahalarının bazılarının iadesi kabul edilmiştir. Bu Yasa ile 1978 yılında Devlet'in hüküm ve tasarrufuna geçen sahaların bir kısmı eski sahiplerine iade edilmiştir.

15.06.1985 tarihinde 3213 sayılı Maden Kanunu yürürlüğe girmiştir. 12.06.1987 tarihinde 3382 sayılı Yasa ile Maden Kanunu'nun 2'nci maddesinde değişiklik yapılmıştır.

Madencilik yönetimi, Maden Dairesi adı altında, 3154 sayılı Kanun ile (19/2/1985 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun) yürütölmekte iken; 505 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile (09.09.1993 tarihli ve 21693 sayılı, değişik 9'uncu madde) Maden Dairesi, görev yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanarak Maden İşleri Genel Müdürlüğü adını almıştır.

16.02.1994 tarihinde Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Ham maddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanun'un Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 3971 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

3971 sayılı Yasa ile 2840 sayılı Yasa'nın ikinci maddesi değiştirilerek "Bor tuzları, uranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletilmesi Devlet eliyle yapılır." hükmü getirilmiş, trona ve asfaltit madenlerinin özel sektör tarafından aranması ve işletilmesine imkân sağlanmıştır.

05.06.2004 tarihinde 5177 sayılı Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5177 sayılı Kanun, 15.06.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3213 sayılı Maden Kanunu'nun bazı maddelerini yürürlükten kaldırmış, bazı maddelerini değiştirmiştir.

03.02.2005 tarihinde 25716 sayı ile 5177 sayılı Kanun'la değiştirilen 3213 sayılı Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği, I (a) grubu madenler ile ilgili Yönetmelik'le birlikte Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Madencilik faaliyetinin, yapıldığı alanla ilişkisini düzenleyen Madencilik Faaliyetleri İzinler Yönetmeliği, Bakanlar Kurulunun 24.05.2005 tarihli Karar'ı ile kabul edilmiş; (21.06.2005- 25852) Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

18.07.2006 tarihinde Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde, 21.03.2007 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği'nde, 15.07.2007 tarihinde yine Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır.

Ülkemizde madenlerin aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesi ile ilgili esas ve usuller hâlen 05.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5177 sayılı Kanun ile değişik 3213 sayılı Maden Kanunu, 03.02.2005 tarihinde yürürlüğe giren Maden Kanunu Uygulama ve I (a) Grubu madenler ile İlgili Uygulama Yönetmelikleri ile yürütülmektedir.

2007 yılında 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu ve bu Kanun'un ardından, buna bağlı olarak Jeotermal Uygulama Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7'nci maddesinin 1'inci ile 8'inci fıkraları ile 10'uncu maddenin altıncı fıkrasını iptal etmiştir. Bu karar üzerine Danıştay 8'inci Dairesi, Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği'nin bu konularla ilgili maddelerinin yürütmesini durdurmuştur. Son olarak 10.06.2010 tarihli ve 5995 sayılı "Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kabul edilerek yasal boşluk giderilmiştir.

Kısaca, 3213 sayılı Maden Kanunu 15.06.1985 tarihinde yürürlüğe girmiş, 5177 sayılı Kanun 05.06.2004, 5995 sayılı Kanun da 24.06.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. En son yürürlüğe giren 6592 sayılı kanun da 04.02.2015 tarihinde geçerlilik kazanmıştır. Gayet net bir şekilde görüldüğü gibi son üç değişiklik arasında beşer sene bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere 3213 sayılı Kanun üzerinde yapılan son değişiklikler madencilik sektöründe uygulama yeri bulamamakta ve sürekli değişen maddeler revize edilmektedir.

Madencilik sektörü son olarak yapılan değişikliğin bu duruma çözüm olacağını düşünmekteydi. Fakat yürürlüğe giren 6592 sayılı Kanunun da yeterli gelmeyeceği açıkça görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan konuların değerlendirilmesinden, günümüzde geçerli olan Maden Kanununun uygulanmasına yönelik olarak şu sonuçlar ve öneriler çıkarılabilir:

- Öncelikli olarak madenlerin gruplandırılmasının bir temele oturtulması gerekmektedir. Her defasında madenlerin grupları değiştirilmesi hem idareye hem madenciye zaman kaybı oluşturmaktadır.
- Maden haklarının bölünmezliği hafifletilmeli ve yapılacak projeler ile bu konu değerlendirilmelidir. Madenlerin devir işlemi ve rüdevansa verilmesi karıştırılmamalı, rüdevans sözleşmelerinin idareye bildirilmekle kalmayıp rüdevansçıya da yaptırımlar getirilmelidir.
- Madencilik faaliyetleri izinlerinin verilmesinde, izinleri verecek idarelere bir süre sınırı konulmalı, böylece zaman ve maddi kayıpların önüne geçilmelidir. Bu izinlerin hangi alanlara verilip verilmeyeceği konu ile ilgili idareler arasında paylaşılmalı ve aynı bilgi seviyesinde olunmalıdır.
- Sevk fişsiz veya ruhsatsız madencilik faaliyetinde bulunulması halinde verilecek cezalar hakkaniyete uygun hale getirilmelidir.
- Maden hakkı için belirlenen emsal bedel sektörün uygulayabileceği bir bedel olmalıdır.
- İhale ile verilecek maden sahalarında madencilik faaliyetleri izinleri ve rezerv konusu daha net bir şekilde belirlenmelidir.

Bunlara karşın Maden Kanununda madenciyi rahatlatan değişimler de olmuştur. Bunların içinde en önemlisi teminatı irad kaydetme cezasının kaldırılmasıdır. Çünkü her boyuttaki hataya bu yaptırım uygulanmakta ve madenciyi maddi açıdan toparlanamayacak bir hale getirmekteydi. Yeni düzenleme ile getirilen idari para cezaları daha uygun bir yaptırım halini almıştır.

Çevre uyum teminatının ve ruhsat harcının alınma şeklinde yapılan değişiklik te yerinde bir değişiklik olmuş ve ruhsatlar arasında orantısız alınan bu paralar orantılı hale getirilmiştir.

Teknik nezaretçilerin kaldırılıp her maden sahasına daimi nezaretçi getirilme zorunluluğu da yerinde bir değişiklik olmuştur. Bu konuda maden işletmecisi de teknik nezaretçi de mağdur duruma düşmekteydi. Bazı ruhsat sahipleri yeterli hizmeti alamamakta bazı teknik nezaretçiler de yaptığı görevin karşılığı ücreti alamamaktaydı. En önemlisi teknik nezaretçiler maden sahaları ile yeteri kadar ilgilenmedikleri için iş kazaları ve üretim kayıpları meydana gelmekteydi.

Maden Kanununun sektör ile uyumlu hale getirilmesi zaman, üretim, para ve iş gücü kayıpları ile birebir orantılıdır. Kanunlarımız ne kadar nizami olur ise, sektör de bir o kadar verimli hale gelecektir. Anlaşılabilme ve uygulanabilme açısından madenciye kolaylık sağlayan Kanunlar ile sektör içinde karşılaşılan sorunlar yok olacak ve yargısal süreçlere gerek kalmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ernst ve Young (b.t.). *Dünya’da ve Türkiye’de madencilik sektörü*. 15.09.2015.
http://www.fenimining.com/upload/dosyalar/m_rapor_1347711063.pdf
- Maden Teknik Arama. (2010). Türkiye maden rezervleri. 15.09.2014.
http://www.mta.gov.tr/v2.0/default.php?id=maden_rezervleri
- Kartalkanat, A. (1991). *Cumhuriyet döneminde madenciliğimizin gelişimi ve Türkiye madencilik politikası*. 15.09.2014.
http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9be9f83741d1275_ek.pdf?dergi
- Keskin, Ö. (2011). Osmanlı Devleti’nde maden hukukunun tekamülü. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 29 (126-147).
- Önal, G. (b.t.). *Ülke Kalkınmasında madenciliği önemi*. 15.09.2014.
www.cinergroup.com.tr/documents/153645324347b30ec56284f.doc
- Tamzok, N. (2005). *Madencilik politikası ve maden hukuku*. 15.09.2014.
http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/f452c63f81d0105_ek.pdf?tipi=23&turu=X&sube=0
- Topaloğlu, M. (2011). *Maden hukuku*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Turhan, M. (2014). *Madencilikte önemli bazı ülkelerde maden hukuku ile ilgili mevzuat*. İstanbul: Şan Ofset Matbaacılık.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2010). *Araştırma komisyonu raporu* 15.09.2014.
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss544.pdf>
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (2007). *Türkiye madencilik sektör raporu*. 15.09.2014. <http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/madencilik.pdf>

Yeşilyurt, C. (b.t. 1). Ruhsat ve izin. *Madencilik Türkiye*, (1)

Yeşilyurt, C. (b.t. 2). İdari para cezası. *Madencilik Türkiye*, (2)

Yeşilyurt, C. (b.t. 3). Orman izinlerinin geçersiz olarak verilmemesi. *Madencilik Türkiye*, (5), 40-42.

Yeşilyurt, C. (b.t. 4). Yasanın 2. maddesi. *Madencilik Türkiye*, (7)

Yeşilyurt, C. (b.t. 5). Hakların bölünmezliği. *Madencilik Türkiye*, (8)

Yeşilyurt, C. (b.t. 6). 5995 sayılı yasanın değerlendirmesi. *Madencilik Türkiye*, (9)

Yeşilyurt, C. (b.t. 7). 5995 sayılı yasanın getirdikleri-1. *Madencilik Türkiye*, (10), 58-60.

Yeşilyurt, C. (b.t.8). 5995 sayılı yasanın getirdikleri-2. *Madencilik Türkiye*, (11)

Yeşilyurt, C. (b.t.9). 5995 sayılı yasanın getirdikleri-3. *Madencilik Türkiye*, (12)

Yeşilyurt, C. (b.t.10). 5995 sayılı yasanın getirdikleri-4. *Madencilik Türkiye*, (13)

Yeşilyurt, C. (b.t.11). 5995 sayılı yasanın getirdikleri-5. *Madencilik Türkiye*, (14)

Yeşilyurt, C. (b.t.12). 5995 sayılı yasanın getirdikleri-6. *Madencilik Türkiye*, (15)

Yeşilyurt, C. (b.t.13). 5995 sayılı yasanın getirdikleri-7. *Madencilik Türkiye*, (16)

Yeşilyurt, C. (b.t.14). Maden ihaleleri. *Madencilik Türkiye*, (17)

- Yeşilyurt, C. (b.t.15). 3213 sayılı yasanın uygulanmayan hükümleri. *Madencilik Türkiye*, (18)
- Yeşilyurt, C. (b.t.16). Mera tahsisi-I. *Madencilik Türkiye*, (19)
- Yeşilyurt, C. (b.t.17). Mera tahsisi-II. *Madencilik Türkiye*, (20)
- Yeşilyurt, C. (b.t.18). Rödovans sözleşmeleri-I. *Madencilik Türkiye*, (21)
- Yeşilyurt, C. (2012a). Rödovans sözleşmeleri-II. *Madencilik Türkiye*, (22)
- Yeşilyurt, C. (2012b). Maden ruhsat iptalleri-I. *Madencilik Türkiye*, (23)
- Yeşilyurt, C. (2012c). Maden ruhsat iptalleri-II. *Madencilik Türkiye*, (24)
- Yeşilyurt, C. (2012d). Maden ruhsat iptalleri-III. *Madencilik Türkiye*, (25)
- Yeşilyurt, C. (2012e). Maden ruhsat iptalleri-IV. *Madencilik Türkiye*, (26)
- Yeşilyurt, C. (2012f). Devlet hakkı. *Madencilik Türkiye*, (27), 118-120.
- Yeşilyurt, C. (2013a). Zorunlu izinler. *Madencilik Türkiye*, (28)
- Yeşilyurt, C. (2013b). Zorunlu izinlerde yaşanan sorunlar. *Madencilik Türkiye*, (29)
- Yeşilyurt, C. (2013c). Başbakanlık genelgesi. *Madencilik Türkiye*, (30), 112-114.
- Yeşilyurt, C. (2013d). İşletme dönemi işlemleri. *Madencilik Türkiye*, (33)
- Yeşilyurt, C. (2013e). İşletme dönemi işlemleri. *Madencilik Türkiye*, (34)
- Yeşilyurt, C. (2013f). Maden üretiminde idari para cezaları. *Madencilik Türkiye*, (35)

Yeşilyurt, C. (2014a). Maden ve haritaları. *Madencilik Türkiye*, (36)

Yeşilyurt, C. (2014b). Devlet hakkı uygulamaları. *Madencilik Türkiye*, (37)

Yeşilyurt, C. (2014c). 3213 sayılı yasanın bazı maddelerinde değişiklik taslığı-I. *Madencilik Türkiye*, (40)

Yeşilyurt, C. (2014d). 3213 sayılı yasanın bazı maddelerinde değişiklik taslığı-II. *Madencilik Türkiye*, (41)

Yeşilyurt, C. (2014e). 3213 sayılı yasanın bazı maddelerinde değişiklik taslığı-III. *Madencilik Türkiye*, (42)

Yeşilyurt, C. (2014f). Maden mevzuatında son durum. *Madencilik Türkiye*, (43)

Yeşilyurt, C. (2015a). İş kazaları ve maden yasası. *Madencilik Türkiye*, (44)

Yeşilyurt, C. (2015b). 6592 sayılı maden yasası. *Madencilik Türkiye*, (45)

EKLER

1. Ulusal madencilik politikası için temel ilkeler

ULUSAL MADENCİLİK POLİTİKASI İÇİN TEMEL İLKELER

TMMOB Maden Mühendisleri Odası

Maden Mühendisleri Odası, insanı ve insan emeğini merkeze koyan, bir yandan madencilik faaliyetlerinde kamunun etkin gözetim ve denetimini sağlarken, diğer taraftan söz konusu faaliyetlerin çevre ve ekosistemlerin korunmasını da gözetken, temel olarak ekonomik kalkınmaya ve yoksulluğun azaltılarak gelir dağılımının düzeltilmesi hedeflerine yönlendirilen bir "Ulusal Madencilik Politikası" oluşturanın, gerek toplumun yararı gerekse madencilik sektörünün gelişimi bakımından son derece büyük önem taşıdığı görülmektedir. Bu çerçevede, Maden Mühendisleri Odası olarak, Ulusal Madencilik Politikasının geliştirilmesine yönelik savunduğumuz temel ilkeler aşağıda sıralanmaktadır:

- a) Her tür ekonomik faaliyette olduğu gibi madencilik faaliyetlerinde de amaç, insanın refah ve mutluluğudur. İnsan onuruna ve emeğine saygı, madencilik faaliyetlerinin planlanma ve uygulanmasında hareket noktası olmalıdır. Kamu yararı öncelikli olarak göz önünde tutulmalıdır.
- b) Madencilik sektörünün geliştirilmesine yönelik oluşturulacak tüm amaç ve hedefler ile uygulamalar, bilimsel ve teknik temeller üzerinde geliştirilmeli, bilimsel bilgi ile desteklenmeyen söylem ya da tasarımlardan uzak durulmalıdır.
- c) Madencilik sektörünün tüm alt sektörlerinde üretim artırılmalıdır. Ancak, söz konusu üretimin hedefi dış satım değil, ilke sanayi sektörleri olmalıdır. Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, fazla miktarlarda üretilip yurt dışına satılarak döviz elde edilmesinde değil, ancak, yerli sanayiye düşük maliyetle ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün planlanmasında ülke sanayi sektörleri ile entegrasyon ön planda tutulmalıdır.
- d) Ülkemizin ihtiyacı olan enerjinin, yerli maden kaynaklarımızdan karşılanması öncelikli hedef olmalıdır. Sanayinin ihtiyacı olan ucuz enerji üretiminin sağlanması ve bu enerjinin sürekli ve güvenilir olması bakımından, yerli maden kaynaklarımızın kullanılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Elektrik enerjisi arz-talep dengesinin sorunsuz sürdürülebilmesi için, ulusal maden kaynaklarına öncelik veren, akılcı bir enerji politikası zaman kaybedilmeden oluşturulmalıdır.
- e) Maden aramaları uzun yıllardır ihmal edilmiştir. Aramalarla ilgili etkin yasal ve yönetsel yapıların hızla tesisi ve çağdaş teknolojilerin kullanıldığı arama faaliyetlerinin, kamu denetiminde ve mutlaka rasyonel bir stratejik plan çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir.
- f) Madencilik sektöründe aramadan uç ürüne kadar her aşamada ileri teknoloji kullanımı amaçlanmalıdır. Üretim ve kaynak performansının iyileştirilmesine ve yeni ürünlerin elde edilmesine yönelik olarak yeni gelişen teknolojilerin kullanımı ve üretilmesine yönelik araştırma-geliştirme çalışmalarına öncelik verilmelidir. İleri üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanımı, daha temiz ve daha etkin madencilik süreç ve ürünlerinin temini bakımından önkoşuldur.
- g) Gelişmiş teknoloji kullanımı ve yeni madencilik teknolojilerinin geliştirilmesi, sektöre önemli katkılar yapacak yeni fırsatlar yaratacaktır. Bu çerçevede söz konusu teknolojilere uyum sağlayacak ve bunları kullanabilecek iyi eğitilmiş işgücünün varlığı önemlidir. Sektörde teknik eleman istihdamının süratle artırılması, genel verimliliğinin artışı bakımından son derece önemlidir. Madencilik faaliyetlerinin her aşamasında, en az bir maden mühendisinin varlığı zorunlu olmalıdır. Madencilik sektöründeki eğitim ve öğretim konusu yeniden ele alınmalı ve sektörün gereksinim ve beklentileri yansıtılmalıdır.
- h) Ülke madencilik sektörünün en önemli darboğazlarından biri, kamu ve özel kuruluşlardaki yönetsel yapıların verimsizliğidir. Bu yapıların verimliliğine yönelik çalışmalar, madencilik sektörünün gelişimi bakımından son derece önemlidir. Söz konusu yapılarda hesap verilebilirlik ve şeffaflık mutlaka sağlanmalıdır.
- i) Sektörde Pazar araştırması kavramının kapsamlı bir çerçevede yeniden ele alınması, gerek mevcut gerekse gelişen pazarların yakından takip edilerek değişikliklere uygun stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir.
- j) Çevre faktörü göz ardı edilerek madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi, içinde bulunduğumuz yüzyılda mümkün değildir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı içerisinde ya madencilik ya çevre dayatması bulunmamaktadır. Madencilik çevreye etkilerini yadsımak mümkün değildir. Ancak, madencilik sektöründe, çevre dostu teknoloji ve yöntemlerin kullanılması, madencilik süreçlerinde ya da sonrasında çevrenin korunmasına ya da yenilenmesine yönelik önlemlerin alınması, sektörün gelişimini engellemeyecek, aksine genel anlamda sektörün gelişimine yönelik katkıyı yapacaktır.
- k) Madencilik sektöründe, toplumu eğitme ve bilgilendirme gereksinimi hızla artmıştır. Madencilik sektörünün ülke kalkınması ve toplumların gelişmesindeki önemi konusunda kamuoyu bilgilendirilmelidir. Toplumun, bir istihdam alanı ve gelir kaynağı olarak madencilikğin önemi hakkında eğitilmesi, sektörün gelişmesi bakımından son derece önemlidir.
- l) Madencilik sektörünün her alanında şeffaflık sağlanmalıdır. Sektörde bilgi akışı sağlanmalı, alınan kararlardan toplumun her kesimi bilgilendirilmelidir.
- m) Yerel halkın onayını almamış hiçbir ekonomik girişimin ülkeye yarar getirmesi beklenemez. Madencilik sektörüne ilişkin alınacak kararlarda ilgili yöre halkının da katılımı sağlanmalıdır.
- n) Toplumsal ekonomik ve çevresel bakımdan sürdürülebilir bir madencilik sektörünün gelişimi; devlet, sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum örgütlerinin yapıcı işbirliği ile mümkündür. Söz konusu tarafların doğrudan katılımları olmaksızın hazırlanacak herhangi bir sektör planının ya da plan uygulanmasının başarılı olması mümkün görülmemektedir.